MAURO BIGLINO

KNJIGA KOJA ĆE ZAUVIJEK PROMIJENITI VAŠE MIŠLJENJE O BIBLIJI

Bogovi koji su došli iz svemira?

KNJIGA KOJA ĆE ZAUVIJEK PROMIJENITI VAŠE MIŠLJENJE O BIBLIJI

Bogovi koji su došli iz Svemira?

MAURO BIGLINO

TELEdisk, 2016.

Biblioteka
Zabranjena arheologija

Nakladnik
TELEdisk d.o.o

Naslov originala
IL LIBRO CHE CAMBIERA PER SEMPRE LE NOSTRE IDEE SULLA BIBBIA

Copyright © Uno Editori, 2014.

Godina prvog izdanja
Listopad 2013.

Urednik biblioteke
Darko Imenjak

Prijevod
Denis Nadenić

Lektura
Majda Lukin

Dizajn korica i grafička obrada
Vladart Studio

Tisak
Denona d.o.o.

ISBN 978-953-7903-26-8

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000934423.

Moralna prava autora su zaštićena.
Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se bez prethodne dozvole izdavača u pisanom obliku reproducirati bilo kakvim mehaničkim, fotografskim ili elektroničkim postupkom ili u obliku zvučnog zapisa; niti se smije pohraniti u bazu podataka, prenositi, prevoditi na neki drugi jezik ili na bilo koji način kopirati za javnu ili osobnu uporabu, osim u slučaju kratkih citata u člancima i kritičkim osvrtima.

Sadržaj

Predgovor 9

Uvod 11

Čitanje 12

PRVO POGLAVLJE:
Divovi – Anakovci – Anunnaki? 15

Temeljna hipoteza 16

Opći Potop 25

Sumerani 31

Religioznost 33

Indirektna svjedočanstva? 34

Znanost i arheo-antropologija 34

Filozofija, mitologija 36

Sumerologija 37

Kratko zaključno razmišljanje 38

... i izjava o metodologiji 38

DRUGO POGLAVLJE:
Postanak: "U početku..." 41

Tselèm (צלם) 45

Nakon Adama... Khawwáh (Eva) 47

Kratki *polemični* zaključak 50

TREĆE POGLAVLJE
Divovi? 53

Apokrifni tekstovi 56

Nefilìm (נפילים) 58

Anaqìm (ענקים), Refaìm (רפאים), Emìm (אמים),
Zamzummìm (זמזמים)..... 59
Jahve samo za Židove?..... 63
David i Golijat..... 66
Arheologija u Izraelu..... 68
...i različita svjedočanstva..... 69

ČETVRTO POGLAVLJE:
Anđeli? 71

Zaharija i malakhìm..... 73
Abraham, "Gospodin" i malàkhimi..... 75
"Anđeli" u Sodomi..... 78
Tobija i "plaćeni"anđeo..... 81
Anđeo zatornik..... 83
Anđeo u Egiptu..... 83
Sanheribova opsada..... 84
Kuga u Izraelu..... 84
Kratko i "konkretno" zaključno razmatranje..... 86

PETO POGLAVLJE:
"Slava"? 87

Kevòd..... 91
"Slavne" pretpostavke i zaključci..... 97

ŠESTO POGLAVLJE:
"Deset zapovijedi"? 99

Zaključci koji se sami nameću..... 110

SEDMO POGLAVLJE:
"Blagoslov" 111

Jakov blagoslivlja Josipove sinove (Post 48,13)..... 113
Blagoslov polja (Suci 1,11-15)..... 114

Jakov i Ezav (Post, 27,1 i dalje) 116
Kratki zaključak 119

OSMO POGLAVLJE:
Elohim Jahve i radijska komunikacija 121

Kovčeg Saveza 121
Mogući ključ čitanja 128
Zaključak 134

DEVETO POGLAVLJE:
Proroci i izvanzemaljski strojevi 137

Ezekiel 140
Kevod odlazi... 148
... i ponovno se pojavljuje u jeruzalemskom Hramu 149
Prvo kratko zaključno zapažanje 150
Ilija 152
Otmica Ilije 152
Otmica Henoka 156
Drugo kratko zaključno zapažanje 158
Zaharija 158
Meghillàh i efàh – neindetificirani leteći objekti 159
Leteća kola 162
Treće (i posljednje!) zaključno zapažanje 163

DESETO POGLAVLJE:
Elohimi umiru 167

JEDANAESTO POGLAVLJE:
Nadahnuta Bogom ili Thotom? 171

Crkva i izvanzemaljci 172
Helenizam 175
Ukratko... 176

Nove potrebe 177
Corpus hermeticum 179
Poimandres 179
Tradicija i Ivan Evanđelist 182
Mogući utjecaji? 185
Razlike 186
Kratko razmišljanje o ezoterizmu hebrejsko-kršćanske doktrine 187
Matej 187
Zaključak 189
Thoth i židovsko-kršćanska misao 189
Sumnje i *neprihvatljiva hipoteza* 191

DVANAESTO POGLAVLJE:
U zaključku... 195
Sjećanje na "viša bića" 196
Završno razmišljanje (i završno pitanje) 197

DODATAK 1 201
DODATAK 2 261
DODATAK 3 271
DODATAK 4 275
Najvažnija bibliografija 279
Mauro Biglino 283

Predgovor

Ponekad je potrebno promijeniti pravila igre, posebno ako smo uvjereni da pravila koja se primjenjuju nisu ispravna. Evo, stoga, jednostavne vježbe: uzmimo da je Stari zavjet povijesna knjiga, skup knjiga u kojoj su razni autori jednog naroda željeli ispričati svoju sagu.

Učinimo li to vidjet ćemo kako se pred našim očima stvara slika čiji obrisi i boje nisu do kraja određeni, ali koja ne zahtijeva posebna tumačenja. Vidjet ćemo sliku za čije je razumijevanje dovoljan otvoren um i zdrav razum koje posjeduje svaki pažljivi i radoznali čitatelj.

Otkrit ćemo tako da je onaj koji je napisao te priče namjeravao ispričati ono što je vidio ili čuo od drugih te da je to učinio s onim čuđenjem i zaprepaštenjem koje je neizbježno za ovaj tip sadržaja koji je u stanju izazivati čuđenje i zaprepaštenje i tisućama godina kasnije.

Primamo, dakle, na znanje svjedočanstvo o nečem nevjerojatnom, ali o nečemu za što nije potrebno znanje mudraca. Biblija nam se otkriva u svoj svojoj sposobnosti da zadivljuje nadasve neočekivanim pričama, divnim, konkretnim pripovijestima koje nam pripovijedaju ono što je uvijek vješto skrivano ili prikrivano lažnom zavjesom misterija kako ne bismo shvatili ono što su stari autori zapravo napisali s iznimnom jasnoćom.

Prvi koji se iznenadio bio sam upravo ja sam: godinama sam radio na filologiji hebrejskih tekstova, otkrivajući svijet moćnih pojedinaca, tehnološki superiornih vladara-kolonizatora koji su si razdijelili Zemlju prema svojim stavovima i ciljevima. Po onomu što u Bibliji piše, ti su kolonizatori stigli, odabrali mjesta gdje će se nastaniti, prilagodili ih svojim potrebama, stvorili čovjeka intervencijom na hominidima i pretvorili ih u bića koja su u stanju shvaćati i izvršavati zapovijedi, da bi zatim započeli svoju vladavinu, kao što to čine svi moćnici.

Jedan od tih moćnika bio je i Jahve. On je protagonist jedne nasilne obiteljske sage koju Biblija pripovijeda s obiljem detalja. Ovo je prva od tri knjige u kojoj se nalazi ono što su razne tradicije oduvijek pokušavale sakriti. Otkrivamo tako ono za što bismo teško pomislili da se može pronaći zapisano u Starom zavjetu.

Biblija je knjiga o ratu - o malom, nasilnom ratu koji su teologija i razne vladajuće ideologije odlučile pretvoriti u nepostojeću priču o spasenju. To je spasenje navodno željela jedna individua koju smo pretvorili u "Boga" i nametnuli ga kao takvog, zahvaljujući lukavstvu učenih koji su od njega učinili sredstvo moći i kontrole, na štetu većeg dijela čovječanstva.

Mauro Biglino

Uvod

Napisane su brojne knjige koje se bave pretpostavkom da smo stupili u kontakt s izvanzemaljskim civilizacijama. U tim se knjigama iznosi hipoteza da su te civilizacije ustvari razlog našeg nastanka te naše tjelesne i kulturne evolucije. Bogata izdavačka produkcija te vrste obrađuje tu temu citirajući i analizirajući određene odlomke Starog zavjeta na temelju poznatih prijevoda, na temelju onih verzija Biblije koje svi poznajemo.

Postoji li, međutim, mogućnost da saznamo nešto više što će postojeće hipoteze preobraziti u potvrđene činjenice? U ovoj knjizi iznosimo ono što nije ispripovijedano, i to na jednostavan način – *tu se prenosi točno ono što pripovijeda biblijski tekst pročitan u najstarijim hebrejskim kodeksima.* Otud iznenađenja koja potvrđuju pretpostavke o kojima Crkva ne može govoriti jer bi to potreslo same temelje vjere koja govori o jednom Bogu koji nas je stvorio na svoju sliku.

Svi odlomci u kojima su *dokazano prisutne naznake izvanzemaljskog života* doneseni su na originalnom jeziku, *zajedno s doslovnim prijevodom* koji je vjerno prenesen, riječ po riječ, grafičkim sistemom koji direktno upućuje na originalni tekst, nudeći tako mogućnost čitatelju neposredan uvid u biblijski tekst.

Osim Ezekijelove vizije nebeskih kola (NLO?) i otmice (*abduction*?) analizirane su Zaharijine vizije, *kevòd* (Slava Božja?), pojam *berakhàh*, odlomci o "anđelima"... Najvažnije, međutim,

naći ćete doslovni prijevod redaka u kojima je prepričano "stvaranje" čovjeka, a taj nam prijevod potvrđuje jednu iznenađujuću i neočekivanu mogućnost.

Sljedeće iznenađenje dolazi iz odlomka Starog zavjeta o kojem se zbog očitih razloga nikad ne govori budući da se u njemu nalazi zaprepašćujuća tvrdnja koju ne treba posebno tumačiti, a to je tvrdnja da Bog umire.

Ovaj je rad nastao pažljivom analizom teksta. Pribjegao sam originalnom značenju suglasničkih korijena koji su osnova hebrejskih riječi – značenja koja su zapisana u rječnicima biblijskog hebrejskog ili aramejskog koji se koriste svugdje u svijetu. Riječ je o značenjima na kojima se obično ljudi ne zaustavljaju ili *značenjima o kojima se namjerno ne vodi računa.* Vidjet ćemo i što kažu oni predstavnici Crkve koji se bave tim izuzetno delikatnim pitanjima koja su potencijalno opasna za židovsko-kršćansku teologiju. Tekst je obogaćen i analizom dokumentacije koja ne spada u Stari zavjet – tekstovima i pričama koji nam potvrđuju ono što Biblija pripovijeda.

Originalni hebrejski tekst, doslovni prijevodi te velik broj i tipologija citiranih pasusa pretvaraju stranice ove knjige u uzbudljivu, pedantnu i temeljitu potragu. Prikladna je i za one koji prvi put pristupaju ovoj temi.

Knjigu zaključujemo hipotetskom rekonstrukcijom povijesnih događaja u svjetlu ovih informacija koje su proizašle iz ovog neposrednog pristupa originalnim izvorima – bila bi to svojevrsna "Nova povijest".

Čitanje

Poglavlja su koncipirana na način da se mogu čitati i samostalno, bez potrebe da budu čitana redom, te mogu poslužiti za brzu usporedbu i konzultaciju. Iz analiza proizlazi legitimna sumnja: ako

biblijski bog nije duhovan i transcendentan, ima li smisla govoriti o božanskom nadahnuću takozvanih "svetih" tekstova? Odakle potječu? U jedanaestom poglavlju napuštamo Stari zavjet i bavimo se kanonskim tekstom koji se univerzalno smatra "najmističnijim i najnadahnutijim" – Ivanovim Evanđeljem. I ovdje će čitatelj doživjeti iznenađenje te pronaći upute kako krenuti *slobodnim putem*.

Sretno.

Upute za čitanje citiranih odlomaka na hebrejskom zajedno s doslovnim prijevodom

U transliteraciji hebrejskog teksta označeni su samo samoglasnici, vodeći računa o originalnim izvorima kakvi su bili prije intervencije masoreta i *naqdanîma*.[1] S poštovanjem prema znatiželji onih koji vole čuti zvuk izgovaranja samog jezika, dodao sam nekoliko jednostavnih uputa za izgovaranje hebrejskog, bez da poštujem pravila transliteracije koja bi nestručnjacima bila teško razumljiva. Ova tablica prikazuje što sam želio prikazati čitatelju:

כדמותנו	בצלמנו
nu-dmuté-ki	*nu-tsalmé-be*
naša-sličnost-kao	našom-slikom-sa

Prvi red: nevokalizirani hebrejski tekst **koji se čita zdesna nalijevo**; **Drugi red:** izgovor; čita se zdesna nalijevo. Npr. riječi iz desnog polja čitaju se *betsalménu*, a izraz iz lijevog polja *kidmuténu*. Podjela crticama (povlakama sastavnicama) služi da istakne sastavne elemente riječi o kojoj valja voditi računa kada se prevodi doslovno. **Treći red:** doslovni prijevod. Također se čita zdesna nalijevo te se ovdje svaki element riječi razdvojenih crticom također čita zdesna nalijevo.

1 Vidi natuknice "Biblia Stuttgartensia" i "Masoreti" u *Dodatku 2*.

Kako ne bismo zbunjivali čitatelje odlučili smo u tekstu zadržati onu vokalizaciju hebrejskih redaka imena koja je najčešća, bez da razlikujemo između gramatičkih konstrukcija masoreta. Na primjer, koristio sam uvijek vokalizaciju *kevod* i *Jahve* a nikad *kavod* i *Jehva*. Valja napomenuti da taj izbor nema nikakvog učinka na značenje tih termina.

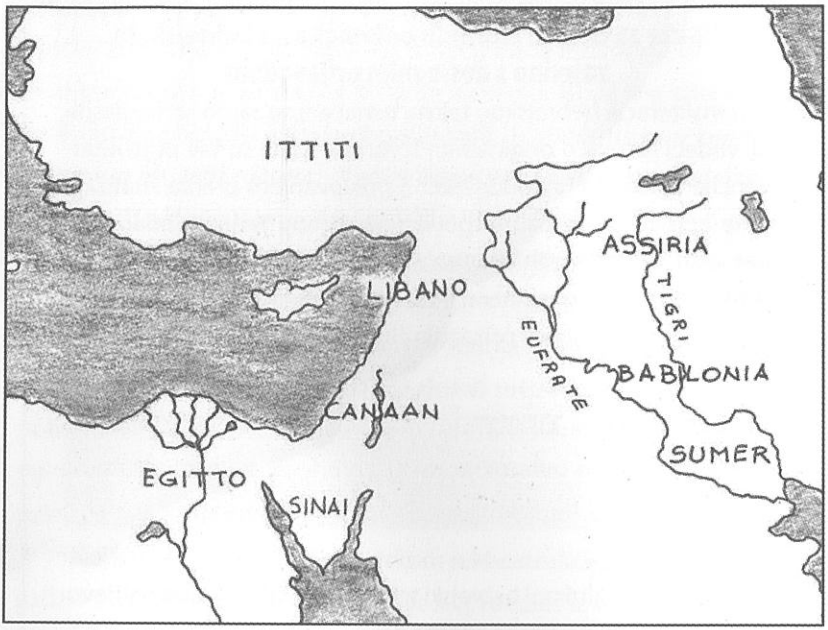

Slika 1: Mjesta gdje se sve dogodilo. (zemljopisna karta)

PRVO POGLAVLJE

ענקים

(anaqìm)

Divovi – Anakovci – Anunnaki?

U analizi starozavjetnih tekstova korisno je znati da oni u nezanemarivoj mjeri potječu od priča koje su stvorili drugi narodi poput Sumerana. Čitanje njihovih priča dovelo je do teorija koje se obično nazivaju alternativnima, terminom koji ne odgovara konkretnosti njihovih sadržaja.

Prvo poglavlje trebalo bi biti sinteza tih teorija (bolje reći: *istina*) koje će, kada budu definitivno potvrđene, odrediti kraj jedne velike iluzije – kraj religiozne misli koja se temelji na pojmovima koje su razrađivali ljudi koji su zloupotrijebili tekstove što su pretenciozno definirani "svetima" kako bi izgradili strukturu moći i kontrole savjesti.

U naslov sam stavio i hebrejski termin *Anaqim*, Anakovci. Ono što nas zanima nije saznati kako, gdje i kada Biblija govori o ovim *tjelesnim bićima* koja su došla iz drugih svjetova (što priznaje i Rimska crkva) koje je tek kasnija religiozna misao varljivo pretvorila u *duhovna bića*. Analiziramo Stari zavjet te ih nazivamo njihovim hebrejskim imenom *Anaqim* još prije negoli ih nazovemo imenom pod kojim su univerzalno poznati – *Anunnaki*

– sumerskim terminom kojim se označavalo "one koji su se s neba spustili na zemlju".

Jedna od novosti jest pronaći potvrdu ove prividno nevjerojatne priče upravo tamo gdje je nikad ne bismo očekivali, u svetoj knjizi najrasprostranjenije religije svijeta. Riječ je o priči koja će za mnoge biti uznemirujuća, ali koja je svima fascinantna, a posjeduje strahovit oslobađajući potencijal za one koji žele krenuti putem slobodnim od dogmi, iluzija i tumačenja što su nasilno prilagođena unaprijed zacrtanom božanstvu – transcendentnom, na drugom svijetu, božanstvu koje je udaljeno od čovjeka sadržajem i oblikom, neodredljiv i neprispodobiv...

Vidjet ćemo uskoro da u svojim najstarijim tekstovima, onima u kojima govori o nastanku čovjeka i židovskog naroda, Biblija govori o bitno drukčijim "božanstvima". U tim su tekstovima ljudi *hodali zajedno s bogovima* (Anaqim/Elohim), s njima su razgovarali, jeli, sklapali dogovore, služili su im ali i služili su se njima, izdavali su ih, slijedili i napuštali, u službi svojih trenutnih interesa i situacija. Riječ je o povijesnom razdoblju u kojem su ljudi sami birali svoje "bogove" između mnogih mogućih, bez da si ikad postavljaju pitanje o *jednom bogu*. Riječ je o potpuno drukčijoj viziji božanskog od one koja je kasnije razrađena, *kada se izgubio izravan kontakt*.

Temeljna hipoteza

U rekonstruiranju ljudske povijesti znanstvenici su postupno pomicali unatrag početke ljudske civilizacije. Najprije su ih smatrali plodom grčke kulture, zatim starog Egipta, barem dok se nije prepoznalo da se počeci mogu tražiti u Babilonu i Asiriji, posebno kod

Sumerana, oko 3000. godina pr. n. e. *Upravo su Sumerani izvor* onih teorija[1] o kojima smo govorili na početku poglavlja.

- Što nam pripovijedaju utemeljitelji ljudske civilizacije?

Pripovijedaju nam da *u Sunčevom sustavu postoji planet za koji još službeno ne znamo da postoji*, planet imenom Nibiru, koji ima retrogradnu rotaciju u odnosu na druge planete i čija je rotacija oko Sunca jednaka 3.600 zemaljskih godina. Ime Nibiru značilo bi "Planet prelaska" upravo zato što to nebesko tijelo presijeca orbite drugih planeta (posebno one Marsa i Jupitera). Retrogradna orbita tjera nas na zaključak da Nibiru nije nastao zajedno sa Suncem poput drugih planeta, već da je vjerojatno privučen i uhvaćen gravitacijom našeg Sunčevog sustava. Tako se tvrdi u sumerskim pripovijestima, prema tumačenjima autora koji se smatraju alternativnima u odnosu na službenu znanost.

Čini se da se njegov prirodni satelit čak sudario sa Zemljom, stvorivši veliku depresiju koja se nalazi u Tihom oceanu. U tom su sudaru nastale sadašnja orbita Mjeseca i prsten asteroida.

Što kaže moderna znanost?

Donosimo sažetak otkrića i službenih stavova koji na neki način potvrđuju "nevjerojatne" i "neprihvatljive" astronomske hipoteze koje smo upravo iznijeli.

1 Vidi tekstove sumerologa Zecharije Sitchina (Zecharia Sitchin; rodio se 1922. u Bakuu, Azerbajdžan, preselio u Palestinu, gdje je naučio moderni i stari hebrejski te druge indoeuropske i semitske jezike) citiranog u Bibliografiji. Njegovi su tekstovi primarni i nezamjenjivi izvor o onome što u knjizi slijedi o Sumeranima i njihovim pripovijestima. Riječ je o seriji Sitchinovih knjiga *The Earth Cronicles*.

- Godine 1999. Mario Di Martino, astronom Opservatorija u Torinu, otkrio je da su devijacije u orbitama 82 kometa (među kojima i Halleyev komet) uzrokovane planetom koji je triput veći od Jupitera, s retrogradnom orbitom nagnutom u odnosu na orbite drugih planeta na 25 AJ (astronomskih jedinica) od Sunca.
- Godine 1972. istražujući putanju Halleyeva kometa, J. Brady (Lawrence Livermore Laboratory California) otkrio je da je njegova orbita, kao i orbite Urana i Neptuna, izobličena. Kako bi objasnio taj fenomen pretpostavio je postojanje "Planeta X", na udaljenosti od 64 AJ od Sunca (Pluton je udaljen 39 AJ), te mu treba 1800 godina za okret oko Sunca (polovicu od trajanja koje su isticali Sumerani), s retrogradnom orbitom.
- Podaci koje je prikupila NASA-ina misija Pioneer potvrdili su da u Sunčevoj orbiti mora postojati nebesko tijelo otprilike dvostruko veće od Zemlje, 2,4 milijardi kilometara dalje od Plutona kojem za okret oko Sunca treba više od tisuću godina.
- James Christie (*United States Naval Observatory*) pretpostavio je da su nagib Urana i Plutona, Plutonov pomak i retrogradna orbita Tritona (Neptunovog satelita) rezultat prolaska "planeta-uljeza" u Sunčevom sustavu koji je od dva do pet puta veći od Zemlje, nagnute orbite, na udaljenosti 2,4 milijarde kilometara od Urana.
- Ray Reynolds (*Ames Research Center*) tvrdi da su "astronomi toliko sigurni u postojanje Planeta X da ne preostaje drugo nego dati mu ime". Zove se Planet X ne samo zato što je još formalno nepoznat, već i zato što bi (brojimo li i Pluton) bio deseti planet po redu: Merkur, Venera, Zemlja, Mars, Jupiter, Saturn, Uran, Neptun, Pluton.
- Nakon istraživanja provedenih u infracrvenom spektru u IRAS-u (Infracrvenom astronomskom satelitu) zabilježena je prisutnost velikog tijela u sazviježđu Oriona koje se kreće vrlo sporo. U jednom intervjuu znanstvenoj rubrici *Washington Posta* iz 1983. odgovorni za projekt IRAS iznijeli su po-

datak koji su prenijeli brojni američki časopisi vrlo efektnim izrazima. Pisali su kako su astronomi "ostali zbunjeni" ogromnim nepoznatim nebeskim tijelom u Sunčevom sustavu koje predstavlja veliku enigmu. Tada je voditelj projekta IRAS Gerald Neugebauer izjavio kako ne zna o čemu je riječ, ali je NASA objavila da se nebesko tijelo "može nalaziti u fazi približavanja Zemlji te da se može raditi o desetom planetu koji astronomi već duže vrijeme traže".

- William Gutsch, predsjednik njujorškog Planetarija tvrdi da je moguće da je deseti planet već pronađen iako nije još snimljen optičkim teleskopom. Planet se traži na južnom nebu na udaljenosti 2,5 puta većoj od Neptuna. Uočeno je i tamno nebesko tijelo (planet ili smeđi patuljak?) u zoni Sigma Orionis. Nazvano je "S.ori72".
- Znanstvenici Southwest Research Institutea (Colorado) i University of California (Santa Cruz) u kolovozu 2000. godine izradili su kompjuterizirane simulacijske modele na temelju kojih proizlazi da je prije 4,5 milijardi godina Zemlju pogodilo nebesko tijelo veliko barem koliko i Mars, a možda i veće. Iz tog je sudara navodno nastao Mjesec te je u svemir izbačena veća količina otpadaka.
- John Murray (*UK's Open University*) i John Matese (*University of Louisiana*) tvrde da je izlazak zemaljskih sondi iz Sunčeva sustava jako usporen gravitacijom nekog nepoznatog tijela velikih dimenzija koje trenutno nije vidljivo.

Ovaj planet, prema sumerskoj pripovijesti, naseljen je onima koji se nazivaju *Anunnaki*. Sitchin prevodi doslovno termin izrazom "oni koji su se s neba spustili na zemlju", što odgovara biblijskom *Anaqim*. Dospjeli su na naš planet u potrazi za zlatom koje im je bilo neophodno za izradu svojevrsnog efekta stakleni-ka kako bi usporili proces postupnog hlađenja koji se zbivao na planetu Nibiru.

Kako odmah ne pomisliti na mitove koji postoje diljem svijeta (na Zapadu su o tome pisali Heziod, Platon, Ovidije...) u kojima se tvrdi da je postojalo nedefinirano "zlatno doba", doba bogova, vrijeme kada su oni živjeli među ljudima. Kada bi te priče bile istinite bilo bi jednostavno povezati to praiskonsko vrijeme s onim vremenom u kojem su tzv. "bogovi" tj. ova izvanzemaljska bića bila na Zemlji, u potrazi za zlatom. U tom slučaju ne bi bilo riječi o izmišljenim fantastičnim mitovima koji nisu ništa drugo nego težnja za nekim nepostojećim sretnim vremenom, već o sjećanju na precizne događaje u vremenu koje je bilo potpuno posvećeno pronalaženju, vađenju i obradi zlata, vremenu u kojem su ljudi imali neposredan odnos s "bogovima".

Držimo li se tih "nevjerojatnih" teorija, Anunnakiji / Anaqim / Anakovci spustili su se na naš planet u skupinama od 50 jedinki (u dvanaest grupa, dakle ukupno 600) te su sagradili svoju prvu bazu u mjestu Eridu, na krajnjem jugu Mezopotamije. Po Sitchinu, značenje imena bilo bi "dom u dalekom svijetu" ili "dom daleko od doma". Nalazio se na umjetno izgrađenom brdu na ušću Eufrata. Da nije to možda sjećanje na Boga iz prvog poglavlja Knjige Postanka koji je *razdijelio vode* kako bi dobio suh teren i omogućio život na Zemlji? Kao što je poznato, dublji slojevi bili su bogati naftom, dakle bili su izvor energije za strukture koje je valjalo izgraditi. Osim toga, široka su polja omogućavala izgradnju terena za slijetanje.

Vođa cijele ekspedicije bila je osoba koju bismo mogli smatrati svojevrsnim imperatorom – Anu - apsolutni vladar koji je boravio na planetu Nibiru. Operativna uprava bila je dodijeljena jednom od njegovih sinova Enkiju, kojem se kasnije pridružio, a zatim ga i zamijenio brat Enlil. Ta se smjena vlasti dogodila kad je Enki preuzeo kontrolu nad iskapanjem rudnika zlata na afričkom jugu, na teritoriju današnjeg Zimbabvea.

Sumerani pripovijedaju da su se Anunnakiji zaduženi za izuzetno naporna iskapanja, nakon nekoliko desetaka tisuća (!) zemaljskih godina pobunili i zatražili da budu oslobođeni te obaveze. Nakon raznih pokušaja da riješi nešto što je ličilo na "radno-sindikalni spor", Enki je uspio pronaći alternativno rješenje koje se, možemo to sada reći, pokazalo vrlo značajnim, kako za njih tako i za nas. Za vrijeme svojeg boravka na onom teritoriju, zapovjednik Enki primijetio je male hominide (*Homo erectus? Homo habilis?*) i pomislio da bi mogli biti preoblikovani i upotrijebljeni da zamijene Anunnakije koji su bili umorni i u stalnoj pobuni. Sumerski mit pripovijeda da su se bogovi, prisiljeni da kopaju zemlju, žalili te smatrali Enkija odgovornim za njihovu situaciju.

Enkijeva je majka tada potaknula sina da pomogne Anunnakijima. Otvoreno ga je pozvala da im stvori *zamjenika*, *dvojnika*, kako bi se bogovi oslobodili tereta posla – ukratko, da oblikuje sluge. Enki joj odgovara da bića koje ona spominje već postoje te je traži da na njima „ureže sliku bogova".

Zahvaljujući njihovim znanstvenim spoznajama Anunnakiji su izvršili čitav niz eksperimenata manipulirajući genima hominida (velikih čovjekolikih majmuna) i umetnuli u njih dio vlastitog DNK. To je učinjeno u suradnji s Ninhursag, Enkijevom suprugom koja je, ne slučajno, ostala poznata pod imenom "Božica Majka" (ili "Mami") ili kao "Ona koja daje život".

U svojem laboratoriju, poznatom kao "Soba stvaranja", nakon raznih (i mnogih propalih) pokušaja, proizveli su novo biće nazvano *Lulu*, "izmiješani", proizvod miješanja dvaju genetskih nasljeđa. Novo se biće nazivalo i *Adámá*, odakle i biblijsko *Adám*, "onaj od zemlje", "zemljani". Ova bića (bogovi? Anunnakiji? Anakovci?) koja su sišla s neba na zemlju stvorila su *Homo sapiensa*.

Sve se to vjerojatno dogodilo prije otprilike 300.000 godina sjeverno od današnjeg Zimbabvea. Koliko je poznato, upravo u to raz-

doblje i u taj dio Afrike paleoantropolozi smještaju nastanak *Homo sapiensa*.[2]

Anunnakiji su proizveli dakle "rasu" radnika koji su bili izdržljivi i inteligentni koliko je bilo potrebno kako bi mogli razumjeti naredbe svojih gospodara i stvoritelja. Pada nam na pamet ona rečenica koja kaže da smo "stvoreni da ljubimo i služimo Boga". Možda je u njoj više istine nego što mislimo. "Bogovi" su, naime, stvorili pravu rasu namijenjenu služenju. Možemo li misliti da je slučajnost ili zanimljivo podudaranje da u Post 2,2, nakon što je stvorio čovjeka, "Elohim počinu u sedmi dan od svega djela koje učini"? Nije li upravo to bio cilj Anunnakijima?

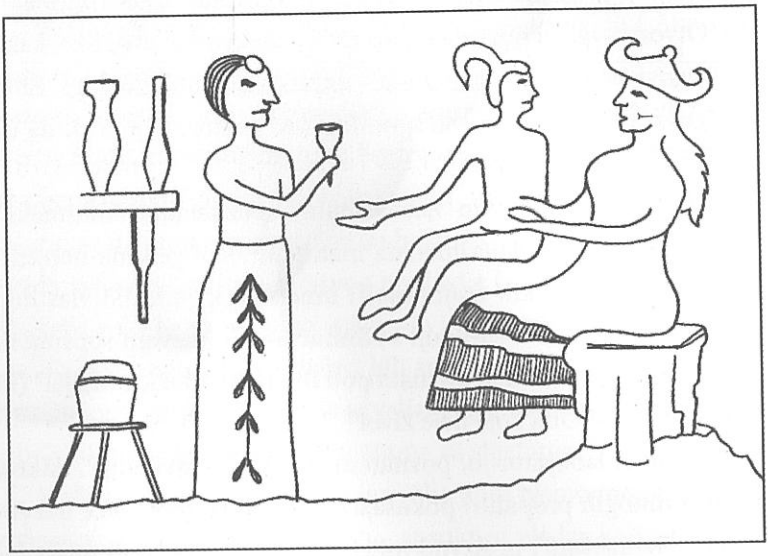

Slika 2: Reprodukcija sumerskog pečata s božanstvima koja promatraju ampulu i vjerojatni proizvod njihovog "eksperimenta"

2 U Drugom poglavlju ćemo vidjeti kako je pripovijest o stvaraju iznenađujuće prisutna i u Knjizi Postanka. Čitatelj će vidjeti da smo pozivali i na Knjigu Postanka za ovo poglavlje, jer je korisna za razumijevanje sumerske pripovijesti.

Dvije bilješke

1. Lik Božice Majke, na razne načine proučavan, analiziran i tumačen, psihoanalitički interpretiran, poistovjećivan s Majkom Zemljom... bio bi zapravo taj ženski Anunnaki, stručnjakinja za genetski inženjering koja se s pravom može smatrati "majkom čovječanstva".
2. Genetičari tumače da se naš DNK razlikuje od nama najbližih primata za smiješno malen postotak, manje od 2 posto. Da li je možda taj dio umetnut u humanoide odredio nagli evolucijski skok koji je našu vrstu doveo do poznatih rezultata (dok su naši najbliži rođaci doživjeli tako sporu kulturnu i tehničku evoluciju da se ne može usporediti s našom)? Imamo li zaista u sebi "nešto" što se često definira "božanskim", a što bi ustvari bio samo udio DNK onih bića.

Ti su robovi, dakle, služili u rudarskoj zoni u južnoj Africi, smještenoj "dolje" u odnosu na Mezopotamiju. Stavili smo "dolje" pod navodnike jer je zanimljivo i korisno razmotriti pojmove koji su se razvili u odnosu na božanstva. Enki, koji je vodio radove "dolje" u južnoj Africi, bio je nazivan i gospodin *Apsu*, odnosno gospodar "donjih dijelova". Od termina *Apsu* / *Absu* razvio se kasnije izraz ambis (ponor) u značenju "donje kraljevstvo", što se kasnije razvilo i u "pakleno kraljevstvo". Tumačenje je i ovdje mnogo jednostavnije od svih religijskih, antropoloških ili psihoanalitičkih razrada koje su stvorene kroz povijest – *ambis, podzemni svijet, pakao, podsvijest...* pa zatim *kazne, nagrade, vječni pakao* i dr. Gospodar *Apsua* (ambisa) bio je zapovjednik radova koji su se obavljali "tamo dolje", u rudnicima južne Afrike.

Zbog svoje učinkovitosti ovi su radnici bili korisni i u Sumeru (*Shin'aru* u Bibliji). *Homo sapiens* radio je, dakle, za Anunna-

kije poslove koji su postupno postajali sve sofisticiraniji – od običnog kopača zemlje, zahvaljujući stečenoj inteligenciji novom porcijom DNK, postao je korisni sluga za svaku vrstu zadatka. Radio je pod nadzorom "bogova" te je možda termin *Sumer* - naziv teritorija centralne i južne Mezopotamije - značio upravo "Zemlja čuvara".

Nalazimo ovdje zanimljivo podudaranje s egipatskim pripovijestima koji podsjećaju na takozvani *Zep Tepi*, "vrijeme početka", iskonsko vrijeme u kojem su na zemlji boravili *Neteru*, takozvani "čuvari". Čini se da u kulturama Bliskog istoka postoji zajednički podsjetnik na razdoblje u kojem su "bogovi" boravili na zemlji i nadzirali ljude koji su im služili i radili za njih. Čovjek je odveden i u eksperimentalni laboratorij u kojem su se uzgajale specijalne biljne vrste što su bića koja su došla s neba posadila na Istoku, u Edenu (Edin, "kuća pravednih", "kuća bogova", prema Sitchinu) gdje bi rodila svaka vrsta, *pogledu zamamljiva i dobra za hranu* (Post, 2,8-14). Ovdje se serijski proizvodila "nova vrsta". Nakon što bi dobili novi genski materijal, DNK uzet iz krvi mladih Anunnakija i jajna stanica hominida bili bi umetnuti u maternicu ženskih Anunnakija koje bi iznijele trudnoću i porod – upravo je ta uloga stvorila figuru Božice Majke koja je prisutna u mnogim mitovima!

Na ovaj su se način genetskim inženjeringom proizvodili i muškarci i žene. Ovo je novo biće - biblijski *Adam* - bilo hibrid te kao takvo nije bilo u mogućnosti razmnožavati se. *Adam* nije posjedovao Znanje koje bi ga učinilo sličnim bogovima, tj. nije znao *dati život drugom biću koje je poput njega*. Sam pojam *Adam* dolazi od izraza "onaj iz *Adamah* (zemlje)", "zemljani(n)"; očito s ciljem da bi ga se odredilo i izdvojilo od onih koji zemljani nisu bili.

Opći Potop

Između Enkija i Enlila, dvojice sinova vladara carstva, postojao je trajni rivalitet koji je ostavljao posljedice i na novoj rasi koju je Enki želio i stvorio. Nova je rasa stvorena da olakša posao Enkiju podređenim Anunnakijima koji su radili za njega u rudniku, ali Enki je volio svoje stvorove te im je odlučio dati "spoznaju" koja bi ih oslobodila od svojih stvoritelja – tj. mogućnost da se samostalno razmnožavaju. To će ih *znanje* i ta *sposobnost učiniti sličnima bogovima*. Učinio je to bez bratova odobrenja, a brat mu je hijerarhijski bio nadređen.

Donosimo ovdje jedan detalj koji nas trenutno povezuje s biblijskom pričom: Enki je prikazivan u obličju zmije, stvora koji živi u utrobi zemlje i poznaje sve njezine tajne. Upravo taj "bog-zmija" Evi daje sposobnost razmnožavanja. Knjiga Postanka savršeno nam prenosi ovaj događaj u priči o zmiji koja iskušava ženu i potiče je da pristupi spoznaji, tj. da postupi protiv volje bogova koji su znali da će taj postupak odvesti čovjeka (*Adama*, "zemljanina") ka emancipaciji i slobodi.

Kada je Enkijev stariji brat Enlil to doznao otjerao je muškarca i ženu iz zaštićenog mjesta u kojem su živjeli (riječi *paradisus* dolazi od iranskog *pairidaesa* i znači "zaštićeno i ograđeno mjesto") i osudio ih da si ubuduće sami traže hranu. Ženi je rekao da će "rađati u bolovima" , - što je i razumljivo s obzirom na to da su do tog trenutka ljude rađale ženke Anunnakija - ljudske ženke dotada nisu rađale, pa nisu poznavale ni s tim povezanu fizičku bol.

Ljudi su se, dakle, počeli samostalno razmnožavati i naseljavati. Na tom mjestu Biblija pripovijeda da su sinovi "bogova" - koji iz očitih razloga nisu imali dovoljno žena - vidjeli kćeri ljudske (Adama, zemljanina) i pomamili se za njima, općili s njima i rađali djecu (Post 6, 1-8) jer su dvije vrste očito bile kompatibilne.

Novonastala situacija naljutila je Enlila koji nije volio novo biće, otvoreno osudivši miješanje rasa. U međuvremenu postalo je sve teže rješavati probleme koji su nastajali iz mase ljudi koja je nekontrolirano rasla. Pred tim je problemima Enlil odlučio iskoristiti jednu prirodnu pojavu koja se trebala upravo dogoditi s ciljem da uništi i Adame i bića nastala miješanjem dviju rasa.

Anunnakiji su znali da će se na Zemlju sručiti strahovita, neizbježna katastrofa koju će izazvati blizina gravitacijskog polja planeta Nibiru, odnosno pomak polarnih kapa uzrokovat će posljedice koje će se osjetiti na svim krajevima Zemlje. Sve se to navodno dogodilo prije 13.000 godina, na kraju posljednjeg velikog ledenog doba, a *zabilježeno je u mitovima cijelog čovječanstva pod nazivom Veliki potop.*

Anunnakiji su znali za to, što je pak Enlil želio iskoristiti, i to na štetu čovječanstva: odlučio je privremeno napustiti planet bez da o tome obavijesti čovjeka, osudivši ga tako na istrebljenje, kao i životinje s kojima je čovjek dijelio sudbinu na Zemlji. "Bogovi" su otputovali na svojim brodovima i vratili se tek nakon što se situacija ponovno smirila.

Rekli smo da je "stvoritelj" čovjeka, Enki, *volio svoje stvorenje* te je, ponukan tim osjećajem, odlučio spasiti barem neke njihove predstavnike. Obavijestio je o opasnosti jednog čovjeka (Uta-Napishtim, tj. sumerski Noa) i uputio ga kako da spasi sebe, svoju obitelj i neke životinje korisne za preživljavanje dok se ponovno ne uspostave normalni uvjeti za život.

Božanstvo je dalo potrebne informacije za gradnju arke koja će spasiti ljudsku vrstu od neizbježne propasti.

Zanimljivo je da *sastavljači Biblije, želeći potvrditi kako je Bog jedan, prikazuju ovaj konflikt dvaju božanstava* kao unutarnji sukob unutar jedinog Boga (Post 6) – Bog je odlučio izbrisati čovječanstvo

s lica Zemlje, ali se na neki način premišlja i pušta jednog pravednika koji je pronašao milost u njegovim očima da preživi te s njim uspostavlja novi savez.

Noa kod drugih naroda

Noa postoji u mitovima na svim stranama svijeta pod raznim imenima: Noa (*Noah*) u Bibliji, *Utnapistim* u babilonskoj epopeji o Gilgamešu, *Ziusudra* kod Sumerana, *Cox Cox* kod Asteka, *Powaco* za Indijance Delawarea, *Manu Yaivasata* u Hindustanu, *Dwytach* kod Kelta, *Sze Kha* kod Patagona (narod Tehuelche), *Noa* za stanovnike Amazonije, *Nu-u* na Havajima, *Nuwah* za Kineze... Zanimljiva su i podudaranja u imenima.

Egipćani želju da izbriše čovječanstvo pripisuju Thotu. U *Knjizi mrtvih* bog kaže: "Izbrisat ću sve što sam stvorio. Zemlja će ući u ambis potopnih voda i postat će mirna kao u vrijeme početka".

Čitavo čovječanstvo pamti ovaj događaj koji su prvi put opisali Sumerani, odnosno oni koji su imali privilegij da hodaju uz "bogove", da s njima žive te da, uz život, od njih dobiju i instrumente da samostalno nastave putem koji će stvoriti civilizacijsku i kulturnu evoluciju čovjeka.

Nakon Potopa tijek ljudske evolucije se nastavlja: "bogovi" utemeljuju nove gradove, nove komandne centre, organiziraju ogromne melioracijske radove kako bi dijelovi teritorija postali pogodni za život i iskorištavanje zemlje, uspostavljaju podignuta mjesta bez blata (sam naziv *Egipat* znači "uzdignuta zemlja") te dijele planet u zone utjecaja koje su podijeljene između sinova gospodara carstva.

Odabrane su posebno *tri razvojne zone* na teritorijima na kojima je arheologija utvrdila postojanje tri velike ljudske kulture: donja Mezopotamija (*Sumer*), dolina rijeke Nil i dolina rijeke Ind. Postojala je

i četvrta, tzv. "sveta" zona posvećena isključivo Anunnakijima u koju Adami nisu smjeli kročiti. Vjerojatno je to bio teritorij koji je obuhvaćao današnji Sinaj. U egipatskim mitovima o postanku pripovijeda se da je Ptah (riječ je o semitskom, a ne egipatskom imenu) stigao "preko mora" (tjesnaca Crvenog mora), koji se nazivao *Ta-Neteru* ("Zemlja stražara"). *Ta-Neteru*, zemlja prvobitnih "bogova" poznata je i pod nazivom *Tilmun*, čije ime Sitchin tumači kao "mjesto letećih strojeva". Radilo se o novoj svemirskoj bazi sagrađenoj kao zamjena za prethodnu, uništenu tijekom Potopa, čiji je stožer bio u Jeruzalemu.

Jeruzalem je tako postao svojevrsni "pupak svijeta", centar za misije vezane uz Zemlju, a u njem je u Abrahamovo vrijeme vladao Melkisedek, "kralj pravednosti", "kralj pravedni", kao što nam govori Post 14.

U novim su naseobinama Anunnakiji odabrali Adame kojima će dodijeliti zadatke da vladaju u njihovo ime te su im *počeli prenositi dio svojeg znanja iz znanosti, botanike i astronomije*. Kakve li slučajnosti, Sumerani nam pripovijedaju da je *mnogo vremena nakon Potopa stožer preseljen na Zemlju*. Radi se o 3760. pr. n. e., vremenu koje se podudara s početkom računanja vremena Sumerana i početkom hebrejskog kalendara!

Nastala je tako *kasta kraljeva-svećenika* – sposobnih pojedinca odabranih od strane Anunnakija da vladaju nad Adamima. U početku se radilo o "polubogovima", pojedincima koji su u sebi imali i krvi Anunnakija, budući da su bili potomci "bogova" i Adama. Oni su stekli *moć koja proizlazi iz znanja*, a radilo se o znanju *koje se prenosilo malobrojnima*, onima koji su bili posrednici između Anunnakija i nove zemaljske vrste. Ovdje se valja prisjetiti da su svi stari narodi tvrdili da su znanje primili izravno od "bogova", kao i da su se kod velikog broja naroda razvile inicijacijske tradicije, odnosno sustav prenošenja temeljnih spoznaja samo odabranima, tj. nekolicini koje se smatra dostojnima da ih prime te sposobnima da ih razumiju i primjenjuju ih.

Suprotno onomu što se kasnije tvrdilo, potrebno je napomenuti da se radilo o *praktičnim znanjima*, vezanim uz tehnički i kulturni razvoj naroda kojim se trebalo upravljati kao što su: građevinske tehnike, uzgoj bilja i životinja, znanja iz matematike, znanosti i astronomije. Ta su se znanja mogla činiti "čarobnima" narodu koji se *namjerno* držao u neznanju. Nije bilo ničeg duhovnog, isključivo ona znanja koja su jamčila održavanje moći kroz kontrolu praktičnih djelatnosti potrebnih za razvoj podređenih naroda!

Ti su se zastupnici "bogova" bavili i vrlo praktičnim zadaćama: brinuli su o materijalnim dobrima "bogova", njihovom bogatstvu, upravljali svakodnevnim životom te su se, kao domaćini, brinuli o "prebivalištima" tj. mjestima gdje se obavljalo bogoštovlje, onim što mi danas nazivamo "impozantnim templarskim centrima"...

Kraljevi-svećenici ponajprije su poznavali astronomiju, znanost od temeljne važnosti za Anunnakije koji su morali voditi računa o orbitama planeta zbog putovanja s njihovog planeta i prema njemu. Često se čuje da je poznavanje astronomije starih naroda služilo u poljoprivredi, ali svi smo svjesni da su *astronomska znanja koja su potrebna u poljoprivredi veoma ograničena* i da su za to dovoljni vremenska prognoza i Mjesečeve mijene. Oni su, naprotiv, posjedovali ono što su nazivali "Ploče sudbina", astronomske karte sa kojih se moglo iščitati što će se dogoditi na nebu. Danas dobro znamo da znanstvenici mogu tisućljećima unaprijed predvidjeti pozicije planeta, zvijezda, pomrčine, prolaske kometa...

Astronomija i astrologija

Umijeće, točnije potreba da "predviđaju budućnost" bila je presudna za Anunnakije zato što je to bio preduvjet za duga međuplanetarna putovanja, kao što dobro znaju stručnjaci iz svemirskih centara koji šalju sonde u svemir. *Onaj koji je posjedovao*

i nadzirao "Ploče sudbine" imao je moć. Poznavanje astronomije postupno je prenošeno kraljevima-svećenicima koji su tako *stekli sposobnost "predviđanja budućnosti"*, tj. znali su što će se događati na nebu.

Ovo znanje vjerojatno leži u pozadini onoga iz čega će nastati astrologija – pseudoznanost koja će, nakon što je izgubljen njezin početni znanstveni potencijal, na hipotetskim temeljima ponovno pokušati izgraditi ono što je postojalo još samo u sjećanju na vrijeme kada su "bogovi" i njihovi ljudski predstavnici *zaista* znali predvidjeti što će se dogoditi na nebu.

Što je astrologija danas svi znamo: način da se pokuša predvidjeti budućnost za pojedince. Koliko smo samo daleko od znanja onih koji su posjedovali "Ploče sudbine", precizne i korisne podatke za one koje su morali prelaziti velike udaljenosti na nebu!

Ljudi su "bogovima" koji su posjedovali znanje pridali i značajku besmrtnosti. Lako možemo shvatiti kako je do toga došlo. Pomislimo li (uvijek držeći se naše hipoteze) da se život Anunnakija temeljio na ciklusu rotacije planeta Nibiru koji iznosi 3.600 zemaljskih godina, njihov je život u tom slučaju trajao *vrlo dugo* u odnosu na život Adama.

Svaki je od ovih "bogova" živio kroz mnoge ljudske generacije tako da Adami nisu viđali svojeg "boga" kako umire. Upravo suprotno, slušali bi o njegovim aktivnostima koje su se prenosile kroz generacije i generacije predaka. Otud je vjerojatno rođen pojam *besmrtnosti* bogova (vidjet ćemo u posebnom poglavlju da i sama Biblija govori o tome da su i Anunnakiji umirali baš kao i ljudi). Oni su, unatoč tomu, posjedovali neke vrlo ljudske karakteristike. Bili su od krvi i mesa i borili su se za moć. Njihovi su ratovi bili ubojiti: proizvodili su "vjetar od kojeg otpada kosa i otkida se koža, dovodi

do smrti bez vidljivih rana". Sljedbenici Enkija i Enlila bore se, dakle, za moć, pa i biblijski Abraham biva upleten u jedan od tih ratova koji su toliko razorni da mogu uništiti čitave gradove poput Sodome i Gomore (Post 13-19).

Nakon ovih događaja stožer je preseljen, ljudima su dana nužna znanja da nastave dalje sami, iscrpili su se ciljevi njihovog boravka na Zemlji i "bogovi" je napuštaju. Od tada *kroz stoljeća, bez izravnog kontakta, čovjek je sam počeo razvijati duhovne aspekte božanstva* i postavljati hipoteze o trenutku kad će se dogoditi ponovni susret između stvora i stvoritelja.

Nibiru, planet Anunnakija, vraća se svakih 3600 godina te ga njegova eliptična orbita vraća u Sunčev sustav, što ga svakako čini planetom našeg sistema. Kao što je to činio više puta kroz povijest, čini se da se ponovno vraća: *nakon što je 1000. g. n. e. dosegnuo najudaljeniju točku od Sunca, Nibiru je već prešao više od polovice puta na kojem se približava Zemlji...*

U međuvremenu, na Zemlji su ostali Sumerani.

Sumerani

Ovaj se narod *iznenada* pojavljuje oko 3800. g. pr. n. e. i već posjeduje gotovo formiranu kulturu, sa znanjima iz znanosti, astronomije, matematike i lingvistike! Može se argumentirano reći da su poznavali heliocentrični sustav (onaj kojeg je "otkrio" Galilej...) kretanja i dimenzije Zemlje, udaljenost Mjeseca, gotovo pa beskonačnu udaljenost zvijezda, poznavali su komete i mogli predvidjeti pomrčine kojima su znali i uzroke. Povrh svega, poznavali su vrlo složen fenomen precesije ekvinocija za otkriće kojeg su potrebna vrlo precizna promatranja kroz više stoljeća (cijeli ciklus traje po prilici 26.000 godina!).

Zemljina precesija

Izrazom *Zemljina precesija* (*precesija ekvinocija*) označujemo nebesku pojavu koja nastaje oscilacijom Zemljine osi koja čini kružni pokret sličan vrtnji zvrka. Oscilacija uzrokuje prividno nazadovanje sazviježđa nebeske sfere. Ovo se zbiva zato što se zamišljena crta koja na planu ekliptike povezuje proljetni i jesenji ekvinocij svaku 71 godinu pomakne za jedan stupanj.

Svaki od dvanaest znakova Zodijaka koji tvore luk od 360 stupnjeva pokrivaju razdoblje od 2160 godina, čemu odgovaraju u astrologiji takozvane "ere": era Ovna, era Bika itd. Za cijeli ciklus od 360 stupnjeva potrebno je nešto manje od 26.000 godina (2160 x 12), pa odatle i teškoće da se proces promatra i izračuna. Ovo dugačko razdoblje, nazivano i "velika godina", poznavale su razne civilizacije iz raznih krajeva svijeta (dolina Inda, Egipat, centralna Amerika...) tako da se doista nameće pitanje za što je točno taj izračun bio potreban civilizaciji nomada, pastira ili uzgajivača stoke. Je li možda trebao njihovim "bogovima" Anunnakijima za izračun orbite njihovog matičnog planeta, kako bi mogli planirati svoja vrlo duga svemirska putovanja? Možda odgovor na brojne nepoznanice leži upravo u prihvaćanju ove mogućnosti.

Unatoč ovim naprednim spoznajama, čini se da su se Sumerani pojavili niotkud i iznenada, iako nije tako: npr. grad Jerihon, kultura *Tell Ghassul*, turski Catal Hoyuk bili su stariji centri kulture i civilizacije, ali to samo po sebi ne pobija ovu teoriju budući da su i ta središta mogla biti osnovana od strane Anunakija.

Sumerani su izmislili pismo, poznavali matematiku i astronomiju, pretpostavka je da su osmislili prve oblike parlamentarnog upravljanja, škole, zakone, napredne društvene propise, od kojih su mnogi kasnije preuzeti u Starom zavjetu kao što su briga o slabijima, udovicama i siročadi. Primijenili su i pečenje opeka kojima su gradili zigurate, građevine na više katova koje su služile kao hram i

opservatorij za svećenike koji su, kako je već spomenuto, ujedno bili i astronomi. Posljednji kat zigurata bio bi obično "boravište bogova", postavljeno na vrh kako bi olakšalo dostupnost Anunnakijima.

Religioznost

Religija Sumerana (ako je tako možemo nazvati) bila je očito politeistička, naime brojni su bili Anunnakiji koji su vladali na raznim teritorijima. Bogovi su, dakle, nužno bili lokalni. Rekli smo već da je *gospodar carstva bio Anu*, čiju pojavu smještamo u IV. tisućljeće pr. n. e. U zajednici bogova njegova je figura bila vrlo nestalna i apstraktna. On nije bio stvoritelj (vidjeli smo da je stvoritelj zapravo bio Enki) i nije bio predmet konkretnog i stalnog bogoštovlja poput drugih "bogova". Njegov se hram zvao Eanna ("Nebeska kuća") i nalazio se u gradu zvanom Uruk (biblijski *Ur* ili *Erek*?).[3]

Moć "bogova" i kraljeva koji su bili odabrani da budu božji predstavnici kada je "uprava spuštena s neba na zemlju" došla je izravno od Anua, te su se zato *njemu mogli obratiti isključivo kraljevi, a ne podanici*. Otuda možda i pojam *dalekog i nedostupnog boga* koji je sazrio kroz teološke razrade što su se razvile tijekom narednih stoljeća.

Anu je boravio u visini, daleko, na planetu Nibiru te se, prema sumerskim pričama, na Zemlju spustio svega jednom ili dvaput, da bi vidio djelo svojih sinova. O njima smo već govorili: to su Enlil, gospodin visina, zraka ili visokih sfera i Enki, gospodin zemlje, niskih dijelova, vode i tvorac čovjeka.

Važno žensko božanstvo bila je Inana, znana kasnije i kao Ištar, Aštarta, Izida, Afrodita i Venera u raznima kulturama bliskoistočnog i mediteranskog područja.[4] Ova je božica voljela putovati na svojem letećem stroju, pa je bila prikazivana u pilotskom odijelu i kacigi!

3 Vidi Dodatak 2.

4 Vidi Dodatak 2.

Valja reći da je pojam "svemira" bio temelj svega onog što se ticao božanskog – sumerski termin za boga, *dingir*, vezuje se uz značenje "nebeske pojave" te je označavao blistanje, značajku blistavosti. Taj pojam pozivao bi se, dakle, na gospodu s letećih strojeva koji su se očito činili svjetlucavima i blistavima na nebu. Ideogram koji ga je predstavljao prikazivao je zvijezdu, a njegov izgovor označavao je upravo "biti s visine". Primjećujemo odmah da se radi upravo o istom značenju koje ima i biblijski termin *Elohim*, "gospoda s visoka", termin koji se uobičajeno (ali pogrešno!) prevodi jedninom kako bi se zadržala misao o jednosti Boga.

Indirektna svjedočanstva?

U ovom smo poglavlju saželi teorije sa više strana s ciljem da u nastavku pristupimo čitanju Starog zavjeta čije se doslovno značenje poziva na *vrlo konkretnu i materijalnu viziju božanstva, koje je vjerojatno nezemaljskog podrijetla.* Za kraj ovog predstavljanja donosimo ovdje niz tvrdnji i informacija preuzetih iz područja koja nisu vezana uz alternativnu ili ufološku literaturu.

Znanost i arheo-antropologija

- Istraživanja biomolekularnih genetičara na mitohondrijima pojavu prvog pretka svih žena (tzv. "mitohondrijsku Evu") kao i svih muškaraca čiji se mitohondriji, kao što znamo, mogu prenositi isključivo ženskim jajašcima, budući da su preveliki da bi ih sadržavali spermatozoidi smještaju u razdoblje od 300.000 do 250.000 godina prije naše ere.
  Količina genetskog materijala po kojoj se razlikujemo od *Pan Paniscusa* i *Pan Trogloditesa* (dvije vrste čimpanza kojima smo najsličniji) manja je od 2 posto DNK!

Evolucionisti se čude velikoj brzini kojom su hominidi evoluirali u odnosu na svoje rođake. Odgovor na to pitanje nije jednostavan, niti je zasad pronađen. Treba li ga tražiti u hipotetskoj operaciji genetskog inženjeringa koju su izveli Anunnakiji, a koja bi ubrzala evolucijski proces, dajući tako prednost jednoj vrsi nad drugima?

- Prof. Umberto Galimberti, docent filozofije povijesti na Venecijanskom sveučilištu piše da je na jednom stupnju svojeg razvoja ljudsko biće pretrpjelo svojevrsno *nazadovanje*, prekid evolucije zbog gubitka stabilnosti koju je njemu kao i svim drugim životinjama pružao instinkt. Otad čovjek više nije imao specifičan odnos s nekom određenom sredinom, već se morao otvoriti prema svijetu i sagraditi ambijent u kojem će živjeti. Čovjek je, dakle, otvoren svim sredinama, budući da više nije prikladan za *nijednu od njih*. Po Galimbertiju, kao odraz potrebe da čovjek sebi izgradi svijet mijenjajući pritom sredinu u kojoj se nalazi nastala je i "svijest". Valja, međutim, primijetiti da nam Galimberti ne navodi ni uzrok ni trenutak u kojem je čovjek izgubio onu stabilnost koju mu je pružao instinkt.
- Recentna arheološka otkrića pomiču unatrag početak umjetničke produkcije od 35.000 godina pr. n. e. na 70.000 godina pr. n. e. Tri stotine fragmenata crvene i žute okre (iz hematita) smještaju početak čak na razdoblje između 350.000 i 400.000 godina prije naše ere.

  Osim toga, 28 alatki izrađenih iz kosti te tisuće fragmenata željeznog oksida (produkcija okra pigmenta) pronađenih u južnoj Africi otkrivaju nam da čovjek i prije više od 200.000 godina nije obrađivao predmete isključivo u cilju

da budu korisni; ti su predmeti dotjerivani, ukrašavani, lašteni, u njih bi urezivali znakove po kojima bi bili prepoznatljivi.

- Dr. sc. Steven Scherer, voditelj projekta mapiranja ljudskih gena na *Baylor College of Medicine's Human Genome Center* iz Houstona, 2001. godine napisao je da u ljudskom genomu postoji barem 200 gena koji se čine "stranima" u odnosu na nasljedstvo koje povezuje ljude s ostalim kralježnjacima. Ti geni ne pripadaju ni beskralježnjacima, "stečeni su kasnije u evolucijskoj ljestvici na neobjašnjiv način".
- Tim Crow, docent psihijatrije na Oxfordskom sveučilištu i počasni direktor *Prince of Wales International Centre for Research into Schizophrenia and Depression*, drži da je prije otprilike 150.000 godina čovjek učinio nagli "evolucijski skok", stekavši sposobnost govora zahvaljujući premještaja jednog gena na kromosom Y.

Filozofija, mitologija

Giovanni Reale, docent povijesti filozofije na Katoličkom sveučilištu u Milanu, objašnjavajući podrijetlo pojma "duša", koji se razvio u grčkom svijetu u razdoblju između Homera i Platona[5], donosi zanimljive konstatacije koje se tiču *odnosa između ljudi i bogova homerskog svijeta*:

- Reale potvrđuje da bogovi posjeduju cijeli spektar ljudskih nedostataka i ambivalentan karakter, počevši od trojca Zeus-Apolon-Atena: Zeus ne ispunjava obećanja i može ga se lako prevariti, Apolon se direktno upliće u bitku i podsjeća Diomeda da se ne smije smatrati ravan bogovima, budući da ljudski rod koji se vuče zemljom nije isti kao oni.

5 Vidi Bibliografiju.

Osim toga, podsjeća na dva među mnogim poglavljima *Ilijade* koje smatramo vrlo zanimljivima promatramo li ih u svjetlu hipoteze da su *bogovi bili bića od krvi i mesa koja su u vrijeme Trojanskih ratova mogla još biti na Zemlji* (budući da je jedan od njih sklopio savez s Mojsijem u gotovo isto vrijeme kada su se zbili događaji opisani u Ilijadi).

- Elena izgledom podsjeća na besmrtne božice
- Posejdon se prerušava u vrača Kalhanta i obraća se Malom (Oilejevu) Ajantu koji ga prepoznaje i kaže: "Nije ti Kalhas to pogađač u ptice i vrač/ jer kret božjih nogu prepoznadoh i golijeni /lako, kad odlažaše, jer lako je bogove poznat."[6]

Sumerologija

- Giovanni Pettinato, docent sumerologije na Sveučilištu La Sapienza u Rimu piše:

  "Dosad se smatralo da sumerski epovi nemaju nikakvu povijesnu potvrdu te da su samo projekcija u prošlost nekih sociopolitičkih odnosa prisutnih u vrijeme treće dinastije Ura (2150. g. pr. n. e.) (...) spomen (...) nas primorava da ponovno preispitamo sve naše društvene modele i modele vladanja..."

- Osim toga, Pettinato piše da je dugo postojala navika da se sve velike građevine smatra vjerskim objektima te da su se na tom pogrešnom tumačenju razvijale teorije koje su se pokazale neutemeljenima, zbog čega moraju, u svjetlu novih otkrića, biti ponovno ispitane.

6 Hrvatski prijevod: Homer, Ilijada, Matica hrvatska, Zagreb, 1961, str 251. Preveo Tomo Maretić.

Kratko zaključno razmišljanje...

Hipoteza koju postavljamo svakako je privlačna, ali i potvrđena više nego zanimljivim podudaranjima u tekstovima koje se držalo izvan svake sumnje, poput Starog zavjeta koji je nadahnut izravno od Boga!

Naravno da postoje brojni pobornici i mnogi protivnici ove rekonstrukcije nastanka čovječanstva. Ovi potonji nalaze se ponajviše u Crkvi, organizaciji koja ima najviše za izgubiti ako bi se utvrdilo da *Biblija pripovijeda priču koja ima vrlo malo zajedničkog s religijskom doktrinom* koja je na Bibliji sagrađena.

Nešto kasnije ćemo vidjeti da je Crkva ipak prisiljena priznati da je Biblija poznavala te individue. Ovdje ipak želimo donijeti jednu zanimljivost: NASA je poslala u svemir sonde *Voyager I* i *Voyager II* sa slikama i zvukovima sa Zemlje kao i diskom koji sadrži pozdrave snimljene na 55 zemaljskih/svjetskih jezika. *Prvi po redu je pozdrav na sumerskom jeziku.* Je li to tek slučajnost ili netko ipak zna nešto više?

... i izjava o metodologiji

Prelazimo sada na Bibliju i – poštujući onu "slobodnu misao" na koju se poziva ovaj tekst – u sljedećim poglavljima *obraditi ćemo temu promatrajući Stari zavjet u njegovom doslovnom prijevodu.* Bit će tu cijeli niz odlomaka iz hebrejskih tekstova i njihov prijevod riječ po riječ, koji će biti također prikazan i grafički, odgovarajućim hebrejskim terminima. Otkrit ćemo tako ono što netko *ne želi* da bude izrečeno.

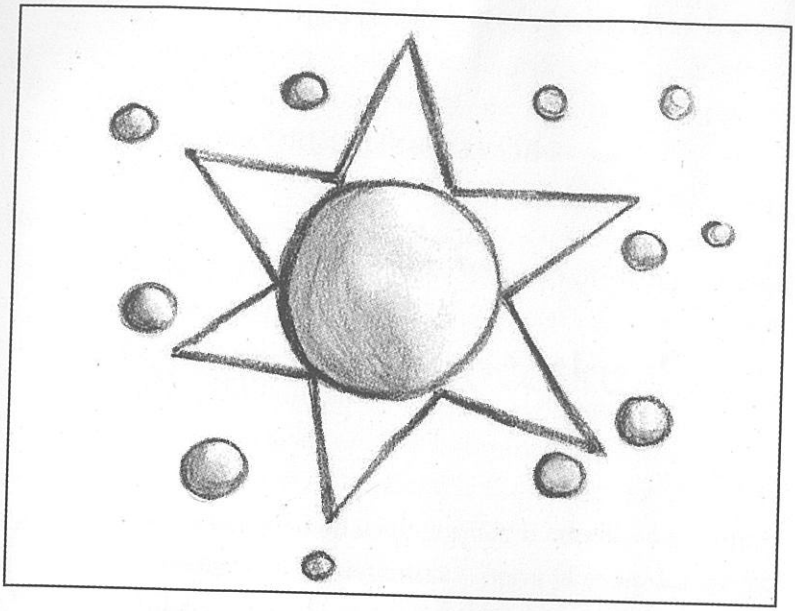

Slika 3: Reprodukcija detalja akadskog pečata VA243 koji se čuva u Državnom muzeju u Berlinu: prikaz Sunca s 11 nebeskih tijela – 9 poznatih planeta, Mjesec i… Nibiru?

DRUGO POGLAVLJE

בראשית

(reshít-be)

Postanak: "U početku..."

Ono što je učinjeno od strane različitih crkava – kršćanskih, bilo katoličke ili protestantske – prava je *manipulacija tekstovima s ciljem da se proširi vjerovanje koje ne odgovara onome što piše u knjigama* na kojima se tobože temelji. Čitamo li Bibliju u njezinom *doslovnom značenju*, ona ne može biti upotrijebljena kao temelj na kojem će se graditi neka religija.

U prvom poglavlju iznijeli smo hipotezu stvaranja jednog ili više Adama (אדם), onako kako se čini da proizlazi iz sumerskih priča, barem u tumačenjima koja se posljednjih desetljeća šire svijetom – djelom genetskog inženjeringa koje su vodili Anunnakiji kako bi poboljšali jednu vrst primata koji su već postojali na Zemlji te ih pretvorili u rasu radnika osposobljenih za teške poslove. Pozabavimo se ovdje pojedinostima sumerske pripovijesti o stvaranju čovjeka. Iskoristimo za to prijevod Giovannija Pettinata, parafrazirajući ga, kako bismo istaknuli da ono što pišu priznati akademski znanstvenici može biti u potpunom suglasju s teorijama "alternativnih" znanstvenika.

Nalazimo se na gozbi Anunnakija, Ninmah (Božica Majka) predlaže Enkiju da stvori zamjenika kako bi se bogovi oslobodili

rada te mu kaže da je "oblikovanje" čovječanstva u njezinim rukama. Sumerski mit pripovijeda da su se bogovi, prisiljeni da kopaju i sakupljaju zemlju, žalili i smatrali Enkija odgovornim za svoju tešku situaciju. Enkijeva majka potiče stoga sina da pomogne Anunnakijima koji se muče: otvoreno poziva Enkija na napravi "zamjenika", "dvojnika" bogova kako bi se ovi oslobodili posla te predlaže sinu da oblikuje sluge. Enki joj odgovara da stvor na koji je ona ukazala već postoji te traži da na njemu definira sliku bogova.

Potom kreću s eksperimentiranjem. Sumeranima valja priznati da su bili korektni u svojim opisima: "bogove" nisu prikazali kao svemoćne i sveznajuće, opisali su, naime, i njihove propale eksperimente:

- jedan nije mogao zaklopiti ruke koje su uvijek ostajale raširene;
- jedan je imao uvijek otvorene oči koje su reflektirale svjetlost;
- jedan je imao natečene i paralizirane noge;
- rodio se zatim jedan s psihičkim problemima kojeg su definirali "idiotom";
- jedan nije uspijevao zadržavati urin;
- proizvedena je zatim žena koja nije mogla roditi;
- na kraju je Ninmah proizvela čovjeka bez spolnih organa.

Sumerani pripovijedaju čak o jednom preuranjenom porodu koji se dogodio upravo s Enkijevim sjemenom: rodilo se biće koje je bilo dlakavo, zatvorena grla, nesavršenih očiju, iskrivljenih kostiju, paralizirane kralježnice, srce, glava i želudac bili su bolježljivi, ruke se nisu uspijevale podignuti i išta dohvatiti... Ukratko, prije negoli su uspjeli proizvesti pravo biće, "božanstva" su bila primorana mnogo puta pokušavati i pritom napraviti brojne pogreške! Toliko pogrešaka da se Ninmah uplašila da će biti protjerana zbog svoje takozvane nesposobnosti,

sve dok je Enki nije smirio. Operacija napokon uspijeva i "Božica" pokazuje novo biće zvano *Adáma* (biblijski Adam) ili *Lulu* ("izmiješani").

Sukladno Sitchinovoj interpretaciji, operacija se sastojala od "pročišćavanja" krvi muških Anunnakija kako bi se dobio sastojak koji sadrži esenciju pojedinca (DNK) i taj bi se sastojak zatim umetnuo u hominida.

Postanak nam opisuje čin stvaranja čovjeka nakon što je Elohim stvorio vode i razdijelio ih po zemlji, podigao suhu zemlju te nakon što je stavio na nju biljke i životinje (Post 1,26):

אדם	נעשׂה	אלהים	ויאמר
ADÁM	*Naassé*	*:Elohìm*	*jòmer-Va*
čovjeka	Učinimo	:Elohim	reče-I

	כדמותנו	בצלמנו
	nu-dmuté-ki	*nu-tsalmé-be*
	našu-sličnost-kao	našom-slikom-sa

Čini se da sastavljač priče *ima potrebu naglasiti aspekt koji čitatelj svakako mora usvojiti* – ne smije biti sumnji jer se očito radi o izuzetnom događaju, a ubrzo ćemo shvatiti i zašto. U sljedećem retku (1,27) *čini se da želi precizirati*:

	בצלמו	את- האדם	אלהים	ויברא
	ò-tsalm-be	*adàm-ha-et*	*Elohìm*	*jivrà-Va*
	svojom-slikom-sa	čovjeka	Elohim	načini-I

אתו	ברא	אלהים	בצלם
otò	*barà*	*Elohìm*	*tselèm-be*
on	učini	Elohim	od-slikom-sa

אתם	ברא	ונכבה	זכר
otàm	*barà*	*nekevà-u*	*zacàr*
ih	učini	žensko-i	muško

Ukratko, autor nam želi reći da su Elohim (oblik *množine* kojim se u semitskim jezicima identificiraju "gospoda s visoka") napravili čovjeka koristeći svoj *tselèm* (צלם).

- Ali što je to *tselèm* (צלם)?
- Zašto je bilo toliko važno *dvaput naglasiti* ovaj detalj?

Prije negoli se upoznamo s dubljim značenjem ovog semitskog korijena naglasimo da nam Biblija pripovijeda kako su Elohimi donijeli odluku te da su si rekli "Učinimo...!" koristeći glagolski oblik koji označava kohortativ (za prvo lice množine) – oblik koji znači poticaj i poziv da se nešto učini. U tom prvom licu množine možemo vidjeti svojevrsnu sintezu raznih diskusija, hipoteza i prijedloga koje je Enki ponudio svojim suradnicima s ciljem da pronađe rješenje za problem teškog rada što smo ga ranije opisali. *Postanak* nam donosi završetak upravo u prvom licu množine: "Hajde, na posao, učin*imo* to..."

Osim toga, termin *Elohim* – u množini – ne može se tek tako odbaciti. Mi koji razmišljamo slobodno i *ne moramo braniti neku monoteističku dogmu* možemo mirno Elohime smatrati za množinu, za skupinu pojedinaca. Da je to pitanje koje ne treba podcijeniti dobro su znali i stari komentatori koji su na razne načine pokušavali na nj odgovoriti i objasniti taj "učinimo...": antički Sirijci govorili su o savjetu koji se održao s "uzvišenim zborom"; drugi su tvrdili da je Bog "razgovarao s anđelima", a Bazilije Veliki se pitao "kako može tako govoriti ako nema nekog tko radi s njim".

Sumerski nam tekstovi svakako omogućuju olakšano čitanje ove množine. Oni, vrlo jednostavno, govore o Enkiju koji razgovara s onima koji su s njim trebali krenuti provoditi eksperimente.

Tselèm (צלם)

Podsjetimo da su, prema Sitchinu, Sumerani govorili da je čovjek stvoren pročišćavanjem krvi muških Anunnakija od koje je izolirano nešto što se zatim umetalo u izabranog hominida. Grčki prevoditelji ovog odlomka *Knjige Postanka* (takozvana *Verzija Sedamdesetorice - septuaginta*) zasigurno nisu poznavali sumerske priče te nisu posjedovali nikakve spoznaje o mogućnostima genetskog inženjeringa, pa su zato tu rečenicu preveli ovako:

אדם	נעשׂה	אלהים	ויאמר
àntropon	*Poièsomen*	*:theòs-o*	*éipen-Kai*
čovjeka	Učinimo	:Bog	reče-I
	כדמותנו		בצלמנו
	omòiosin-katà-kai		*emetéran-eikòna-katà*
	slična-sebi		sliku-svoju-na

Ovdje valja istaknuti nekoliko pojedinosti, prije svega, Grci su upotrijebili termine čija je valencija dvostruka:

- *Omòiosin* ima apstraktnu vrijednost te dobro prevodi *pojam sličnosti*
- *Eikòna* ima konkretniju vrijednost i ukazuje na bilo koji predmet koji sadrži sliku nekoga ili nečega: sliku, kip, reljef, intarziju (mozaik) ili sašiveno djelo.

Ovdje valja priznati da su se - prevodeći riječ *tselèm* riječju *eikòna* - Grci jako približili najdubljem semitskom značenju ovog suglasničkog korijena. *Tselèm* naime *ne znači apstraktan pojam slike* kako se na različite načine tumači u religioznim knjigama i u tradicionalnoj teologiji, već znači "*ono nešto, neku jedinicu, komadić* materijala koji sadrži sliku".

Grci su u prijevodu sačuvali istu vrijednost za dva prefiksa koji na hebrejskom imaju dva izrazito različita značenja: u biblijskom tekstu dva termina koja znače *sliku* i *sličnost* imaju ispred prefiks: ב [be] i כ [ki] koji nose drukčije značenje. Razlika nije mala:

ב [be] znači "s, uz pomoć..."

כ [ki] znači "kao, prema..."

Ispravan je, dakle, prijevod ***ki**-dmuté-nu* (hebr.) sa *katà omòiosin* (grč.) što znači "prema sličnosti".

Manje je ispravno prevesti ***be**-tsalmé-nu* (hebr.) sa *katà eikòna* (grč.) jer hebrejski prefiks nema značenje "prema slici" već "*sa* slikom" ili "*uz pomoć* onog nečeg što sadrži sliku". Dakle, nismo stvoreni na sliku Elohima već "*uz pomoć* onog nečeg što sadrži sliku" Elohima, što je velika i vrlo važna razlika!

Evo, dakle, konkretan i nov element koji tradicionalna religiozna tumačenja u pravilu zaboravljaju budući da nije u skladu s doktrinom koja se želi i dalje širiti. Valja primijetiti i to da u *Postanku* piše da su svi stvorovi "napravljeni prema svojoj vrsti", samo za čovjeka se to ne tvrdi. Čovjekova je vrsta na kraju "božanske" operacije bila *drukčija* od njegove izvorne!

Ima toga još (u nastavku ćemo i dalje imati na umu sumerske pripovijesti)... Termin *tselèm* ne označava samo komadić nečeg konkretnog i materijalnog, već sadrži - u svojem izvornom semitskom značenju - i pojam "izrezan od".

Rječnik biblijskog hebrejskog i aramejskog *Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon* pod natuknicom *tselèm* (צלם) donosi prijevod 'something cut out'. Glagolski se korijen צלם prevodi sa 'cut off', odnosno 'odrezati, izrezati.

- Što to sadrži nečiju *sliku* a može biti "odrezano, izvučeno, izvađeno"? Pada nam na pamet samo jedan odgovor – DNK!

Stoje li doista stvari tako, neće biti teško razumjeti zašto je sastavljač *Knjige Postanka* osjećao potrebu da dva puta ponovi da smo mi, ljudi, napravljeni "od njegovog *tselèma*, od *tselèma* Elohima". Želio je biti siguran da čitatelj razumije konkretnost tog događaja, izuzetnost čina do kojeg je došlo odlukom Elohima (gospode s visina) da posreduju nešto svoje u biće koje je tako dobilo svoj život, novi dah života izravno od "bogova". Možda je upravo ova teško prihvatljiva neobičnost navela najviše antičke židovske komentatore da tvrde da se pripovijest o stvaranju čovjeka treba čitati i tumačiti samo onima malobrojnima koji su je bili u stanju razumjeti.

Nakon Adama... Khawwáh (Eva)

Govorili smo već o oblikovanju ženke koja nije mogla rađati, a i *Knjiga Postanka* nam pripovijeda o oblikovanju jedne ženke. U Post 2 pripovijeda se kako je Elohim osjetio potrebu da Adamu pruži pomoć pa, kako bi to učinio, izvršava operaciju koja je u najmanju ruku *čudna*, uzme li se u obzir ono što tradicionalno vjerujemo kad nazivamo "boga" svemogućim stvoriteljem. Redak 21 kaže:

אלהים	יהוה	ויפל
Elohìm	*Jahweh*	*jippèl-Va*
Elohim	Jahve	pasti-učini-I

וייֵשן	על-האדם	תרדמה
jisciàn-va	*adàm-ha-al*	*tardemàh*
zaspa-i	adama-na	dubok-san

מצלעתיו	אחת	ויקח
aw-tsalot-mi	*achàt*	*jiqqàch-va*
njegovih-rebara-od	jedno	uze-i

תחתנה	בשר	ויסגר
àh-tachtenn	*vasàr*	*jisgòr-va*
nje-ispod	meso	zatvori-i

Ovaj Elohim kojeg su zvali Jahve mora *uspavati Adama da bi na njemu izvršio operaciju*, neku vrstu manipulacije koja je morala biti bolna ako je na njega "pustio dubok san". Sve ovo podsjeća na uobičajenu anesteziju koja bi omogućila uzimanje stanica (?) iz onoga što se uobičajeno prevodi s "rebro", ali moguće da je bilo nešto drugo...

Termin *tselà* (צלע) znači i "bočni dio" te se – u tom značenju – koristi u različitim dijelovima Starog zavjeta: *bočni dio* Hrama, *bočni dio* ormara, *bočni dio* oltara... Pada nam na pamet uzimanje matičnih (staminalnih) hematopoeznih stanica koje se uzimaju u modernim laboratorijima, s bočne strane zdjelične kosti. Zahvat se obavlja pod anestezijom zato što je bolan. Stanice se zatim koriste u terapijama raznih patologija, a zna se i da se matične stanice mogu prikladno usmjeriti u nekom drugom pravcu razvoja.

Elohim je, dakle, mogao uzeti stanice s bočne strane muškog Adama kako bi klonirao / formirao Adama ženskog roda. Podsjećamo i na to da se riječ 'Adam' često pisala s članom ispred (*Ha-Adam*), što ukazuje da nije riječ o osobnom već o općem, generičkom imenu. Ukazuje na jedan tip živih bića, ona od Adàmà, od Zemlje – dakle, "zemljanina".

Taj se Zemljanin prepoznavao i po jednom očitom somatskom aspektu: ta su se bića nazivala i *crne glave*,[1] prema značajki po kojoj su se razlikovali od njihovih "stvoritelja". Ne bi imalo nikakvog smisla isticati taj aspekt da ih to nije razlikovalo od onih koji nisu imali crne glave.

Termin *Khawwàh* kojim je nazvano novo biće znači "živuća", "majka živućih", upravo kako je nazvana i "božica" Anunnaki koja je proizvela novu vrstu – *Homo Sapiensa*. Čitamo u Post 3, 20:

ויקרא	האדם	שם	אשתו
jiqrà-Va	*adàm-ha*	*scèm*	*tò-isc*
nazva-I	adam	od-ime	njegove-žene
חוה	כי	הוא	היתה
khawwàh	*ki*	*hi*	*hajetàh*
eva	zato jer	ona	je-bila
אם	כל-חי		
em	*khài-kol*		
od-majka	živućeg-svakog		

Zapravo je za znanost očito da *mora postojati jedna majka za sve ljude*, zato što mitohondriji, jedan od temeljnih sastojaka naših stanica, mogu biti preneseni isključivo u ženskim jajnim stanicama,

1 Vidi ep *Lugalbanda i Hurrum*.

budući da su preveliki da bi ih mogli sadržavati spermatozoidi. *Nemoguće je, stoga, ne misliti na prvog ženskog pretka svih žena i muškaraca, na onu koja je pokrenula razvoj ljudske vrste.* Nije slučajnost da su se mnogi znanstvenici složili s nazivom "Mitohondrijska Eva". Njihova istraživanja smještaju pojavu te "majke živućih" negdje oko 300.000 – 250.000 godina pr. n. e., što se podudara i sa Sitchinovom rekonstrukcijom događaja.

Paleoantropolozi nam tumače da se *Homo sapiens* razvio od *Homo erectusa* brzinom koja je *evolucijski neobjašnjiva.* Svi drugi oblici naših najbližih rođaka imali su mnogo dugotrajniji evolucijski razvoj: čimpanze su gotovo iste već oko pet milijuna godina; *Erectus* je ostao isti 1,3 milijuna godina te je u trenutku svojeg nestajanja proizveo *Sapiensa*, čiji se kapacitet lubanje ubrzano povećao za 50 posto!

Kratki *polemični* zaključak

Pred nama su događaji koji se mogu objasniti ovakvim čitanjem sumerskog mita i biblijske *Knjige Postanka.* Svidjelo nam se to ili ne, *čini se da su Sumerani i Stari zavjet vrlo bliski. Biblija kao da nam donosi istu priču* koja je prerađena u svjetlu monoteističkog pogleda na svijet, pogleda koji joj u početku nije ni pripadao, već je sazrio kroz kasnija stoljeća. *Od originalne priče ostala je množina Elohima i materijalna konkretnost* onoga što su ti "bogovi" upotrijebili kako bi stvorili čovjeka *s* njihovom slikom i *na* njihovu sliku.

Duhovni, transcendentni i jedini Bog nije, dakle, spadao u iskustvo biblijskih autora. Oni su nam ispričali jednu vrlo konkretnu priču, koristeći kulturne instrumente koje su imali na raspolaganju u ono doba. Nijedna Crkva nema pravo *lažirati tu priču zato da bi sagradila sistem kontrole savjesti* koji se temelji na viziji koja *ne*

spada u te tekstove, tekstove koji su proglašeni svetima, ali koji su nanovo rastumačeni od onih koji imaju vlast.

Nije slučajnost da se stoljećima obeshrabrivalo izravno čitanje Biblije, ako ne i zabranjivalo...

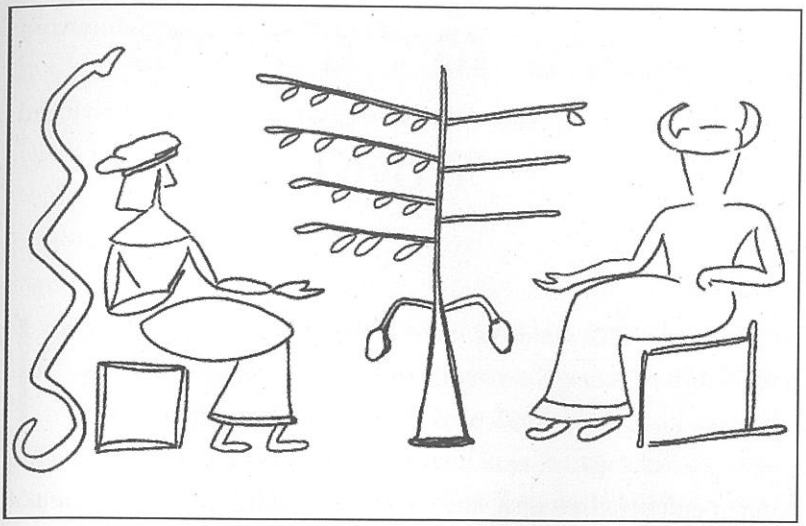

Slika 4: Reprodukcija pečata s jednim muškim i jednim ženskim božanstvom, stablo sa sedam grana i zmijom iza ženskog božanstva. Radi li se o Biblijskom Edenu?

TREĆE POGLAVLJE

ענקים נפילים רפאים

(refaìm nefilìm anaqìm)

Divovi?

Kada smo govorili o dogodovštinama Adama (אדם) naveli smo i kako su se u jednom trenutku njihova suživota s Anunnakijima ovi potonji počeli zanimati za žene Zemljana, držeći ih ugodnima i poželjnima. Pristupimo sada temi koja je uvijek bila zaprepašćujuća za službene biblijske tumače, temi koju tradicionalna religija pokušava prepustiti zaboravu ili tumačiti u alegorijskom smislu.

Svjesni smo da je za pobornike religije koja ponekad smatra grešnim ono što je povezano s materijom (a posebno seksom!) nije lako prihvatiti konkretno značenje o kojem *Knjiga Postanka* govori u šestom poglavlju. Nakon stvaranja Adama i Khawwahe, *Postanak* nam pripovijeda o protjerivanju iz Zemaljskog raja (Eden, Edin, "kuća pravednih", "kuća stražara") te nam potom donosi bogato i razvedeno rodoslovlje potomaka prvog para, počevši od Šeta koji je rođen nakon Abelove smrti i protjerivanja Kajina: Šet, Enoš, Kenan, Mahalalel, Jered, Henok, Metušalah, Lamek, Noa... i nakon njega Potop.

Za Šeta se također kaže da je rođen od Adama, "sin njemu sličan, na njegovu sliku", što je možda način da se podsjeti da je i ovaj sin nastao izvanrednom operacijom. Tekst ne precizira, ali kaže da

je, nakon što je napravio druge sinove i kćeri, Adam umro u dobi od 930 godina! Ta nas dob ne treba čuditi držimo li se naše hipoteze prema kojoj je i u Adamu, kao proizvodu umetanja genetskog materijala od strane Anunnakija / Elohima, bila moguća dugovječnost, baš kao i kod svih pretpotopnih patrijarha.

Valja reći da Elohimi utječu i na ovaj element te odlučuju *skratiti* čovjekov život. Biblija u Post 6,3 govori o odlučnosti božanstva koje kaže: "Neće moj duh u čovjeku ostati dovijeka zato što je tjelesan; njegov će vijek biti 120 godina."

Nakon toga (Post 6,1-8) pripovijeda nam se da su se Adami (zemljani) započeli množiti Zemljom te da su imali kćeri. Pretpostavlja se da su Anunnakiji koji su se spustili na naš planet uglavnom bili muškarci tako da je žena bilo malo. Nije nam teško zamisliti da su prirodne potrebe te možda želja da se da nova stabilnost životu koji su provodili u potpunosti na ovom planetu probudili pažnju tih pojedinaca prema ženkama novih bića. Tako se vjerojatno dogodilo te nam – potpuno prirodno – sastavljači Knjige Postanka pripovijedaju:

וירא	בני-האלהים	את-בנות	האדם
jiàru-Va	*Elohìm-vené*	*benòt-et*	*adàm-ha*
vidješe-I	Elohima-od-sinovi	od-kćeri	adama
כי	טבת	הנה	ויקחו
ki	*tovòt*	*hennàh*	*jiqqehù-va*
da	dobre-prikladne-lijepe	njih	uzeše-i
להם	נשים	מכל	
hem-la	*nascìm*	*khol-mi*	
sebe-za	žene	(sve) svih-(između) od	

בחרו	אשר
bacharù	*ascèr*
izabraše	koje (one)

Precizirajmo da se termin *tovòt* (טבת) obično prevodi s "lijepe" ali sadrži i značenje "dobre" u smislu "sposobne, pogodne, prikladne". Ove su se žene, dakle, činile dobrima, tj. prikladnima za život u paru, za obitelj: *prikladnima za seksualne odnose i reprodukciju.*

Tekst se nastavlja pripovijedajući nam o ljutnji i nezadovoljstvu "Boga" koji je, vidjevši tu barbarizaciju, odlučio izbrisati čovječanstvo s lica zemlje. U Post 6,5 piše:

> "Vidje Jahve kako je pokvarenost ljudi na zemlji velika i kako je svaka pomisao u njegovoj pameti uvijek samo zloća. Jahve se pokaja što je načinio čovjeka na zemlji i u svom srcu se ražalosti i reče: 'Zbrisat ću s lica zemlje čovjeka kojeg sam stvorio, od čovjeka do domaćih životinja, sve do puzavaca i sve do ptica u zraku, jer sam se pokajao što sam ih napravio.'"

Čitajući ovaj odlomak ne možemo a da si ne postavimo nekoliko pitanja:

- Zar svemogući Bog nije mogao predvidjeti ono što će se dogoditi?
- Zar nije znao da ponašanje njegovih stvorova ovisi od osobina koje je upravo on njima pridao?
- Kakvog smisla ima dati nekom stvoru slobodu da odlučuje o svojoj sudbini pa ga zatim kazniti zato što njegove odluke ne odgovaraju željama njegovog stvoritelja? Nije li to bezrazložni čin okrutnosti?
- Može li duhovni "Bog" svoja stvorenja toliko mrziti da im želi smrt?

- Kojeg smisla ima istrijebiti i životinje zbog krivica koje se pripisuju samo čovjeku?

Teza o postojanju duhovnog Boga koji je sposoban sve stvari stvoriti iz ničega, ali ne zna predvidjeti posljedice grešaka koje čini, pa se zato mora kajati i spašavati stvar *ukazuje na neke vrlo zanimljive aspekte*. Svakako možemo reći da je zabrinjavajuće biti u rukama jednog Boga tog tipa.

Držimo li se, međutim, naše hipoteze sve je vrlo jednostavno protumačivo: Elohim ili Elohimi koji su stvorili čovjeka pripadali su nekoj vrlo razvijenoj rasi, ali ni ta rasa nije bila sveznajuća i svemoguća. Elohim koji "se kaje" vjerojatno je Anunnaki imenom Enlil, onaj od dvojice sinova gospodara carstva kojeg već znamo i koji nije volio zemaljska bića...

Apokrifni tekstovi

Ovu pripovijest nalazimo i u jednom od najpoznatijih apokrifnih tekstova Starog zavjeta – etiopskoj Knjizi proroka Henoka. Knjiga nam u prvom dijelu govori o "padu nebeskih sinova" koji su vidjeli da su kćeri ljudske poželjne i odlučili ih uzeti za svoje družice. Bilo je dvije stotine onih koji su to odlučili; Semjasa, jedan od njih, znao je da će ono što se spremaju učiniti razjariti gospodare carstva i bojao se da će samo njega smatrati odgovornim te da će morati ispaštati posljedice te odluke. Njegovi su drugovi tada odlučili podijeliti odgovornost: našli su se na gori Hermon (u smjeru jug-jugoistok gorskog masiva Antilibanon) te se zakleli da neće odustati od plana i odlučili nastaviti bez predomišljanja. *Započeli su, dakle, družiti se sa zemljankama, prenoseći im praktična znanja kao što su uzgoj i branje biljaka, njihovu primjenu u liječenju...* naučili su ih, kako kaže tekst, "tajne vremena početka".

Započeli su sa seksualnim odnosima sa zemljankama, a iz tih odnosa rađali su se "divovi" koji su konzumirali ljudske proizvode. Kada su obavijestili gospodara carstva o onomu što se događa, on je odlučio potopom istrijebiti čovječanstvo i dao obavijestiti "Lamekovog sina" da se skloni i tako sa svojim potomstvom osigura ponovno započinjanje života na Zemlji.
Zanimljivo je primijetiti da gospodar carstva kaže da je Zemlja potresena od tajni koje su "Stražari" prenijeli svojim sinovima. Termin "Stražari" podsjeća na *Neteru* (egipatski "čuvari" iz vremena početka), kako i na *Sumer*, kao "Zemlju čuvara".

Na ovom mjestu sastavljač *Knjige Postanka* prekida naraciju kako bi umetnuo svojevrsnu zabilješku na marginu događaja, neku vrstu vremenske kontekstualizacije, gotovo podsjetnik za one koji znaju za događaj, te vrlo kolokvijalno kaže (Post 6,4):

בימים	בארץ	היו	הנפילים
jamìm-ba	*àrets-ba*	*hajù*	*nefilìm-ha*
dane-u	zemlji-na	bijahu	Nefilimi
אשר	אחרי-כן	וגם	ההם
ascèr	*khen-acharé*	*gam-ve*	*hem-ha*
što	(ovo) tako-poslije	i	one
האלהים	בני		יבאו
Elohìm-ha	*bené*		*javòu*
Elohim	od-sinovi		(bijahu ušli) uđoše
	וילדו	האדם	אל-בנות
	jialdù-ve	*adàm-ha*	*benòt-el*
	rodile-i	adama	od-kćeri-kod

הגברים	המה	להם
ghibborìm-ha	*hemmàh*	*hèm-la*
(heroji, hrabri) snažni	oni	njima

השם	אנשי	מעולם	אשר
scèm-ha	*anscé*	*olàm-me*	*ascèr*
(slavni) ime	od-ljudi	uvijek-od	koji

Prvi problem ovog teksta sastoji se u nejasnoći umetnutog – ne razumije se jesu li Nefilimi bili produkt tih veza ili su postojali neovisno od njih. Očito su čitatelju tog vremena (događaji, vrijeme) te stvari bile jasne. Taj se umetak odnosio na nešto što *nije zahtijevalo dodatna pojašnjenja*. Ovaj odlomak nije poticajan samo i iz vremenskog kuta gledanja (jesu li već postojali ili su bili proizvod križanja?), već i zbog samog značenja riječi *Nefilìm*. Među hebrejskom ne-biblijskom literaturom u *Knjizi Jubileja* izričito se govori (5,1) da su Nefilimi bili potomci rođeni iz tih veza. I romanizirani židovski pisac Josip Flavije govori nam o tom događaju u svojoj knjizi *Hebrejske starine* (1,73) gdje piše da su se "Božji anđeli" združili sa ženama te da su se iz tih veza rodili potomci koji su bili opaki, ponosni, arogantni, koji su se uzdali samo u vlastitu moć. Josip Flavije naglašava da su imali sve one značajke koje su Grci pridavali gigantima tj. divovima.

Ali tumačenje može biti i drukčije...

Nefilìm (נפילים)

Ovaj se izraz tradicionalno prevodi sa "divovi"; Grci u *Septuaginti* izrijekom su ih nazivali *ghìgantes*. Hebrejski korijen glagola *nafàl*

- odakle dolazi *nefilìm* - znači "pasti, spustiti se, sići" ili čak, *per extentionem*, "propasti, opadati". Citirani bi redak mogao (trebao!) biti preciznije preveden ovako: "U ono vrijeme na Zemlji su boravili oni koji su se spustili". S ovim terminima ne bi bilo problema u tumačenju teksta jer, ako nije riječ o divovima, onda ne bi bilo potrebno ni određivati njihovo podrijetlo, odnosno utvrditi jesu li ili nisu bili plod križanja. Biblija nam jednostavno govori da su u ono vrijeme na Zemlji još uvijek boravili oni koji su se "spustili s nebesa".

Još jedno moguće tumačenje ukazivalo bi da su ta nebeska bića ulazila u neprihvatljive veze što je dovelo do miješanja rase. Radilo se, dakle, o propalim pojedincima, "posrnulim mješancima", bićima koja su, prema Henokovoj knjizi, "perverzna, iskvarena, nečista, odana bludu, zla, djeca bluda". I u modernim vremenima rabimo iste izraze: "plemeniti koji su nisko pali, dekadentni" i sl. Pitanje se međutim komplicira, budući da Biblija ponavlja pojam "divova" i na drugim mjestima, nazivajući ih drugim imenima...

Anaqìm (ענקים), Refaìm (רפאים), Emìm (אמים), Zamzummìm (זמזמים)

U 13. poglavlju *Knjige Brojeva*, četvrte starozavjetne knjige, opisano je kako Mojsije šalje ljude da izvide Obećanu zemlju. Narod se još nalazio u pustinji Paràn, pa je osvajanje kanaanske zemlje trebalo dobro isplanirati. Valjalo je upoznati sve karakteristike te zemlje, znati *tko* ondje boravi (da li snažni ili slabi narodi), jesu li brojni, tipovi obrane kojim su gradovi raspolagali, vrste vegetacije... Dakle, premda se radilo o zemlji koju im je obećao "Bog", Mojsije je dobro znao da će za njeno osvajanje biti potrebno oružje, uz domišljatu i dobro isplaniranu strategiju.

Bog je možda bio moćan, ali nije bio *svemoćan* i u to Mojsije nije imao sumnji, znao je da ciljeve mora osvajati svojim snagama te zato i šalje ljude u izvidnicu, da prikupe potrebne informacije. Ovi se vraćaju poslije četrdeset dana te donose informacije i plodove iz te zemlje. Kažu da je zemlja vrlo privlačna, ali i naseljena snažnim i ratobornim narodom. Neki od njih čak tvrde da je riječ o nemogućoj misiji i misle (Br 13,28):

שׁם	ראינו	הענק	וגם-ילדי
sciàm	*raìnu*	*anàq-ha*	*jeldé-gam-ve*
tamo	vidjesmo	Anaka	od-rođene-I

Ovi izviđači učinili su popis raznih naroda koje su susreli, ali imaju potrebu naglasiti da su vidjeli i Anakove sinove, odnosno Anakovce. Zašto? Objašnjavaju to jasno govoreći da su dobro promotrili zemlju koju treba osvojiti (Br 13,32-33):

בתוכה	אשׁר-ראינו	וכל-העם
ah-tokh-be	*raìnu-ascèr*	*ham-ha-khol-ve*
nje-usred	vidjesmo-koji	narod-sav-i
	מדות	אנשׁי
	middòt	*anscé*
	stasa	od-ljude
את-הנפילים	ראינו	ושׁם
nefilìm-ha-et	*raìnu*	*sciàm-ve*
Nefilime	vidjesmo	tamo-i

מין-הנפילים	ענק	בני
nefilìm-ha-min	*anàq*	*bené*
Nefilima-od	Anaka	od-sinovi
כחגבים	בעינינו	ונהי
chagavìm-ka	*nu-enné-ve*	*nehì-va*
skakavci-kao	našim-očima	bijasmo
בעיניהם	היינו	וכן
hem-enné-ve	*hajjìnu*	*khèn-ve*
njihovim-očima	bijasmo	tako-i

Izviđači pokazuju strah, govoreći da su vidjeli *ljude neuobičajena stasa i veličine, toliko izuzetne da su na to morali ukazati.* Tvrde, dalje, da su u očima Anakima (pripadnicima potomstva Nefilima) oni morali izgledati "poput skakavaca", budući da su se oni sami takvima vidjeli u njihovoj prisutnosti. Usporedba sa skakavcima nije se mogla odnositi na broj (koji bi u tom slučaju bio na strani Židova), već na veličinu; to je bio razlog straha Mojsijevih izviđača koji zaključuju izvještaj tvrdnjom da je onaj narod jači od židovskog.

Isti događaj nalazimo i u *Ponovljenom zakonu.* Kada se narod nalazio u pustinji Araba, s druge strane rijeke Jordan Mojsije je održao govor u kojem je podsjetio na događaje koji su se dogodili u vrijeme prolaska kroz pustinju te podsjeća i na trenutke u kojima su se Židovi pobunili protiv volje Elohima koji ih je vodio. U Pnz 1,28 piše da je narod mrmljao te da nije želio krenuti u osvajanje Kanaana:

ורם	גדול	עם
ram-va	*gadòl*	*am*
visok-i	velik	narod
גדלת	ערים	ממנו
ghedolòt	*arìm*	*nu-mimmé*
velike	gradove	nas-od (više)
	בשמים	ובצורת
	sciamàim-ba	*betsuròt-u*
	nebesa (u-do) u	nedostupni-i
שם	ראינו	ענקים	וגם-בני
sciàm	*raìnu*	*anaqìm*	*vené-gam-ve*
tamo	vidjesmo	Anakovaca	od-sinove-i

Mojsije podsjeća kako se njihov Elohim, kojeg su nazivali Jahve, mnogo puta borio za njih, pred njihovim očima! U vezi s tim moramo izraziti razočaranje zbog gubitka, vjerojatno zauvijek, ne-biblijske *Knjige Jahvinih ratova* (koja je citirana u Br 21,14) koja bi nam možda mogla osvijetliti što je konkretno ovaj Elohim učinio u bitkama koje je vodio za narod s kojim je imao privilegirani savez.

Biblija je zadržala tek nejasno sjećanje na te bitke; očito je sve bilo naširoko poznato jer je bilo prepričano u toj (sada izgubljenoj) knjizi, pa se o tome nije pisalo u detalje.

Postavimo sada nekoliko pitanja koja dijele jednu temeljnu sumnju:

- Je li *Knjiga Jahvinih ratova* zaista nestala?
- Ili je možda *namjerno* sklonjena?

- Da li su u posjedu nekog tko si ne može dozvoliti da tako podrobni i precizni opisi bace još veću sumnju na duhovnost Boga čija je figura stvorena na *umjetan način*?
- Bi li pripovijesti o tome kako se Jahve bori bile u skladu s onim što Crkva tvrdi o beskonačnoj i univerzalnoj dobroti tog Boga?

Jahve samo za Židove?

Prije pojave Židova u Palestini, na teritoriju koji odgovara današnjim Libanonu i Siriji razvila se kultura poznata kao "ugaritska kultura", nazvana po gradu Ugaritu, njenom najvažnijem centru. Ugarit odgovara današnjoj lokaciji Ras Shamra na Sredozemnom moru. Ovoj kulturi pripadaju keramičke zdjelice *ostraka* koje su sadržavale poruke s lijepim željama. Na nekim zdjelicama koje su arheolozi pronašli pisac poruke obraća se putnicima koji su putovali prema jugu riječima: "Neka vas prate Jahve *temàna* i njegova *Asheràh*".

U ovim na prvi pogled banalnim napisima ustvari nalazimo *dva iznenađujuća podatka*. Prvo, ugaritska je kultura poznavala Jahvu kao "gospodina *temàna*", što je izraz kojim se na semitskom označavao Jug, a Izrael i Sinaj se nalaze južno od Libanona i Sirije. Putnici koji bi odlazili na taj teritorij bili bi povjereni Elohimu koji je tamo upravljao. Drugo, kaže se da je Elohim pod imenom Jahve imao jednu *Asherah* tj. "družicu". Ovaj opis savršeno pristaje Anunnakijima *koji su si raspodijelili teritorije i nad njima vladali sa svojim družicama.*

Osim toga, ime *Yahweh* potvrđeno je na područjima južno od Palestine (Negev i Sinaj) već u III. i II. tisućljeću pr. n. e., u oblicima *Ya, Yaw, Yahu, Yah*. Uvijek je bilo riječi o (bogu) vladaru koji je bio lokalno štovan i obožavan. U ovo vrijeme (mnogo *prije* Mojsija i izlaska Židova) pripada Jahvin tetragram YHWH, kao i natpis *Yawrad* što znači "spuštanje". A *Yeh-red* je ime jednog patrijarha koji je rođen "u dane silaska"...

U Pnz 2,9 Mojsije nastavlja sa svojom pripovijesti izgovarajući Jahvine zapovijedi: nisu se smjeli boriti s Moapcima jer su Lotovi sinovi već bili dobili u posjed "zemlju Ar". Za Ar se kaže (Pnz 2,10):

בה	ישבו	לפנים	האמים
bah	*jascvù*	*fanìm-le*	*emìm-ha*
njoj-u	stanovaše	(prije) lice-na	Emijci

Ali tko su bili Emijci? Nastavimo s čitanjem...

ורב	גדול	עם
rav-ve	*gadòl*	*am*
vrlo-i	velik	narod

	ענקים	ורם
	anaqìm-ka	*ram-va*
	Anakovci-kao	visok-i

U sljedećem retku slijedi pojašnjenje:

אף-הם	יחשבו	רפאים
hem-af	*jechascvù*	*refaìm*
oni-također	smatrani-bijahu	(?divovi) Refaimci

		ענקים
		anaqìm-ka
		Anakovci-kao

Emìm (Emijci) su, dakle, bili visoki te smatrani *Refaìm* (Refaimci), kao i Anakovi sinovi iz roda *Nefilìm*. Sam termin možda znači"strašni".

Slijedi zatim nagovor na buđenje i odgovornost: Mojsije priznaje realne teškoće, ali govori svojem narodu da se ne boji, jer će se njihov Elohim boriti ispred njega i uništiti njihove neprijatelje (Pnz 9, 2-3), iako su oni...

	ורם	עמ-גדל
	ram-va	*gadòl–am*
	visok-i	velik-narod

... koji Židovi poznaju te o kojima su čuli:

ענק	בני	לפני	יתיצב	מי
anàq	*bené*	*fné-li*	*itiatsèv*	*mi*
?Anakovaca	od-sinova	od-lica	će izdržati	Tko

Dakle, Anakovci, Refaimci i Emijci (*Anaqìm*, *Refaìm* i *Emìm*) uvijek bivaju poistovjećivani jedni s drugima, te (posljedično) svi su smatrani od roda Nefilima, bićima visoka stasa koja su pala/spustila se svisoka, moćna i snažna bića koja su izazivala strah i čija je navodna nepobjedivost navodila izraelski narod da odustanu od osvajanja.

Ponovljeni zakon donosi nam *ime* i *veličinu* jednoga od Refaimaca. U trećem poglavlju nalazimo svojevrsni sažetak dugog, višedesetljetnog rata koji se vodio za kanaanski teritorij. Tekst nam pripovijeda kako su osvojeni svi gradovi visoravni, sav Gilead, sav Bašan i kraljevstvo Og. U Pnz 3,11 kaže:

נשאר	רק-עוג	כי
nisciàr	*Og-raq*	*ki*
(preživljavao)živio	Og-samo	jer

הנה	הרפאים	מיתר
hinnéh	*refaìm-ha*	*ietèr-mi*
Evo	Refaimaca	preostalih-od
ברזל	ערש	ערשו
barzèl	*ères*	*ò-ars*
željeza	od-odar	njegov-krevet
ארכה	אמות	תשע
h-arkà	*ammòt*	*tesciàh*
njegova-duljina	lakata	devet
רחבה	אמות	וארבע
h-rachbà	*ammòt*	*arbàh-ve*
njegova-širina	lakata	četiri-i

Ako znamo da *lakat* (mjerna jedinica) ima duljinu otprilike 45 cm, dobivamo krevet koji je dug četiri i pol metra i širok dva metra! Pripovjedač nas podsjeća da se krevet, u vrijeme pripovijesti, još uvijek nalazio u Rabi, na teritoriju Amonaca. Očito ga se još moglo razgledati...

David i Golijat

U *Prvoj knjizi o Samuelu* čitamo svima poznatu priču: riječ je o jednoj od najraširenijih anegdota u religioznoj književnosti za djecu – priči o Davidu i Golijatu. Tekst nam govori o jednom od mnogih sukoba u kojem su bili sukobljeni Izraelci i Filistejci u borbi za kontrolom nad kanaanskim područjem. U Bibliji čitamo (1Sam 17,1-11):

> "Filistejci skupiše svoje čete za rat i sastaše se kod Soka u Judeji. Tabor udariše između Soka i Azeke kod Efes Damima. A Šaul i Izraelci skupiše se i utaboriše u Terebintskoj dolini, i svrstaše se za boj protiv Filistejaca.

> Filistejci su stajali na gori s jedne strane, Izraelci na gori s druge strane, a dolina bila među njima. Iz filistejskih redova izađe jedan izazivač. Zvao se Golijat, a bio je iz Gata. Visok bijaše šest lakata i jedan pedalj. Na glavi je imao mjedenu kacigu, obučen je bio u ljuskav oklop, a oklop mu težak pet tisuća mjedenih šekela. Na nogama je imao mjedene nogavice, a na ramenima mjedenu sulicu. Kopljača njegova koplja bila je kao tkalačko vratilo, a šiljak koplja težak šest stotina željeznih šekela. Pred njim je stupao štitonoša. On se postavi pred izraelske bojne redove i dovikne im: 'Što ste izašli da se svrstate za bitku? Nisam li ja Filistejac, a vi Šaulove sluge? Izaberite između sebe jednoga čovjeka pa neka siđe k meni! Ako pobijedi u borbi sa mnom i pogubi me, mi ćemo biti vaše sluge. Ako li ja pobijedim njega i pogubim ga, onda ćete vi biti naše sluge i nama ćete robovati.' Još je Filistejac rekao: 'Ja sam danas izazvao Izraelove bojne redove. Dajte mi čovjeka da se ogledamo u dvoboju!' Kad je Šaul i sav Izrael čuo što je rekao Filistejac, obuze ih strah i trepet."

Filistejac je plašio Židove te ih stalno izazivao na dvoboj. Nakon četrdeset dana mladi pastir David prihvatio je izazov i uspio poraziti neprijatelja: prvo je ošamutio Filistejca kamenom bačenim iz praćke, a zatim mu odsjekao glavu filistejčevim mačem. Evo zašto je Golijat iz Gata tjerao strah u kosti (1Sam 17,4):

וזרת	אמות	שש	גבהו
zarèt-va	*ammòt*	*scesc*	*hò-gav*
pedalj (jedan)-i	lakata	šest	njegova-visina

Bio je visok tri metra!

Moćnom je stasu odgovaralo i moćno naoružanje: brončana kaciga i oklop od ljuski koji je težio pet tisuća mjedenih šekela. Noge su mu bile zaštićene nogavicama i bio je naoružan brončanim kopljem čiji je šiljak težio 600 željeznih šekela (usp. 1Sam 17,4-7). Masa šekela je varirala između 10 i 13 grama; *oklop je, dakle, težio 50 kg a šiljak koplja šest.*

Je li to bio pravi div?

Znamo sa sigurnošću da je pripadao jednom od naroda s teritorija koji je trebao biti osvojen kao što su Refaimci, Emijci i Anakovci, potomci Nefilima. Imamo, dakle, *razna biblijska svjedočanstva koja nam govore o pojedincima s izvanrednim tjelesnim karakteristikama* koji su pripadali nekoj vrsti koja je izazivala divljenje i strah. Ali što o njima zna službena znanost?

Arheologija u Izraelu...

Istraživanja na obalama rijeke Jordan i na područjima na kojima su se zbivali opisani događaji pokazala su da su ti teritoriji bili barem od IV. tisućljeća pr. n. e. pod upravom snažnih rasa koje su stvorile megalitsku civilizaciju koja je bila u stanju sagraditi kiklopske građevine: pomislimo samo na nalazište u Baalbeku u dolini Bekaa u Libanonu, u koju su dovedeni monoliti, svaki od njih težak stotine tona! Arheologija dokumentira da su *te rase bile postupno istisnute od novih osvajača.*

Što se tiče Anakovaca (ljudi "dugačka vrata"), oni su držali područje Hebrona, područje koje će kasnije osvojiti Judino pleme. Ostala su upamćena trojica vođa – čija su imena Ahiman, Sesay i Talmay aramejskog podrijetla – koji su poraženi od Kaleba kada mu se predao grad Hebron. Bili su potom uništeni od Jošue, ostavivši tragove u Gazi, Ašdodu i Gatu (Gat, odakle je Golijat! Možda nije slučajnost...).

Refaimci (kojima je pripadao Og) držali su Transjordaniju od planine Hermon do Amona. Kao i Anakovce, Refaimce je također porazio Jošua u osvajačkim ratovima, iako se i David sukobio s nekima od njih koji su živjeli u Cisjordaniji (usp. 2Sam 21,15-21).

Bili su prisutni i u Gileadu, a njih su uništili Amorejci.

Refaimcima su pripadali i Zamzumijci koji su živjeli u Amanu (Transjordanija) a koje su porazili Amonci i osvojili njihov teritorij. Za njih se također govori (Pnz 2,20-23) da su bili "krupna stasa" kao i Anakovci.

Naziv *Refaìm* bio je već prisutan u kanaanskim pripovijestima koje su prethodile hebrejskim osvajanjima. Etimologija nije sigurna: jedni je povezuju s pojmom "liječiti" koji je sadržan u korijenu *rafah* - teorija se temelji na pretpostavci da su Anunnakiji imali posebna liječnička znanja.

Zanimljivo je primijetiti da je termin *Refaìm* označavao i stanovnike *sheòla*, "drugog svijeta". Može li se pretpostaviti sjećanje na pretke koji su potjecali s drugog svijeta koji je bio konkretan, a ne imaginaran?

Emijci su živjeli na području zvanom Moab (južno-jugoistočno od Mrtvog mora). Upravo su ih Moabci tako nazvali jer su prije bili poznati kao Refaìm. Prema Post 14,5 porazio ih je Kedorlaomer i njegovi saveznici u ravnici Kirjatajim (Qiriatàyim). Grad je bio uništen i zatim ponovno sagrađen od strane Rubenovog plemena (usp. Br 32,37 i Jš 13,19).

Tragova ovih naroda ima i u geografskim nazivima: "Dolina Refaìma" (ravnica El-Beqa), jugozapadno od Jeruzalema.

...i različita svjedočanstva

Kosturi, dijelovi kostura, tragovi gigantskih bića visokih od tri do pet metara pronađeni su na raznim stranama svijeta: Mezopotamija, Gargayan (Filipini), Cejlon, Kina, zapadni Pakistan, Java, Tibet, Južna Afrika, jugoistok Australije, sjever, centar i jug Amerike, Kalifornija, Aleuti, Maroko, Kavkaz, Glozel (Francuska), Luzern (Švicarska), Irska, Engleska...

Neka arheološka otkrića podsjećaju na Golijatovo oružje: u Maroku su pronađen alati koje bi mogli koristiti isključivo pojedinci koji imaju barem četiri metra visine; u Kini je iskopano 500 dvosječnih sjekira, svaka težine 8 kg!

Čak i povjesničar Herodot u *Povijesti* (*Historiai*, 1-68) govori o pronalasku jednog diva od oko 3,10 metara visine. Svjedočanstva o *stvarnom* postojanju neke stare rase "divova" postoje u brojnim izvorima. Moguće svjedočanstvo njihovim korijenima nalazi se u analizi grčkog prijevoda iz *Septuaginte*, ali tome smo posvetili cijelo poglavlje u knjizi *Bog izvanzemaljac iz Biblije*.

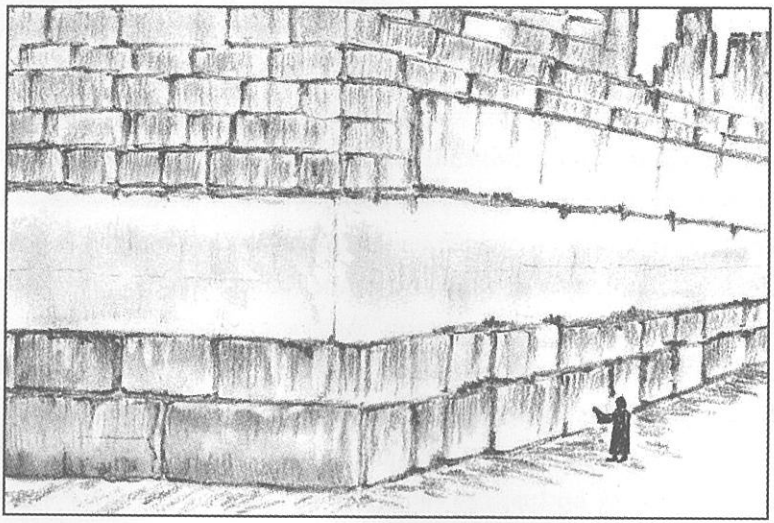

Slika 5: Tko je postavio ove ogromne monolite u templarskom centru u Baalbeku?

ČETVRTO POGLAVLJE

מלאכים

(malakhìm)

Anđeli?

O ovim figurama koje je teško definirati mnogo je toga napisano. Ono što je jedino sigurno jest to da termin "anđeo" dolazi od grčkog *àgghelos* što znači "vjesnik, glasnik, poslanik". Tradicijska religijska književnost podsjeća da su u Svetom pismu ova bića opisana kao inteligentna, superiorna ljudima ali podređena Bogu, često nazivana "sinovima Božjim", "stanovnicima neba" i sl. Ta ista religijska tradicija povezuje ih s drugim figurama koje su prisutne u najrazličitijim tradicijama: *Anunnakiji* kod Sumerana, *demoni* kod Grka, *geniji* kod Rimljana, *duhovi* zoroastrizma...

U Starom zavjetu ove su figure prisutne od samih početaka priča o ljudima, a pojavljuju se kao *čuvari Edena* (Post 3,24), prisutni su kao *glasnici Elohima* u brojnim zgodama, pomažu Abrahamovu sluškinju Hagaru (Post 16,9), predstavljaju se samom Abrahamu (Post 18,2) i njegovu sinu Lotu (Post 19,1). Jedan anđeo predvodi i izraelski narod kroz pustinju (Izl 23,23)...

Radi se, međutim, *o vrlo konkretnoj prisutnosti, vrlo "ljudskoj" u pojavi i odnosu sa sugovornicima kojima su poslani da obave određeni zadatak.*

Na ovom mjestu nećemo dati kratki pregled angelologije koja se razvila kroz stoljeća, a o kojoj postoji vrlo opsežna literatura. Dat ćemo, međutim, uvid u neke korisne pojmove te objasniti razlike između doslovne konkretnosti biblijskog teksta i ogromne nadgradnje što je nastala kroz povijest. Razrađivanje je uzelo maha u takozvanom razdoblju postegzila, u neizbježnom miješanju kultura do kojeg je došlo poslije deportacije židovskog naroda na babilonski teritorij koju je proveo Nabukodonozor II početkom VI. st. pr. n. e.

Rekli smo već da *nazivi* u grčkom i hebrejskom jeziku (*àgghelos* i *malakh*) definiraju funkciju a ne bit ovih bića. Za to postoji jednostavno objašnjenje: autori ovih tekstova *nisu osjećali potrebu analizirati njihovu prirodu jer je ona svima bila nedvosmislena i jasna*, po svemu slična onoj ljudskoj te nije zahtijevala nikakvo promatranje i umovanje. To će postati jasnije na primjerima nekoliko priča u njihovoj *doslovnoj* verziji.

Vratimo se još trenutak na angelologiju: recimo i to da je poimanje duhovnog svijeta podijeljenog na razne hijerarhije nastalo pod utjecajima iz Mezopotamije i Perzije. U dodiru s ovim vjerovanjima židovska misao razvija svoju doktrinu, služeći se simbolizmom koji je stran njegovoj izvornoj kulturi te ga koristi kako bi definirala svoj prikaz anđeoskog svijeta. I kasniji židovski tumači, kao i cijela kršćanska tradicija imali su potrebu da ove figure prikažu u svjetlu s monoteističkom duhovnom vizijom i transcendentnim božanskim.

Tumači, egzegeti, crkveni oci i teolozi smatrali su da se ne smiju povući pred zadatkom opisa ovih figura. Pisalo se, dakle, da su to duhovna bića koja nemaju fizičko tijelo, da uzimaju vidljivi oblik samo kada je to potrebno, da kada jedu ili hodaju to čine samo prividno, da obavljaju posredničke zadatke, da ih božanstvo može upotrijebiti da nekoga kazni ili da mu pomogne...

No, opisi iz Biblije *ipak* su uvjetovali da se anđelima prizna određena tjelesnost, pa se počelo tvrditi da imaju tijelo koje je "eterično, zračno, ognjeno". Stvorila se gomila hipoteza kojima je Crkva držala da može stati na kraj na Četvrtom Lateranskom saboru (1215.), definirajući jednom zauvijek *duhovnu* bit ovih bića.

Anđeli bi trebali biti podijeljeni u *devet sfera tj. zborova* (kerubini, serafini, prijestolja, sile, gospodstva, vlasti, vrhovništva, arkanđeli i anđeli) i raspoređeni u tri hijerarhije. Mi pak postavljamo pitanje:

- Je li sva ova podjela opravdana likovima "Glasnika Elohima" koji su opisani u Starom zavjetu?
- Jesmo li sigurni da se ova vizija podudara s onim što nam govore biblijski tekstovi kada donose događaje o Adamima u onom povijesnom razdoblju kada su još živjeli u bliskom kontaktu s "Bogom" i njegovim anđelima?

Dosljedni zadatku što smo si ga zadali, pokušajmo pročitati što *doslovno* kažu neki od tekstova koji pripovijedaju događovštine iz najstarijih vremena, prije nego što se dogodila ikakva razrada ili postegzilski utjecaj...

Zaharija i malakhìm

Među primjerima *kako su zaista prikazani anđeli u Starom zavjetu* osvrnimo se ukratko na sadržaj Knjige proroka Izaije, kojim ćemo se baviti i kasnije kako bismo ispitali vrlo zanimljive "vizije" o kojima se, međutim, gotovo nikad se govori.

U prvom poglavlju *Zaharije* prorok govori o jednoj svojoj "viziji" u kojoj svjedoči razgovoru između muškarca koji stoji u velikoj udolini na riđem konju u grmlju mirte, a drugi stoje iza njega, također među mirtama. Odmah primjećujemo jednu zanimljivost: ovaj

je lik u retku 1,10 nazvan *isc*, "čovjekom" (איש), dakle bićem od krvi i mesa, da bi u sljedećem retku bio nazvan "anđelom", kada mu se obraćaju drugi, njemu ravni:

יהוה	את-מלאך	ויענו
Yahweh	*malàkh-et*	*jiaànu-vav*
Jahve	od-anđelu	odgovoriše-i

ההדסים	בין	העמד
adassìm-ha	*ben*	*omèd-ha*
mirti	između	stojeći

U drugom poglavlju situacija postaje dinamična (2,7):

בי	הדבר	המאלך	והנה
bi	*dovèr-ha*	*malàkh-ha*	*hinnéh-ve*
mnom-sa	govoreći	anđeo	evo-i

אחר	ומאלך	יצא
achèr	*malàkh-u*	*jotsé*
drugi	anđeo-i	van-izlazi

	לקראתו	יצא
	ò-qerat-li	*jotsé*
	njega-sretne-da	van-izlazi

Drugi glasnik naređuje prvom da prenese mladom proroku informaciju koja se tiče Jeruzalema, ali način na koji ga poziva da to *učini uopće nije "duhovan"*. On mu zapovijeda (Zah 2,8):

אל-הנער	דבר	רוץ
naàr-ha-el	*dabbèr*	*ruts*
mladiću	reci	Trči

U ovom kratkom odlomku vidljiva je *očita potreba pripovjedača da precizno opiše mjesto i situaciju*: velika udolina, prostrano polje mirte, ovaj *malàkh* koji stoji u žbunju iz kojeg nešto kasnije izlazi, zatim drugi *malàkh* koji čini istu kretnju kako bi mu izišao ususret, te mu kaže da potrči kako bi razgovarao s mladićem...

Spontano se nameću sljedeća pitanja:

- Ako se ne radi o opisu scene koja se stvarno dogodila, *kakve je potrebe bilo* da pripovjedač više puta ponovi da se *malàkh* nalazio u-između-unutar mirtinog žbunja?
- Kakve je potrebe bilo pomicati *malàkhime* kako bi mogli komunicirati?
- Kakvog smisla ima da duh govori drugom duhu da *potrči* kako bi s nekim razgovarao?

Teško je ne uočiti materijalnost njihovih djela, a njihova fizička lokacija i kretanja po sceni teško je podvesti pod nekakvo duhovno iščitavanje događaja. To duhovno iščitavanje zasigurno nije pripadalo autoru teksta.

Abraham, "Gospodin" i malàkhimi

Pogledajmo sada priču u kojoj je prisutnost *malàkhima* vrlo važna; oni su ustvari protagonisti cijele priče. Rekli smo ranije da je potreba da se ova bića definiraju kao "duhovna" dovela, između ostalog, do

tvrdnje da kada jedu i kreću se, oni to čine samo prividno. U Post 18 možemo prosuditi taj navodni "privid" zajedno s nekim drugim značajkama koje su *vrlo osobite*, želimo li ih pripisati "duhovnim bićima".

Abraham se nalazi kod hrasta Mamre, lokaliteta u južnoj Palestini, na cesti koja je povezivala sjever zemlje sa Hebronom; patrijarh sjedi u hladu šatora jer je najtopliji dio dana i podiže oči (Post 18,2):

נצבים	אנשים	שלשה	והנה
nitsavìm	*anascìm*	*scelsciàh*	*hinnéh-ve*
(na nogama) stoje	čovjeka	tri	eto-i
וירץ	וירא		עליו
jiàrats-va	*jiàre-va*		*àv-al*
potrča-i	vidje-i		njega-blizu
האהל	מפתח		לקראתם
ohèl-ha	*petàch-mi*		*àm-qerat-li*
šatora	od-ulaza-iz		njih-susretne-da

Abrahamu je, dakle, vruće, sklanja se u sjenu svojeg šatora, vidi tri osobe pred sobom te im potrči ususret. Radi se o detaljnom opisu situacije koja je u onom kontekstu potpuno normalna. Pripovijest se nastavlja pojašnjenjem kako Abraham prepoznaje osobitost ovih pojedinaca te se pred njima baca na tlo, nazivajući ih "Gospodine moj" (*adoni*) i moleći ih da se zaustave kod njega. Teško nam je zamisliti da se netko može obratiti duhovnoj "viziji" tražeći od nje da se zaustavi kod njega prije nego li nastavi dalje (Post 18,3)! Ali, ima još...

Kaže da će donijeti vode da operu noge te ih poziva da prilegnu u hlad stabala. Očito je da su *ovi "Božji" glasnici morali izgledati prljavo, zaprašeno i ugrijano, tj. morali su izgledati kao što izgledaju*

bića od krvi i mesa koja hodaju (uglavnom) pustinjskim krajem u najtoplije doba dana!

Abraham zna da je nakon odmora potrebna i okrepa, zato predlaže da im se donese kruh koji će moći pojesti prije negoli nastave svoj put. Što odgovaraju ova "duhovna bića" na ponudu koja je toliko logična za ljude, koliko je apsurdna za duhovne entitete? U Post 18,5 piše:

דברת	כאשר	תעשה	כן
dibbartà	*ascèr-ka*	*taassé*	*ken*
rekao-si	što-kao	(učinit ćeš) učini	tako

Potpuniji izraz za: "U redu, učini tako". Tim se duhovima svidjela mogućnost da osvježe noge i da se okrijepe prije negoli nastave put. Bili su na putu za Sodomu (gdje ćemo ih uskoro ponovno susresti). Da ih je bilo više od jednog potvrđuje činjenica da se u jednom trenutku skupina podijelila: onaj koji je morao biti glavni ostao je razgovarati s Abrahamom, dok su ostali nastavili prema svom odredištu (18,22).

Nakon što mu je dan pristanak, Abraham naređuje mnogo više od onog što je ranije na brzinu ponudio: daje zamijesiti pogače, traži od sluge da ubije tele, uz hranu nudi i piće od kiselog i svježeg mlijeka te sve to stavlja pred njih. Zbog vremena potrebnog za pripremu hrane zacijelo se radilo o podužoj stanci, potrebnoj da se odmore umorna i gladna tijela. Pripovjedač nam ustvari objašnjava na gotovo moderan, podroban, "novinarski" način ono što se dogodilo (Post 18,8): on je stajao blizu njih, ispod stabla...

ויאכלו
jiokelù-va
blagovali su-i

Riječ je o *uobičajenoj srednjoistočnoj slici*: dolazi važan gost kojem se nude svi komoditeti te ga se pušta da mirno konzumira obrok, poštujući njegovu istaknutu poziciju. Sama situacija, preciznost opisa, detalji, događaji koji se zbivaju paralelno (dok se radi jedna stvar događa se i druga), svjedoče nam o događaju koji je *izrazito realan, konkretan i materijalan*, uključujući i sam čin u kojem ova bića jedu... što bi bilo teško moguće da se radi o nematerijalnim i duhovnim anđelima.

"Anđeli" u Sodomi

Već smo rekli da je, nakon što su se odmorili i jeli, dvoje od ovih bića nastavilo svoj put, dok se "šef" (*adòn*, "gospodin") zadržao s Abrahamom u razgovoru o sudbini Sodome i Gomore. Da su ova dvojica bili "anđeli" kaže nam Post 19,1:

יבאו	שני	המלאכים
jiavòu-va	*scené*	*malakhìm-ha*
(dođoše) uđoše-i	dva	anđela

סדמה	בערב
sedomàh	*érev-ba*
Sodomu-u	večer-u

Ponovno se vraća preciznost u pripovijedanju: večer je i Lot, Abrahamov unuk, sjedi blizu vrata grada. Vidi dvojicu kako dolaze, prepoznaje da pripadaju redu *malàkhima*, trči im ususret i baca im se pred noge.

To je još jedna potvrda da se ne radi o duhovnim bićima, već o pojedincima koji *hodaju, kojima treba vremena* da stignu od jed-

nog mjesta na drugo, koji su *viđeni kako dolaze izdaleka*, a onaj koji ih vidi trči im ususret, iskazujući im znak poštovanja i časti. Nema nikakvih naglih i čudesnih pojavljivanja, pred nama je obično približavanje dviju osoba koje mirno hodaju u kasno, toplo popodne negdje na Srednjem istoku. Kao što znamo, Lot ih poziva – želi ih primiti u goste, dati im priliku da operu noge i prenoće u njegovom domu (Post 19,2). Njih dvojica žele postupiti drukčije i kažu Lotu:

נלין	ברחוב
nalìn	*rekhòv-ba*
noć-provest ćemo	(zatvoren-prostor) trgu-na

Lot inzistira sve dok ova dvojica ne prihvate poziv; odlaze u njegovu kuću i (19,3) jedu beskvasni kruh za večeru (već su ručali s Abrahamom!) što je opet *čudno* za "duhovna bića". Zatim razmatraju razne mogućnosti, biraju te naposljetku odlučuju gdje će provesti noć.

Priča se nastavlja: dok se pripremaju za odlazak na spavanje (!!) kuću okružuje razjarena gomila koja od Lota traži da im preda goste kako bi ih mogli zloupotrijebiti (*zar se može makar i pomisliti da će zloupotrijebiti duhovna bića?*). Lot odbija i nudi u zamjenu svoje dvije kćeri koje su još uvijek djevice. Stanovnici Sodome ne žele čuti te pokušavaju razvaliti vrata kako bi došli do dvojice gostiju. *Malàkhimi* postaju svjesni koliko je situacija riskantna, uzimaju Lota, odvlače ga u kuću te se oslobađaju napadača vrlo čudnim činom (Post 19,11):

בסנורים	הכו
sanverìm-ba	*hikkù*
zasljepljenjem-naglim-sa	pogodiše

Pogodili su sve, "od malog do velikog", a napadači su se umorili tražiti vrata:

הפתח	למצא	וילאו
patàch-ha	*limtsò*	*jilù-va*
vrata	tražiti	umorili-se-i

Ukratko, na neki način koji nije dobro objašnjen, dvojica *malàkhima* zaslijepila su gomilu koja je, ne mogavši više vidjeti, bila prisiljena odustati od razvaljivanja vrata. Dvojica *malàkhima* ponovno pozivaju Lota da pobjegne s njima zato što je uništenje blizu i više se ne može čekati... Božji glasnici (*Bog je u međuvremenu ostao tumačiti Abrahamu zašto je odlučio uništiti grad*) znaju da više nema vremena (Post 18,22-32): odluka je donesena te njeno izvršenje ne može biti odgođeno.

Slijede zatim događaji koje svi dobro poznaju: bijeg, uništenje gradova "sumporom i ognjem od /s Jahvom sa nebesa" (Post 19,24), Lotova žena se pretvara u stup soli nakon što se okrenula da pogleda itd. To je, dakle, pripovijest u kojoj su pojedinačna djela tradicionalno objašnjena od službene religije.

Koliko nelogičnosti, koliko teškoća, koliko malih svakodnevnih djela bez značenja ako ih pripišemo nekim bićima bez tijela, kad ustvari ovi anđeli hodaju, umaraju se, odmaraju, prljaju, peru, jedu dva puta u istom danu, odlučuju gdje će provesti noć i brane se od napada načinom koji se čini "tehnološkim".

Ovi anđeli / malàkhimi podsjećaju na opise Anunnakija / Elohima: bića čija je razlika u odnosu na čovjeka očita, koji ima više moći od čovjeka, ali ipak nikad nije svemoguć, često je ranjiv, može ga se napasti i, što je najvažnije, podložan je svakodnevnim normalnim fiziološkim potrebama.

Tobija i "plaćeni" anđeo

U ovaj parcijalni popis biblijskih priča vezanih uz anđele/*malàkhime* želimo dodati i onu iz *Tobijine knjige*, zato što je vjerojatno jedna od najmanje poznatih priča iz cijelog Starog zavjeta. Ovaj je knjiga unesena u kršćansku Bibliju (*Septuaginta* i *Vulgata latina*), ali ju ne prihvaća židovski kanon, dok protestanti knjigu smatraju apokrifnom. Tekst nam je pristigao samo na grčkom jeziku, prema jednoj verziji s aramejskog koja je sastavljena u Judeji oko 200. g. pr. n. e., ali koja je nažalost izgubljena. Sastoji se od 14 poglavlja koja opisuju priču Židova imenom Tobit i njegova sina Tobije iz VIII.-VII stoljeća pr. n. e.

Valja odmah reći da je ovaj tekst prepun nelogičnosti i *očitih pogrešaka*: biblijski pisac brka razdoblja asirskih deportacija Židova, brka imena asirskih kraljeva, iskrivljuje zemljopisne udaljenosti... Nije, dakle, slučaj da samo katolici drže ovu knjigu nadahnutom od Boga i ravnopravnu drugim biblijskim knjigama. No budući da je katolici drže nadahnutom, donosimo ovdje neke karakteristike kojima opisuje Božjeg anđela, preciznije glasnika (*àgghelos*) koji prati Tobiju na jednom putu u Mediju.

Budući da ne posjedujemo hebrejsku ili aramejsku verziju, ne možemo donijeti uobičajeni doslovni prijevod. Ograničimo se zato na citiranje odlomaka u kojima su prisutne značajke i ponašanje anđela. Ovaj Božji poslanik zove se Rafael (רפאל), što znači "Bog je izliječio". On sam kaže (Tob 12,15) da je jedan od sedam anđela koji ima mogućnost da se direktno pojavi pred Božjim licem.[1] Da otprati Tobiju na njegovom putu u Rages Medijski koristi pak drugo ime – Azarja, sin Ananije. U poglavljima koja se tiču anđela nalazimo:

- Kaže Tobiji da je Izraelac u potrazi za poslom (5,5);
- Kaže da je sposoban biti vodič jer je već više puta bio u

1 Biblija Kršćanske sadašnjosti prevodi da je "jedan od sedmorice svetih anđela koji na nebesima donose molitve svetih i stupaju pred Slavom Svetoga". (op. prev.)

Mediji, prešao i nizine i planinske krajeve te da poznaje sve putove (5,6.10)

- Izjavljuje da je spreman pratiti Tobiju te da će dobivati jednu drahmu dnevno kao plaću (5,15)
- Kaže da je put siguran te da će ići i da će se vratiti živi i zdravi (5,17)
- Kod rijeke Tigris kaže Tobiji da uhvati ribu koja ga je ugrizla za nogu te ga poduči kako da koristi žuč, srce i jetru kao lijekove za liječenje epileptičkih napada te bolesti očiju (6,4-9);
- Pronalazi Tobiji djevojku koju će oženiti te organizira vjenčanje (6,10 i dalje)
- Obavlja zadatak za Tobiju: s četvoricom sluga uzeti novac (9,1 i dalje)
- Sa žuči izvađenom iz ribe liječi sljepilo Tobijinog oca, odstranivši mu bijele mrlje (kataraktu) s očiju (11,7 i dalje)
- Na kraju otkriva svoj pravi identitet Božjeg glasnika; potiče Tobiju da napiše sve što se dogodilo te se zatim penje u visinu, sve dok se prisutnima ne izgubi iz vida (12, 1-22).

Pozivajući se na ono što smo na početku rekli o karakteristikama anđela koje su dali egzegeti, podsjećamo da su neki od njih ustvrdili da anđeli samo "prividno jedu". Ovo najvjerojatnije proizlazi upravo iz onoga što Rafael kaže Tobijinoj obitelji u trenutku svojeg objavljenja, a to je da kada su ga vidjeli kako jede, "on nije jeo ni pio", već da su "motrili samo privid". (Tob 12,19)

Anđeo koji nije jeo "zemaljsku hranu"

Što se tiče anđela koji odbijaju jesti ljudsku hranu, u *Knjizi o Sucima* čitamo pripovijest jednog anđela (*malàkh*) koji odbija jesti

hranu ponuđenu od budućih Samsonovih roditelja kada im on sam otkriva da će dobiti sina koji će morati biti posvećen Elohimu. Kada Manoah, budući Samsonov otac, poziva glasnika da se zadrži kod njih i jede, ovaj mu odgovara (Suci 13,15 i dalje): "Sve da me i ustaviš ja ne bih jeo tvoga jela" te ga poziva da prinese žrtvu paljenicu Jahvi.
Nakon što je odbio otkriti svoje ime, *malàkh* se podiže sa zemlje i nestaje pred Manoahom i ženom koji ostaju prestravljeni (Suci 13,20). Radi li se o "levitaciji" duhovnog bića ili jednostavno o odlasku tehnološki naprednijeg *malàkha* nekom letjelicom?

Anđeo zatornik

Valja precizirati nešto vrlo očito za čitatelje koji će željeti produbiti ono što ovdje piše, tražeći u Bibliji citirane tekstove: *prisutnost malàkhima često izaziva strah, paniku i gotovo nikad nije umirujuće. Mnogi od onih koji su ih vidjeli drže da neće preživjeti događaj.* Daleko smo od one pjesničke vizije da su anđeli "bića svjetlosti" koja su uvijek dobra i koji štite one koji su im dodijeljeni. Upravo suprotno, često su glasnici smrti ako ne i njeni donositelji, često su izvršitelji djela koja donose uništenje i velike patnje, dakle bića koja je bolje ne susresti. U tom smislu zaključimo poglavlje govoreći o liku anđela istrjebitelja, zatornika.

Anđeo u Egiptu

Prvi je put nazvan "Zatornikom" u Izl 12,23. Nalazimo se u Egiptu i Židovi se spremaju napustiti zemlju kako bi se zaputili prema Obećanoj zemlji. Ovaj "istrjebitelj, uništavatelj, zatornik" (*maschìt*, מַשְׁחִית) ima zadatak pobiti egipatske prvorođence, zaobilazeći pritom kuće Židova koje su označene jaganjčevom krvlju. Tekst nam ustvari ne dopušta da shvatimo je li "zatornik" Jahvin poslanik ili sâm

Jahve, ali već autor novozavjetne *Poslanice Hebrejima* podsjeća na tu epizodu i naziva tu figuru *o olothréuon*, "Zatiračem" (Hebr 11,28).

Sanheribova opsada

U *Drugoj knjizi o kraljevima* koja pripovijeda o Sanheribovoj opsadi Jeruzalema opisana je intervencija jednog *malàkha*: nalazimo se u 701. g. pr. n. e. i asirski kralj vodi svoju kampanju osvajanja palestinskih teritorija. Biblijski tekst (2Kr 19,35) kaže:

> "...te noći *malàkh* Jahvin iziđe i pobi u taboru Asiraca 185.000 ljudi. Kad su se drugi ujutro ustali, ovi bijahu mrtvaci."

Čini se da se u ovom slučaju *anđeo* poslužio invazijom miševa, što potvrđuje i Herodot (*Povijest* 2,141) koji na sličan način opisuje ono što je zadesilo Sanheribovu vojsku tijekom jedne opsade:

> "na neprijatelje noću nahrupe gomile poljskih miševa i počnu im gristi tobolce, lukove i drške štitova, tako da su sutradan bježali goli i nenaoružani, a mnogi su od njih i poginuli."[2]

Kuga u Izraelu

Treću intervenciju "anđela istrjebitelja" nalazimo u *Drugoj knjizi o Samuelu* u kojoj je u poglavlju 24 opisan popis stanovništva što ga je naložio kralj David. Popis je, međutim, bio protiv Elohimove volje koji potom pušta kugu na (svoj) narod. Kaže tekst, na onaj precizni "novinarski" način koji smo pronašli i na drugim mjestima u Bibliji, da je "bilo upravo vrijeme pšenične žetve" (2Sam 24,15) te da je umrlo 70.000 ljudi na području između Dana i Beer Šebe. Zatim anđeo pruži svoju ruku na Jeruzalem kako bi ga uništio (24,16), ali se Jahve sažali nad narodom i zapovijeda *malàkhu* da se povuče.

Činjenica koja je za nas važna jest da smo *do 16. retka* mogli držati da je pripovijest tek alegorija, "personifikacija Božje želje", ali redak 16 sadrži točno određenje koje zaprepašćuje:

---

2 Herodot, *Povijest*, str. 222., Matica hrvatska, Zagreb, 2000.

היה	יהוה	ומלאך
haiàh	*Yahweh*	*malàkh-u*
bijaše	Jahve	od-glasnik-i

היבסי	הארונה	עמ-גרן
jebusì-ha	*Arawnàh-ha*	*gorèn-im*
Jebusejca	Araune	od-gumna-kod

Pripovijest koju smo mogli čitati kao simboličan prikaz odjednom postaje konkretna, lokalizirano je čak i posve obično mjesto bez ikakve vrijednosti – anđeo se nalazio na gumnu!

Zna se i to da se gumno nalazilo na brdu Moriah, iznad starog jebusejskog naselja koje će se potom razviti postavši grad Jeruzalem, prijestolnica Davidovog kraljevstva. Naime, pripovijest se nastavlja tako što David vidi *malàkha* kako se sprema da udari na narod i traži od "Boga" da ga poštedi, budući da narod nije imao udjela u popisu stanovništva. On i njegova obitelj bili su jedini odgovorni. Izraelski kralj dobiva tada naredbu da podigne oltar baš na onom gumnu! I *historičnost pripovijesti se nastavlja* u opisu Davida kako se penje na brdo Moriah u pratnji dvorjana. Arauna, vlasnik zemljišta pogleda (24,20) i vidi ih kako dolaze te im kreće ususret. David kupuje teren sa životinjama za 50 srebrnih šekela i daje sagraditi oltar kao što mu je naređeno. I nevolja prestaje...

Epizoda je ispripovijedana i u prvoj knjizi *Ljetopisa* gdje je i obogaćena nekim detaljima (1Ljet 21,7 i dalje): *malàkh* je stajao uspravan kraj gumna Araune Jebusejca[3]; David "podiže oči" te ga vidi kako stoji između "neba i zemlje". David se penje do Araune koji vrha pšenicu; Arauna vidi i Davida i *malàkha*; Araunini užasnuti

3 U hrvatskom prijevodu u *Drugoj knjizi o Samuelu* je Arauna Jebusejac, dok je u knjizi *Ljetopisa* Ornan Jebusejac (op.prev.)

sinovi se sakrivaju; seljak se približava Davidu... Posljednji redak 21. poglavlja kaže da je nakon ovih događaja David želio otići razgovarati s Jahvom u njegovom boravištu na uzvisini u Gibeonu, ali da se nije usuđivao onamo otići zbog straha od *malàkha*!

Kratko i "konkretno" zaključno razmatranje

Uvijek konkretnost, dakle: konkretnost u opisu detalja, konkretnost čak i u vremenskoj kontekstualizaciji, konkretnost u geografskom i prostornom određivanju događaja te konkretnost u opisu posljedica psihološkog reda koje ostaju u vremenu. I još jednom utvrđujemo da su *Anunnaki* i *Malakhim* vrlo slični!

Poseban prostor zaslužuju kerubini kojima smo se bavili u knjizi *Bog izvanzemaljac iz Biblije*, posvetivši im dva poglavlja jer su njihova nazočnost i funkcija u Starom zavjetu uvijek bile pogrešno tumačene. Želja da se kerubini prikažu u duhovnom ključu stvorila je njihovu krivu percepciju, da se radi o eteričnim bićima bez tijela koja čak i anđeli imaju. Ali između anđela i kerubina postoji još jedna značajna razlika: *anđeli su bili osobe, kerubini su bili strojevi!*

PETO POGLAVLJE

כבד

(kevód/kabód)

"Slava"?

Recimo odmah da pojam (Božje) "slave" nije lako shvatiti, ima, naime, više različitih međusobno povezanih značenja. Hebrejski termin je כבד i čitamo ga *kevòd/kabòd*. Glagol od kojeg dolazi označava pojmove "biti težak, imati težinu, biti čašćen, biti tvrd". Pridjev *kabèd* označuje ono što je "teško, tegobno, naporno, važno, čašćeno", ali i "neosjetljivo" (tvrda srca). Grci su termin preveli s *doxa*, što se u modernim jezicima prevodi sa "slava". Prijevod ovog pojma oduvijek je uvjetovan vizijom božanstva koja, kao što smo vidjeli, nimalo ne odgovara prikazu Elohima iz Starog zavjeta. Elohimi su bili sve osim duhovnih bića! Maštovita teološka razrada izvrnula je značenje pojma i učinila od njega prikaz Božje imanentnosti te ga izjednačila s pojmom "svetosti". Otuda izbor da se prevede sa "slava" pojam koji znači nešto sasvim drugo. Ova izmjena u značenju proizlazi isključivo iz potrebe teologa da nađu način kako će povezati termin *kevòd/kabòd* s predodžbom o Bogu koju su umjetno stvorili.

Naime, suglasnički korijen כבד jasno upućuje na pojmove "biti težak, tvrd, snažan". Težina i snaga su, dakle, dva temeljna aspekta

iskazana ovim terminom i prisutni su u svim riječima koje proizlaze iz ovog korijena. *Per extentio*, 'biti moćan' znači biti bogat te, posljedično, čašćen. Značenja "težine" i "časti" pridana su Bogu koji je viđen kao duhovni i transcendentni entitet koji je sposoban postati imanentan kada poželi otkriti svoju prisutnost narodu vjernika.

Pokušajmo sada analizirati odlomke Starog zavjeta koji nam govore o toj "slavi" i kako se pokazuje čovjeku na temelju ideje o Anunnakijima/Elohimima onako kako su opisani u Bibliji, dakle bićima od krvi i mesa, materijalnim tvorcima ljudske rase s kojima su nastavili održavati svakodnevne odnose. Ne smijemo zaboraviti da, ako je hipoteza ispravna kao što smatramo, *odnos između dviju vrsta nije bio ravnopravan*. Premda je čovjek bio stvoren "na njihovu sliku", Elohimi su ipak bili mnogo moćniji od rase Adama (ljudi). Ukratko, radilo se o prisilnim odnosima u kojima je jedan od ugovoritelja bio jača strana te je taj ugovoritelj imao veću težinu, bio je poštovan i čašćen. Čovjek u svojoj slabosti nije mogao postupati drukčije.

Savez

Korisno je i zanimljivo podsjetiti da izraz "Stari zavjet" ukazuje na Savez, stari Savez između jednog Elohima koji je nešto ponudio i naroda koji je tu ponudu prihvatio. Ono što nikad nije dovoljno razjašnjeno i uzeto u obzir jest da je ovaj prijedlog mogao i ne biti prihvaćen. Taj narod nije imao nikakvu obavezu to učiniti; obaveze su došle tek *nakon* što su ga prihvatili. Među Židovima nije postojala predodžba da je Bog transcendentni i jedinstveni entitet te da je zbog toga odnos s njim predodređen. Cjelokupna je hebrejska povijest obilježena izdajama, napuštanjima, pobožnostima posvećenima drugim božanstvima koja su također nazivali *Elohim* i koja su također sva bila stvarna kao i Elohim koji je vodio Izrael i s kojim je sklopljen savez: Židovi su služili njemu, a on im je trebao pomoći da osvoje zemlju i postanu nacija. Taj

Elohim sam sebe stalno naziva ljubomornim. Pitamo se: kako se može biti ljubomoran u nekom odnosu ako ne postoje suparnici? Savez podrazumijeva razmjenu, davanje i primanje koje se tiče isključivo dviju ugovornih strana, nauštrb drugih koji nisu ušli u taj pakt, koji je bio vrlo konkretan i vrlo ljudski. Savez isključuje strance, i to čak do njihovog potpunog uništenja kada je potrebno postići ciljeve koje su taj Elohim i Izraelci dijelili, kao što je, preimjerice, osvajanje i održavanje vlasti na nekom teritoriju.
Privevši kraju prvi dio osvajanja Kanaanske zemlje, sam Jošua pita narod da slobodno izabere žele li nastaviti služiti Elohimu koji ih je vodio do tog trenutka ili žele slijediti *druge* Elohime, sve stvarne, prisutne, konkretne i moguće primatelje čašćenja i službe. Samo *nakon* što je narod potvrdio svoju nakanu da slijedi Elohima koji se nazivao Jahve, savez je ponovno potvrđen te su obaveze morale biti poštovane kako bi se izbjegle ozbiljne posljedice.
Izbor je ponovno i zaista bio slobodan – nema sumnji ili potrebe za interpretacijom teksta koji prepričava događaj. Epizoda je jasno ispričana u Jš 24, 14-25. Riječ je o iznimno značajnoj i malo poznatoj priči koja ukazuje na to kako je konkretnost onog što se događalo bitno drukčija od tradicionalnih vizija tumačenja povijesti Izraela i njegovog odnosa s Bogom.

U konkretnom tumačenju Starog zavjeta promotrimo odlomak iz *Petoknjižja* u kojem se *kevòd* pojavljuje na originalan, konkretan i iznenađujuć način. U Knjizi Izlaska, poglavlje 33, biblijski pisac (sastavljač) pripovijeda kako je narod išao pustinjom te kako je na svakoj etapi puta Mojsije ulazio u Šator sastanka (mjesto susreta), razapinjao ga izvan tabora, odnosno kako je precizirano u tekstu, "daleko od tabora" (redak 7). Svatko tko je tražio Elohima morao je otići do tog mjesta susreta koje je bilo *izvan* tabora, još jednom naglašava pripovijest.

Tijekom cijelog hodočašća prema Obećanoj zemlji narod je vodio stup dima/oblaka koji bi noću postajao "vatreni stup", a "kad bi

Mojsije ušao u Šator, stup bi se oblaka spustio i ostajao na ulazu u Šator dok je Jahve s Mojsijem razgovarao" (Izl 33,9)

ועמד	הענן	עמוד	ירד
amàd-ve	*anàn-he*	*ammùd*	*jéred*
stajala-i	oblak	od-stup	spuštao se

עם-משה	ודבר	האהל	פתח
Moscè-im	*dibbèr-ve*	*ohèl-ha*	*petàch*
Mojsije-s	govorio-i	zavjesa	otvor

Stup oblaka se, dakle, svaki put spuštao i postavljao na točno određenu, uvijek istu poziciju. Da se *nije* radilo o nekakvoj neobičnoj viziji ili maštovitom opisu napravljenom s ciljem da se zadivi postaje očito u nastavku pripovijesti koja posjeduje sve značajke naracije što teži u detalje opisati sve što se događalo, bez da se išta izostavi. U nastavku piše:

הענן	את-עמוד	כל-העם	וראה
anàn-he	*ammùd-et*	*am-ha-kol*	*raàh-ve*
oblaka	od-stup	narod-sav	vidio-i

האהל	פתח	עמד
ohèl-ha	*petàch*	*omèd*
šatora	od-otvora	stojeći

Na tu scenu sav bi narod ustajao i zatim se "duboko klanjao na vratima svoga šatora". Ukratko, na mjestu susreta zbivalo se nešto što je bilo rezervirano samo za Mojsija, dok su drugi morali promatrati izdaleka, bez približavanja. Tada je Mojsije razgovarao s Elohimom

koji se spuštao u blizini šatora. Pripovjedač precizira da se radilo o potpuno konvencionalnom i normalnom razgovoru (Izl 33,11):

כאשר	אל-פנים	פנים
ascèr-ka	*panìm-el*	*panìm*
koji-kao	lice-o	lice
אל-רעהו	איש	ידבר
u-rehé-el	*isc*	*jedabbèr*
susjedu-svojem	čovjek	govorio (govori)

U zaključku, stječe se konkretan dojam da se ovaj Elohim kretao "nečim" što se danju činilo obavijeno parom, a noću se nazirala svjetlost koju je stvarala vatra... Kada bi se jednom spustio, s Mojsijem bi vodio normalne razgovore. Ali što je bilo to "nešto" čime se Elohim kretao?

Kevòd

Priča o susretima i razgovorima između Mojsija i Elohima nastavlja se opisima svih nedoumica koje je Mojsije imao: ovaj "Bog" nije nudio dovoljno garancija i sigurnosti. Mojsije ga zato pita da konkretno vodi narod u hodu prema Obećanoj zemlji te naglašava da svi moraju jasno vidjeti da je Elohim s njima, u suprotnom nema razlike između ovog i drugih naroda. "Božanska" prisutnost mora, dakle, biti jasno prepoznatljiva.

Elohim razumije situaciju, slaže se te obećava da će učiniti ono što Mojsije traži. Utemeljitelju Izraela to očito nije dovoljno, on želi *konkretno* vidjeti, želi - kako bismo danas rekli - dodirnuti rukom, pa ga pita (Izl 33,18):

הראני	נא	את-כבדך
i-haran	*na*	*cha-kevodé-et*
meni-vidjeti-pusti	(molim te) na	tvoj-kevod

Mojsije, drugim riječima, želi dokaz, mogućnost da napokon vidi oruđe materijalne prisutnosti ovog Elohima koji daje obećanja o osvajanjima. Treba mu jamstvo; želi promišljeno razgovarati s narodom: ako ih mora nagovoriti da slijede *ovog* Elohima a ne *druge*, tada mora biti siguran u ono što čini. Elohim shvaća njegovu potrebu i namjerava uslišati njegovu želju, ali ga *upozorava da je ono što će se dogoditi izuzetno opasno te da ga može ubiti* - Božja slava koju Mojsije želi vidjeti može čovjeka ubiti.

Dakle, ono što bi trebalo predstavljati božansku slavu potencijalno je smrtonosno. Zar izražavanje transcendencije može ubiti!? I zar Bog nije u stanju kontrolirati njenu snagu, pitamo se? Očito nije.

Ta se manifestacija ne može dozirati ili filtrirati, Elohim može samo upozoriti na učinke svoje "slave", umanjiti posljedice, ali ne ih i preventivno poništiti ili ublažiti. Ta "slava" djeluje uvijek sa svom svojom ubilačkom moći.

Ako se *kevòd/kabòd* prevodi terminom "slava", pojmom koji je u potpunosti apstraktan i svojevrsna je teološka kategorija koju nije lako definirati, teško je shvatljivo zašto Elohim priprema čin pokazivanja *kevòda* nizom praktičnih, radnih uputa čija je funkcija očito i isključivo očuvati Mojsijev život. A događa se upravo to: Elohim daje Mojsiju praktične upute i poduzima mjere predostrožnosti. Nakon što je rekao Mojsiju da neće moći vidjeti *kevòd* s prednje strane zato što bi umro, dodaje jedan praktičan savjet:

אתי	מקום	הנה
i-it	*maqòm*	*hinnéh*
mene-blizu	mjesto	evo
	על-הצור	ונצבת
	tsùr-ha-al	*nitsàvta-ve*
	stijena-nasuprot	stajati-i

Uputa je toliko konkretna i kolokvijalna da nam se čini gotovo da nazočimo sceni i da vidimo pokret rukom koji ukazuje točno na ono mjesto, nešto kao: "Budi tamo i pazi se!". Ipak, očito ni to nije bilo dovoljno zato što Elohim dodatno intervenira:

כבדי		בעבר
ì-kevod		*avòr-ba*
moj-kevod		(proći) prijeći-(kada) u
הצור	בנקרת	ושׂמתיך
tsùr-ha	*niqràt-be*	*cha-samtì-ve*
stijene	otvor-u	tebe-staviti ću- I
עלין	כפי	ושׂכתי
cha-ale	*ì-kap*	*ì-sakkot-ve*
tebe-na	moj-šakom	pokrit ću-i
		עד-עברי
		ì-avr-ad
		ja-(prolazim) prelazim-dok

Pitamo se:

- što je to bilo; "slava" koja se nije mogla pogledati s prednje strane nego samo odostraga?
- što je to tako opasno prošlo ispred Mojsija da je zahtijevalo posebnu zaštitu?
- kako je Elohim svojim dlanom mogao zaštiti Mojsija dok je prolazio?

Različite biblijske verzije donose tumačenje koje je tradicija prihvatila, ali to *pasivno prihvaćanje* povlači za sobom ova pitanja te će biti teško pronaći odgovore na njih nastavimo li misliti na "Božju slavu" kao na nešto transcendentno. Rješenje je upravo u *konkretnosti* opisanog događaja.

Valja podsjetiti da je nešto ranije Elohim upotrijebio izraz "mjesto blizu mene" i pokazao Mojsiju otvor koji se očito trebao nalaziti "blizu njega" i koji je trebao služiti kao zaštita. Riječ *kaf* (כף) – odakle dolazi izraz כפי ("kapi") iz citiranog retka – označava i "šupljinu" poput šupljine na dlanu, ali i ne samo to. Drugo značenje korijena *kaf* (כף) je "stijena", a riječ je o značenju koje je hebrejski posudio od aramejskog.

Možemo, dakle, pokušati riješiti tradicionalnu poteškoću u prijevodu pretpostavimo li da Elohim savjetuje Mojsiju da se smjesti u rasjeklinu u stijeni, a da će on "zaštititi, prekriti" taj otvor kada bude onuda prolazio.

Sve u svemu, *Jahve prihvaća pokazati kevòd u akciji i, kako bi to učinio bez da ostavi nepopravljive posljedice na Mojsiju, zapovijeda mu da se skloni u otvor među stijenama.*

Sigurno jest da se *nakon* ovog iskustva, kojem je slijedila predaja Ploča svjedočanstva (Ploča Zakona), Mojsije se pokazuje narodu *zacrvenjena, kao izgorena lica*, toliko da sve vrijeme mora biti pre-

kriven koprenom koju skida isključivo kada ulazi u šator, u prisutnosti Elohima (Izl 34, 29 i dalje).

- Što se to dogodilo?
- Je li Mojsije bio izložen nekom moćnom izvoru energije?
- Je li ostao pogođen nekakvom radijacijom koja, poput one sunčeve, uzrokuje opekline?

Ovi se učinci ipak ne čine toliko neobičnima uzme li se u obzir da u Izl 24,15-17 piše da je, kada se Mojsije uspeo na goru, Elohimov kevòd bio na vrhu, proizvodeći oblak koji ju je pokrivao:

את-ההר	הענן	ויכס
ar-ha-et	*anàn-he*	*iièkhas-va*
goru	oblak	pokrio-i

Redak 16 sadrži i važno pojašnjenje:

על-הר	כבוד-יהוה	וישכן
ar-al	*Yahweh-kevòd*	*iisckòn-va*
brdu-na	Jahve-od-kevòd	postaviti (instalirati)-se -i

Glagol označuje upravo čin "instalirati se" te zatim "ostati, boraviti". To se isto značenje ponavlja više puta u raznim dijelovima Starog zavjeta. Ovdje glagol izražava upravo "zauzeti poziciju, spustiti se" te zatim "ostati na gori"! Čini se gotovo da čitamo opis spuštanja neke letjelice, uz vidljive i dramatične efekte:

יהוה	כבוד	ומראה
Yahweh	*kevòd*	*marè-e*
Jahve	od-kevòd	pogled-i

ההר	בראש	אכלת	כאש
ar-ha	*rosc-be*	*okhélet*	*esc-ke*
gore	od-vrhu-na	proždire	vatra-kao

To su, dakle, ugledali Židovi u podnožju: *kevòd* se ukazivao kao vatra ili kao oblak, a Elohim bi često zvao Mojsija upravo iz tog *oblaka*, u koji je ovaj ulazio. Riječ je o opisu *konkretne,* očite fizičke pojave koja se odvijala pred očima svih, vidljiva čak iz doline! Posebno impresionira takozvano "Bogojavljenje" opisano u Izl 19,16 kada se Elohim ukazuje na gori (planini, brdu), u fenomenima koji su izgledali zastrašujuće: grmljavina, sijevanje munja, snažan i dugačak zvuk koji podsjeća na trublju. U onoj prilici, pred oborenim očima Židova, brdo Sinaj je:

אשר	מפני	כלו	עשן
ascèr	*pené-mi*	*ò-kull*	*asciàn*
koji (jer)	____	on-sav	dimio
באש	יהוה	עליו	ירד
esc-ba	*Yahweh*	*aw-al*	*jaràd*
vatri-u	Jahve	njega-na	spustio-se

Ovi su opisi previše precizni da bi mogli biti protumačeni kao "vizije" ili kao sjećanje na prirodne atmosferske pojave (koje su nomadi sigurno poznavali!). Još se manje mogu svesti na naivnu želju da se izmisli nešto što bi zadivilo čitatelja, jer mnogo je više od toga učinjeno u tom smislu u religioznoj književnosti.

Pred nama je opis događaja koji su izuzetni, koje je vidio sav narod, događaji koji su precizni i posve novi u iskustvu tih ljudi, a sastoje se od slika, zvukova i situacija koje se (oslobodimo li se

nakratko predrasuda i uključimo li sadašnje znanje) lako mogu povezati s prisutnošću "nečega" što se manifestira velikom snagom. Termin kevòd upućuje upravo na to: *ono što je teško i snažno.* Mi bismo danas *kavèd* (pridjev) mogli upotrijebiti za avion, tenk, brod, slona... Možda i za sredstvo kojim su putovali Anunnakiji/Elohimi.

"Slavne" pretpostavke i zaključci

Na ovom mjestu vrijedi pozvati se na jednog od najvažnijih hebrejskih znanstvenika Rashija iz Troyesa (iz 10. st.). U svojem komentaru Knjige Postanka on je pružio vrlo realističan prikaz "Prijestolja Jahvine Slave". Na početku stvaranja *Prijestolje Jahvine Slave* je

> "...stajalo lebdeći u zraku nad površinom voda poput golubice koja lebdi iznad svojeg gnijezda te slušalo njegove zapovijedi."

I za njega je "slava" bila nešto odvojeno od Boga, instrument kojim se Bog kretao upravljajući njime. Ne čini li se ovo opis upravljanja nekim letećim objektom? Možda je upravo taj realizam pridonio da se ovaj odlomak uvrsti među one odlomke koje je učitelj tumačio samo učenicima koji su ga bili u stanju razumjeti i prihvatiti. Takav bi odlomak nazvali inicijacijskim ili ezoteričnim, tj. namijenjen malobrojnima. Valja reći da je ovaj oprez opravdan i danas zato što:

- koliko je onih koji mogu mirno prihvatiti da je Bog ustvari izvanzemaljac koji je putovao letećim strojevima?
- koliko je onih koji se instinktivno bune protiv takve tvrdnje i drže je neprihvatljivom?

Duga povijest tradicionalnih komentatora koji odbijaju ovu hipotezu upućuje na ogromne poteškoće u razumijevanju i opisu *kevòda* terminologijom koja bi bila duhovna i transcendentna. Nipošto nije slučajnost da su - *ne znajući kako protumačiti tu priču i ne želeći prihvatiti očitost te priče - bili prisiljeni uvesti pojmove koji su vrlo složeni.*

O Božjoj je slavi napisano:

- da je poput dijamanta s više lica koji prelama svjetlost na mnoge načine i mnogim prijelazima;
- da je to pojam koji se teško može analizirati;
- da je to teološka kategorija;
- da nam njezina mnoga značenja pomažu razumjeti nešto od Božjeg misterija;
- da je otkrivenje naravi i bića našega Gospodina;
- da nije ne-osobna fizička pojava odvojena od Sebe samog, već osobni izraz Sebe samog čovjeku;
- da je objava Božanske transcendencije;
- da je spasilačka snaga Boga;
- da je objava kako On želi da ga mi poznajemo;
- njegova slava je njegovo pravo prvenstva na temelju toga što je Bog;
- Božja je slava sišla na zemlju da obasja narode pomračene Sotoninim oblakom;
- Božja slava je nešto što nadilazi naš kratki boravak na zemlji... itd.

Kao što vidimo, kada se zbog predrasuda (odnosno zbog potrebe) mora pustiti mašti na volju, *svatko može dodavati elemente koje želi, one koji odgovaraju vlastitoj potrebi viđenja božanskog.* Nama se čini mnogo jednostavnije misliti da je onaj koji je uređivao biblijske tekstove na papir prenio priču o konkretnim fizičkim pojavama koje su sigurno opetovano viđale stotine, možda i tisuće osoba i čije se sjećanje unatoč svim varijantama koje nastaju usmenom predajom, u svojoj biti prenosilo u vremenu.

ŠESTO POGLAVLJE

עשׂרת הדברים

(devarím-ha asèret)

"Deset zapovijedi"?

U prethodnom smo poglavlju podsjetili da je priča o kevòdu vezana za razdoblje u kojem je Mojsije često odlazio na planinu gdje je Elohim boravio. U isti kontekst spada i priča o predaji kamenih ploča sa Zakonom koje poznajemo pod nazivom *Deset zapovijedi* ili *Dekalog.*

U ovom ćemo poglavlju vidjeti da je konkretnost koju iskazuje ovaj Elohim bitno drukčija od vizije "Boga" koji se brine za čovjeka u njegovoj cjelini tijela i duše. Otkrit ćemo da se često pravi (slučajna ili namjerna) zbrka između niza uputa koje je dao taj Elohim i zakona koje je on sam definirao kao temelj Saveza sklopljenog s izabranim narodom (usp. Izl 34,27).

Hebrejski izraz za ove zakone je עשׂרת הדברים (*devarìm-ha asèret*, "deset-od riječi") i one su jasno označene kao one koje je "Bog ispisao na dvije kamene ploče" (Iz 34,28; Pnz 4,13 i 10,4)

Na tih bi se deset riječi *trebale, dakle, temeljiti religija Židova i religija kršćana, koja iz nje proizlazi.*

- Jesu li *onih deset riječi* o kojima je govorio Elohim *istih deset riječi* koje mi poznajemo?

- Kada pomislimo na pravila koja čine prvi temelj judaizma, mislimo li na ona ista pravila na koja je mislio Elohim?

Valja precizirati da su se kroz stoljeća kontroverzi suprotstavljali razni komentatori (Origen, Filon Aleksandrijski, Josip Flavije, crkveni oci...) koji bi objedinjavali ili razdjeljivali neka od tih pravila, oblikujući tako zapovijedi koje bi bile spojene ili odvojene: tuđa žena i tuđe stvari, pravljenje sebi idola i dr. U svakom slučaju, Dekalog koji nam se danas tradicionalno predstavlja je ovaj:

1. Ja sam Gospodin, Bog tvoj, nemaj drugih bogova uz mene!
2. Ne izusti imena Gospodina, Boga svojega, uzalud!
3. Spomeni se da svetkuješ dan Gospodnji!
4. Poštuj oca i majku da dugo živiš i dobro ti bude!
5. Ne ubij!
6. Ne sagriješi bludno!
7. Ne ukradi!
8. Ne reci lažna svjedočanstva!
9. Ne poželi tuđeg ženidbenog druga!
10. Ne poželi nikakve tuđe stvari!

Ovo je najraširenija verzija čije je pamćenje olakšano i s izražajne točke gledišta, kako bi se lakše mogla memorirati i prenositi.

Katekizam i Katolička crkva

Prije negoli ispitamo koji su propisi koje je Elohim držao temeljnima i obvezujućima za Savez sa svojim narodom, pogledajmo što Katekizam Katoličke crkve piše s tim u vezi:[1]

Čl. 2057: (...) tih "deset riječi" označuje uvjete za život oslobođen od ropstva grijeha. *Dekalog* je put života...

1 Isto na hbk.hr

Čl. 2059: "deset riječi" izrekao je Bog u Bogojavljenju (teofaniji) (...) One pripadaju objavi kojom Bog očituje sebe i svoju slavu. Dar Zapovijedi jest dar samoga Boga i njegove svete volje. Očitujući svoju volju, Bog se objavljuje svom narodu.

Čl. 2061: Zapovijedi poprimaju puno značenje unutar Saveza. Prema Pismu, ćudoredno djelovanje čovjekovo dobiva pun smisao u Savezu i po njemu. (...)

Čl. 2062: Zapovijedi (...) izražavaju nešto što je uključeno u pripadnost Bogu koja je ustanovljena po Savezu. Ćudoredno ponašanje jest *odgovor* na prvi korak Gospodinove ljubavi. Ono je priznanje, iskaz poštovanja Bogu i zahvalno bogoštovlje. Ono je suradnja s Božjim naumom što ga Bog provodi u povijesti.

Čl. 2064: Vjerna Pismu i u skladu s Isusovim primjerom, crkvena je predaja priznala Dekalogu temeljnu važnost i značenje.

Čl. 2065: Od vremena svetog Augustina "Deset zapovijedi" zauzima dominantno mjesto u vjeronaučnoj pouci budućih krštenika i vjernika.

Čl. 2066: Razdioba i nabrajanje zapovijedi mijenjali su se tijekom povijesti. Ovaj katekizam slijedi podjelu sv. Augustina koja je postala tradicionalna u Katoličkoj crkvi. Nju su prihvatile i luteranske crkve. Grčki su oci izvršili ponešto drukčiju razdiobu koju nalazimo u pravoslavnim crkvama i reformiranim zajednicama.

Čl. 2067: Deset zapovijedi izriču zahtjeve ljubavi prema Bogu i prema bližnjemu. Prve se tri odnose u prvom redu na ljubav prema Bogu, a ostalih sedam na ljubav prema bližnjemu.

Čl. 2068: Tridentski sabor uči da Deset zapovijedi obvezuju kršćane te da ih je opravdani čovjek također dužan obdržavati. Drugi vatikanski sabor to potvrđuje: "Biskupi kao nasljednici apostola primaju od Gospodina (...) poslanje da uče sve narode i da propovijedaju Evanđelje svakomu stvorenju, da svi ljudi postignu spasenje po vjeri, krštenju i vršenju zapovijedi".

.Vratimo se sada na naša temeljna pitanja:

- Jesu li "deset riječi" na koje se odnosio Elohim one iste koje poznaju religiozne doktrine na kojima tvrde da se temelje?
- Da li se religijska vizija kojoj odgovara jedna određena tipologija etičkih zahtjeva slaže s traženjima Elohima unesenima u zapovijedi koje je on zapisao u kamenu i ukazao na njih kao temeljne za Savez?
- Drugim riječima: pridaju li kršćanska vjera i Elohim *istu važnost istim pojmovima*?

Nastavljamo sada s doslovnom analizom i provjerom onoga što piše u Bibliji. Nalazimo se s Mojsijem na gori i *primamo na znanje prvi popis pravila* koje Elohim daje glasnogovorniku naroda. U Izl 20,2-17 nalazimo niz uputa koje možemo nazvati "generičkim", budući da nisu posebno naglašene od strane Elohima:

- "Ja sam Jahve, tvoj Elohim."
- "Nemoj imati *drugih* (obratite pažnju na množinu!) Elohima osim mene."
- "Ne pravi sebi lika ni obličja."
- "Ne klanjaj im se, niti im služi. Jer ja, Jahve, Elohim tvoj, ljubomoran sam." Već smo se zapitali može li se biti ljubomoran ne nekoga tko ne postoji. Očito su postojali drugi Elohimi koji su privlačili pozornost naroda, kao što dokazuje priča o osvajanju Obećane zemlje.
- "Ne uzimaj uzalud imena Jahve, Elohima svoga...". Bilo je, dakle, drugih Elohima, s drugim imenima.
- "Sjeti se da svetkuješ dan subotnji. (...) Tada nikakva posla nemoj raditi: ni ti, ni sin tvoj, ni kći tvoja, ni sluga tvoj, ni sluškinja tvoja, ni živina tvoja, niti došljak koji se nađe unutar tvojih vrata."

- "Poštuj svoga oca i svoju majku."
- "Ne ubij!"
- "Ne učini preljuba!"
- "Ne ukradi!"
- "Ne svjedoči lažno na bližnjega svoga!"
- "Ne poželi kuće bližnjega svoga! Ne poželi žene bližnjega svoga; ni sluge njegova, ni sluškinje njegove, ni vola njegova, ni magarca njegova, niti išta što je bližnjega tvoga!"

Slijede zatim drugi propisi, o načinu kako sagraditi oltar za žrtvovanja te niz uputa pravnog karaktera o određivanju kazni za razne vrste zločina kao što su ubojstvo, šteta počinjena drugima, šteta protiv posjeda... i niz drugih propisa vezanih za potrebe suživota, sustava koji bi bio sposoban stvoriti pravo civilno društvo.

Kažimo odmah *da se ovdje ne spominju kamene ploče,* nema naznaka koje upućuju na neku osobitu važnost onoga što je propisano i, što je najvažnije, *nije nikad upotrijebljena definicija "deset riječi"*, koja se izjednačuje s normama što su temeljne za Savez!

Kamene ploče pojavljuju se tek u jednom kasnijem odlomku.

Od 21. do 31. poglavlja Jahve daje upute o izgledu svetišta u kojem mu se treba klanjati: šator, oprema sastavljena od raznih elemenata, namještaj, oltari, ograda, svećenička oprava, njihovo posvećivanje, određivanje zanatlija koji će se pobrinuti za provedbu svega toga u djelo. Potom Jahve ponovno naglašava važnost odmora u subotu (*shabat*) i prestanka svakog posla na taj dan, zapovijed koja se mora poštivati zauvijek, pod prijetnjom smrti! Odmah zatim u Izl 31,18 nakon što je završio govoriti, Jahve daje Mojsiju "dvije ploče svjedočanstva, ploče kamene, ispisane prstom Božjim".

העדת	לחת	שני
edùt-ha	*luchòt*	*scené*
svjedočanstvo	od-ploča	od-dva

כתבים	אבן	לחת
ketuvìm	*éven*	*luchòt*
napisane-bile	kamen	od-ploče

	אלהים	באצבע
	Elohìm	*etsbà-be*
	Elohima	od-prst-sa

Biblija ne govori o njihovu sadržaju, zasad ne znamo koji su bili glavni dijelovi propisa o kojima je Elohim govorio s Mojsijem na gori. Sigurno je da kamene ploče nisu mogle sadržavati sve one propise opisane u jedanaest poglavlja, a koje smo ovdje saželi. Ono što znamo jest da se Mojsije spustio s brda držeći ih u ruci, ne znajući da njegov narod nije gubio vrijeme čekajući, nego se odmah posvetio pobožnostima prema drugom Elohimu, napravivši zlatno tele (idol nedvosmisleno egipatskog podrijetla) i dokazujući tako da je Jahvina ljubomora (ljubomora onog koji je upravo postajao njihov Elohim) bila opravdana.

Srdit zbog ove izdaje, Mojsije baca ploče na tlo i razbija ih. Očito je znao da može *dobiti još*, jer je nezamislivo da si čovjek može uzeti takvu slobodu da razbije nešto tako važno kada bi to bio jedinstven i neponovljiv Božji dar.

Dijalog s Elohimom se nastavlja i u ovom se trenutku priče događa pokazivanje kevòda o kojem smo govorili u prethodnom poglavlju. Odmah nakon Izl 34,1 Elohim zapovijeda Mojsiju:

לחת	שני	פסל-לך
luchòt	*scené*	*chà-le-pesàl*
od-ploče	od-dvije	tebe-za-(iskleši) odreži
וכתבתי	כראשנים	אבנים
katàvti-ve	*riscionìm-ka*	*avanìm*
pisat ću-i	prve-kao	kamen
אשר	את-הדברים	על-הלחת
ascèr	*devarìm-ha-et*	*luchòt-ha-al*
koje	riječi	pločama-na
הראשנים	על-הלחת	היו
riscionìm-ha	*luchòt-ha-al*	*hajiù*
prve	pločama-na	bile su
	שברת	אשר
	scibbartà	*ascèr*
	razbio-si	koje

Začudo, Jahve se nije naljutio na Mojsija zbog njegovog nepromišljenog čina – *razbijanje ploča očito nije pitanje nad kojim bi se trebalo zamisliti* te mu kaže (budući da je prve razbio) da nabavi druge dvije na koje će on ponovno napisati ono što je napisao i prvi put. Mojsije se rano ujutro ponovno penje na brdo, noseći nove ploče, i Jahve uobličuje niz propisa kojima prethodi izjava o obnovi Saveza (Izl 34,10-26). U biti, Jahve kaže da sklapa savez pred čitavim narodom te kaže da će činiti čuda i tjerati neprijatelje pred njim. Zatim zapovijeda Mojsiju da *vrši ono što mu danas nalaže*:

- Čuvaj se da ne praviš saveza sa stanovnicima zemlje u koju ideš; da ne budu zamkom u tvojoj sredini.

- ...porušite njihove žrtvenike, oborite njihove stupove, počupajte im ašere! Jer ne smiješ se klanjati drugom bogu.
- ...da ne bi uzimao njihove djevojke za žene svojim sinovima.
- Ne pravi sebi livenih bogova!
- Drži Blagdan beskvasnih kruhova u mjesecu abibu.
- Svako prvorođenče materinjega krila meni pripada: svako muško (...) prvorođenče od svojih sinova otkupljuj.
- Šest dana radi, a sedmoga od poslova odustani.
- Svetkuj Blagdan sedmicâ – prvine pšenične žetve – i Blagdan berbe na prekretu godine.
- Triput na godinu neka se svi muškarci pojave pred Elohimom
- Od žrtve koju mi namjenjuješ ne prinosi krvi ni s čim ukvasanim; niti ostavljaj žrtve prinesene na blagdan Pashe da prenoći do jutra.
- U kuću Jahve, Boga svoga, donosi najbolje prvine plodova sa svoje zemlje.
- Ne kuhaj kozleta u mlijeku njegove majke.

Nakon što je nabrojao ove detaljne propise, Elohim kaže Mojsiju: "Zapiši ove riječi jer su one temelj na kojem sam s tobom i s Izraelom sklopio savez."

כתב-לך	את-הדברים	האלה
khà-le-ketòv	*devarìm-ha-et*	*ellé-ha*
tebe-za-piši	riječi	ove

כי	על-פי	הדברים	האלה
ki	*pi-al*	*devarìm-ha*	*ellé-ha*
jer	od-usta-na	riječi	ove

כרתי	אתך	ברית	ואת-ישראל
karàtti	*khà-it*	*berìt*	*Israèl-et-ve*
sklopio-sam	tobom-s	savez	Izraelom-s-i

Imamo, dakle, jasnu uputu: *ovo su riječi koje je Jahve dao zapisati na ploče* jer – kao što tvrdi on sam – na njima je sagrađen Savez. Ovo je, dakle, Dekalog, prema izjavi onog koji ga je izdiktirao!

Dekalog je to u kojem *ima vrlo malo duhovnosti* i koji je svakako usmjeren definiranju i održavanju jednog *ugovornog odnosa*: "učinit ću nešto za tebe ako ti učiniš nešto za mene". Riječ je o Dekalogu koji je toliko praktičan da se brinuo i o čuvanju zdravlja naroda koji je živio u izrazito nepovoljnim higijenskim uvjetima. Dovoljno se prisjetiti zapovijedi da se ne kuha kozle u mlijeku njegove majke. Radi se o nesumnjivo važnoj zapovijedi jer se *čak tri puta* ponavlja u Tori (usp. Pnz 14,21; Izl 23,19 i 34,26), uvijek istom formulacijom.

Je li ta zapovijed rezultat nekog znanja koje više ne posjedujemo ili je motivirana činjenicom da se neke virusne bolesti koza prenose kolostrumom i mlijekom? Ne smijemo zaboraviti ni pojam "čistoće" hrane koji je bio definiran *čak i prije negoli se nešto definiralo svetim*, a koji je određivao ono što je *kashèr*, tj. "prikladno" za konzumaciju. Ovu se zabranu može povezati i s nekim današnjim prehrambenim praksama koje propisuju nekonzumiranje životinjskih bjelančevina dva različita podrijetla; možemo čak slijediti objašnjenje Majmonida (*Maimonides*, 1135.-1204.), koji je držao da je umetanje ovog propisa bilo motivirano mišlju da je (u Mojsijevo vrijeme) ovo bio ritual koji su vršili idolopoklonici, pa ga je trebalo zabraniti izraelskom narodu koji je bio tek u nastajanju.

U svakom slučaju, koje god objašnjenje smatrali ispravnim, ta je zapovijed bila upisana na Pločama Zakona jasno napisanima prema Elohimovoj naredbi. *Kolika je samo razlika od Dekaloga iz kršćanske tradicije!*

Kako bi nam bile jasne razlike, promotrimo sinoptički prikaz dvaju popisa. Lijevo su propisi koje je Jahve izričito dao zapisati na ploče, a desno su zapovijedi za koje drži tradicionalno religijsko učenje.

- Čuvaj se da ne praviš saveza sa stanovnicima zemlje u koju ideš; da ne budu zamkom u tvojoj sredini.
- ...porušite njihove žrtvenike, oborite njihove stupove, počupajte im ašere! Jer ne smiješ se klanjati drugom bogu.
- ...da ne bi uzimao njihove djevojke za žene svojim sinovima
- Ne pravi sebi livenih bogova!
- Drži Blagdan beskvasnih kruhova u mjesecu abibu.
- Svako prvorođenče materinjega krila meni pripada: svako muško (...) prvorođenče od svojih sinova otkupljuj.
- Šest dana radi, a sedmoga od poslova odustani.

- Ja sam Gospodin Bog tvoj: nemaj drugih bogova osim mene!
- Ne izusti imena Gospodina boga svoga uzalud!
- Spomeni se da svetkuješ dan Gospodnji!
- Poštuj oca i majku da dugo živiš i dobro ti bude na zemlji!
- Ne ubij!
- Ne sagriješi bludno!
- Ne ukradi!
- Ne reci lažna svjedočanstva!
- Ne poželi tuđeg ženidbenog druga!
- Ne poželi nikakve tuđe stvari!

• Svetkuj Blagdan sedmicâ – prvine pšenične žetve – i Blagdan berbe na prekretu godine. • Triput na godinu neka se svi muškarci pojave pred Elohimom. • Od žrtve koju mi namjenjuješ ne prinosi krvi ni s čim ukvasanim; niti ostavljaj žrtve prinesene na blagdan Pashe da prenoći do jutra. • U kuću Jahve, Boga svoga, donosi najbolje prvine plodova sa svoje zemlje. • Ne kuhaj kozleta u mlijeku njegove majke.	*(Ovaj se popis nalazi u Pnz 5, ali se za njega ne kaže da čini temelj Saveza)*

Ukratko, *dva potpuno različita popisa.*

Zapitajmo se:

- bi li zapovijedi iz lijevog stupca mogle poslužiti za stvaranje religije poput one kršćanske? Odgovor je jednostavan – naravno da ne.

Zapravo, ispitamo li "riječi" (הדברים) koje je Elohim dao unijeti na Ploče Zakona kao temelj Saveza, *postaje nam jasno da ovaj pakt ima vrlo praktične osnove te da se temelji na propisima koji imaju malo dodirnih točaka s etikom kako je obično shvaćamo.* Nema zapovijedi koje se tiču ubijanja, poštovanja tuđeg vlasništva ili tuđe

žene... Ovaj je Savez ustvari obični odnos *definiran između dvije ugovorne strane*, od kojih je jedan jača strana (Elohim /Anunnaki kojeg su zvali Jahve), a drugi je narod koji je u to vrijeme bio tek u nastajanju, s očajničkom potrebom za potporom u svojem pokušaju da osvoji teritorij na kojem će živjeti.

Zaključci koji se sami nameću...

Ne preostaje nam drugo nego zaključiti da su utemeljitelji kršćanstva izokrenuli važnost zapovijedi. Budući da su željeli stvoriti religiju, morali su kao temeljne zakone (one zapisane u kamenu) postaviti one koje su odabrali kao korisne za svoje ciljeve, iako je Elohim smatrao važnima neke druge ciljeve. Ciljeve koji su bili mnogo konkretniji i na kojima bi se teško mogao utemeljiti religijski sustav kakav danas poznajemo. Dovoljno je pročitati dva popisa da bismo shvatili temeljnu razliku, razliku koju ćemo lako protumačiti kada znamo da Elohim *nije želio* stvoriti onu religiju koja je kasnije na umjetan način nastala na temelju tekstova.

Njegov cilj je bio drugi: *definirati pakt s jednim narodom koji će mu služiti u zamjenu za pomoć u osvajanju teritorija na kojem će se naseliti.*

Mogli bismo zaključiti da su utemeljitelji kršćanstva namjerno sakrili ciljeve Elohima, zamijenivši ih svojima. Samo nakon te zamjene kardinal Gianfranco Ravasi (predsjednik vatikanskog Vijeća za kulturu) u svojoj knjizi *500 zanimljivosti o vjeri*[2] može napisati:

> "Dekalog ostaje, kao što je govorio i sam Luther, najbolje ogledalo u kojem možeš vidjeti što ti nedostaje i što moraš tražiti."

Za "pravi" Dekalog tvrdnja poput ove ne bi bila primjenjiva.

2 Gianfranco Ravasi, *500 curiosità della fede*, Mondadori, Milano 2009

SEDMO POGLAVLJE

ברכה

(berakhàh)

"Blagoslov"

Propitali smo mogući *konkretni* sadržaj termina *kevòd* kojem se tradicionalno pridaje duhovna vrijednost. Slično se *premještanje* vrijednosti dogodilo i u odnosu na izraz koji označava "blagoslov". Za suvremenu kulturu (zapadnu i istočnu) pojam "blagoslova" podrazumijeva geste, formule ili rituale kojima se zaziva zaštita neke nadnaravne ili neobične sile: Boga, božanstva, duhova, različitih entiteta i/ili energije... Svi mislimo na točno određene radnje poput polaganja ruku, pokreta, crtanja oblika u prostoru, izgovaranja rečenica koje posjeduju duhovnu, čarobnu ili šamansku vrijednost ili snagu; dobro poznajemo neke uobičajene elemente vezane uz ove prakse.

U staroj semitskoj misli *nije postojalo ništa od spomenutog*; prije nego što se počelo s prepravljanjima duhovnog karaktera, "blagoslov" (berakhàh, ברכה) *je bio nešto stvarno, materijalno, predmetno, postojeće i provjerljivo. "Blagoslov" je bio pojam koji je izražavao konkretnost, označavao je radnje koje su imale izravne (ne čarobne!) učinke na onog koji je bio njegov primatelj.*

"Blagoslivljanje" je bila prava aktivnost koja je stvarala izravne, odmah uočljive posljedice. Taj operativni aspekt čina blagoslivljanja u potpunosti se podudara s vizijom vrlo materijalnih božanstava, stvoritelja koji su od krvi i mesa, upravo kao i njihovi stvorovi.

Koncept *berakhàh* dobro je dokumentiran na više mjesta u starozavjetnim knjigama koje pripovijedaju o podrijetlu hebrejskog naroda i njegovom odnosu s "božanstvom". Svaki put kada se u najstarijim biblijskim knjigama daje blagoslov on je popraćen svojevrsnim objašnjenjem koje dolazi prije ili poslije blagoslova. Ukratko, *uvijek se izjavljuje konkretan sadržaj, objasni se zašto i kome blagoslov ide, kojim načinom te nadasve s kojim se ciljem daje za tu osobu, teritorij, vojsku ili narod.*

Primjećujemo da se blagoslovi ne odnose uvijek na dušu, čovjekov duh, njegov takozvani božanski element, zagrobni život... Svi su ti pojmovi *u potpunosti odsutni* u izvornim starozavjetnim odlomcima koji se bave *zemaljskim* problemima jednog naroda. U toj optici blagoslovi su se ticali plodnosti zemlje i životinja, ljudskog rada, plodnosti žena, pobjeda u bitkama... Citirajmo nekoliko primjera:

- U Post 1,22, nakon što je stvorio ribe i ptice, Elohim ih blagoslivlja kako bi bile plodne, množile se te ispunile mora i zemlju.
- U Post 26,3-4 Izak odlučuje napustiti zemlju pogođenu glađu i misli se spustiti u Egipat u potrazi za hranom za sebe i svoj narod. Jahve mu govori da ne ide onamo nego da podigne šator na području koje će mu on sam pokazati, te ga uvjerava: "U ovoj se zemlji nastani, ja ću s tobom biti i blagoslivljati te; tebi i tvome potomstvu dat ću sve ove krajeve."
- U Pnz (28,2 i dalje) dobro je dokumentirana ova direktna i isključiva veza između blagoslova i materijalnog prosperiteta. „Blagoslovljen će biti plod utrobe tvoje, rod zemlje

tvoje .... Jahve će narediti da blagoslov bude s tobom u žitnicama tvojim i u svakom pothvatu ruke tvoje .... Jahve će te obasuti obilnim dobrima: porodom utrobe tvoje, priraštajem blaga tvoga i rodom s tla tvoga .... Neprijatelje tvoje koji se dignu protiv tebe Jahve će položiti preda te potučene .... Mnogim ćeš narodima u zajam davati, a sam nećeš uzimati u zajam."

Sukladno tomu, i *prokletstvo* ima posljedice koje su isključivo materijalne: kuga, vrućica, upala, žega, suša, rđa, bljedilo... *riječ je o konkretnim stvarima, bilo u blagoslovu, bilo u prokletstvu – ništa se od toga ne tiče duše!*

Kao primjer donosimo nekoliko kraćih odlomaka. S druge strane, iscrpno ćemo analizirati *najčudniju zgodu blagoslivljanja u Bibliji* koja je teško shvatljiva u svjetlu tradicionalnih tumačenja - Izakovo blagoslivljanje Jakova i posljedično razočaranje Ezava koji je, jadan, shvatio da je očinski blagoslov *završio, istekao*... Kako je to moguće ako je blagoslov znak Božje prisutnosti?

Jakov blagoslivlja Josipove sinove (Post 48,13)

Na kraju Knjige Postanka patrijarh Jakov (Izrael) je bolestan i njegov sin Josip dolazi k njemu dovodeći mu i svoja dva sina: Efrajima i Manašea. Nakon što se obradovao mogućnosti da vidi sinove svojeg sina, Jakov/Izrael ih blagoslivlja. Josip, otac dječaka, staje nasuprot patrijarha u položaj koji je smatrao ispravnim za prijenos prava prvorodstva: Manaše zdesna a Efraim slijeva. *Polaganje desne ruke davalo je prava* o kojima je često ovisio cijeli život neke osobe: posjedi, stoka, zemljišta, robovi, bogatstvo i moć. Podsjećamo još jednom, *ništa duhovno.*

U suprotnosti s onim što je bilo predviđeno, stari je Jakov prekrižio ruke i položio desnu ruku na glavu mlađeg Efrajima, a lijevu na starijeg Manašea, iako je ovaj bio prvorođenac (Post 48,14). Josip ističe neprikladnost tog čina te se na to požali (48,17), uzima očevu desnu ruku i pokušava je primaknuti na Manašeovu glavu, ali Jakov potvrđuje ponovno svoj izbor te kaže da će Efraim i njegovo potomstvo morati postati veći od Manašea. Da bi se to postiglo Efraim je očito trebao raspolagati svime što je bilo povezano uz pravo prvorodstva.

Precizan opis pojedinosti događaja, križanje ruku, Josipova ožalošćenost i pokušaj da se uspostavi pravilan redoslijed jasno nam govore kako se *nije radilo o duhovnom blagoslovu* (koji se mogao mirno dijeliti i bez da jedan od dvojice bude privilegiran), *već o činu koji je u kulturi tog vremena označavao jasnu atribuciju prava prvorodstva*, čiju ćemo važnost bolje razumjeti govoreći o Jakovu i Ezavu. Jasno je da se duhovni blagoslov mogao dijeliti bez posebnog određivanja mjesta, precizne podjele na lijevo i desno, kao što se i zbiva svaki put kada svećenik blagoslovi skup vjernika čiji je raspored pred njim slučajan. U Josipovu je slučaju bila riječ o činu koji je imao vrlo jasnu zakonodavnu vrijednost i koji je određivao tko će postati bogat i moćan, a tko ne.

Blagoslov polja (Suci 1,11-15)

Prvo poglavlje Knjige Sudaca pripovijeda o nekoliko faza osvajanja Obećane zemlje. Za vrijeme nečega što jako podsjeća na ratničko vijeće, Izraeliti pitaju Jahvu tko od njih mora prvi napredovati protiv Kanaanaca, a on određuje Judu, utvrđujući da će mu dati vlast nad krajem koji bude napao (Suci 1,2). U nastavku primjećujemo da usprkos "Božjem" obećanju, Juda radije izabire podršku u borbi i traži pomoć brata Šimuna.

Kao što se može primijetiti i kod Mojsija, kada Elohim nešto obeća, ne postoji *apsolutna sigurnost* da će se ostvariti ono što je strateški predviđeno: *Božja odluka nije smatrana dovoljnom garancijom!* I zaista, Elohimovo obećanje nije bilo dovoljno da se osvajanje privede kraju jer su ravnice bile pod kontrolom vojski koje su imale borbena (željezna) kola i Elohimov blagoslov nije mogao prijeći tu prepreku.

U retku 19 piše da je Elohimova pomoć bila efikasna u gorju jer se ondje željezna kola nisu mogla boriti. Bog, dakle, nije mogao riješiti *sve* situacije: neprijateljska su borbena kola nadilazila opseg djelovanja njegovog blagoslova.

Ali vratimo se našoj temi... u retku 11 ispripovijedana je priča koja nam pomaže osvijetliti što je to *berakhàh*. Kaleb, sin Jefuneov iz Judina plemena sprema se napasti grad Kirjat Sefer i obeća svoju kćer Aksu za suprugu onomu tko uspije osvojiti grad (Suci 1,12). To pođe za rukom Otnielu, sinu mlađeg Kalebovog brata koji dobiva obećani dar. Mladenci dobivaju na dar teritorij sjeverno od Negeba koji je bio poznat kao pustinjska zona koja se, dakle, teško obrađivala i teško mogla učiniti plodnom. Mladi, međutim, ne gube nadu te djevojka, vrlo vjerojatno poduzetna osoba, kaže ocu (Suci 1,15):

"Kad si mi dao kraj u Negebu..."

ברכה	הבה-לי
berakhàh	*li-havàh*
blagoslov	meni-daj

"...daj mi onda i koji izvor vode."

Blagoslov koji djevojka traži od oca jasno je opisan: ne traži se dobra riječ ("blago-slov"), nije riječ o razumijevanju ili suosjećanju, ne zaziva se Božja pomoć kako bi se dobila nekakva energija ili ča-

robna moć. *Blagoslov koji je tražila bio je nedvosmisleno jasan – vodu kako bi se mogao obrađivati teren.*

Otac joj odobrava ono što je tražila: daje joj "Gornje i Donje izvore", izvorima sjeverno i južno od zemljišta. *Berakhàh* je tako dogovoren, teren postaje plodan i par može uzgajati hranu. Nema tu ničeg čarobnog, šamanskog, duhovnog. *Blagoslov je bio učinkovit zato što je bio konkretan* – voda za suhu zemlju.

Jakov i Ezav (Post, 27,1 i dalje)

Pripovijest o ova dva brata sigurno je jedna od najpoznatijih biblijskih priča. Riječ je o Izakovim sinovima, rođenima u istom trenutku, ali Ezav je rođen prvi i nedvosmisleno je on prvorođenac. Kada je Rebeka trebala roditi (Post 25,24):

> "...kad gle – blizanci u njezinoj utrobi. Pojavi se prvi. Bio je crven; sav runjav kao ogrtač. Stoga mu nadjenuše ime Ezav. Potom se pojavi njegov brat. Rukom se držao Ezavu za petu. Zato mu nadjenuše ime Jakov."

"Riđokosi"?

Biblija osjeća potrebu da naznači da je Ezav bio "crven, sav runjav kao ogrtač". Ova karakteristika crvenkaste ili riđe dlake ponavlja se u Starom zavjetu (sjetimo se kralja Davida) te se ističe kao neuobičajena pojava. Moramo podsjetiti na poglavlje o Anakovcima, odnosno da se stvorovi koje su Anunnakiji proizveli nazivali "crne glave", gotovo kao da ukazuju na razliku u boji kose.

Zanimljivo je da bi prisutnost riđeg fenotipa mogla biti protumačena kao ponovno pojavljivanje značajki dominantne vrste, značajki stvoritelja. Nemamo, dakako, pouzdanih dokaza, ali identifikacija prema boji kose bila je zasigurno važan čimbenik. U apokrifnoj *Henokovoj knjizi* pripovijeda se da je žena Henokovog nećaka Lameka rodila dijete čiji je izgled bio izvor sumnji za

njegova oca: koža djeteta nije bila kao boja okolnih ljudi već bijedoružičasta, kosa bijela, a oči tako lijepe da se činilo da sjaje svjetlošću.
Lamek je rekao svojem ocu Metuzalemu da je doveo na svijet sina koji *nije sličan ljudskim bićima već sinovima "anđela"* i da sumnja da je dijete začeto s nekim od "Stražara". Metuzalem je upitao Henoka za pojašnjenja i ovaj ga je umirio rekavši mu da je dijete Lamekovo i da se treba zvati Noa.

Ezav je bio lovac te je volio slobodno živjeti u stepi, a Josip je više volio mir pastirskog života. Prvog je više volio otac Izak, a drugog majka Rebeka. U 25. poglavlju pripovijeda se kako se Ezav vratio iz lova gladan i umoran. Pitao je Jakova može li dobiti malo crvenkastog variva koji je pripremao, ali je ovaj iskoristio situaciju i zatražio od Ezava da mu da prvorodstvo u zamjenu za obrok. Ezav nije oklijevao, prodao je svoje pravo za komad kruha i tanjur variva od leće. Otud poslovica koju svi poznaju i koja se odnosi na prepuštanje nečeg jako važnog u zamjenu za "tanjur leće".

Ovo je prepuštanje prava popraćeno i potvrđeno zakletvom, ali taj formalni čin očito nije bio dovoljan da to prepuštanje bude konkretno i djelatno. Kada se ostarjeli Izak počeo pripremati za smrt pozvao je svog prvorođenca Ezava, rekao mu da donese divljači i pripremi ukusan obrok, da u veselju poprate svečanu ceremoniju njegovog blagoslova i službenog prenošenja prava. Majka Rebeka, koja je ta prava željela za svojeg miljenika, dala je pozvati Jakova i s njim osmislila prijevaru.

A mi se pitamo: zašto je trebalo prevariti Izaka ako je Ezavova zakletva imala pravnu vrijednost? Zar nije bilo dovoljno reći Izaku za prepuštanje prava? Stvari očito nisu bile tako jednostavne.

Prijevara počinje. Jakov koristi bratovu odsutnost te, pokrivši se kožom kozleta kako bi simulirao dlakavost, glumi Ezava i zauzi-

ma njegovo mjesto pred Izakom s tanjurom mesa koji je pripremila njegova majka. Stari i slijepi Izak ne primjećuje zamjenu te "blagoslivlja" Jakova obrednom formulom koja je sadržavala predmet blagoslova (usp. Post 27-29): imati nebesku rosu na poljima, plodnu zemlju, obilje pšenice i vina, moć nad narodima, biti gospodin svoje braće te uživati njihovo priznanje i poštovanje... Ukratko, *blagoslov je davao sva materijalna prava vezana uz vlasništvo, bogatstvo i moć.* Dodjeljivao se isključivo u svojem dvostrukom značenju: samo bi prvorođenac mogao uživati u njemu i ta su prava bila jedina koja su predviđena blagoslovom (*berakhàh*).

Prijevara je brzo otkrivena; Ezav se vraća iz lova i dolazi pred oca kako bi primio toliko očekivani blagoslov. Kada Izak shvati da je prevaren i da je dao blagoslov pogrešnom sinu, pada u očaj ("Izak se silno prepadne") te se pravda pred Ezavom.

Da je blagoslov bio samo duhovne prirode Izak ne bi imao razloga očajavati jer je ovaj tip blagoslova bio uvijek neograničeno dostupan. Stvari su očito stajale drukčije... Ezav postavlja pitanje koje je nama nerazumljivo govorimo li o duhovnom blagoslovu (Post 27,36): "Zar za me nisi sačuvao nikakva blagoslova?"

ויאמר	הלא-אצלת
jiòmer-va	*atsàlta-lo-ha*
:reče-i	strane-sa-stavio-nisi-Možda
לי	ברכה
li	*berakhàh*
mene-za	?blagoslov

Pitamo se:

- kako se može blagoslov "ostaviti sa strane"?
- kako se može "sačuvati malo blagoslova" za nekoga?

Ezav je postavio ova pitanja *zato što je znao da je blagoslova bilo u ograničenim količinama*. Izak jasno odgovara Ezavu da:

במירמה	אחיך	בא
mirmàh-be	*cha-achì*	*ba*
prijevarom-s	tvoj-brat	došao-je
	ברכתך	ויקח
	cha-berakhàt	*jiqqàch-va*
	tvoj-blagoslov	uzeo-je-i

Jadan otac nastavlja precizirajući da je sinu prevarantu dao sve ono što posjeduje: žito, vino, sluge...

Kratki zaključak

Evo objašnjenja: biblijski blagoslov sastoji se od materijalnih dobara. Ima definiranu količinu - kada je nekomu dan, nije dostupan drugome. Tako je bilo na početku priče o Izraelu i tek je kasnije, *nakon što se izgubio kontakt s Elohimima*, razvijen pojam blagoslova koji je od "darivanja materijalnih dobara" postao "prenošenje duhovnih dobara". Ukratko, radi se o dva posve drukčija značenja za "blagoslov".

Donosimo ovdje i potvrdu, premda indirektnu, o ovome što tvrdimo, izvlačeći je iz već citiranog teksta mons. Ravasija koji pod natuknicom "blagoslov" (kojoj naravno daje tradicionalno duhovno tumačenje) ističe jednu zanimljivost:

> "zanimljivo je da je hebrejski korijen za blagoslivljanje (*brk*) povezan s koljenom, i to ne toliko zato što ukazuje na prigibanje koljena blagoslovljene osobe, već da bi se kroz eufemizam izrazila seksualnost onog koji blagoslivlja."

Nije nam teško shvatiti zašto eufemizam i što to "grubo" eufemizam prikriva: prvi blagoslov koji je Elohim dao čovjeku (Adamu) bio je život, a zatim i mogućnost da se razmnožava te da napuči zemlju. Nije slučajno, dakle, da je upravo seksualnost povezana s izvornim pojmom blagoslova: ona je bila vjerojatno njezina prva, očita, materijalna konkretizacija.

OSMO POGLAVLJE

Elohim Jahve i radijska komunikacija

U poglavlju posvećenom *kevòdu* vidjeli smo kako se Jahve kretao, a u ovom ćemo poglavlju produbiti tu temu: govorit ćemo o potrebi da se komunicira s nekim tko je na velikoj udaljenosti. Proučit ćemo kako je komunicirao Jahve, analizirati neke posebne instrumente kao što je *efòd* te ispitati aspekte biblijske figure *kerubina* koji su se nalazili na Kovčegu Saveza. Recimo odmah da su kerubini s kovčega oblikom i funkcijom drukčiji od kerubina prisutnih u Ezekielovom viđenju letećih kola o kojima govori knjiga *Bog izvanzemaljac iz Biblije*. Ono što ih povezuje i razlog da se i za jedne i za druge upotrebljava isti naziv jest izvorno značenje hebrejskog korijena *krv* što je značio "pokriti": imati elemente "pokrivanja" ili biti "pokrivajući" element razlog je zašto različiti predmeti za svoj naziv imaju istu riječ. Ovdje se, međutim, bavimo temom komunikacije, a spomenuti Ezekielovi kerubini imaju potpuno drukčiju funkciju.

Kovčeg Saveza

U Izl 25,10-16 Jahve daje Mojsiju precizne upute da napravi kovčeg čija će svrha biti da drži i čuva עדות [edùt], "svjedočanstvo" koje će

Elohim dati Mojsiju. Pnz 10,1-5 izričito tvrdi da su u njemu čuvane Ploče Zakona.

Direktne Jahvine upute bile su da Kovčeg Saveza mora biti:

- napravljen od akacijinog drveta (bagremovine)
- "dva i pol lakta dug, lakat i pol širok, lakat i pol visok"
- prekriven čistim zlatom izvana i iznutra, sa završnim pojasom od zlata
- s četiri prstena na nogama, dva koluta sa jedne i dva s druge strane. U kolutove od bagremova drva stavljale su se motke koje su se koristile za transport i koje se *nikad nisu smjele izvlačiti iz prstenova.*

Nije moguće ne primijetiti da je neobično da se "Bog" bavi vrlo podrobnim opisima modaliteta izgradnje namještaja namijenjenog za obrede njemu u čast. Pitamo se zašto je bilo važno da ovaj kao i drugi predmeti bude *napravljen na točno određeni način*, s točno određenim mjerama, oblicima i materijalima!

Bar triput Jahve napominje Mojsiju da vjerno slijedi תבנית [tavnìt] "projekt, dizajn, model" koji mu je ovaj pokazao na gori (Izl 25,9; 25,40). Biblija je jasna i ne ostavlja mjesta sumnji: za vrijeme jednog od susreta u svojem boravištu na gori Elohim je pokazao Mojsiju *precizni nacrt* (model ili projekt) onoga što se moralo realizirati!

Tekst nam ni izdaleka ne dozvoljava da krenemo u hipoteze da se radilo o viziji, snu, "otkrivenju" ili nečem drugom, neposrednost pripovijesti prenosi nam jasan dojam da je Mojsije na gori mogao/morao proučiti i istražiti precizan model ili nacrt s mjerama. Ovaj će se element uskoro vratiti u prijevodu pojma koji nas upućuje ne *nesumnjivo tehnički karakter uputa za namještaj.*

Jahve nastavlja instrukcije elementom koji mora biti namješten iznad Kovčega i služiti kao potpora kerubinima – *kapporèt* ("poklo-

pac Kovčega"). Istih je dimenzija kao i Kovčeg Saveza i morao je biti izrađen od čistog zlata.

Hebrejska se riječ *kapporèt* obično prevodi izrazom "pomirilište", tj. "žrtva pokajnica", "žrtva ispaštanja", ali je prvo značenje korijena te riječi obično "pokriti i štititi". Ovlašteni smo misliti da se radilo o pokrovu Kovčega koji je proširenjem značenja *kasnije* počeo označavati i "pokrivanje grijeha" u smislu otpusta grijeha, čak nakon žrtava otkupljenja poput onih izvršenih u svečanom činu okajavanja grijeha koji je jednom godišnje vodio Vrhovni svećenik (Izl 25, 18-20). Ali, bez drugih naknadnih interpretacija, izvorni je cilj objašnjen od samog Jahve kao što ćemo upravo vidjeti. Elohim naređuje Mojsiju (Izl 25,18-20):

ועשית	שנים	כרבים	זהב
napravit ćeš-i	dva	kerubina	zlato
מקשה	תעשה	אתם	
izrađenog-metala	napravit ćeš	oni	
משני	קצות	הכפרת	
dva-od	od-krajeva	pomirilište	

U sljedećem retku Jahve ponovno precizira da se dva kerubina moraju nalaziti na rubovima takozvanog pomirilišta (očito se radilo o vrlo važnoj tehničkoj pojedinosti) te nastavlja, tumačeći da njihova "krila" moraju pokrivati sam pokrov Kovčega.

Ovdje se očituje temeljna funkcija riječi *kanàf* koji se uvijek prevodi sa "krila". Ovi se ekstremiteti "protežu" kako bi "pokrili i zaštitili", "Cover and conceal from wiew, covering, protecting", kako pojašnjava *Etimological Dictionary.*

Dva kerubina smještena su zasigurno jedan nasuprot drugom, ali u odnosu na njihov smještaj u odnosu na pomirilište postavimo

jedno pitanje. U svim prijevodima Biblije i svim ikonografskim prikazima Kovčega Saveza kerubini su uvijek "iznad" pomirilišta, ali sam biblijski tekst po tom pitanju i nije toliko jasan:

- kaže da su smješteni na krajevima pomirilišta,
- kaže da su okrenuti prema pomirilištu,
- njihova se krila rastežu kako bi ga pokrila.

To se ponavlja i u Izl 37,7-9

- napravio je dva kerubina na rubovima pomirilišta
- napravio je "jednoga kerubina za jedan kraj, a drugoga kerubina za drugi kraj"
- "kerubini neka dignu svoja krila uvis tako da svojim krilima zaklanjaju Pomirilište"
- kerubini su bili smješteni jedan nasuprot drugoga
- lica (prednji dijelovi) kerubina bila su okrenuta prema pomirilištu.

Ne možemo, dakle, biti sigurni da su ove dvije strukture bile smještene iznad poklopca, pa bismo mogli pomisliti da je njihov smještaj mogao biti vanjski u odnosu na pomirilište.

Pomirilište i kerubini bili su predmetom raznih simboličkih tumačenja koja se mogu sažeti njihovom navodnom funkcijom da iskazuju duhovnu nazočnost "Boga", da budu svojevrsno virtualno boravište koje održava smisao Božje punine što je uvijek prisutna, čak i kada više nema Mojsija u ulozi posrednika i glasnogovornika. Međutim, opis iz Knjige Izlaska prikazuje nam Kovčeg Saveza kao nešto mnogo funkcionalnije te ne opravdava sva duhovna tumačenja, niti ističe da se upotrebljavao za okajavanje grijeha. Sam Jahve tumači Mojsiju za što ga misli upotrijebiti (Izl 25,22):

הכפרת	מעל	שם	לך	ונועדתי
pomirilišta	iznad-od	tamo	tobom-s	susrest ću se-ja-i
הכרבים	שני			מבין
kerubina	od-dva			među-iz
העדת		על-ארן		אשר
svjedočanstva		kovčega-iznad		koji

Kaže mu i *dibbarti itchà*, "govorit ću s tobom". Pomirilište s kerubinima iznad njega imalo je jasnu ulogu: omogućiti susret i komunikaciju između Jahve i Mojsija. *Riječ je, dakle, o fizičkom prostoru u kojem se odvija kontakt i o jednom predmetu kroz koji se govori.*

Čitajući odlomak, postaje nam jasno da ovaj "Bog" ima potrebu verbalno komunicirati s Mojsijem: upotrebljava svoj glas, izražava se jezikom koji Mojsije razumije i čini to pomoću naprave za čije je sklapanje trebalo slijediti određena pravila.

Pitamo se:

- Zašto tolika preciznost?
- Zar inače ne bi funkcioniralo?
- Zašto se "Bog" trebao služiti nekakvim instrumentom za upućivati svoje naredbe?
- Kako je moguće da Vrhovnom biću treba fizička naprava?
- Da li se radilo o sustavu odašiljač-prijemnik?

Ne možemo to sa sigurnošću znati, ali možemo zato reći da kontakt psihičkog/duhovnog /medijatskog tipa ne bi trebao toliko mehaničke preciznosti. Upravo suprotno, doživljavao bi je kao prepreku.

Upravo "Bog" sam kaže da govori s Mojsijem (Br 12,8) "usta u usta, očevidnošću a ne zagonetkama i da lik Jahvin on smije gledati".

Njih dvojica su razgovarali uživo i Mojsije je svojim očima gledao svojeg Elohima!

U radu *Le Tabernacle* rabin Moshe Levine tvrdi *da Kovčeg, prema biblijskoj priči, sliči na električni kondenzator sastavljen od dvije ploče (zlato izvana i zlato iznutra) odvojen slabim vodičem (drvo iznutra).*

Kao što smo vidjeli, sastojao se od tri elementa:

1. unutarnja ploča od čistog zlata za koju znamo da je odličan vodič;
2. srednji dio od bagremovine čije drvo služi kao izolator, dobro podnosi vlagu i dugo traje;
3. još jedan sloj zlata kao vanjska oplata.

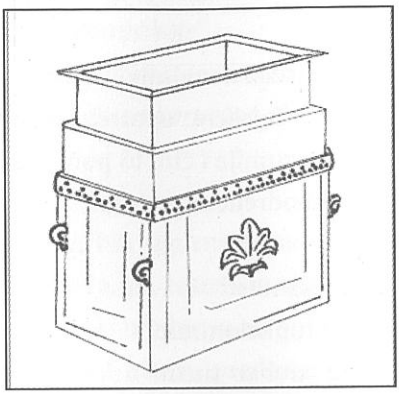

Pripadnici Levijevog plemena bili su jedini kojima je bilo dozvoljeno da nose Kovčeg: provukli bi dvije pozlaćene motke kroz prstene te je od njega do tla Kovčeg mogao provoditi elektricitet s prirodnim uzemljenjem, praznеći se bez opasnosti. Nije teško zamisliti da bi toliki kondenzator bio u stanju prikupiti znatne količine statičkog elektriciteta koji se mogao koristiti u različite svrhe: kao odašiljač, kao oružje, mogao se čak upotrijebiti za uništenje zidova Jerihona.

Budući da je Kovčeg Saveza bio osobito opasan, Jahve je utvrdio precizna pravila kako bi zaštitio živote onih koji su mu se približavali. U Izl 28,36 kaže se npr. da je Aron, koji je zbog svoje uloge svakodnevno morao biti u kontaktu s tim predmetom, morao nositi na glavi ploču od čistoga zlata koja je morala biti učvršćena purpurnom vrpcom sa stražnje strane pokrivala za glavu. Oni koji su ulazili u sjedište morali su biti prekriveni odjećom od glave do pete, bez da ijedan dio tijela ostane otkriven. Glava i ruke - koje su se očito smatrale najosjetljivijim dijelovima, budući da su bile izložene kontaktu – morale su biti namazane uljem koje je, po svoj prilici, štitilo kožu.

Plašt koji se stavljao uvlačeći glavu u središnji otvor morao je na svojem rubu imati sašivene šipkove i metalne zvončiće koji su svojom zvonjavom označavali da se službenik spremao ući ili izaći ili da se, ako je unutra, kreće te da nije u životnoj opasnosti. U Izl 28,35 je precizirano: "Neka budu na Aronu dok vrši službu, da se čuje kad ulazi u svetište pred Jahvu i kad izlazi; tako neće umrijeti."

Posljedice neprikladne i nespretne upotrebe bile su, dakle, vrlo opasne: osjetio ih je na svojoj koži jadni Uza koji se usudio pridržati Kovčeg za vrijeme prenošenja kolima te je umro ošinut. David je ostao toliko pogođen i prestravljen da nije želio preseliti Kovčeg kod sebe, već ga je dao odnijeti u dom Obed-Edoma iz Gata (2Sam 6,2-11). Tako u Jš 3,4 napominje narodu da se drži na udaljenosti od 2000 lakata tj. približno jedan kilometar od Kovčega!

Kovčeg koji ulijeva strah

Potencijal ove naprave možemo shvatiti iz zanimljive pripovijesti iz poglavlja 4, 5, i 6 iz Prve knjige o Samuelu. Hebreji se bore protiv Filistejaca na teritoriju zvanom Afek i doživljavaju poraz. Stariji misle da je razlog tome odsutnost Kovčega, stoga nalažu da se ide po nj te da se donese u tabor. Kada Kovčeg stiže u tabor poklici Židova

čuju se sve do Filistejaca. Prepoznavši motiv tolike radosti, Filistejci se brinu zato što je hebrejski "Bog" sada prisutan sa svojom destruktivnom moći. Ipak, to ih ne zaustavlja: napadaju Židove prije negoli su se ovi uspjeli organizirati i poraze ih, ubivši pritom 30.000 ljudi. Polazi im čak za rukom da otmu Kovčeg Saveza.
Na novom boravištu Kovčegom barataju ljudi koji očito nisu za to obučeni, što za sobom povlači niz strašnih učinaka. U sedam mjeseci boravka kod Filistejaca srušen je kip boga Dagona u Ašdodu, šire se smrtonosne epidemije s kožnim oboljenjima u raznim krajevima gdje ga se nosi... dok se napokon ne odluče vratiti ga. Filistejci ga donose u Bet-Šemeš, gdje ga Židovi primaju i drže dok čekaju da mu pronađu novi smještaj. U međuvremenu Kovčeg nastavlja sa svojim djelovanjem: ubija sedamdeset ljudi koji su gonjeni radoznalošću samo "zavirili unutra". (1Sam 6,19).

Bio je, dakle, nesumnjivo "krcat" energijom. Držimo li vjerodostojnim ovaj opis funkcija Kovčega Saveza, krila kerubina *podsjećaju na dvije elektrode koje imaju funkciju pražnjenja statičkog elektriciteta koji prikuplja kondenzator ili pak na antene prijenosnog sustava.* U to ne možemo naravno biti sigurni, ali opis koji je pred nama potiče nas još jednom da *kerubine ni u kojem slučaju ne možemo smatrati živim bićima* koja imaju svoju osobnost sa značajkama koje su im pridane u religijskoj tradiciji.

Mogući ključ čitanja

Kerubini koji su opisani uz Kovčeg Saveza imaju ove značajke:

1. krila im ne služe za letenje, već za pokrivanje
2. nikad se ne spominju kotači, koji su inače vrlo važan element kerubina u Ezekielovim susretima s *kevòdom*, sa svim popratnim pojavama koje su uvijek pratile njegov dolazak.[1]

1 Vidi knjigu *Bog izvanzemaljac iz Biblije*

Vezano uz Jahvina kola, istaknimo jedno podudaranje čije smo naznake vidjeli u već spomenutim recima u kojima Elohim kaže Mojsiju da će mu govoriti "od gore" pomirilišta, između dva kerubina. U Izl 40, 34-36 može se utvrditi povezanost između tog "biti među kerubinima" i svega onoga što smo govorili u prethodnom poglavlju o odnosu između kerubina i *kevòda*. Opisano je Jahvino spuštanje u Šator unutar kojeg se nalazi Kovčeg Saveza sa svime što mu pripada. Čitamo da ispred *kevòda* stiže oblak koji uvijek prati njegovo kretanje. *Kevòd* ispunjava Prebivalište (tabernakul), unutarnji dio hrama-šatora, u kojem se nalazi Kovčeg Saveza s kerubinima. Redak 35 precizira da u onom slučaju Mojsije nije mogao ući u Prebivalište jer je ovaj bio zauzet *kevòdom* – što nije nevažan podatak!

Vidjeli smo da je blizina *kevòda* bila smrtonosna i utvrdili koje mjere predostrožnosti je Jahve morao poduzimati da Mojsije ne strada kada je odlučio da mu ga pokaže izbliza. Dakle, kada bi njih dvojica razgovarali, *kevòd* nije bio u Prebivalištu. Jahve je bio prisutan osobno i razgovor se odvijao licem u lice. Utvrdimo da je ovo "božansko" ukazanje kroz spuštanje dnevnog oblaka koji je noću izgledao kao blistavi plamen bilo konstanta u razdoblju lutanja pustinjom (vidi Izl 33,7-11; Br 9,15; 10,11-12; 12,5; 12,10; 14,14).

Da bi shvatili temelje ove hipoteze ispitajmo što se događalo kada bi Mojsije i Aron razgovarali sa svojim Elohimom. Otkrit ćemo tako da bi se tada pojavljivali drugi instrumenti i osobita djelotvornost.

U svakoj etapi njihovog puta kroz pustinju Mojsije bi postavio Prebivalište na određenoj udaljenosti. Bio je to dio "Šatora susreta", tvorevine u koju je ulazio da se posavjetuje s Elohimom. Kada bi, dakle, ušao u

tabernakul stup oblaka bi se spustio, stao bi pred ulazom u Šator i od tog bi trenutka Jahve i Mojsije počinjali razgovarati licem u lice.

Cijeli je ritual predviđao da zaduženi za službu budu odjeveni u posebnu odjeću, od koje ćemo istaknuti tek dva elementa koja su tijesno povezana s pretpostavkom o akumuliranju energije i komuniciranju koje bismo nazvali *tehnološkim*. Jedan od njih je *efòd* (oplećak), a drugi *choscèn* (naprsnik).

U Izl 28,6 opisani su ovi predmeti koje je religijska tradicija uvijek željela smatrati samo ornamentalnim elementima, toliko da forsira čak i prijevod određenih riječi kako bi se potvrdila ta teza. Čitatelj će sam moći potražiti odlomke u Bibliji koji se tiču opisa *efòda* i naprsnika. Da bi olakšali razumijevanje, donosimo reprodukciju crteža nastalog prema uputama rabina Moshea Levinea.

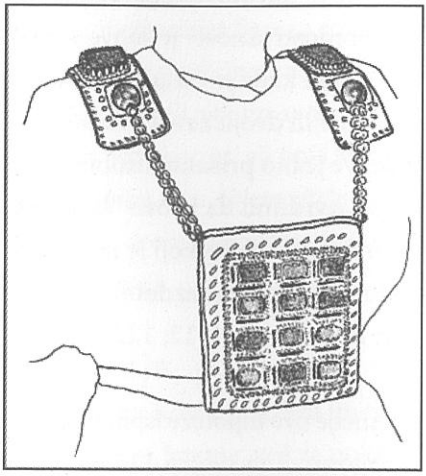

Treba istaknuti vrlo važan detalj koji uvodi objašnjenje funkcije ovog alata. U tradicionalnim verzijama dijelovi *efòda* uvijek se opisuju kao "umjetničko djelo", prevodeći tim izrazom dva termina:

מעשה חשב [maasé choscèv], koji znače doslovno "posao sastavljača, djelo mislioca". Oblik *choscèv* je particip glagola *chascàv* čije je značenje "kombinirati, sastaviti, misliti, projektirati". S ova dva alata i pridjevom koji ih definira *Biblija pred nas jasno stavlja djelo tehničara, a ne umjetnika!*

- Ako se radilo o estetskoj vrijednosti, zašto je bio potreban rad projektanta-sastavljača?
- Zašto je bila potrebna tehnička preciznost?

Očito zato što *efòd* i naprsnik nisu trebali samo nešto uljepšavati, morali su funkcionirati! A što se od njih očekivalo nalazimo u poglavljima 23 i 30 Prve knjige o Samuelu. U 1Sam 23,6 David se bori protiv Filistejaca; nakon što je oslobodio Keilu i smjestio se u njoj dolazi mu Ebjatar u čiju se ruku, kaže biblijski tekst, "spustio *efòd*".[2] Doznajemo zatim da je Ebjatar bio jedan od "svećenika" koji su smjeli nositi taj instrument koji mu je, na neki nerazjašnjeni način, predan tom prilikom. Ubrzo će se otkriti koliko je koristan.

Šaul, Davidov suparnik za Judino prijestolje, sprema navalu na Keilu da tako s lakoćom osvoji neprijateljsku Davidovu vojsku (redak 8) koja broji 600 ljudi. David je informiran o tome što mu se sprema i kaže svećeniku Ebjataru (redci 9-10):

הגישה	האפוד
približi	efòd

2 U hrvatskim izdanjima nalazimo: "Kad Abiatar, sin Ahimelekov, pobježe Davidu u Keilu, bio je sa sobom donio oplećak." (prijevod Ivan Šarić); "Kad je ono Ebjatar, Ahimelekov sin, pobjegao k Davidu, on je došao u Keilu noseći u ruci oplećak." (Jeruzalemska Biblija); "No za vrijeme dok Abiatar, bijaše pobjegao kod Davida u Kejlu, on bijaše odnio efod na sebi." (Tomislav Dretar). U više talijanskih prijevoda Abiatar je također "donio sa sobom efod" ili "efod je bio u njegovim rukama", osim u prijevodu Giovannija Diodatija, koji prevodi da mu je "efod pao u ruke".

Tek kada mu je taj instrument pri ruci David počinje govoriti s Jahvom od kojeg traži informacije o onomu što je čuo o Šaulovim nakanama. Elohim mu potvrđuje da Šaul ide na njega, našto on izlazi iz naselja, sklanjajući se s vojskom po okolici.

Biblijski redci jasno govore: David govori s Jahvom tek nakon što su mu približili *efòd*, čija je funkcija bila ta da omogući komuniciranje na daljinu. Prije smo rekli da se uređaj "spustio" u Ebjatarove ruke i pitamo se nije li mu ga predao sam Elohim kako bi mogao komunicirati s Davidom u onom, za njega teškom i riskantnom trenutku.

- Zar mu je dao radio-odašiljač?

Redci koji slijede pružaju nam uvid u veliku uznemirenost koja je vladala u tim trenucima i Davidovu potrebu da dobije potpune informacije.

Instrument se pokazao vrlo korisnim još jednom prilikom. Amalečani su upravo osvojili i uništili grad Siklag, a među zarobljenicima su i dvije Davidove žene, Ahinoama i Abigajila. Njegovi ga ljudi drže odgovornim zbog velike nesreće koja je zadesila njihove žene, ogorčeni su i žele ga kamenovati. David se nalazi u vrlo teškoj situaciji i odlučuje pitati za savjet svojeg "nadređenog", ali Elohim je daleko. Obraća se tada ponovno svećeniku Ebjataru te mu naređuje (1Sam 30,7 I dalje):

האפוד	לי	הגישה-נא
efòd (oplećak)	meni	gore (donesi) približi

I ovaj put, tek nakon što je Ebjatar stavio *efòd* na raspolaganje, David je mogao razgovarati s Jahvom koji je bio daleko od poprišta zbivanja. Ovdje, čak i više negoli u prethodnom primje-

ru, imamo kolokvijalni ton, koji je uveden rječcom *na*, uobičajenim prilogom kojim se nekoga potiče da nešto obavi brzo, nešto poput : *daj, hajde, brže....*

Davidu se očito žuri da se posavjetuje s Jahvom i pita Ebjatara da mu žurno donese *efòd*. Čini nam se da čitamo izvještaj najobičnije vojne operacije: kada bi takvo štivo pronašli u nekoj suvremenoj kronici ne bismo imali nikakve dvojbe o tome što se dogodilo: zapovjednik čete koji se nalazi u borbi radiovezom komunicira s nadređenima kako bi dobio određene informacije i donio odluku o tome što učiniti u neprilici. Problem nastaje kada nam to pripovijeda Stari zavjet, to je aspekt koji ga čini neprihvatljivim onome koji nema otvorenost i distancu koji su potrebni da bi se razumjela konkretnost biblijskih pripovijesti.

Ostanemo li otvorena uma i povežemo li događaje u kojima se pojavljuje *efòd* s kretanjem *kevòda*, sa značajkama kerubina, s tehničkim uputama za realizaciju tih sprava, s Jahvinim djelima, dobivamo mozaik koji govori sam za sebe, koji je dosljedan sebi, bez ikakve potrebe da se uvode teološke kategorije kako bi ga se shvatilo.

Uz ovu otvorenost pokušajmo oprezno i s dozom sumnje sažeti elemente koje smo dosad pronašli u analizi druge pretpostavke o kerubinima:

- Je li *efòd* s grudnim oklopom služio kao radioprijemnik i odašiljač?
- Kako se punio *efòd*?
- Da li je Kovčeg Saveza bio *kondenzator* koji je prikupljao energiju?
- Kako se stvarala ta energija?
- Je li Jahve govorio u Šatoru sastanka stojeći iznad poklopca Kovčega?

- Možemo li pretpostaviti da su kerubini bili suprotno nabijene *elektrode* koje su imale funkciju prazniti statički elektricitet koji se akumulirao u kondenzatoru što je punio radioprijemnik i odašiljač?

Mogući odgovor nalazimo u Knjizi Brojeva, u odlomku u kojem se prilično jasno kaže (Br 7,89): "Kad bi Mojsije ulazio u Šator sastanka da razgovara s Njim, slušao bi glas kako mu govori ozgo s Pomirilišta što je bilo na Kovčegu svjedočanstva, među dva kerubina."

Tekst je jasan: Mojsije čuje glas koji dolazi iz nekog sklopa koji je napravljen od drva, presvučen zlatom, oblikovan na određeni način te sadrži elemente antene koji su također izrađeni u zlatu i orijentirani u određenom pravcu.

Iz toga proizlazi da je u ovom slučaju termin כרבים [keruvvìm] označavao nešto bitno drukčije od onog što je kasnije opisao Ezekiel. Ne treba nas to čuditi: u polisemiji hebrejskog jezika suglasnički su korijeni riječi nositelji izvornog značenja koji se širi na sve njegove moguće primjene. Tako je značenje riječi "pokrivati" iz korijena [kerùv] moglo lako označavati i specifičan oblik letećih objekata s krilima koji pokrivaju sklop, kao i funkciju ploča koje su se nalazile iznad poklopca Kovčega Saveza. U to ne možemo biti sigurni, ali dosljednost u pripovijedanju daje nam temelje na kojima možemo graditi pretpostavke koje su vjerodostojne.

Zaključak

Sustav koji čine Kovčeg Saveza, kerubini i *efòd* predstavljen nam je u Bibliji kao skup uređaja koji oblikom i ciljem udovoljavaju potrebi za komunikacijom na udaljenosti. Samo središte mreže čini se upra-

vo Kovčeg, za koji se prema opisu čini da ima višestruke funkcije: kondenzator, radio-odašiljač i potencijalno oružje.

Ovdje u svakom slučaju govorimo o *tehnologiji*, a za nju treba *energija*.

- Kako su je proizvodili?

DEVETO POGLAVLJE

נביאים

(neviím)

Proroci i izvanzemaljski strojevi

U ovoj smo knjizi, u kojoj je naš put obilježen analizom doslovnih značenja odlomaka iz Starog zavjeta, čitali retke i poglavlja, vođeni otvorenošću koja je nužna da bismo prihvatili ono što se čini apsurdnim ili što se često takvim definira:

- Ima li izvanzemaljaca u Bibliji?

"Maštarije i izmišljotine bez ikakve podloge", reći će oni koji tvrdokorno brane religijsku doktrinu i koji ne mogu prihvatiti nikakvu istinu koja bi dovela u pitanje temelje njihovog vjerovanja. A ipak, stvari stoje drukčije od onog kako nam obično bivaju predstavljene.

U prethodnim smo poglavljima analizirali figuru "Boga" (ili bolje, "bogova") onako kako je predstavljen u Starom zavjetu, obratili smo pozornost na opise anđela i njihov način djelovanja, uzeli smo u obzir konkretnost pojmova kao što su "blagoslov" i "Božja slava". Učinimo sada korak dalje i *pročitajmo što su vidjeli njihovi proroci*,

odnosno oni pojedinci koji su govorili za Jahvu, imali s njime privilegirani odnos te poznavali neke aspekte i pojave koje drugi nisu.

Napomenimo pritom da se u hebrejskim svetim tekstovima – kao i u drugim svetim tekstovima iz ljudske povijesti religija – *nalaze mnogi opisi letećih objekata. Riječ je o opisima koji su precizni i pisani sa znanjem koje su posjedovala ona povijesna razdoblja kada su ti tekstovi uređivani.*

Navedimo svima poznat primjer: američki Indijanci nisu poznavali mehaničke naprave i prve su vlakove nazivali "željeznim konjima". Upotrebljavali su, dakle, svoje jezične i pojmovne instrumente kako bi opisali ono što su vidjeli – prijevozno sredstvo napravljeno od metala.

Svijet jugoistočnih Semita bio je sastavljen od naroda koji su živjeli u poljoprivredno-stočarskim sredinama, u sistemu koji se sastojao od sezonskog nomadskog i više ili manje sjedilačkog života. *Ti narodi nisu posjedovali specifičnu terminologiju kojom bi si mogli predstaviti pojave koje su im bile neuobičajene. Morali su, dakle, koristiti izraze iz svakodnevnog života.*

Nije moglo biti drukčije nego da se sve što je bilo povezano s letenjem bude opisano terminologijom vezanom uz "ptice", sve ono što je brzo prolazilo zrakom bilo je povezano s "vjetrom", sve što je zračilo nekakvim oblikom energije definiralo se "zapaljenim i izgarajućim", iznenadni bljeskovi ili refleksi svjetla nužno su bili "munje", svaka tutnjava ili buka koju je stvaralo neko sredstvo prevodila se "grmljavinom", svako se sredstvo za promatranje prevodilo kao "oko" i tako dalje. Zanimljivo je da je riječ *ruàch* koja je značila "vjetar" evoluirala sve do značenja "duh"!

Odlomke koji slijede slobodnomisleći ljudi trebaju čitati u tom duhu i na temelju ove premise koja je toliko očita koliko i korisna da se neke stvari shvate bez uvjetovanosti i predrasuda.

Američki astronom Morris Jessup i sovjetski znanstvenik Matest Agrest među prvima su tvrdili da sveti tekstovi sadrže epizode koje se mogu povezati s prisutnošću izvanzemaljaca koji se kreću u neidentificiranim letećim objektima. Ovo je službeno i jasno prihvaćeno i od predstavnika Rimske Crkve, što je naširoko dokumentirano u odlomku koji slijedi, *Crkva i izvanzemaljci.*

Osim navedenog u prethodnim poglavljima, među različite epizode koje mogu biti uključene u hipotezu citiramo i sljedeće:

- *Uništenje Sodome i Gomore* prilično jasno podsjeća na nuklearnu eksploziju opisanu od promatrača onog vremena; velika energija nastala iz eksplozije pogodila je Lotovu ženu i pretvorila ju u stup soli (usporedi Post 19,26). Valja precizirati da tradicionalni prijevodi možda nisu ispravni jer termin [melàch], koji se obično prevodi sa "sol" dolazi od suglasničkog korijena [mlch] što znači "rastopiti se"! Redak bi, dakle, mogao, *na mnogo realističniji način ukazivati da se Lotova žena doslovno "rastopila", pogođena velikom toplinom*;
- Patrijarha Henoka (Henoha) odveo je Elohim (usp. Post 5). U apokrifnim knjigama pripovjedač precizira da je odveden u svemir letećim kolima gdje je sreo "anđele" astronaute koji su mu pokazali Zemlju s visine te da je sreo druga "bijela" bića slična ljudima;
- Govorili smo već o neobičnom načinu na koji se dva "anđela", Lotovi gosti u Sodomi, brane od napada stanovnika tog grada, *zabljesnuvši ih*;
- *Stup dima i vatre koji se danju pojavljivao u obliku oblaka*, a koji je vodio Mojsija i Židove kroz pustinju za vrijeme egzodusa;

- Što su to *zadimljen žeravnjak i goruća zublja* koje je Abraham vidio *u noćnom letu* (Post 15,17)?
- Što nam želi reći prorok Izaija u raznim odlomcima svoje knjige koji se direktno ili indirektno odnose na ovaj tip pojava (Iz 2,2; 2,19; 4,5-6; 6,1-6; 8,8; 13,5; 14,12; 14,29-31; 19,1; 29,6; 30,6; 30,30-33; 31,4; 60,1-3; 64,1-3; 66,1; 66,15)?
- Na što se odnosi Jeremija (Jr 4,13; 14,21; 17,12; 23,8; 23,19; 23,24; 25,32; 30,23; 48,40; 49,22; 51,1)?

Mogućih primjera ima mnogo. Revniji čitatelji mogu potražiti navedene odlomke. Mi smo odabrali da podrobno ispitamo iskustva ovih triju proroka: Ezekiel, Ilija i Zaharija, a izbor upravo njih nametnut je trima jasnim motivima:

1. Ezekielova je vizija najpoznatija, ali uvijek se zaboravlja jedan njen vrlo važan dio koji pomaže u njenom razumijevanju;
2. Ilijina priča nikad nije ispričana sa svim svojim aspektima i svim implikacijama;
3. Zaharijina vizija se citira rijetko te, u svakom slučaju, ne biva nikad istaknut onaj aspekt koji je veže uz "leteće strojeve" i "Zemlju Stražara", odnosno Sumer koji je pak izvanredno prisutan u toj pripovijesti.

Krenimo u detaljniju analizu događaja ova tri biblijska proroka.

Ezekiel

Ezekiel (ime koje znači "El je snažan") se rodio oko 620. g. pr. n. e. te - iako je potjecao iz svećeničke obitelji - djelovao je kao prorok. Godine 597. pr.n.e. bio je izgnan u Babiloniju te se naselio u selu

Tel Abib na rijeci Kebar (Kevar)[1]. Njegova je proročka misija imala zadatak vratiti nadu prognanom narodu nakon kazne zbog idolopoklonstva. Trebao se vratiti trenutak ponovnog utemeljenja Izraela, počevši s preporodom svetog grada Jeruzalema i Hrama.

Podataka o njegovom životu ima malo i njegova je aktivnost vrlo vjerojatno bila jako osporavana. Zna se da je uživao velik ugled jer su mu se stariji iz naroda često obraćali za važne poslove, iako ponekad ne bi shvaćali sadržaj njegovih propovijedi ili mu ne bi vjerovali. Kako bi potaknuo svoje slušatelje Ezekiel bi radio vrlo simbolične stvari: jeo bi kruh zapečen izmetom, ležao bi položen samo na jednoj strani tijela duge vremenske periode, vezivao bi se špagama ili mačem sjekao kosu... Pet godina nakon izgnanstva imao je viđenje koje je opisano u prvom poglavlju njegove knjige. Ezekiel kaže da se nalazio na obalama rijeke Kebar (Ez 1,1):

וארא	השמים	ניפתחו
eréh-ve	*sciamàim-ha*	*niftechù*
vidjeh-i	nebesa	otvoriše-se
	אלהים	מארות
	Elohìm	*mareòt*
	Elohim	viđenja

Istaknimo odmah da uobičajeni prijevodi često sažimaju ovu tvrdnju općim izrazom "božanska viđenja". *Bitno je drukčije značenje koje je prorok izrekao, koji kaže da je vidio Elohime nakon što su se nebesa otvorila.* Riječ je o "viđenjima" tj. o više osoba, kao što postaje jasnije u opisu koji slijedi. Ezekiel nastavlja svoju pripovijest s uobičajenim obiljem pojedinosti kao što se vidi i u drugim odlomcima (Ez 1,4 i dalje):

1 Nabukodonozor je izgnao velik broj Judejaca u Babilon (Kaldeja, Ez)

באה	סערה	רוח	והנה
vah	*searàh*	*ruàch*	*hinnéh-ve*
dolazeća	oluja	od-vjetra	evo-i
ואש	גדול	ענן	מן-הצפון
esc-ve	*gadòl*	*anàn*	*tsafòn-ha-min*
vatre-i	velik	oblak	sjever-od
סביב	לו	ונגה	מתלקחת
savìv	*lo*	*nogàh-ve*	*mitlaqachàt*
oko	njega	sjaj-i	izvlačio
החשמל		כעין	ומתוכה
chascmàl-ha		*en-ke*	*àh-tokh-mi*
iskra		iz-oko-kao	svojeg-centra-iz-i

Prorok zatim precizira da "oko iskre" znači "centar plamena".

Izraz preveden s "oko" također znači nešto blistavo i izraz preveden s "iskra" ujedno označava jantar. Imamo, dakle, *opis onog što bi mogao biti susret s neidentificiranim letećim objektom*: olujni oblak koji dolazi sa sjevera, usred njega vatra pogonskih sustava koji rotiraju, uokolo blistava radijacija te u sredini nešto što blista poput elektruma.[2]

2 Kršćanska sadašnjost to zaista i prevodi sa "sjajna kovina": "Pogledah, kad ono sa sjevera udario silan vihor, velik oblak, bukteći oganj obavijen sjajem; usred njega, usred ognja, nešto nalik na sjajnu kovinu. Usred toga nešto kao četiri bića, obličjem slična čovjeku; svako od njih s četiri obraza, u svakoga četiri krila. Noge im ravne, a stopala kao u teleta; sijevahu poput glatke mjedi. Ispod krila imahu na sve četiri strane ruke čovječje. I svako od njih četvero imaše svoj obraz i svoja krila. Krila im se spajahu jedno s drugim. Idući, ne okretahu se: svako se naprijed kretaše. I u sva četiri bijaše lice čovječje; u sva četiri zdesna lice lavlje; u sva četiri slijeva lice volujsko; i lice orlovsko u sva četiri. Krila im bijahu gore raskriljena. Svako imaše dva krila što se spajahu i dva krila kojim tijelo pokrivahu. I svako iđaše samo naprijed. A iđahu onamo kamo ih je duh gonio. I ne okretahu se idući. A posred tih bića vidjelo se kao neko užareno ugljevlje, kao goruće zublje koje se među

Ova je posljednja slika možda služila da opiše boju i svjetlucavost središnjeg dijela (elektrum je bila prirodna i umjetna slitina zlata i srebra) ili možda predstavljala elektromagnetske pojave koje je i jantar (kojeg su Grci nazivali i *électron*) posjedovao, a što je bilo dobro poznato u antici. Ali nastavimo s analizom Ezekielova opisa:

חיות	ארבע	דמות	ומתוכה
chaiiòt	*arbà*	*damùt*	*àh-tokh-mi*
živući	četiri	od-oblika	svojeg-centra-iz-i

Izgled *četvorice živućih* donijet ćemo bez hebrejskog teksta da ne otežavamo čitanje, ali uvijek poštujući doslovnost i oblik izvornog teksta (Ez 1,5-17):

- "Imali su oblik *adama*";
- "Svaki od njih imao je četiri lica i četiri krila";
- "Njihove su noge bile jedna ravna noga, a stopala kao u teleta i blistale su poput oka blistave bronce";
- "I ruke *adama* od ispod njihovih krila, iznad njihove četiri strane (termin [kanàf] ima različita značenja: krilo, ekstremitet, rub);
- "Sve četvero imali su lica (prednje dijelove) i krila (ekstremitete, rubove);

---

njima kretahu; iz ognja sijevaše i munje bljeskahu. Bića trčahu i opet se vraćahu poput munje. Dok ja promatrah, gle: na zemlji uza svako od četiri bića po jedan točak. Točkovi bijahu slični krizolitu, sva četiri istoga oblika; oblikom i napravom bijahu kao da je jedan točak u drugome. U kretanju mogli su ići u sva četiri smjera a nisu se morali okretati. Naplatnice im bijahu visoke, a kad bolje promotrih, gle, na sve strane pune očiju. Kad bi bića krenula, krenuli bi s njima i točkovi; kad bi se bića s tla podigla, i točkovi se podizahu. Kuda ih je duh gonio, onuda se kretahu, a zajedno se s njima i točkovi podizali, jer duh bića bijaše u točkovima. Pa kad su bića krenula, i točkovi bi krenuli, a kad bi se ona zaustavila, ustavljali se i točkovi; kad se ona s tla dizahu, i točkovi se s njima podizahu, jer duh bića bijaše u točkovima.". Vidi biblija.ks.hr.

- "Krila (ekstremiteti) bila su naslonjena jedno na drugo (kao "žensko svojoj sestri", kaže redak 9);
- "Idući, ne okretahu se";
- "Svako se naprijed kretaše u pravcu svojeg lica (prednjeg dijela), u pravcu kamo je vjetar trebao ići";
- "u sva četiri bijaše lice čovječje; u sva četiri zdesna lice lavlje; u sva četiri slijeva lice volujsko i lice orlovsko u sva četiri";
- "Lica njihova i krila im bijahu gore odvojena";
- "Svako imaše dva krila što se spajahu i dva krila kojima tijelo pokrivahu";
- "Svako iđaše u pravcu svojeg lica (prednjeg dijela), onamo kamo ih je vjetar (duh) gonio";
- "Iđahu i ne okretahu se idući";
- "I oblik živućih pojava bijaše kao neko užareno ugljevlje, kao goruće zublje koje se među njima kretahu";
- "I sjaj imaše oganj i iz ognja sijevaše i munje bljeskahu";
- "Bića trčahu i opet se vraćahu poput munje";
- "Jedan točak na zemlji uza svako (sa strane) od četiri bića za četiri lica (predenja dijela) njihova";
- "Izgled kotača i izrada poput oka kamena iz Tarsisa (krizolita)";
- "Sva četiri istoga oblika";
- "Oblikom i napravom bijahu kao da je jedan točak u drugome";
- "U kretanju mogli su ići u sva četiri smjera";
- "Nisu se morali okretati".

Nalazimo se nesumnjivo pred *detaljnim*, svakako zadivljenim opisom, zabilježenim s mnogo pažnje, u pokušaju da se opiše ono što je Ezekiel vidio nakon što su se otvorila nebesa. *Ni u kojem slučaju nije riječ o snu ili viđenju kakve ih znamo u tradicionalnom smislu!*

Ezekiel se nalazi na obali rijeke, dan je, sve počinje nečim snažnim što dolazi iz točno određenog smjera, točnije - sa sjevera. Primjećujemo da postoji gotovo opsesivna potreba da se ponovi kako se "živući" mogu kretati u svim smjerovima, bez potrebe da se okreću kao što čine obična transportna kola. Očito se radilo o *jedinstvenoj i u cijelosti neobičnoj pojavi* koja se snažno dojmila onog koji je promatrao taj događaj. Još je jedan detalj zanimljiv: "kotač unutar kotača", što podsjeća na mnoge leteće tanjure koji su obično prikazani s kupolom koja se upravo čini "kotačem usred kotača".

U daljnjem tekstu nailazimo na još zanimljivosti (Ez 1,18):

- "Naplatnice im bijahu njihove visine"
- "Njihove naplatnice pune očiju na sve četiri strane"

Ovi su se krugovi morali činiti impozantnima i sva četiri su uokolo imala ono što prorok naziva "očima", a što mi možemo, bez previše mašte, nazvati *odušnicima ili oknima na brodu.*

U redcima 19-21 opisano je kretanje strojeva:

- "Kada bi bića krenula, krenuli bi s njima (uz bok) i kotači."
- "Kad bi se bića podigla s tla i kotači su se podizali."
- "Kuda je vjetar išao onuda se kretahu."
- "I kotači bi se dizali njima uz bok (s njima) jer je vjetar bića bio u (sa) kotačima."
- "Kada bi bića krenula kotači bi krenuli, a kad bi se bića zaustavila i oni bi se zaustavili."
- "I kada bi se digli sa zemlje i kotači bi se dizali njima s boka (s njima)"
- "Budući da je vjetar života (živućih) bio u (sa) kotačima."

Ima, dakle, *kotača koji se kreću* ovim ne pretjerano identificiranim "objektom" i koji se njime također *dižu i spuštaju na zemlju*!

Redak 22 nam daje još jedan podatak koji je nama *vrlo dobro znan*:

החיה	על-ראשי	ודמות
chaiià-ha	*rascé-al*	*demùt-u*
stas	od-glavi-na	(sličnost) oblik-i

הנורא	הקרח	כעין	רקיע
norà-ha	*qeràch-ha*	*én-ka*	*raqìa*
strašna	leda	od-oko-kao	svod (kupola)

מלמעלה	על-ראשיהם	נטוי
maalàh-le-mi	*hem-rascé-al*	*natwì*
iznad-od	njihovim-glavama-na	napet-bio

Zapitajmo se sada pošteno, oslobođeni predrasuda i otvorena uma:

- je li nam teško u ovom posljednjem opisu prepoznati te prozirne kupole na glavama onih koje možemo *mirno* nazvati "pilotima"?

Mirne duše možemo reći *ne*: opis se čini vrlo preciznim i nedvosmislenim. Na kraju, redci 23 i 24 opisuju *položaj krila i buku* koja je nastala kretanjem:

- "I ispod kupole (svoda) njihova krila ravna jedno kao i (druga) njegova sestra"
- "I začuh zvuk (glas, buku) krila kao zvuk (glas, buku) mnogih voda."
- "Kao zvuk (glas, buku) *Šadaja* (termin kojim se označavala moć Elohima) u njegovom napredovanju"

- "Zvuk (glas, buku) štropota kao zvuk (glas, buku) tabora"
- "U zaustavljanju (kad bi se zaustavila) bića bi spuštala krila.".

Ezekiel nam pripovijeda *da kada bi podizali krila, ona bi bila raširena, da je pokret bio popraćen snažnom bukom te da kada bi se zaustavili onda bi se krila spuštala.*

Nije potrebno posebno komentirati ove retke, tumače se sami od sebe.

Odmah nakon toga događa se nešto što teško pogađa proroka (Ez 1,25-27):

- "I čuo se zvuk (glas, buka) iznad kupole nad njihovim glavama"
- "I iznad kupole na njihovoj glavi pojavio se kao kamen safir"
- "Oblika (sličnog) prijestolju"
- "I iznad oblika (sličnog) prijestolju oblik (sličan) poput *adama*, na njemu i iznad njega".

Ukratko, *iznad kupola koje su stajale na glavama živućih dizao se sklop u obliku sjedala (prijestolja, trona) na kojem se nalazilo biće slično čovjeku.* Prorok zatim nastavlja s opisom detalja i pripovijeda još da je vidio nešto što ga je već ranije pogodilo:

- "Poput oka od iskre (elektruma, ambre)";
- "Poput vatre";
- "Iznutra i uokolo ga je okruživalo";
- "Od oblika njegovih bokova naviše"
- "Od oblika njegovih bokova naniže"
- "Vidjeh oblik ognja i sjaj oko njega"

Ovo "biće slično čovjeku" koje *sjedi na komandnom mjestu* širilo je, dakle, posebnu svjetlost koja je vjerojatno podsjećala na boju

jantara: pozlaćenu svjetlost, s blistavim odrazima koji su posebno vidljivi u donjem dijelu.

Poglavlje se zaključuje tvrdnjom koja nas vraća na poglavlje posvećeno *kevòdu,* odnosno "Slavi Božjoj". Kaže Ezekiel (1,28): "poput luka što je u oblaku za kišnih dana, tako je sjaj bio uokolo. To bijaše nešto kao kevòd Jahvin."

דמות	מראה	הוא
demùt	*maréh*	*hu*
od-sličnosti	od-izgled (pojava)	(ova) ona
		כבוד-יהוה
		Yahweh-kevòd
		Jahve-od-kevod

U ovom trenutku držimo da *ne možemo više termin* kevòd *prevoditi sa "Slava" jer ono što je u ovom poglavlju opisano samo potvrđuje da se pred Ezekielom, kao i ranije pred Mojsijem, pojavilo nešto* "veliko, moćno i bučno", baš kao što smo i istaknuli u poglavlju posvećenom Božjoj Slavi. I ovdje je Ezekiel, baš kao i Mojsije prije njega, u detalje opisao sve elemente koji mu dopuštaju da bez ikakve sumnje definira "velikim i moćnim" ono što je vidio.

Kevod odlazi...

Ezekielova nam knjiga nudi još potvrda. Uz precizan opis stroja prorok nam daje izvještaj o svemu onome što mu kaže ono blistavo biće koje liči na *adama,* koje je sjedilo na "tronu" (mi bismo rekli "komandnom mostu"). Na kraju razgovora prorok kaže (Ez 3,12-14):

- "Čuo sam iza sebe zvuk (glas, buku) velikog zemljotresa...";

- "I zvuk (glas, buku) krila živućih koja su (krila) dodirivala jedna drugo";
- "I zvuk (glas, buku) velikog zemljotresa";
- "I vjetar me podignuo i uzeo."

Prateći Ezekiela, čini nam se da čujemo različit zvuk koji proizvode leteće sprave (krila, propeleri) i kotači kojima se stroj kretao zemljom. Čujemo i "zvuk zemljotresa" koji čujemo svaki put na pisti kada avion polijeće, ili koji smo čuli ako smo promatrali na televiziji polaske prvih NASA-inih svemirskih brodova.

... i ponovno se pojavljuje u jeruzalemskom Hramu

Poglavlja 33-48 sadrže *konačnu poruku spasenja* za narod u izgnanstvu: biti će novi Hram i novo bogoštovlje koje će voditi obnovljeno svećenstvo. U 43. poglavlju Ezekiel nam pripovijeda da ga Elohim vodi na visoku goru odakle mu pokazuje Hram te ga zatim postavlja na vrata okrenuta prema istoku (Ez 42,2):

ישׂראל	אלהי	כבוד
Israèl	*Elohé*	*kevòd*
Izrael	od-Elohima	od-kevod

הקדים	מדרך	בא
qadìm-ha	*dérekh-mi*	*ba*
istoka	od-smjera-od	dolazio

רבים	מים	כקול	וקולו
rabbìm	*màim*	*qol-ke*	*ò-qol-ve*
mnoge	vode	od-zvuk-kao	njegov-zvuk-i

Opet leteći strojevi Elohima, i opet velika buka! Ezekiel na kraju zapisuje da je ovo viđenje bilo kao ono na rijeci Kebar.

Cijeli Ezekielov tekst upućuje, dakle, na događaje kojima je prorok svjedočio i *koje je kanio ispričati uz obilje detalja: leteći strojevi kojima upravljaju Elohimi i koji se pojavljuju na raznim geografskim lokacijama. Oni služe također kao pojmovi za usporedbu,* baš kao u običnoj pripovijesti kaže se da ono što se vidjelo na jednom mjestu *sliči ili je isto* onom što je viđeno na drugom mjestu i u drugom trenutku.

Dogmatska predrasuda

Preciznost sastavljača Ezekielove knjige pomaže nam razumjeti ono što se dogodilo, a dozvoljava nam i da razmotrimo ponašanje mnogih tradicionalnih komentatora koji su proroka nazvali "razvučenim piscem" jer se "gubi u opisivanju pojedinosti".

Naime, dogmatski pristup smatra *suvišnim* sve ono što nije neposredno funkcionalno onom prikazu Boga koji uvjetuje religioznu misao. *Očito je onda da Ezekiel, slobodan od dogmatskih predrasuda, nije smatrao suvišnim naširoko opisivati Jahvina kola koja su bila izraz i dokaz njegove snage.*

Još jednom, ne možemo ne istaknuti kako su tradicionalna nametanja onih koji žive sa smetnjom onog što nije spojivo s dogmama, ne dozvoljavaju ispravan i jasan pristup biblijskim sadržajima i ističu očite poteškoće onog koji nužno mora usklađivati tekstove s unaprijed zadanim religioznim tezama.

Prvo kratko zaključno zapažanje

Valja reći da su Majmonid i Nahmanid (dvojica među najvećim židovskim komentatorima Starog zavjeta, iz 12.-13. st.) tvrdili da se ovaj dio Biblije (zajedno s jednim poglavljem iz Postanka) treba pre-

nositi od učitelja malom broju odabranih, maksimalno jednom ili dvojici učenika. Smatralo se da informacije koje se u njima prenose može razumjeti tek mali broj ljudi koji su morali biti preventivno pripremljeni. Nemamo problema s tim stavom, budući da je i danas veliki broj onih koji nisu spremni prihvatiti te istine.

Nespremnost da se prihvati podsjeća nas na riječi "glasa koji govoraše" Ezekielu (Ez 1,28) iz susreta s letećim kolima. Prorok je pozvan da razgovara s onima tvrda srca, u nadi da će napokon poslušati. Leteći je stroj još jednom sredstvo kontakta: Ezekiel biva dignut i čuje "lepet krila onih bića" koja "udarahu jedno o drugo i snažnu škripu točkova što se s njima kretahu i zaglušnu jeku jakoga glasa" (Ez 3,13). Ne možemo ne shvatiti o čemu se radi te se moramo smatrati pripadnicima skupine onih kojima se *zaista* može objasniti što se to bila Jahvina kola.

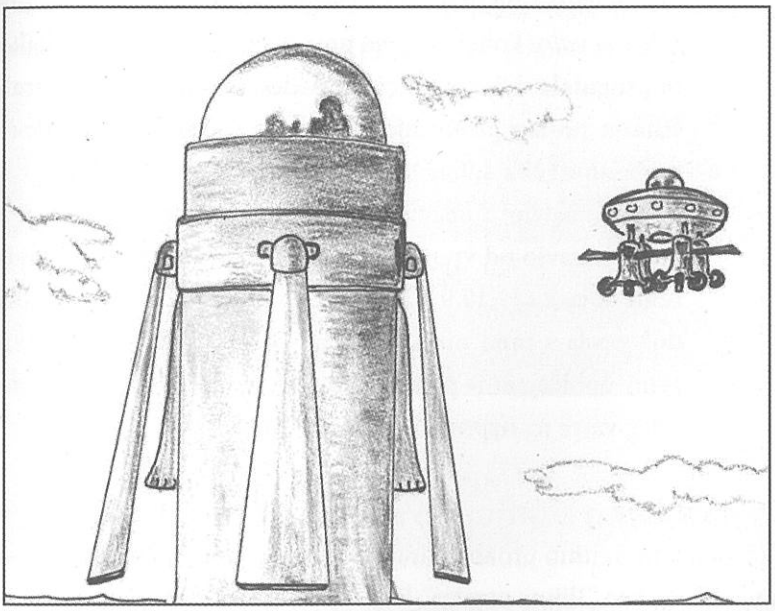

Slika 6: Umjetnički prikaz Ezekielove vizije

Ilija

Život i djelo proroka Ilije ispripovijedane su u *Kraljevima* (1Kr 17,1 i 2Kr 2,25). Njegovo ime *Eliyahu* značilo je"El moj Jahve" odnosno "moj bog je Jahve" te je zaista djelovao kao prorok za ovog Elohima. Smatra ga se jednim od najvećih proroka Starog zavjeta. Potjecao je iz Tišbe, vršio je svoju službu proroka u vrijeme kralja Ahaba (IX. st. pr. n. e.). Ostao je u pamćenju po pobjedi nad svećenicima/prorocima boga Baala na gori Karmelu, preciznije na mjestu el-Murahqàh (El-Maharrakah), na krajnjem jugoistoku planinskog masiva. Tih 450 svećenika/proroka koje je Ilija porazio i ubio kraj potoka Kišona. Pripisuju mu se i neka izvanredna djela:

- umnožavanje ulja i brašna, uskrsnuće sina udovice iz Sarfate pored Sidona (1Kr 17,17-24);
- paljenje lomače podignute mokrim drvima zahvaljujući *Jahvinoj vatri koja se spustila s neba* (1Kr 18,38);
- *Jahvina vatra* koju je zazvao prorok da se spusti s neba kako bi progutala dvije jedinice od pedeset vojnika koje je kralj Ahazja poslao protiv njega zato što je kritizirao kraljevo ponašanje (2Kr 1,9-15);
- dok se nalazio u pećini na gori Horeb – gora na kojoj je Jahve boravio od vremena izlaska iz Egipta – nazoči Jahvinom dolasku (1,19,9-12) koji mu naređuje da stoji na gori dok prolazi pred njim. Dolazak (spuštanje?) je popraćen svim uobičajenim pojavama: jak vjetar, podrhtavanje zemlje, vatra te, naposljetku, lagani lahor.

Otmica Ilije

Epizoda koju želimo proanalizirati nalazi se u *Drugoj knjizi kraljeva* i poznata je kao "Ilijina otmica". Radi se o događaju koji bi se modernom terminologijom nazvali *abduction* tj. otmica izvanzemaljaca,

iako ni riječ 'otmica' nije prikladna budući da je ono što će mu se dogoditi *unaprijed* bilo najavljeno i Ilija se svjesno pustio odvesti, u pratnji i ispred svojih sljedbenika koji su također znali da će Ilija biti odveden. U 2Kr 2,1 piše:

בהעלות	יהוה	את-אליהו
halòt-ba	*Yahweh*	*Eliàhu-et*
podignuti (kada)	Jahve	Ilija

בסערה
searàh-ba
vihoru (sa)-u

Prorok govori svojem mladom sljedbeniku da ne ide s njim jer je Jahve samo njemu naredio da otiđe u Bet-El ("Kuća od Ela"), ali Elizej ne želi poslušati te slijedi svojeg učitelja. U Bet-Elu nalaze još učenika koji govore Elizeju (2Kr 2,3):

הידעת	כי	היום	יהוה
iàdat-ha	*ki*	*iòm-ha*	*Yahweh*
ti-znaš (da-možda)	da	dan	Jahve

לקח	את-אדניך	מעל
loqeach	*kha-adoné-et*	*al-me*
uzeti	tvoj-gospodin	gore-od

ראשך	ויאמר	גם-אני	ידעתי
kha-roscé	*iiòmer-va*	*anì-gam*	*iadàtti*
?tvoje-glave	:reče-I	ja-I	.znam

Dakle, nema sumnje da su *svi znali što i kada se treba dogoditi* – "danas" (to je značenje riječi "dan") će Jahve "dignuti u nebo" pro-

roka. Ilija i Relizej odlaze zatim u Jerihon gdje također nalaze učenike koji znaju za predstojeći Ilijin odlazak (2Kr 2,5). Odlaze zatim u smjeru Jordana, a prati ih pedeset učenika koji se drže na distanci. Nakon što su prešli rijeku Ilija pita Elizeja (2Kr 2,9):

שׁאל	מה	אעשׂה-לך
sciàl	*mah*	*làkh-eessé*
Zatraži	što (koju stvar)	tebe-za-napravit ću

בטרם	אלקח	מעמך
térem-be	*ellaqàch*	*immàkh-me*
negoli-prije	uzet-budem	tebe-sa-od

Elizej traži da se u njega može staviti dvostruki udio (dvije trećine) učiteljevog duha, koji mu na to odgovara da će to biti moguće ukoliko ga ovaj uspije vidjeti u trenutku u kojem će "biti uzet". Redak 11 pripovijeda o *dolasku nebeskih kola*. Dok su Ilija i Elizej hodali i razgovarali:

והנה	רכב-אשׁ	וסוסי	אשׁ
inném-ve	*esc-rékev*	*susé-ve*	*esc*
eto-i	ognja-od-kola	od-konji-i	ognja

ויפרדו	בין	שׁניהם
iafridù-va	*ben*	*hem-scené*
podijeliše-i	među	dvojicom-njima

"Goruća kola" koja su vukla "ognjeni konji" (sjetimo se indijanskih "željeznih konja") stali su između njih dvojice i...

וּיַּעַל	אֵלִיָּהוּ	בַּסְּעָרָה	הַשָּׁמָיִם
iàal-va	*Eliàhu*	*searàh-ba*	*sciamàim-ha*
popne-i	Ilija	vihoru-(sa) u	nebesa

Epizoda je, dakle, jasna: *Ilija se penje u nebo, a njegovo je podizanje bilo predviđeno i znano od svih učenika* između Bet-Ela, Jerihona i Jordana. Čak je i put koji su Iilija i Elizej prešli precizno opisan.

Da se radi o *fizičkom uzdizanju* potvrđeno je u recima koji slijede, a kojima se obično ne pridaje važnost koju imaju u tumačenju onog što se stvarno dogodilo. U njima se pripovijeda ono što je učinio Elizej te ono što su mislili učiniti njihovi sljedbenici.

Najprije Elizej:

- "Elizej je gledao i vikao: 'Oče moj, oče moj! Kola Izraelova i konjanici njegovi!' I više ga nije vidio...";
- " ...uze tada svoje haljine i razdera ih na dvoje... (2Kr 2,12)";
- "...i uze Ilijin plašt koji bijaše pao Iliji"
- "...vrati se natrag..."
- "...zaustavi se na obali Jordana".

Učenici koji su se ranije držali podalje od mjesta događaja vide Elizeja kako dolazi, kreću mu ususret te izriču želju da idu potražiti Iliju jer (2,16):

יְהוָה	רוּחַ	פֶּן-נְשָׂאוֹ
Yahweh	*ruàch*	*ò-nesa-pen*
Jahvin	vjetar	on-je uzeo-možda

ההרים	באחד	וישליכהו
harìm-he	*achàd-be*	*ù-iasclike-va*
goru	koju-na	njega-je bacio-i

הגאיות	באחת	או
gheaiòt-ha	*achàt-ba*	*o*
dolinu	koju-u	ili

Ovim ponašanjem pokazuju da je ono čemu su prisustvovali bilo *stvarno*: Jahvin vjetar (o čijem smo mogućem značenju već govorili na početku poglavlja) *fizički je uzeo* Iliju te ga je mogao spustiti negdje u okolnim gorama ili dolinama. U prvom trenutku Elizej im zapovijeda da ga ne traže, ali kasnije popušta pred navaljivanjem svojih drugova. Potraga traje tri dana, ali bez rezultata. Ilija nestaje zauvijek, odnesen u nebo Jahvinim kolima.

Nalazimo se, dakle, pred *epizodom koja je bila najavljena i s kojom su unaprijed bili upoznati svi kojih se ticala. Epizoda koja je bila isplanirana od Elohima koji su odlučili uzeti sa sobom svojeg predstavnika.* Kao i obično, *konkretnost* samog događaja dokumentirana je bogatstvom detalja u opisu: putovanje, susreti s učenicima proroka koji postavljaju pitanja Elizeju, prelazak Jordana sa sljedbenicima koji se drže po strani, dvojica u hodu i kola koja staju između njih, fizička potraga potaknuta onim što se dogodilo... *Nitko ne ostaje u potrazi tri dana penjući se brdima i spuštajući se dolinama, tražeći nekog tko je otet samo u nečijem snu ili viziji!*

Otmica Henoka

Privilegij da putuje na strojevima Elohima nije imao samo Ilija, imao ju je prije njega i patrijarh Henok. Adamov potomak u šestom

koljenu po Šetovoj liniji, Henok je bio Jaredov sin; njegov je potomak Metuzalem, Noin djed. U Post 5,22-24 piše:

- "Henok je hodio s Elohimima";
- "Nakon što mu se rodio Metušalah (Metuzalem) (živio je) tristo godina";
- "...te mu se rodilo još sinova i kćeri";
- "I bijahu svi dani (vrijeme) Henoka tristo šezdeset pet godina."
- " I hodio je Henok s Elohimima"
- "I nije njega (više bilo) jer uze njega Elohim".

Henok je dakle *otišao, bez da umre, s Elohimima*, što se održalo u tradiciji, budući da priču nalazimo i u *Knjizi Sirahovoj* (44,16) te u *Poslanici Hebrejima* (11,5). Ni u ovom slučaju ne možemo govoriti o pravoj otmici, budući da je "Henok hodio s Elohimima", a u rečenici se glagol nalazi u takvoj konstrukciji da označuje intenzivnost i ponavljanje radnje, pa ga se zato može prevesti s "naprijed i nazad". Biblijski nam autor govori da se radilo o praćenjima koja su bila stalna.

Uostalom, *Knjiga Postanka* vrlo lakonski spominje događaj. S mnogo više pojedinosti opisan je u apokrifnim knjigama o tom patrijarhu. U njima nalazimo opise putovanja u pratnji anđela koje naziva "Stražarima", što podsjeća na sumerske *Čuvare* i egipatske *Neteru*.

Analizirajmo ih ukratko:

- Henok *se penje u nebo* u prelijepu kuću gdje upoznaje Veliku Božju Slavu;
- odvode ga na mjesta koja su *i pod zemljom*;
- odlazi u pustinjski kraj u kojem vlada *oganj*;
- ide raznim krajevima *do granica Zemlje*;
- "Stražari" mu daju mnoštvo znanja iz astronomije vezano za red u svemiru, Sunce, Mjesec i njegove mijene, mjesečeve godine, vjetar...

Drugo kratko zaključno zapažanje

Zaustavit ćemo se, bez da se previše bavimo opisima iz apokrifnih tekstova jer je naš zadatak bio baviti se tekstovima koji su *službeno potvrđeni u kršćanstvu* i koji se stoga smatraju istinitima, utemeljenima i "nadahnutima od Boga", ali opet "začudno" izokrenuti kako se ne bi trebalo prihvatiti ono što nam jednostavno i jasno kažu, a to je da su se Elohimi kretali letećim strojevima.

Zaharija

Zaharija je uvršten među dvanaest tzv. "malih proroka". Razlog tome je isključivo količina tekstova koji mu se pripisuju. Nije, dakle, riječ o vrijednosnom sudu, ne bi ni moglo biti budući da je *prorok Isus veći dio svojih propovijedi temeljio upravo na učenju svojih prethodnika* te ih često citirao.

Zaharija – čije ime znači "Jahve se sjetio" – spada uz Hagaja i Malahiju u tzv. skupinu proroka iz "perzijskog razdoblja". Živi i djeluje krajem VI. st. pr. n. e. U knjizi koja mu je pripisana prorok prepričava u prvom licu "vizije" koje je imao, a koje možemo ovako sažeti:

- jahanje na riđem konju, o kojem smo govorili u odlomku posvećenom *malakhìmima* (Zah 1,7-17);
- četiri roga i četiri kovača (Zah 2,1-4);
- čovjek s mjeračkim užetom koji mjeri Jeruzalem (Zah 2,5-17);
- pročišćenje svećenika i obećanje Zerubabelu o ponovnoj izgradnji Hrama (Zah 3,1-10 i 4,6b-10);
- svijećnjak s dvije masline (Zah 4,1-6 i 10b-14);
- leteći *meghillàh* (svitak) *efàh* ("efa") (Zah, 5,1-11);
- "Četiri leteća kola između dvije mjedene gore" (Zah 6,1-15).

Uzet ćemo u obzir posljednje dvije natuknice zato što su posebno značajne za naš predmet istraživanja. *Možemo ponajprije isključiti da je ono što ćemo pročitati san, oirična vizija ili nešto slično* jer je prorok neposredno prije toga (Zah 4,1) precizirao: "Vratio se *malàkh* koji je govorio sa mnom i probudi me kao čovjeka koji se budi iz sna svojega". Ovim preciziranjem – koje nam potvrđuje da je prorok bio budan – ispitajmo odlomak Zah 5,1-11.

Meghillàh i efàh – neindetificirani leteći objekti

Zaharija (5,1) tvrdi u prvom licu:

עיני	ואשא	ואשוב
i-enà	*essà-va*	*asciùv-va*
moje-oči	podigoh-i	vratih-i

Izraz "vratiti se činiti nešto" česta je konstrukcija u hebrejskom jeziku za izraziti kako se ona stvar opet čini; značenje je, dakle, "ponovno podigoh oči". Nastavlja zatim:

עפה	מגלה	והנה	ואראה
afàh	*meghillàh*	*hinnéh-ve*	*eré-ve*
leteći	(cilindar) svitak	eto-i	vidjeh-i

Malàkh ga pita što vidi, a on mu odgovara:

עפה	מגלה	ראה	אני
afàh	*meghillàh*	*roéh*	*anì*
leteći	svitak	vidjeh	ja

Termin *meghillàh* označuje svitak, knjigu zarolanog papira ili bilo koji predmet cilindričnog (valjkastog) oblika. Slika je jasna: *prorok je budan, podiže pogled i vidi cilindrični predmet koji leti.* U to je toliko siguran da to potvrđuje i *malàkhu* koji mu postavlja pitanje. Taj predmet je toliko *konkretan i stvaran* da mu Zaharija ističe i dimenzije:

ארכה	עשׂרים	באמה
àh-ark	*esrìm*	*ammàh-ba*
njegova-duljina	dvadeset	lakata
ורחבה	עשׂר	באמה
àh-rachb-ve	*esèr*	*ammàh-ba*
njegova-širina-i	deset	lakata

Mjerna jedinica 'lakat' iznosila je otprilike 50 cm, što znači da imamo "leteći valjak" dugačak oko deset, a širok pet metara! Zaharija je zatim još jednom pozvan da podigne oči i vidi ono što se približava (Zah 5,6), ali ovaj je put on taj koji postavlja pitanje anđelu (*malàkhu*), koji mu objašnjava da se radi o *efàhu* koji odlazi (יוצאת איפה). Valja pojasniti da je *efàh* bila mjerna jedinica za žitarice te je iznosila kao otprilike 40 litara brašna. U ovom dijelu priče pitamo se što je zapravo bio taj predmet, prividno za svakodnevnu upotrebu, koji je samostalno izlazio. Pojašnjava nam to i čini priču zanimljivom redak Zah 5,7:

עפרת	ככר	והנה
oféret	*kikkàr*	*hinnéh-ve*
olova	od-(ploča) krug	eto-i

אִשָּׁה	וזאת	נִשָּׂאת
isciàh	*zòt-ve*	*nisèt*
žena	ova-i	podignut-biva (dolazi)

הָאֵיפָה	בְּתוֹךְ	יוֹשֶׁבֶת	אַחַת
efàh-ha	*tòkh-be*	*ioscévet*	*achàt*
efaha	unutar	sjedi	(sama) jedna

Malàkh potom ponovno zatvara olovnu ploču te se radnja dodatno komplicira dolaskom još dva ženska bića. Da bi ih vidio, Zaharija mora ponovno podići pogled (Zah 5,9):

	בְּכַנְפֵיהֶם	וְרוּחַ
	hem-kanfé-be	*ruàch-ve*
	njihovim-krilima-na	vjetar-i

Ove dvije leteće žene...

	אֶת-הָאֵיפָה	וַתִּשֶּׂאנָה
	efàh-ha-et	*tissanàh-ve*
	efah	podigoše-i

הַשָּׁמַיִם	וּבֵין	הָאָרֶץ	בֵּין
sciamàim-ha	*vèn-u*	*àrets-ha*	*ben*
neba	između-i	zemlje	između

Nakon letećeg valjka Zaharija, dakle, vidi posudu s olovnim poklopcem koji se podiže i unutra ženu koja sjedi. Stižu zatim u letu druge dvije žene koje podižu tu neidentificiranu "posudu". Tada prorok pita gdje odnose posudu, a *malàkh* odgovara (Zah 5,11):

שנער	בארץ	בית	לבנות-לה
Scinàr	*érets-be*	*bàit*	*lah-vnòt-li*
šinarsku	zemlju-u	kuću	nju-za-sagrade-da

	והניחה	והוכן
	hunnichàh-ve	*hukhàn-ve*
	postavljena-bit će-i	(pripremljena) učvršćena-bit će-i

	על-מכנתה	שם
	àh-mekunat-al	*sciàm*
	njegovo-postolje-na	tamo

Ovaj neidentificirani objekt, u koji može stati žena, dolazi u letu, podižu ga dvije leteće žene i biva odnesen u Šinar gdje će biti položen (ostavljen) na neko postolje koje će mu u međuvremenu biti pripremljeno.

- Ima li mjesta sumnji možemo li ga nazvati NLO-om u pravom smislu te riječi - neidentificiranim letećim objektom?

Sljedeća zanimljivost jest da je *Šinar* termin koji se u Starom zavjetu koristi za Sumer. Imamo, dakle, izravnu vezu između ovih letećih objekata i bića sa zemljom u koju su najprije stigli, koja ih je primila i iz koje su potom krenuli dalje: zemlje Čuvara, letećih "bogova", Anunnakija, onih koji su s neba sišli na Zemlju. Zaista izuzetna podudarnost između letećih strojeva, bića koja su njima upravljala i zemlje iz koje potječu!

Leteća kola

Zatim, po tko zna koji put, Zaharija kaže da mora podići pogled i tako *svjedoči još jednom izuzetnom događaju* (Zah 6,1 i dalje):

יצאות	מרכבות	ארבע
iotseòt	*markavòt*	*arbà*
van-dolazeći	kola	četiri
ההרים	שני	מבין
harìm-he	*scené*	*ben-mi*
planine	od-dva	među-iz
נחשת	הרי	וההרים
nechoscèt	*haré*	*harìm-he-ve*
bronce	od-planine	planine-i

Prorok nam opisuje *četiri kola koja izlaze iz nekog mjesta između dvaju planina (tornjevi, silosi, rampa) koje je nesumnjivo od metala.* Kola su pokretali "konji različitih boja" i *malàkh* objašnjava da "kreću u četiri nebeska vjetra gdje su stajali pred gospodarom sve zemlje" (Zah 6,5). Izlaze u sva četiri pravca; *malàkh* koji razgovara s prorokom zapovijeda im (Zah 6,7) da prijeđu zemlju i obave svojevrsni izvid. Zanimljivo je da se u istom retku četiri predmeta nazivaju "crvenkastima" - da li se izraz odnosio možda na metalni odsjaj ili na pogonski sistem? Naravno, to ne možemo sa sigurnošću znati, ali je pozivanje na kromatski element nesumnjivo značajan.

Treće (i posljednje!) zaključno zapažanje

Doslovna verzija Zaharijinih vizija govori o letećim objektima raznih vrsta: *valjak dimenzija deset puta pet metara, objekt koji je u sebi imao ženu, dvije leteće žene koje idu u Sumer i četvrta kola koja se pojavljuju između dvije visoke metalne vertikale.*

Nećemo dodatno komentirati. Pitamo se samo ne sliči li ovo previše na priče Sumerana u kojima čitamo opise Anunnakija koji su svojim letećim strojevima putovali nebom kao, na primjer, prije Velikog potopa, kada su se okupili na uzletištu, popeli se na svoja nebeska kola i sklonili na sigurno, promatrajući događaj s visina.

- Jesu li leteći strojevi s kojima su izbjegli katastrofu isti oni koje su vidjeli proroci a koje smo ovdje analizirali?

Ne možemo to tvrditi, ali ne možemo se ni praviti da ne znamo. Ne možemo odbaciti legitimna pitanja koja potiče naša radoznalost, ne možemo izbrisati toliku konkretnost smještajući je u neki neprecizni svijet viđenja i snova. Ne možemo potezom pera ili dogmatskom umišljenošću izbrisati ono što su ti autori željeli *učvrstiti* u sjećanju pisane riječi.

Ne možemo zaboraviti već citiranog Rachija (Rabbi Schlomo Itzhaki) iz Troyesa koji je rekao da se riječima Starog zavjeta može pridati i sedamdeset različitih značenja, ali je sigurno da jedno od njih "ne mogu ne imati" - ono *doslovno*. A doslovno je značenje zaprepašćujuće jasno.

Ta jasnoća neobično podsjeća na putovanja obavljena prema teorijama W. J. Von Stockum, Frank Tipler i Alan Wolf koje možemo sažeti ovako: *cilindar (meghillàh) stvara vrlo moćno zakrivljeno vremensko-prostorno polje kojim se onda služe drugi leteći objekti (merkavòt) za putovanja na velike udaljenosti. Zaista* sugestivno podudaranje...

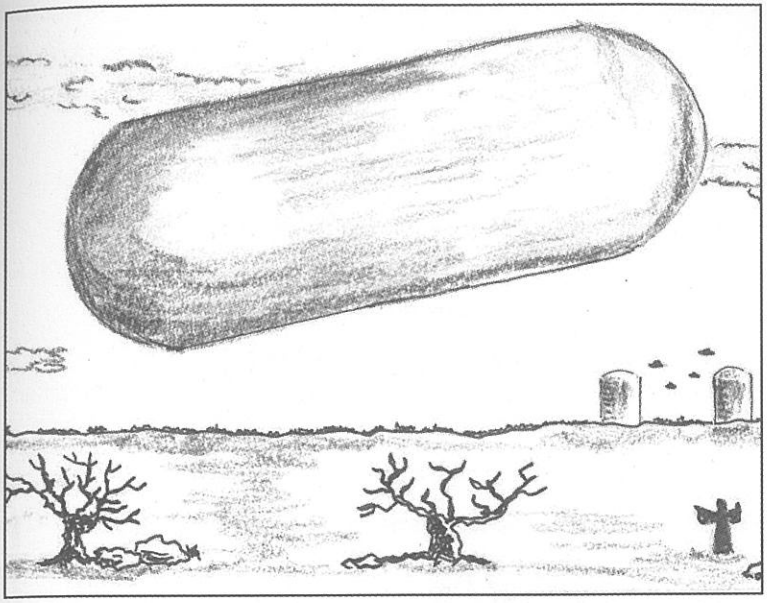

Slika 7: *Meghillàh i* Zaharijina leteća kola

DESETO POGLAVLJE

מזמור לאסף

(asàf-le mizmór)

Elohimi umiru

U ovom ćemo poglavlju analizirati biblijski Psalam 82 (83). Psalam je sastavio Asaf, sin Berekje, potomak Geršoma, Mojsijevog prvijenca. Asaf je živio u Davidovo vrijeme i bio je vođa jedne od prvih grupa glazbenika koji su ovisili izravno od vladara, što mu je omogućavalo da sjedi uz njega. Asafu se pripisuje dvanaest psalama. U vrijeme kraljevstva Ezekija (8.st. pr. n. e.) leviti (pripadnici svećeničkog plemena) hvalili su Jahvu "riječima Davida i vidioca Asafa".

Bio je to, dakle, čovjek koji je zauzimao prestižnu poziciju, blizu centara moći i upravljanja znanjem, učen čovjek, posvećen produbljivanju znanja iz antičkih tekstova te pisanju pjesama hvale. Njemu se pripisuje ovaj psalam koji sadrži iznenađujuću i za mnoge zaprepašćujuću tvrdnju.

Psalam donosi opis skupštine "bogova" kojom predsjeda jedan od njih i koji kori ostale zbog njihova neprihvatljivog ponašanja u vladanju nad ljudima. Čini nam se da čitamo (poput nekih drugih odlomaka u Starom zavjetu) transkripciju jedne sumerske priče: opis jedne od mnogih skupština tijekom koje su Anunnakiji krojili moć i pravdu nad njima dodijeljenim teritorijima.

Paralele sa Sumeranima

Parlamentarna forma i potreba da se *vlada pravedno* ima mnogo presedana kod Sumerana.

1. Čini se da se oko 3000. g. pr. n. e. u gradu zvanom Uruk (biblijski Ur ili Erek?) pojavio prvotni oblik ustroja sastavljen od dva "doma" koja su se sastala da rasprave o tome da li da uđu ili ne uđu u rat.
2. U odnosu na *potrebu da se "dobro vlada"* Psalam 82 (83) izuzetno podsjeća na ono što je učinio sumerski vladar Urukagina (2600. ili 2300. pr. n.e.) koji je, ne mogavši više podnijeti nepravde moćnika onog vremena, izvršio reformu zakonodavnog sustava tvrdeći da mu je zadatak dao "bog" Ningirsu. Urukagina je bio kralj/upravitelj grada Lagaša u Mezopotamiji i postao je poznat po svojim reformama protiv korupcije i zbog mjera koje je donosio u korist slabijih društvenih slojeva: oslobodio je poreza udovice i siročad; nametnuo je gradu obvezu da plaća pogrebne troškove; bogatašima je nametnuo upotrebu srebra u sklapanju poslova sa siromašnijima; ustanovio je da ovi potonji ne mogu biti prisiljeni prodati svoja dobra protiv svoje volje.
   Njegov je propis poznat i po *pažnji posvećenoj situacijama žena* koje su izvukle značajne koristi u obliku civilnog i društvenog priznanja.

U prvim redcima Psalma 82 (83) kaže se da jedan Elohim sjedi usred skupštine Ela (*El* je oblik u jednini za vrhovnog "boga") i presuđuje među drugim Elohimima, njegovim kolegama ali nižeg ranga. *Imamo, dakle, "bogove" koji sudjeluju na skupštini koju je sazvao (?) El, gospodar sviju njih.*

Elohim koji predsjeda poziva svoje "kolege" da poštuju zakon, prekorava ih jer nepravedno sude i na strani su bešćutnih. Podsje-

ća ih na dužnost da zaštite slabijeg, siromašnog, da obrane siroče, da misle na potrebite, ukratko, da slijede one propise koje su dali Anunnakiji upraviteljima moći koje su oni sami imenovali.

Nakon ovih poziva sastavljač biblijskog teksta uvodi svoje osobno promišljanje, ističući kako ovi Elohimi "ne shvaćaju niť razumiju". Predsjedavajući skupštinom zatim uzima ponovno riječ te kaže odlučnim i prijetećim tonom (Ps 82,6-7):

ובני	אתם	אלהים	אני-אמרתי
vené-u	*atèm*	*Elohìm*	*amarti-Anì*
sinovi-i	vi	Elohim	(rekao-sam) kažem-Ja

כלכם			עליון
kèm-kulla			*elijòn*
vi-svi	(visini-u-jest-koji)	(uzvišenog)	višnjeg (gospodina)

תמותון	כאדם	אכן
temutùn	*adàm-ke*	*akhèn*
umrijet ćete	adam-kao	(sigurnošću-sa) pa ipak

תפלו	השרים	וכאחד
tippolù	*sarìm-ha*	*akhàd-ke-u*
pasti ćete	velikih	od-jedni-kao-i

Upravo tako! I Elohimi moraju umrijeti, prije ili kasnije! Sami to kažu; to govori onaj koji predsjeda skupštinom kako bi ih podsjetio da *iako su Elohimi (gospoda s visina) nisu nositelji nikakvih posebnih prava ili privilegija.* Oni su, bez dvojbe, zapovjednici, moćnici, stražari (podsjetimo još jednom na pojmove *Sumer*, "Zemlja Stražara", kao i *Neteru* "Stražari" iz drevnog Egipta), ali ih to ne čini drukčijima od njihovih stvorova – *ne smiju zaboraviti da su oni ta-*

kođer smrtni i prolazni, kao i svi zemaljski moćnici koje su oni postavili i koje koriste kao svoje predstavnike.

Dakle, bez alternativnih čitanja, bez maštovitih hipoteza, jednostavno i jasno: *Elohimi umiru kao i svi Adami.* To nije nikakvo iznenađenje za one koji pretpostavljaju da su Anunnakiji / Elohimi mogli imati *bitno drukčije živote prema ljudskim mjerilima.* Njihovi bi se životi prema toj hipotezi mjerili prema orbitalnim ciklusima planeta Nibiru, ali budući da su od krvi i mesa, oni također umiru. Iznenađenje je, ustvari, u tome što nam to govori sama Biblija – u Starom zavjetu piše da Bog umire kao i drugi ljudi.

Ali, ako Elohimi umiru moramo li zato misliti da Stvoritelj umire?

Naravno, nije tako – u Bibliji nema Stvoritelja. Stari zavjet nikad ne govori o stvaranju, pa ni u prvom retku *Knjige Postanka.* Počevši od izraza *bereshit* ("u početku") Biblija nam pripovijeda jednu sasvim drugu priču, onu čija je analiza predstavljena u knjizi *U Bibliji nema stvaranja.*

JEDANAESTO POGLAVLJE

Nadahnuta Bogom ili Thotom?

U ovoj se knjizi bavimo podrijetlom religije kao mogućeg ploda povijesnih događaja i stvarno proživljenih trenutaka te odnosa s "bogovima" koji su konkretni i opipljivi. Držeći istinitom hipotezu iz prethodnih poglavlja, pozabavimo se sada ovom temom, baveći se razvojem religiozne misli od trenutka kada su "bogovi" *prestali hoditi s ljudima.*

Kada izravnog kontakta više nije bilo čovjek se, ustanovivši Božju udaljenost, vjerojatno osjetio napuštenim i pritisnut očajem. Ljudi (*Adami*) imali su *potrebu* zamijeniti "bogove" nekom novom prisutnošću čiji su se sadržaji morali još razraditi, a to nije bilo nimalo lako.

S tim ciljem posebno ćemo istražiti podrijetlo najmističnijeg kršćanskog teksta – Evanđelja po Ivanu. Prije negoli nastavimo s obrazlaganjem koje će nas dovesti do odgovora na pitanje iz naslova, propitajmo neke od tema koje će nam biti korisne za ispravno razumijevanje procesa koji je najvjerojatnije doveo do stvaranja zapadne religiozne misli.

Crkva i izvanzemaljci

Što nam Crkva govori o postojanju izvanzemaljaca i o znanjima koja je Biblija o njima imala? Mnogi ne znaju da je suvremena Crkva postojanje izvanzemaljaca potvrdila kao nešto očito.

Mons. Corrado Balducci (katolički teolog, član kurije Rimokatoličke crkve, prelat Kongregacije za evangelizaciju naroda, glavni egzorcist rimske nadbiskupije, član Odbora za beatifikaciju Vatikana, stručnjak iz demonologiju te svojevrsni glasnogovornik Vatikana za izvanzemaljce) zastupa mišljenje da izvanzemaljci postoje i da ih je Biblija nesumnjivo poznavala. U jednom intervjuu izrijekom je rekao:

> "Ne vjerovati u NLO-e i prisutnost drugih živih bića jest grijeh (*sic!*). *Njihovo postojanje* nije samo dokazano s oko milijun svjedočanstava, među kojima su i mnogi znanstvenici ateisti, već je *potvrđeno i nekim odlomcima iz Svetog pisma* koji na određenim mjestima objašnjavaju prisutnost izvanzemaljaca" (naš kurziv).[1]

Balducci dodaje:

> "Psalam 23 (24) kaže *Gospodinova je zemlja, svemir i njegovi stanovnici*[2]. Zašto je pisac psalma nakon što je citirao Zemlju, podsjetio i na svemir i "njegove stanovnike"? Želi reći da je *prisutnost drugih živih bića sigurna.* Teologija se također slaže s ovom tezom."[3]

Egzeget otac Aristide Serra, docent papinskog teološkog fakulteta *Marianum* u Rimu, precizirao je da je riječ *svemir* u Bibliji spo-

1 *Il tempo*, 19. siječnja 2003.

2 Riječ je o Psalmu 24 (23 u hebrejskom izborniku). U hrvatskim se prijevodima svemir ne spominje: "Gospodnja je zemlja i što je ispunja, svijet i stanovnici njegovi. (Ivan Šarić); "Jahvina je zemlja i sve na njoj, svijet i svi koji na njemu žive." (KS-Jeruzalemska Biblija); "Gospodu, zemlja i njena bogatstva, svijet i njegovi žitelji!"(Tomislav Dretar). Zato prijevod Daničić-Karadžić donosi: "Gospodnja je zemlja i što je god u njoj, vasiljena i sve što živi na njoj".

3 Precizirajmo da doslovni prijevod Psalma 23 redak 1, zvuči ovako: "Jahvi Zemlja i njezino punjenje, svijet (svemir) i stanovnici u njemu" *(Op. autora)*

menuta 66 puta te da je time "implicitno potvrđena očita prisutnost drugih *naseljenih* svjetova".

Neki teolozi podsjećaju na dva citata koji mogu dovesti do istog uvjerenja:

- U Ps 96,11: "Raduj se, nebo, i kliči, zemljo!"
- U Evanđelju po Ivanu, u kojem piše (Iv 10,16): "Imam i drugih ovaca, koje nisu iz ovog ovčinjaka; i njih mi treba dovesti."

Kardinal Niccolò Cusano, filozof i znanstvenik iz 16. st. govorio je: "Nema zvijezde za koju smo ovlašteni isključiti postojanje živih bića, makar drugačijih od nas."

Otac Angelo Secchi, isusovac i astronom preminuo 1876., pisao je: "Apsurdno je smatrati svjetove koji nas okružuju velikim nenaseljenim pustinjama i tražiti značenje našeg svemira u ovom našem malom naseljenom svijetu."

Pio iz Pietrelcine odgovorio je ovako osobi koja ga je pitala postoje li zaista izvanzemaljci: "Božja svemoć ne ograničava se samo na Zemlju. Na drugim planetima postoje drugi stvorovi i bića koji ne griješe kao mi i koji se mole Bogu".

Sudjelujući na jednom skupu teologa i sociologa, pastor Philipp Dessauer ustvrdio je da je "Zemlja objekt pažnje inteligentnih bića" koja potječu s drugih planeta.

Astronom i isusovac José Gabriel Funes, direktor Vatikanske zvjezdarnice, *eksplicitno izjavljuje svoje čvrsto uvjerenje o postojanju izvanzemaljskog života* te još tvrdi da ćemo jednoga dana susresti izvanzemaljce kao "braću". Nije slučajno da se u studenom 2009. u ljetnikovcu Pija IV., održao znanstveni tjedan nazvan *Astrobiology*, pod pokroviteljstvom papinske *Accademia delle Scienze*. Osma radna skupina imala je naslov "Intelligence Elsewhere and Shadow

Life". Radna skupina se bavila hipotezama o postojanju svjesnih oblika života *na drugim svjetovima* te mogućnostima postojanja oblika života drugačijih od našeg *u našem svijetu*! Sam je Funes rekao da su pitanja koja se tiču podrijetla života i njegovom postojanju u nekom drugom dijelu svemira "vrlo zanimljiva" i zaslužuju biti ozbiljno razmotrena te da "ova pitanja otvaraju brojne filozofske i teološke implikacije..."

Potpuno smo uvjereni u utemeljenost tvrdnji oca Funesa i mons. Balduccija, ali u odnosu na Psalam 23 što ga je potonji citirao, *možemo reći da je ova knjiga dala mnogo više dokumentiranih svjedočanstava o činjenici da je Biblija zaista poznavala izvanzemaljce.*

Ukratko, mislimo da se susret s "braćom" izvanzemaljcima koji su astronom Funes i velečasni Dessauer nagovijestili, vrlo vjerojatno već dogodio te da nas je Biblija o tome izvijestila.

Čak i Crkva je, dakle, iako gotovo krišom i bez posebnog naglašavanja, priznala da je Biblija vrlo dobro poznavala izvanzemaljce.

Bilo bi poželjno da učini i sljedeći korak, tj. da odustane od prisilno duhovne vizije i pokuša pročitati Bibliju kao ono što Biblija jest: povijesna knjiga napisana u kulturnim i jezičnim kategorijama svojeg vremena.

Ipak, u očekivanju da se to dogodi (te da teologija postane grana astrofizike...) postavlja se važno pitanje:

- Ako Bog kojeg tradicionalno smatramo izvorištem židovsko-kršćanske religiozne misli *zapravo nije* ništa više od pojedinca (ili skupine pojedinaca od krvi i mesa koji su oblikovali ljude na svoju sliku i priliku), odakle dolazi nadahnuće tekstova na kojima se oblikovala sva zapadnjačka religioznost?

Odnosno:

- Na kojim je temeljima nastalo kršćanstvo?

U pokušaju da pretpostavimo odgovor o "izvorištu nadahnuća", pogledajmo tekst koji se u kršćanstvu smatra najmističnijim i najviše prožetim Božjim nadahnućem, kršćanski spis koji se najviše približava gnostičkoj duhovnosti: *Evanđelje po Ivanu*. No, prije toga potrebno je ipak napraviti digresiju kako bismo objasnili pojam koji će se pojaviti više puta, a to je *helenizam*.

Helenizam

Ovim se terminom naziva povijesno razdoblje grčke civilizacije koje počinje vojnom ekspedicijom Aleksandra Velikog u Aziju, pa sve do afirmacije rimske prevlasti, dakle od 323. g. pr. n. e. do oko 31. g. n. e.

Zasluge Aleksandra Velikog

Aleksandrova osvajanja proširila su granice poznatog svijeta i istovremeno otvorila nove mogućnosti razmjene, poznavanja, putovanja, omogućila su stvaranje novih tržišta s mogućnostima razvoja koje su dotad bile nezamislive za mnoge teritorije. Ideje su također mogle cirkulirati slobodnije i brže: kultura je stekla univerzalni karakter, proširila se želja za učenjem te su se integrirale različite tendencije koje su potjecale iz različitih krajeva.

Transformacijom klasičnog grčkog jezika u *koinè diàlektos* nastala je nova jezična cjelina koja je bila manje bogata od stare, ali zato pristupačnija višim klasama koje su počele osjetno rasti. Ovaj je jezik postao novo sredstvo širenja religioznih ideja, filozofskih doktrina i književnih djela.

Poslije smrti Aleksandra Velikog uslijedilo je razdoblje pomutnje za vrijeme kojeg je nestalo prethodno vojnopolitičko uređenje te su se, kroz ratove i nemire, formirale tri velike državne cjeline: Makedonija, Sirija i Ptolomejski Egipat. U ono se vrijeme, s političke i društvene točke gledišta, urušio cijeli niz sigurnosti na kojima se stoljećima temeljila stabilnost prijašnjeg sistema, zabilježen je primjerice nestanak struktura grčkih *polisa*.

Osim toga, došlo je do svojevrsne emancipacije žena, istovremeno s cjepkanjem institucije obitelji.

Religija je također pogođena valom novosti: gotovo u potpunosti su nestala božanstva vezana uz grčke *polise*, postojala je međutim velika "potreba za religijom" te su velike mase našle odgovor u kultovima pobijeđenih naroda. Proširili su se tako misterijski i orgijastički kultovi, slavljenje mezopotamskih božanstava, uključujući i hebrejsku religiju. Grci su otkrili da nova božanstva nisu tako različita od onih koje su oni slavili te je tako došlo do razmjene i spajanja vjerovanja, obrazaca i rituala, što je otvorilo vrata jednoj od glavnih značajki helenističke religioznosti – *sinkretizmu*.

Ukratko...

U stoljećima prije pojave Krista:

- raširila se kultura koja je s religijske točke gledišta doživjela napuštanje logičko-racionalnog oblika razmišljanja koji je bio karakterističan za grčki klasicizam. Kao posljedica toga *počele su se razvijati fideističke, dogmatičke i univerzalističke doktrine;*
- završilo se razdoblje u kojem su se pojavile velike i originalne teorije i veliki umovi; u pomanjkanju istaknutih

osobnosti započelo se s razrađivanjem tradicije – potraga za originalnim doktrinama zamijenjena je propitivanjem istina koje su već otkrivene i afirmirane od strane drugih;

- dogmatizam i nepovjerenje u ljudski razum doveli su do jačanja *skepticizma* s tvrdnjama o nemogućnosti spoznavanja istine u stvarima;
- nova je tendencija dovela je do *napuštanja filozofskog promišljanja i razvoja misticizma* shvaćenog kao sredstvo da dostizanje onih istina koje su zapriječene razumu;
- počelo se tvrditi *da je (sa)znanje skriveno u starim objavama*, u tekstovima čiji je autoritet neupitan te *da se istina može doseći samo u trenucima mistične ekstaze* u kojima inicirana osoba ulazi u neposredan kontakt s božanstvom.

Ukratko, propašću centraliziranih kraljevstava i *polisa*, civilizacija tog vremena našla se bez oslonaca i uporišta. To je razdoblje obilježeno *kulturnim i religijskim sinkretizmom u kojem su se različite kulture međusobno integrirale i nanovo formirale u različitim oblicima, a svaka od njih bila je prožeta dotad nepoznatim univerzalizmom.*

Nove potrebe

Kao što se to uvijek događa u trenucima velikih potresa i nesigurnosti, religija se obraća bogovima s nakanama koje su različite, vrlo konkretne i koje više odgovaraju čovjekovim novim potrebama: čovjek počinje tražiti od božanstva da ga "spasi" tako da bog mora postati *sotér*, "spasitelj".

Latinska svjedočanstva

Upravo su iz tog razdoblja određena svjedočanstva (naravno, iz tzv. "poganskog" miljea) koja govore o ovoj osjetnoj potrebi za *izvjesnim, jednoznačnim, definitivnim mirom i spasenjem.* Na mramornoj nadgrobnoj ploči pronađenoj u jednom rimskom hramu u Maloj Aziji čitamo sljedeće riječi posvećene Cezaru Augustu:

> "Providnost je ukrasila naš život najvišim dobrom (...) i u svojoj blagosti zajamčila je nama i onima koji će doći Spasitelja koji (...) će sve staviti u red i mir. Novost za svijet."

U isto je vrijeme veliki tumač misli svojeg vremena Virgilije u *Četvrtoj Eklogi* opisivao rađanje dječaka koji će živjeti u svijetu koji je prožet mirom i uzvišenim redom:

> *Iam redit et virgo, redeunt saturnia regna...* ("Na zemlju se natrag vraćaju / Pravda i Saturnovo carstvo, a s neba dolazi novo pokoljenje. / Skoro će se roditi dječak, kome neka bude milostiva / Lucina, (Junona kao boginja poroda). S tim će dječakom / prestati željezna generacija, a započeti se zlatna")

Ovo otkriće ima istovremeno univerzalnu vrijednost, tiče se svih ljudi, nudi svima koji to žele mogućnost duhovnog rasta koji dozvoljava njihovoj "duši" da se vrati tamo odakle je otišla, tj. da se definitivno združi s Bogom.

Ezoterizam

O ezoterizmu će biti još riječi u ovom poglavlju; valja stoga pojasniti da se *ovim terminom misli na skup tajnih učenja koja su takva zato što često ostaju nedostupna samim inicijatima* (koji ih u tom slučaju samo časte bez da ih zaista spoznaju) *ili vrlo često zato što se uče samo unutar* (esoterikòs) *kruga jednog učitelja i njegovih učenika te se ne mogu javno širiti.*

Ezoterijske doktrine su bile prisutne u onim disciplinama (magija, alkemija, misterijsko-filozofske religije) u kojima su se učenja prenosila isključivo onim učenicima za koje se smatralo da su ih sposobni razumjeti, dakle onima koji su smatrani *dostojnima* da prime to znanje.

Corpus hermeticum

U ovom se kulturnom i religijskom ambijentu pojavljuje figura Hermesa Tresmegistosa[4] gospodina riječi, nositelja *logosa* koji stvara i uređuje stvoreno, jamca onog spasenja za kojim helenistički čovjek – sam, izoliran i prepušten snagama Kaosa – ima ogromnu potrebu.

Zbirka *Corpus Hermeticum* predstavlja najavu ovog *novog načina da se shvaća božanstvo*, sadrži i otkriva poruku koja nudi novu mogućnost odnosa s Bogom u nesigurnostima svakodnevnog života. Zbog svojeg sadržaja i oblika u kojem su izrečeni, *Corpus je nesumnjivo ezoterično djelo te se obraća suženim grupama inicijata*, onim osobama koje su sposobne shvatiti skriveno značenje u riječima otkrivenja.

Poimandres

Prvi od traktata koji sačinjavaju *Corpus Hermeticum* zove se *Poimandres*. Naslov se obično prevodi kao "Pastir ljudi" i označava karakterističnu figuru Boga koji intervenira u svakodnevni život s ciljem da *vodi i štiti stado* koje se bez njega osjeća izgubljeno i prepušteno na milost i nemilost snaga zla.

Poimandres uzima na sebe karakteristike spasitelja kojeg ljudi očekuju: on je *Nous*, Uzvišeni Um, Otac koji se spontano odlučuje otkriti čovjeku kroz svojeg posrednika.

4 Vidi Dodatak 3.

Ali zašto Bog ima potrebu da intervenira u povijesti čovječanstva i da se objavi svojem stvoru? Zato što On voli čovjeka (*Anthroposa*, prvobitnog čovjeka, biblijskog *Adama* napravljenog na njegovu sliku i priliku), onog čovjeka koji se ukaljao nekim prvobitnim grijehom o kojem ovisi njegova nesavršenost, zbog čega je i postao smrtan u tijelu. Tom se čovjeku nudi mogućnost novog i definitivnog spasenja. On mora slijediti "riječ" svojeg Pastira i tako prijeći put koji će ga odvesti do ponovnog sjedinjenja sa svojim Nebeskim ocem.

Jako je zanimljivo analizirati kako je u *Poimandresu* predstavljen taj Bog koji se objavljuje čovjeku.

U šestom odjeljku čitamo:

- Tò phòs ekèino, egò Noùs o sòs theòs... (To svjetlo sam Ja, Nous, tvoj Bog)
- Ò de ek Noòs photeinòs Logos uiòs theù... (Svjetlo-Riječ [Logos] što se pojavi iz Uma [Nous], je Sin Božji);
- Tò en soi blèpon kai akùon, logos kurìu, ò de Noùs patèr theòs... (Znaj da to što vidi i čuje unutar tebe je Riječ Božja [Logos])

U dvanaestom odjeljku čitamo dalje:

- *Ò dè pànton patèr o Noùs, on zoè kai phòs...* (Um [Nous] Otac svega, koji je Život i Svjetlo);

U 21. odjeljku:

- *Ek photòs kai zoès sunèsteken ò patèr tòn òlon...* (Jer Otac svega sazdan je od Svjetla i Života);

U 22. odjeljku Bog kaže o sebi:

- *Paraghìnomai egò ò Noùs tòis osìois kài agathòis kài katharòis kài eleèmosi, tòis eusebùsi* (Ja, Um [Nous], osobno

sam sa svetim i dobrim ljudima, čistim i milostivim, ljudima koji žive pobožno.)

- *E parousìa moù ghìnetai boètheia...* (Takvima moja nazočnost postaje pomoć...);
- *ùk eàso tà prospìptonta energhèmata tù sòmatos ektelestènai...* (...neću dopustiti da aktivnosti tijela koje ih napastuju imaju svoj učinak.);

U 28. odjeljku je sadržan poziv čiji odjek nalazimo i u Evanđeljima i u kojem treba istaknuti pojam *preobraćenja* kao novog pojma za onaj svijet koji nije mogao pojmiti mogućnost da se besmrtnost stječe pokajanjem:

- *Metanoèsate oi sunodeèusantes te plàne...* (Pokajte se. Vi koji ste se držali onih koji su lutali...);

U 31. odjeljku donesena je i molitva koja se upravlja Bogu. Među drugim molbama čitamo i ovo:

- *Àghios ò theòs kai patèr ton òlon...* (Sveti si Ti, o Bože, sveopći Oče.)
- *Ù e bulè telèitai apò ton idìon dunàmeon...* (...volja kojega usavršava sebe svojim vlastitim moćima.);

Na kraju, u 32. odjeljku definira se odnos između Boga i ljudi te se razjašnjava *konačni cilj ovog otkrivenja* koje je ponuđeno ljudskom rodu:

- *Kai tes kàritos tàutes photìso tùs en àgnoia tù ghènus, mù adelphùs, uiùs dè sù...* (...Milošću Tvojom, da mogu davati Svjetlo onima iz našega roda, mojoj braći i Tvojim sinovima.)[5]

5 Hrvatski prijevod - Hermes Trismegistos: *Corpus Hermeticum*, Cid-Nova, Zagreb, 2004., Preveo Jurica Medved.

Tradicija i Ivan Evanđelist

Važno je istaknuti da su se crkveni oci više puta pozivali na sadržaje hermetičke doktrine (od Augustina do Laktancija, od Euzebija Cezarejskog do Ćirila Aleksandrijskog) s ciljem da obrane kršćanstvo od mogućih kontaminacija. To samo svjedoči koliko je helenistička kultura bila rasprostanjena, koliko se poznavala i koristila te koliko je odgovarala potrebama koje je čovječanstvo proživljavalo u onom povijesnom razdoblju na područjima koja su bila dio Rimskog Carstva.

Autora četvrtog Evanđelja stručnjaci smatraju teologom, mistikom i, dakako, Isusovim učenikom. Ivan je bio jedan od prvih učenika, "najdraži učenik" te je oko 50. g. n. e. prozvan od Pavla "jednim od stupova Crkve". Ivan je živio vrlo dugo. Nakon širenja evanđeoske poruke nastanio se u Efezu u Maloj Aziji gdje je i umro potkraj I. stoljeća.

Ovo je Evanđelje, dakle, napisao jedan mistik upravo u trenutku kada se dovršavala konačna verzija *Corpus Hermeticuma*. Ovo *vremensko podudaranje* u pisanju dvaju djela pomaže nam razumjeti neka *konkretna podudaranja* koja se mogu utvrditi bilo u odnosu na mističko-teološku razradu, bilo na pisani tekst.

Pa i ako ne želimo ulaziti u naznačene poveznice ne možemo a da si ne postavimo pitanje o međuovisnosti, barem onoj prostornoj, ovih dvaju spisa. Ne može se ne primijetiti da su se doktrine iz *Corpus Hermeticuma* razvijale stoljećima koja su prethodila dolasku Isusa Krista te *prethode* bilo kojoj razradi koju je učinio pisac četvrtog Evanđelja, ma tko on bio. Valja precizirati da Kristova priča znači za Ivana početak nove ere, epohe u kojoj će ljudima biti otkrivena stvarnost Božjeg svijeta. Sam se Isus predstavlja kao "Dobri Pastir ljudi" i kaže: "Ja sam život, svjetlost, istina..."

U ovom Evanđelju povijesni su događaji odabrani i ispripovijedani kao "znakovi" koji imaju specifičnu vrijednost, nose simbolič-

no značenje i pokazatelj su nove, nadzemaljske stvarnosti u svjetlu dubokog teološkog promišljanja. Riječ je o jeziku koji nije lagan, a za mnoge je i nerazumljiv zato što koristi filozofske kategorije i kulturne modele koji su pripadali obrazovanom sloju tog vremena, odnosno onih klasa koje su mogle shvatiti poruke sadržane u hermetičkim i ezoterijskim doktrinama. Kao što smo već objasnili, bile su to pouke i upute koje su u onom trenutku postajale formule prožete dubokim religijskim sinkretizmom.[6]

Pogledajmo, dakle, one odlomke iz Evanđelja po Ivanu, knjige koja se smatra "nadahnutom od Boga", u kojoj ima *čudnih podudarnosti s Poimandresom*. Donosimo i grčki tekst kako bi se lakše uočila i doslovna podudaranja između Evanđelja i već citiranih dijelova *Poimandresa*. Pred čitateljem se ukazuje *simetrija* koja pomaže da bude još očitije ono što će kasnije biti rečeno.

U Proslovu Evanđelja (1. poglavlje) čitamo:[7]

- *En arkè en ò lògos, kai ò lògos en pròs tòn theòn kai theòs en ò lògos...* (U početku bijaše Logos i Logos bijaše ispred Boga i Bog bijaše Logos...)
- *Panta di'autù eghèneto...* (sve kroz njega [dogodilo se] bijaše učinjeno...);
- *Etheasàmetha tèn dòxan autù, doxanos monoghenoùs parà patròs...* (divili smo se njegovoj slavi, slavi kao očevog jedinca...)
- *Plères kàritos kai alethèias...* (pun miline i istine...)
- *Ek tù pleròmatos autù emèis pàntes elàbomen kai karis antì kàritos...* (i iz njegove punine mi svi dobili smo milost na milost...)

6 Više se može pronaći u knjizi *Uskrsnuće Reinkarnacija – utješne priče ili stvarnost?*

7 Doslovni prijevod autora.

U Iv 3,19 i 3,35 autor stavlja ove riječi u usta Isusu i Ivanu Krstitelju

- *Tò phòs elèuten eis ton kòsmon...* (svjetlo je stiglo na svijet...)
- *O patèr agapà tòn uiòn kai pànta dèdoken en te keirì autù...* (otac voli sina i sve [stvari] je dao njemu u ruku...)

U Iv 5,24, govoreći o Sinovljevoj misiji i moći nad smrću, Isus kaže o sebi:

- *Ò tòn logon mù akùon kai pistèuon...metabèbeken ek tù thanàtu...* (moju riječ slušajte i vjerujte... prešao je iz smrti u život...)

I još, u Iv 8,12:

- *Egò eimì tò phòs tù kosmù...* (ja sam svjetlost svijeta...)

U Iv 10,11:

- *Egò eimì ò poimèn o kalòs...* (ja sam Pastir Dobri...)

Nešto kasnije, u desetom poglavlju Isus, braneći se od optužbi za huljenje od strane Židova koji su ga htjeli kamenovati, izgovara uzvišenu izjavu koja odgovara 5. odjeljku iz *Poimandresa* gdje se govori da Logos koji dolazi od Boga *(Noùs)* je Božji sin. Čitamo, dakle, u Iv 10,36:

- *On ò patèr eghìasen kai apèsteilen tòn kòsmon... oti èipon, Uiòs toù theoù eimì...?* (onaj kojeg je Otac posvetio i poslao u svijet... zato jer sam rekao: Sin sam Božji?)

Usporedimo li ih s citatima iz *Poimandresa* utvrdit ćemo da su *podudaranja između dva teksta mnoga i izvanredna, što navodi na pomisao o zajedničkoj kulturnoj i religijskoj osnovi.* Dakako, autor Evanđelja polazi od posve drukčijih premisa, od priče o jednom čo-

vjeku (Isusu Kristu) s kojim je živio nekoliko godina i s kojim je dijelio iskustva do njegove smrti. Na ovoj povijesnoj osnovi, sačinjenoj od pripovijedanja malih i velikih događaja, *autor Evanđelja ugrađuje svoja promišljanja filozofskog i religijskog karaktera, koje su toliko slične s onima sastavljača* Corpusa Hermeticuma, *a posebno* Poimandresa. Otuda se rađaju sumnje, otuda pitanja o podrijetlu tog takozvanog "nadahnuća" koje je dovelo do pisanja ovog Evanđelja za koje se smatra da je "izdiktirano" od Boga.

Mogući utjecaji?

Biblija nam pripovijeda o bićima s drugih svjetova koja su proizvela čovjeka. Ova su bića kroz stoljeća pretvorena u duhovna božanstva te su od množine pojedinaca svedeni na jednog jedinog boga. U isto vrijeme primjećujemo da je *autor četvrtog (najduhovnijeg) Evanđelja prožet hermetičkom kulturom*, da se rado izražava koristeći književne i mentalne kategorije prepune simbola i alegorija koje se teško tumače.

Evo zašto nam se čini legitimnim postaviti određena pitanja, prvo po redu ono koje je i u naslovu ovog poglavlja:

- Jesu li teološke i mistične razrade autora četvrtog Evanđelja *zaista i nedvosmisleno plod božanskog nadahnuća* koje dolazi od onog Boga koji je najavljen u samom Evanđelju ili su proizvod svoga vremena?
- Ne radi li se prije o *mističnom čitanju povijesnih događaja* koji su se dogodili 50-60 godina prije sastavljanja knjige?
- Ili možda čak o *reinterpretaciji* u svjetlu onih doktrina koje su nadahnule druga djela napisana u onom povijesnom i kulturnom trenutku?
- Proizvod učene misli onog vremena koja je pokušavala ponuditi nove, efikasne i uvjerljive odgovore čovjeku koji već

stoljećima *nije imao izravan kontakt s božanstvima* i koji se mučio, očajnički tražeći da ponovno sagradi jednu božju sliku koja bi bila uvjerljiva?

- *Postoji li, dakle, zaista božansko nadahnuće* za takozvano Sveto pismo?

U ovom procesu sačinjenom od pokušaja rekonstrukcije "duhovnih božanstava" u zamjenu za nestala "materijalna božanstva", čini se prilično očitim da su različite kulture surađivale u nastojanju da stignu do nekakve formulacije koja bi imala univerzalni karakter, barem za helenistički svijet. U tom se kontekstu bilježi i razmjena između kršćanskih doktrina u nastajanju i onih iz klasične kulture koje su imale osjetni utjecaj u narednim stoljećima (dovoljno se prisjetiti na propovijedi sv. Ambrozija, jednog od najvažnijih crkvenih otaca.[8]) Njegove su propovijedi bile nadahnute neoplatonizmom i oponašale su temeljna djela te filozofske misli poput Plotinovih *Eneada*[9], pravog udžbenika filozofskih učenja koja su razrađena počevši s tim velikim grčkim filozofom.

Razlike

Naravno da između četvrtog Evanđelja i drugih helenističkih spisa postoje i velike razlike u poimanju Boga, u eshatološkoj viziji ljudske sudbine i puta rasta koji čeka čovjeka u njegovom izboru vjere, ali te su razlike nastale zbog drukčije osnove (povijesne ili misaone) na koju se kalemilo vjersko promišljanje.

Na primjer, u *Poimandresu* duša koja slijedi riječi božanskog vođe proživljava mistično iskustvo i neku vrstu "astralnog putovanja" u kojem prolazi sedam planetnih sfera kako bi stigla do Neba fiksnih zvijezda, Ogdoade. Povezuje se zatim s drugim blaženicima

8 Vidi Dodatak 2.

9 Vidi Dodatak 2.

i dostiže konačni cilj, preporađajuće spajanje s Bogom, a sve se to može dogoditi i bez da se prođe kroz iskustvo smrti.[10]

Drukčiji su bili i ciljevi: apostol Ivan morao je (jer je tako odabrao u funkciji svojeg osobnog iskustva) prenijeti svojim čitateljima jasnu poruku o onom Učitelju za kojeg je bio vezan nekoliko godina života. Kako bi to učinio (tj. uvjerio sumnjičave u istinitost onog što je tvrdio) morao je koristiti forme onog vremena, *razrađujući figuru Krista u svjetlu učenja koja su bila najraširenija i prihvaćena među društvenim klasama kojima se obraćao.*

Ne možemo ga kuditi zbog tog izbora, ali ne možemo se ne zapitati:

- Da li se Bog u kojeg su kršćani pozvani da vjeruju *zaista* otkrio u obliku koji poznajemo?
- Na temelju kojih elemenata bi trebali vjerovati u Logos sv. Ivana *a ne* u Logos *Corpusa Hermeticuma*?

Kratko razmišljanje o ezoterizmu hebrejsko-kršćanske doktrine

Ne sadrži samo Evanđelje po Ivanu elemente koji podsjećaju na povezanost kršćanske doktrine s hermetičnom i ezoteričnom kulturom tog vremena.

Matej

U Mt 7,6 Isus izrijekom kaže:

> "Ne dajte sveto (svete stvari) psima i ne bacajte svoje biserje pred svinje, kako ih ne bi gazile svojim šapama te okrenuvši se proždrle vas."[11]

Ovaj je izraz od mnogih protumačen kao jasan i oštar poziv da se znanje ne širi neselektivno, da se tajne duboke mudrosti ne iznose

10 Za ovu temu također upućujem na (svoju) knjigu *Uskrsnuće Reinkarnacija.*
11 Doslovni autorov prijevod.

pred publikom koja ih nije sposobna razumjeti i okrenuti poruku protiv onih koji je šire.

- Međutim, zar se nije *upravo to dogodilo*?
- Zar nije Crkva započela sa svojim velikim razvojem *upravo onda kada je postala masovna religija*, gubeći značajke misterijskog i inicijacijskog kulta?

Ali sam Isus otvoreno govori o svojoj želji da govori malobrojnima, samo onima koji su ga u stanju razumjeti, otkriti znanje samo onima koji su ga spremni prihvatiti. Odgovarajući svojim učenicima koji ga pitaju zašto govori u prispodobama, Isus odgovara (Mt 13,10-17):

> "Vama je dano da upoznate tajne kraljevstva nebeskog, a drugima nije dano (...) jer gledajući ne vide i slušajući ne čuju i ne razumiju."

Evanđelist nastavlja podupirući ovu oštru Kristovu tvrdnju *citatom jednog Izaijinog proročanstva* koji zaslužuje našu pozornost. U 6. poglavlju svoje knjige prorok pripovijeda o svojem proročkom pozivu koji se dogodio kada je Bog sjedio na visokom tronu, pokriven plaštem čiji su rubovi pokrivali hram koji se punio dimom dok su Serafi sa šest krila bili iznad njega i vikali "svet, svet, svet Jahve Tsevaòt..."

Izaija se stavlja Bogu na raspolaganje, Bog mu kaže:

> "Idi i reci narodu: 'Slušajte slušanje i nećete razumjeti, promatrajte promatranje, ali nećete spoznati. Otežaj (prekrij) salom srce ovom narodu, otežaj mu (učini tupim) uši (...) da u svojem srcu da (ne) razumije i vrati (obrati) se i ozdravi za njega.'"

Iz ove vrlo oštre tvrdnje proizlazi nešto što je sigurno: vrlo je malo onih koji su u stanju primiti riječ (*Logos*) i njihov će naraštaj biti naraštaj svetaca. Ista je poruka, podsjetimo na kraju, dana i u dva druga Evanđelja: Mk 4,10-12 i Lk 8,10.

Zaključak

Vraća se, dakle, u raznim odlomcima *paralelizam između tzv. "objavljenih" knjiga i djela mislilaca onog vremena, oblikovanih s ciljem da propituju i (kontrolirano) proširuju ezoterijska učenja.* Ali i u samoj figuri Isusa Krista kao i u cijeloj povijesti monoteizma hebrejskog naroda pronalazimo elemente koji potkrjepljuju sumnje o navodnoj "božanskoj objavi" takozvanog Svetog pisma.

Nije, međutim, naš zadatak da ovom knjigom detaljno analiziramo odnose između ove religije i temeljnih ideja što sačinjavaju ezoteričnu jezgru odakle su uzimali svi veliki utemeljitelji religija. Nas samo zanima *razumjeti* ima li ta sumnja konkretne temelje, *analizirati podudaranja* koja su ponekad neobična a ponekad razjašnjavaju stvari, *istaknuti nepodudaranja* koja nas tjeraju da se zapitamo:

- Je li moguće da je Biblija kao cjelina zaista nadahnuta od jedinog Boga?

Thoth i židovsko-kršćanska misao

Vratimo se figuri Thotha kako bismo našli još nekoliko zanimljivih paralelizama između znanja koja je on prenosio i korijena najprije židovske, a potom i kršćanske religije. Po Egipćanima, ovaj je Bog poznavao sve tajne, posjedovao mudrost i mogao ju je dijeliti malobrojnim iniciranima koje je sam odabrao. Posebno je čuvao i dijelio znanost, pisanje, medicinu, astronomiju i geometriju.

Osim toga, Thoth je često bio prikazivan u Dvorani Suda kako bilježi presude u činu vaganja težine skarabeja srca. Ovaj je Bog, dakle, bio pisar i izvjestitelj te se u *Egipatskoj knjizi mrtvih* može pronaći niz formula koje bi duše recitirale na putu prema *Am-Duatu.* Na putu je trebalo prijeći 42 vrata, a među različitim tvrdnjama duše su morale reći:

> "Nisam mrzio Boga, nisam ubio, nisam griješio bludno, nisam krao (...) nisam oskvrnuo tuđu ženu, nisam psovao, nisam svjedočio lažno..."

Kako ne uočiti *gotovo doslovna podudaranja između ove ispovijedi i nekih od zapovijedi* koje je Bog dao Mojsiju? Podsjećamo da je *Egipatska knjiga mrtvih* starija od Biblije otprilike dvije tisuće godina!

Čini se da možemo reći da postoje brojna podudaranja koja međutim ne staju na ovome, nastavljaju se i s karakteristikama koje su Egipćani pridavali raju. Raj je bio rezerviran za duše koje su prešle sve zahtjeve te su u bitnome iste onima u kršćanskom raju. U istom egipatskom spisu nalazi se još jedan izraz koji je zaista zaprepašćujuć zbog svoje sličnosti s jednim od središnjih elemenata kršćanstva – Euharistijom.

U poglavlju 102 čitamo: "Za posjedovati vječni život pričešćuj se ovim mojim posvećenim kruhom...". I nakon toga: "Pij moje vino (...) to su biljke proklijale na tijelu Ozirisa".

Zanimljivo je istaknuti da se Oziris i Thoth često poistovjećuju – Oziris je Bog koji umire ubijen, *ponovno oživljuje* te iz svojeg tijela daje da niknu žito i novi život... Ozirisov kult, međutim, nije jedini u kojem Božanstvo svjedoči mogućnosti pobjede nad smrću. Sjetimo se mitova o:

- Dionizu
- Adonu
- Tamuzu (feničkom Adonu)
- Demetri koja je bila slavljena u *Eleuzinskim misterijima*
- Mitri koji je u Rimu bio obožavan kao *Sol Invictus* (Sunce koje pobjeđuje tmine smrti), čije se rođenje slavilo 25 prosinca.

Ovim se božanstvima svake godine proslavljala smrt i nakon toga uskrsnuće; oni su bili garancija povratka svjetlosti i života nakon zimske tmine koja je predstavljala smrt.

Bog koji jamči ponovno rođenje postajući hrana za svoje vjernike nije, dakle, povlastica kršćanstva.

Bramani su u Indiji podučavali da se rižin kruh ponuđen božanstvu za vrijeme obreda pretvara u Božje tijelo. Asteci su slavili pravi pravcati čin pričesti: bili su uvjereni da jedu Božje tijelo – kruh napravljen od kukuruza, repe i meda, posvećenog za vrijeme posebnih obreda.

Sumnje i *neprihvatljiva hipoteza*

Dolazimo tako do pitanja:

- *Je li Ivan bio nadahnut Isusom ili Thothom?*

Ovim pitanjem sigurno ne želimo tvrditi da postoji ta nerealistična mogućnost, nepostojeći rivalitet dva različita boga u borbi za očinstvom "svetih tekstova". Ovim pitanjem želimo samo *ukazati na legitimnu sumnju i pozvati na odgovornost* one koji pretendiraju tvrditi s apsolutnom sigurnošću da su ove knjige "svete" jer su "nadahnute" od onog Boga kojem su oni glasnogovornici.

Mnogo je elemenata koji ih čine sličnima drugim tekstovima, drugim vjerama i temeljnim sastavnicama drugih religija.

Pokušajmo, dakle, formulirati hipotezu o stvarnom podrijetlu tekstova koji nas zanimaju. Lako je vidjeti Ivana Evanđelista u godinama, svjesnog da mu život izmiče dok je još u nakani da 'pospremi' svoja sjećanja. U njemu se rađaju strahovi, kolebljivosti, mučna pitanja:

- Gdje će završiti Isusove riječi koji je živio prije mnogo godina?
- Koje će značenje imati njegova smrt sada kada nestaju neposredni svjedoci života koji je ipak bio izuzetan?
- Zar su bile uzalud one tri godine za vrijeme kojih se govo-

rilo o Bogu, za vrijeme kojih su molili, meditirali, borili se učenjima protiv licemjerja farizeja, pabirčili klasje u poljima i spavali gdje su stigli?

- Zar su te godine još samo sjećanje na predivan pokušaj koji je žalosno propao?
- Zar je zaista uzalud živio onaj Isus koji je intervenirao u svakodnevicu svojih jadnih sunarodnjaka, olakšavao njihove patnje, brisao male i velike muke u jednom narodu koji se smatrao "izabranim od Boga", a kojim su vladali barbari?

Nije smjelo biti tako! Više je puta i na raznim stranama poznatog svijeta Ivan pripovijedao priču o ovom čovjeku koji je bio toliko velik da se nije mogao smatrati čovjekom: bilo je u njemu neko posebno svjetlo, govorio je bolje i od najvećih pismoznanaca, optuživao je, prekoravao i praštao autoritetom kakvog nisu imali proroci prije njega. Koliko je zadovoljstva još osjećao kada bi se prisjetio bijesa "dobromislećih" koji su prisustvovali na onim gozbama s Učiteljem, a on bi se družio s "carinicima, grešnicima i prostitutkama". Kakvo se zadovoljstvo osjećalo u kršenju apsurdnih i besplodnih zakona tradicije da bi se svojim ponašanjem podržala nova poruka u svoj svojoj snazi...

- Kako se moglo dopustiti da završi priča o čovjeku koji je napravio toliko izuzetnih djela? Bilo je lijepo živjeti s tim sigurnostima, osjećati se gospodarom života; onih dana ništa nije moglo poremetiti osjećaj mira i moći koji se rađao iz sigurnosti u skori dolazak kraljevstva Božjeg... Kroz život i propovijedanje Ivanova se sjećanja kristaliziraju na onim događajima koji su označili najvažnije etape na tom putu, od početka s krštenjem na Jordanu do završetka na Golgoti. Neki od tih događaja prizvanih u svijest viđeni su u svjetlu onog što religiozni duh *apsolutno želi vjerovati*; neki od

njihovih razgovora dobivaju novo, možda dublje značenje te se obogaćuju vrijednostima koje su došle s vremenom. Nove refleksije, nove usporedbe, doprinosi iz drugih učenja za koja se čini da olakšavaju razumijevanje onog što se inače čini bez smisla. Isus nije mogao umrijeti drugi put, nije trebao nestati sa smrću posljednjih svjedoka!

- Kako se mogao nadati da će učenim slojevima tog vremena, inicijatima, poznavateljima misterijskih učenja prenijeti poruku iz jedne malene nacije podređene Rimljanima? Poruku koju je propovijedao slabo poznati stanovnik mjesta koje je uglavnom nepoznato i samim Židovima?
- Koliko je ta Radosna vijest imala *realnih* izgleda da bude poslušana i prihvaćena od ljudi koji su znali za drukčija učenja?

Odatle se vjerojatno rodila potreba da se učini vjerojatnom propovijed ovog židovskog drvodjelje koji nije imao nikakva prava da govori čovječanstvu. Otud potreba da se Isusa poveže s antičkom misterijskom tradicijom Velikih inicijata. Odatle izbor da se za njega upotrebljavaju samo one kategorije koje bi ga mogle učiniti prihvatljivim i vjerodostojnim.

DVANAESTO POGLAVLJE

U zaključku...

Na početku knjige formulirali smo hipotezu da su se u našoj prošlosti dogodili susreti s izvanzemaljskim civilizacijama te smo se zapitali postoji li mogućnost da saznamo više o tome te da vidimo možemo li potkrijepiti i provjeriti te pretpostavke. Ali, prije svega, zapitali smo se ima li u svetoj knjizi najvažnije zapadne religije spoznaja i sjećanja na te događaje.

Govorili smo da je Rimska crkva bila primorana priznati da Biblija poznaje ove realnosti te da *njezina priča proizlazi iz onoga što su Sumerani pripovijedali kada su opisivali Anunnakije sa svojim letećim strojevima.*

Istaknuli smo *konkretnost i detaljnost opisa scena* kod stavljanja događaja u vremenski, geografski i prostorni kontekst.

Promatrajući tradicionalna tumačenja primijetili smo da je jednostavnije pomisliti da je *onaj koji je sastavljao Svete tekstove na papir stavio priče o konkretnim i fizičkim fenomenima kojima je sigurno opetovano svjedočilo na stotine, možda na tisuće ljudi.* Sjećanje na te pojave s vremenom se prenosilo u svojim temeljnim aspektima, iako sa svim *neizbježnim varijantama* koje nam inače donosi usmena predaja. Konkretnost priča tolika je da je potaknu-

la starozavjetne autore da tvrde ono nezamislivo, da *Bog umire baš kao i svi ljudi.*

Analizirali smo različite pojmove koje je tradicija tumačila i razvijala u svjetlu dogmatskog monoteizma: Deset zapovijedi, blagoslov, Božja Slava, anđeli, viđenja proroka...

Na kraju je jasno da *nadahnuće tekstova, čak i onih "najmističnijih" posjeduje nadahnuće koje je ljudsko, motivirano situacijama osobnog, socijalnog, kulturnog ili povijesnog karaktera.* Odatle proizlazi činjenica da *tradicionalna učenja i tumačenja imaju u sebi protuslovlja koja nisu lako rješiva.* Dokaz u prilog tome su i teološka pitanja koja se bez rješenja pretresaju stoljećima.

Sve, međutim, postaje objašnjivo ako se s velikom jednostavnošću na Bibliju počne gledati kao na jedno od mnogih *ljudskih* djela koje je neizbježno puno proturječja i nesigurnosti. Prihvatimo li da su takozvani Sveti tekstovi samo djela napisana od ljudi sa svojim ograničenjima, odmah postaje nepotrebno uvoditi kategorije misterija, skrivenog Boga, Boga koji se želi otkriti ali ne u potpunosti kako ne bi pogazio ljudsku slobodu izbora i sl.

Kada postoji linearno i shvatljivo objašnjenje nekog događaja potpuno je *bespotrebno*, a u ovom slučaju *apsurdno i iskrivljujuće* uvoditi motivacije koje obmanjuju u odnosu na čitanje vođeno zdravim razumom. Zar se ne kaže da je razum najbolji instrument koji je Bog dao ljudima kako bi ga tražili, upoznali i slijedili? Mi smo ga ovdje pokušali primijeniti.

Sjećanje na "viša bića"

Sva moguća pitanja gube na značaju pomislimo li da su *religije nastale kao pokušaj da se rekonstruira, ponovno izmisli i pokuša uspo-*

staviti kontakt s onim bićima koja su smatrana višima, "božanskima", u velikoj prednosti nad čovjekom u znanju, sposobnostima i moći.

- Ta su bića *živjela vrlo dugo*, toliko dugo da ih se smatralo besmrtnima;
- Ta su bića *poznavala tajne prirode i svemira te su ih prenosili samo svojim vjernim sljedbenicima*, stvarajući tako kaste kraljeva, vladara, svećenika ("iniciranih" u znanje);
- Ta su bića *putovala nebom prelazeći u kratkom vremenu nezamislive udaljenosti* za one koji su putovali pješke;
- *Koristili su posrednike koji su održavali njihovu moć* i komunicirali s ljudima kroz filtre ("anđele") koji su onemogućavali neposredan kontakt;
- Ta su bića *proizvela čovjeka koristeći tehnike genetskog inženjeringa* koje su kontrolirali u svakom pogledu (koje danas dijelom poznajemo i mi, budući da smo s velikom mukom ponovno stekli staro znanje).

Ukratko, bila su to bića koja su potjecala iz drugih svjetova a koje Biblija dobro poznaje, što je potvrdila i Crkva (a mi smo ovdje vidjeli koliko ih je dobro poznavala).

Završno razmišljanje (i završno pitanje)

U povijesnom trenutku u kojem je nastala ova knjiga u zapadnom se svijetu raspravlja o bioetici, a Rimska je crkva vrlo blizu istini kada kaže da *"manipulacijom DNK čovjek želi postati sličan Bogu"*. Vjerojatno je zaista tako: čovjek pokušava ponoviti ono što su učinili oni koji su ga "stvorili"! Ponavljanje pokušaja "stvaranja" dio je procesa u tijeku kojeg postupno stječemo punu spoznaju kojom su raspola-

gali "Oni" koji su nas napravili "na svoju sliku i priliku" (kako bismo mi na početku mogli raditi umjesto njih, služiti im, častiti ih te na kraju održavati planet koji su nam dodijelili).

Nakon što se izgubio izravan kontakt (zato što su ti "bogovi" nestali – ili su se izmiješali sa svojim stvorovima ili su, jednostavnije, otišli) čovjek se osjetio siročetom, "bez prvog Oca" te je pokušao ponovno razraditi figuru tog Oca u duhovnom obliku, budući da ga više nije mogao rekonstruirati u materijalnom prema sjećanjima koja su kroz stoljeća izblijedjela.

"Religiozan" je čovjek, dakle, nastavio putem potrage za Božjim likom te si je pripisao posebno mjesto i superiornost među drugim živućim vrstama. Taj čovjek misli da uživa privilegij božanskog sinovstva, ali vjerojatno ta privilegija nije ništa drugo negoli plod genetskog inženjeringa koja je obogatila njegov DNK, zbog čega je čovjek dosegao vrh jedne evolucijske linije unutar reda primata, jedne od mnogih grana u kojoj se život izražava u svojem stalnom nastajanju. Riječ je o evoluciji koja u svakom trenutku stvara mogući maksimum u odnosu na ambijent u kojem se razvija.

U svojim *Appunti preliminari per una valutazione universale sui contenuti della Mente* umana[1] prof. Alessandro Bertirotti (docent Kulturne antropologije i uma na Sveučilištu u Firenci) piše da, ako je istina da je čovječanstvo trenutno najviši izraz *jedne od mnogih* evolucijskih linija:

> "pomisao da čovjek predstavlja nešto što je superiornije u odnosu na druge životne sustave nije samo pogrešna već je i predznak ponašanja koja se mogu pokazati, kao što se upravo događa u ovom povijesnom trenutku, izrazito negativna."

Bertirotti zatim nastavlja tvrdnjom da originalnost ljudske vrste valja tražiti na drugim poljima. Slažući se ovim spoznajama, pokušajmo samostalno pretpostaviti da je prava, velika i originalna

1 "Uvodne napomene za univerzalnu ocjenu o sadržaju ljudskog uma"

djelatnost koja karakterizira čovjeka upravo *skeptomai* ("traženje") u stalnoj napetosti prema nekom Jahvi – *heyéh, ashèr, heyéh* ("ja sam ono što jesam, ja ću biti ono što budem"). Napetosti prema toj *pretpostavci božanstvenosti*, koja god ona bila, koja je sada ili koja će biti u trenutku nekog novog mogućeg otkrivenja.

Postavimo, dakle, jedno "uznemirujuće" pitanje:

- Kada se govori o "Božjem povratku", znači li to da *moramo čekati povratak* naših stvoritelja?

Fascinantna je to pomisao... oni su, međutim, možda već ovdje, u našoj sadašnjosti, dok nam Svete knjige pripovijedaju njihovu prošlost. Oni su ustvari *uključeni u potpunosti* u našu povijest, povijest koju ćemo u *Dodatku 1* pokušati ponovno napisati. Tebi, slobodni mislioče koji si stigao do ove stranice i pokazao da imaš otvoren um i noge čvrsto na zemlji, želimo ugodan nastavak čitanja i sreću na slobodnom putu znanja! Tvoj će "duh" zasigurno pronaći svoj put, put koji ima bitno drukčije polazište od onog što je razglašeno putem duhovnih, teoloških i ezoterijskih učenja. Polazište koje je posve drukčije u svojem početku, kao što je naširoko potkrijepljeno u knjizi *U Bibliji nema stvaranja.*

DODATAK 1

Kronologija

Rekonstruirali smo slobodno i autonomno hipotetski slijed povijesnih događaja uklopivši u službene kronologije podatke iz tekstova autora citiranih u bibliografiji; posebnu smo pozornost posvetili Sitchinovim hipotezama o događajima vezanim uz Anunnakije. Unutar svakog naznačenog razdoblja događaji su navedeni kao popis. *Veći dio naznaka NIJE potkrijepljen dokazima ili povijesno potvrđenim dokumentima, pa se ova rekonstrukcija treba smatrati samo mogućim primjerom onoga kako su se neke stvari mogle dogoditi.* Neka imena mogu biti pisana različitim grafijama zbog različitih načina jezičnog prikaza koje su koristili neki povjesničari (npr. Assurbanipal, Ashurbanipal).

Ponavljanja, protuslovlja i nedosljednosti su, dakle, neizbježni; objektivno uspoređivanje često nije moguće pa nema slaganja među znanstvenicima. Zato u izlaganju koje slijedi pojedinačni događaji mogu biti ponovljeni više puta ili stavljeni u različita razdoblja.

Ovu kronologiju ne valja, dakle, shvatiti kao povijesno-znanstveni dokument već kao kratki pregled raznih hipoteza koje, kao što se često događa u istraživanjima, čekaju na razvoj, potvrde ili demantije.

Prije 4 milijarde godina

Sudar između planeta Nibiru (velikog vanjskog planeta opisanog na sumerskim pločicama) i Tiamata (Zemlje). Iz sudara proizlaze Zemlja u svojem današnjem obliku i pojas asteroida.

Nibiru biva uhvaćen u Sunčevu orbitu te donosi i na Zemlju "sjeme života".

Sumerani su poznavali planet Nibiru kao "planet prelaska". Trebao bi imati ophodno vrijeme oko Sunca u trajanju od 3600 godina, u suprotnom smjeru od ostalih planeta Sunčevog sustava kroz koji prolazi između orbita Marsa i Jupitera.

Sumerani su prikazivali Sunčev sustav s 12 sastavnica: Sunce, Merkur, Venera, Mars, Zemlja, Mjesec, Jupiter, Saturn, Uran, Neptun, Pluton (koje poznajemo) te još jedno nama nepoznato nebesko tijelo.

Broj 12 bio je sveti broj, Zemlja je bila sedmi planet ako se broji izvana – zato je možda broj 7 broj savršenstva, tj. broj ispunjenja, dovršenja (putovanja).

Prije 14 - 2 milijuna godina

Izdvajanje iz evolucijske grane majmuna koji će dovesti do ljudi.

Pojavljuju se prve značajke hominida: izdvajaju se genetske značajke po kojima se gorile i čimpanze razlikuju od ljudi. Nastaju redom: *Ramaphitecus, Australopithecus anamensis, Australopithecus afarensis.*

Prije 2,5 milijuna godina

Pojavljuje se *Homo habilis.*

Prije 1,5 milijuna godina

Homo erectus: prvi pravi hominid koji je koristio kameno oruđe. Emigrirao je iz Afrike, preko Sinaja, u jugoistočnu Aziju i južnu Europu.

Prije 600.000 – 100.000 godina
Donji paleolitik.

Prije 450.000 godina
Anunnakiji se spuštaju na Zemlju. Dolaze s planeta Nibiru, ima ih 50, vođa im je Enki. Spuštaju se na more, u današnji Arapski zaljev, gdje utemeljuju i svoje prvo naselje Eridu (tj. "kuća u dalekom svijetu").
U onom je razdoblju trećina Zemlje bila pokrivena ledom, što znači da su mogle biti kolonizirane samo doline rijeka: Nila, Inda i Eufrata.
Jesu li možda Anunnakiji biblijski Anakim? Riječ je o predizraelskom narodu koje Mojsijevi istraživači opisuju kao divove, ljude dugačkog vrata koji žive na teritoriju Hebrona (Num, Deut, Gios).

Prije 430.000 – 400.000 godina
Na Bliskom istoku klima postaje blaža.
Enlil stiže na Zemlju i utemeljuje Nipur (Nippur).
Prema Sitchinovim rekonstrukcijama, ovim novim spuštanjem na Zemlju broj Anunnakija se penje na 600 te utemeljuju kontrolni centar u Nipuru ("križanje na Zemlji"), gdje grade i *Duranki*, vezu nebo-zemlja. Nipur je u središtu teritorija na kojem nastaju druga naselja, raspoređena tako da čine svojevrsnu rutu za prizemljenje, zrakoplovni koridor za putnike koji dolaze iz svemira: Eridu, Larsa, Larak, Sipar (Sippar, "Grad Ptice", svemirska luka), Šurupak (Shuruppak, medicinski centar) i Lagaš.
Ovim kontingentom stiže i Ninhursag, Enkijeva polusestra i šefica liječničkog tima.
Enki ima vlast nad teritorijem Afrike, a Enlil nad cijelom misijom na Zemlji.
Enki određuje rute za jug Afrike i organizira aktivnosti za iskopavanje (...)

Među Enkijevom djecom bili su: Marduk, Dumuzi i Nergal. Ovaj potonji će postati gospodar "donjih dijelova" tj. Južne hemisfere, gdje se nalaze rudnici iz kojih Anunnakiji iskopavaju metale (Abzu / Apsu / Ambis: Pakao?) Enlilova djeca su bila: Ninurta, Nannar/Sin i Adad.

Prije 400.000 – 360.000 godina

Biblijski Nefilìm (Anunnaki?) utemeljuju grad Bad-Tibira kao središte za taljenje metala. Nastaje i svemirska luka Sipar. Metali dolaze morskim putem iz Afrike, a nakon pročišćavanja šalju se na svemirske brodove na kojima se nalaze Igigi; metali se zatim šalju na Nibiru.

U ovom se razdoblju odvija prvi rat za prevlast između "bogova" - *rat Titana*, o kojem su pisali Grci. *Titaan* na sumerskom znači "oni koji žive na nebu". Igigi (oni koji orbitiraju na svemirskim brodovima) u jednom se trenutku pobune i ulaze u sukob s Anunnakijima (onima koji su se spustili na Zemlju).

U prosincu 2010. godine arheolozi Avi Gopher i Ran Barkai sa Sveučilišta u Tel Avivu i antropolog Israel Hershkowitz sa Sackler School of Medicine objavili su u *American Journal of Physical Anthropology* vijest da je u pećini Qesem, desetak kilometara istočno od Tel Aviva, pronađeno osam zubi koji datiraju iz vremena između 400.000 i 300.000 godina pr. n. e. za koje se čini da pripadaju *Homo sapiensu*. Kada bi ovo otkriće bilo potvrđeno pomaknulo bi pojavu modernog čovjeka za čak 200.000 godina te bi ljudsko podrijetla preselilo iz Afrike na Bliski istok.

Prije 300.000 godina

Prvi vjerojatni tragovi rudarskih iskapanja u Africi.

Anunnakiji koji rade u južnoafričkim rudnicima se vjerojatno bune i traže da budu zamijenjeni u poslu izvlačenja metala.

Obavljaju se prvi eksperimenti genetskog inženjeringa s *Homo erectusom* ili *Homo habilisom* (?) kako bi se stvorila neka vrsta "primitivnih radnika". Prijedlog da se primijeni ovo rješenje daje Enki, voditelj rudnika Abzu u južnoj Africi. Evo što nam pripovijeda sumerski tekst u prijevodu Zacharije Sitchina i Giovannija Pettinata:

"...bogovi su kopali kanale, prikupljali zemlju i drenirali ilovaču, ali su se žalili na svoj život (...) Enki se nalazio u Enguru, a bogovi su plakali i žalili se govoreći 'on je uzrok ove situacije' (...) oni se ipak nisu usuđivali ustati protiv njega."

Enkijeva majka potiče sina da intervenira kako bi pomogao bogove koji se previše muče:

"...sine moj (...) napravi zamjenika bogovima kako bi se mogli osloboditi tereta posla (...) učini ono što je mudro (...) oblikuj sluge bogovima kako bi oni mogli proizvesti svoje dvojnike (?)."

Enki na to odgovara:

"o majko moja, stvor kojeg si ti spomenula postoji (...) namjesti na njih sliku (?) božju (...) majko moja, stvoru kojeg ćeš oblikovati nametni muku bogova, Ninmah neka bude tvoja pomoćnica..."

Enki daje zadatak svojoj sestri Ninti/Ninhurshag, "Gospođi Života, Gospođi rebra", službenoj liječnici koju su nazivali i *Mammi* (majka bogova). Jajašce jedne žene-majmuna oplođeno je *in vitro* spermom (ili DNK) jednog Anunnaki "boga" te presađeno u maternicu jedne "božice". Eksperimenti su se provodili u mjestu Bitshimti, "Kući u kojoj se unosi dah života". Razne "božice" pomažu u zadatku te Enki još kaže:

"Majko moja, odluči ti sudbinu tog stvora; Ninmah neka ga podjarmi poslu..."

Sumerske priče opisuju i prve propale pokušaje:

"...Ninmah je prvo oblikovala čovjeka koji nije mogao zatvoriti svoje slabašne raširene ruke...

...drugi put je oblikovala čovjeka koji je imao uvijek otvorene oči koje su reflektirale svjetlost...

...treći put je oblikovala jednog s obje noge natečene, s paraliziranim nogama...

...četvrti put je oblikovala idiota...
...peti put je oblikovala čovjeka koji nije uspijevao zadržati urin...
...šesti put je oblikovala ženu koja nije mogla roditi...
...sedmi put je oblikovala biće koje nije imalo ni penisa ni vulve...
... oblikovala je figuru (...) ponovno prolijeva sjeme koje penis ejakulira u krilo žene (...) ta žena ga je izbacila van iz svojeg krila (...) i eto on je bio Umul: njegova kosmata glava bila je bolesna, njegove su oči bile bolesne, srce je bilo bolesno, vrat je bio bolestan, grlo mu je bilo uspravljeno i zatvoreno, pluća su bila bolesna, rebra su bila iskrivljena, želudac bolestan, njegove ruke koje su uvijek visjele nisu uspijevale staviti kruh u usta, kralježnica je bila paralizirana, glava mu je patila, noge su mu bile slabe, stopala su mu bila slaba (...) tako ga je on bio oblikovao..."

Enkijev brat Enlil upada u rudnike i dovodi prve ljude u Edin (biblijski Eden?) gdje će *Homo sapiens* dobiti sposobnost razmnožavanja.

Prije 300.000 - 250.000 godina

Zabilježeno je drugo razdoblje genetskih manipulacija Anunnakija koji čovjeku prenose sposobnost da se samostalno razmnožava ("znanje"), ali ne i gen dugovječnosti ("besmrtnosti"). Začetnik ove nove manipulacije je Enki, znan i kao "onaj koji poznaje/otkriva tajne, onaj koji poznaje metale". U Bibliji zmija koja kuša Evu biva definirana kao *Nachash*, što se prevodi upravo kao "onaj koji otkriva tajne, mudrac, onaj koji poznaje metale". Moguće je da je i "Isus Nazarećanin" ustvari "Isus nachasira" ("mudri") - među esenima bi se "Pravedni učitelj" nazivao *Nasi* (zmija, mudrac, zvijezda), a *Nasiha-edah* bili su potomci Davidove loze; u Otk 22,16 Isus je nazvan "Izdanak i potomak Davidov, sjajna zvijezda Danica".

Prema sustavu brojanja *Sharom* od 2160 godina, bogovi su došli na zemlju prije otprilike 270.000 godina. (*Shar* je razdoblje od 3600 godina; sumerski se numerički sustav temeljio na broju 60, višekratniku broja 3600.)

Završava se prva izgradnja Eridu, prvog grada bogova.

Prije 230.000 – 180.000 godina

Sukladno sustavu brojanja *Sharom* od 2160 godina, manji bogovi pobunili su se zbog teškog rada na koji su bili prisiljeni te Enki intervenira kao što smo već opisali u prijašnjim odlomcima. Iz *Homo erectusa* koji ubrzano nestaje razvija se brzinom koja je evolucijski neobjašnjiva *Homo sapiens*. (Majmuni su otprilike isti već pet milijuna godina; *Erectus* je ostao jednak oko 1,3 milijuna godina te, u trenutku u kojem on nestaje, iz njega nastaje *Sapiens* čija se zapremina mozga naglo povećava za 50 posto.)

Rađa se *Neandertalac:* oruđe koje koristi i fizički izgled još su uvijek vrlo slični *Australopitecusu* od prije dva milijuna godina. Tijekom po prilici 160.000 godina *Sapiens* nastavlja upotrebljavati kameno oruđe, a zatim prolazi kroz još jedan evolucijski proces.

Ptah/Enki započinje vladati "Donjim kraljevstvom" zvanim Abzu ("ambis"): Afrika, Egipat.

Adam i Eva "stvoreni" su, moguće, prije otprilike 180.000 godina, ili su možda u ovom razdoblju prebačeni u Eden, stekavši i genetsku mogućnost da se razmnožavaju.

Prije 200.000 – 160.000 godina

U ovo razdoblje neki smještaju ruševine prostranog grada koji su otkrili Michael Tellinger i Johan Heine u Južnoafričkoj Republici, u području koje obuhvaća teritorij Caroline, Badplaas, Waterval i Machadodorp, a koji se nalaze na istoj geografskoj širini kao i Maputo u Mozambiku. Radi se o proširenom aglomeratu smještenom u zoni koja je prepuna rudnika zlata. Osim objekata za stanovanje, pronađeni su i *menhiri* (uspravno postavljeno kamenje) usmjereni u smjeru Sunca, a za tri od njih čini se da pokazuju svitanje u Orionovom pojasu. Sve se to može povezati sa sumerskim pripovijestima iz kojih proizlazi da su Anunnakiji

stvorili čovjeka upravo na jugu afričkog kontinenta, gdje su i kopali u potrazi za zlatom.

Ne možemo se ne prisjetiti riječi Anunnakija Enlila koji se, mnogo godina nakon formiranja Adama, sažalio kad je vidio teške uvjete u kojima je ovaj živio te je predložio da mu se sagrade suhe nastambe kako bi mu se pružila prilika da živi bolje od životinje. Pločice s klinastim pismom pripovijedaju da u ono vrijeme ljudi nisu jeli kruh već travu kidajući je ustima, da se nisu oblačili te da su pili vodu iz rijeka.

Njemački i američki paleoantropolozi objavili su u travnju 2010. studiju u kojoj retrodatiraju na 190.000. g. pr. n. e. razdoblje u kojem su si ljudi (Neandertalci) počeli proizvoditi odjeću od kože. Ove novostečene tehničke sposobnosti ulaze, dakle, u onaj proces postupnog napuštanja životinjskog stanja i stjecanja znanja i sposobnosti koje su svojstvene ljudima..

Prije 150.000 godina

Rađa se Enoš, sin Šeta (trećeg sina Adama i Eve) te se "počinje zazivati ime Gospodinovo".

Od tog razdoblja ljudi su počeli seliti u srednjoistočnu Aziju (Mezopotamija).

Prije 137.000- 133.000 godina

U ovo razdoblje genetičari smještaju prisutnost takozvane "mitohondrijske Eve" - žene koja je otada uvijek imala barem jednog ženskog potomka kroz kojeg se njeno mitohondrijsko nasljeđe održavalo.

Je li to razdoblje biblijskog Enoša? Ono u kojem su ljudi počeli zazivati ime Jahvino (Post 4,26)?

Prije 115.000 – 80.000 godina

Srednji paleolitik.

Biblija pripovijeda o Tubal-Kajinu (Post 4,22) iz pretpotopnog potomstva koji je "kovao bakar i željezo".

Kajin, poljoprivrednik, ubija svojeg brata Abela, pastira. Kajinovi potomci postaju tvorci civilizacije (gradovi, obrada metala).

"Božji sinovi" hodaju zemljom i uzimaju sebi ljudske žene, stvarajući tako biblijske *Nefilime*; u ovom razdoblju bića stvorena od bogova žive jako dugo.

Tragovi ljudskih naselja u Swazilandu i Zululandu.

U pripovijestima naroda Zulu naroda govori se o bićima koja su stigla s neba i tražila zlato.

Tragovi rudarskih područja u Južnoafričkoj Republici.

Iz *Homo sapiensa* nastaje Kromanjonac (*Sapiens sapiens*); Neandertalci emigriraju (protjerivanje Kajina?).

Sa *Sapiensom sapiensom* rađa se "civilizirani" čovjek: "Tada se počelo zazivati ime Jahvino" (4,26)?

Prije 100.000 godina

Tragovi rudarskih područja u Južnoafričkoj Republici.

Suživot Neandertalca i Kromanjonca. Sinovi božji uzimaju sebi ženke ljudi za žene (Post 6,1).

Biblijski Henok *hoda s Bogom* (?, Post, 5,24) i svjedoči protiv "sinova Božjih" koji su legli s kćerima ljudskim.

Prije 77.000 godina

Na prijestolju Šurupaka vlada Lamek/Ubartutu, čovjek božanskog roda. To su željeli Enki i Ninhursag, razbjesnivši tako Enlila koji počinje planirati istrebljenje ljudskog roda.

Čovječanstvo u razdoblju regresije.

Prije 70.000 godina
Ledeno doba.

Prije 60.000 godina
Tragovi rudarskih područja u Južnoafričkoj Republici.
Otkriće jezične kosti kod jednog Neandertalca na planini Karmel (Izrael) potvrđuje da je znao artikulirati riječi.

Prije 50.000 – 10.000 godina
Gornji paleolitik. Posljednje ledeno doba (Wurm). Diferencijacija velikih ljudskih rasa: negroidi, mongoloidi, europeidi i australoidi.

Prije 49.000 godina
Započinje sumersko kraljevstvo Ziusudre, biblijskog "Noe", vjernog Enkijevog sluge.

Prije 45.000 godina
Tragovi rudarskih područja u Južnoafričkoj Republici.
Na arheološkom nalazištu Har Karkom (vjerojatno kasnije Brdo Izlaska iz Egipta, istok-sjeveroistok Sinajskog poluotoka) pronađeno je više od 1200 paleolitskih naseobina čije datiranje ulazi u spektar veći od 40.000 godina.

Prije 38.000 – 13.000 godina
Izrazito teški klimatski uvjeti na Zemlji, o čemu govore znanstvenici, ali isto to nalazimo i na sumerskim pločicama koji govore o sedam *Shara* (25.200 godina) koji su bili posebno nepovoljni.
Na kraju ledenog doba Enlil odlučuje istrijebiti ljudski rod koristeći situaciju koja se sprema - Anunnakiji napuštaju Zemlju koju će uništiti potop. Rođena su tri Noina sina, Šem, Ham i Jafet čije majke

pripadaju različitim etničkim skupinama.
Tragovi rudarskih područja u Južnoafričkoj Republici.
Homo sapiens iz Cro-Magnona (*Sapiens sapiens*) naseljava Europu istisnuvši Neandertalca.
Čini se da u ovo razdoblje spada jedno nalazište iz Har Karkoma koje se sastoji od mnoštva velikog kremenog kamenja, pomalo antropomorfnog oblika. Ne zna im se funkcija, ali ništa sličnog nije pronađeno u ostatku svijeta.

Prije 21.000 godina

Po Manetonu, u Egiptu započinje Ptahovo/Enkijevo kraljevstvo koje će potrajati 9.000 godina, nakon čega će se na prijestolje popeti njegov sin Ra /Marduk koji će vladati još tisuću godina. U međuvremenu se događa Potop, nakon kojeg se Ptah/Enki vraća kako bi isušio područje. Mit ustvari pripovijeda da Enki odlazi u Nubiju i Etiopiju kako bi ih učinio pogodnima za život. Raa će naslijediti Šu koji će vladati 700 godina, zatim Geb koji će vladati 500 godina, Oziris (Raov praunuk) 450, Set 350 te Horus 300 godina. Slijede zatim tri stoljeća nereda, a potom počinju povijesne dinastije faraona. U Bibliji se govori o dugovječnosti patrijarha. Koliko godina su mogli živjeti oni čiji je biološki sat bio namješten na planetarnu rotaciju od 3600 Zemaljskih godina?
Prije potopa Enlil odlučuje:

> "...privesti kraju nered moje ljudske rase, zbog Nintu želim zaustaviti nagrđivanje mojih bića, želim da narod iziđe iz svojih pećina (...) neka im se sagrade njihovi gradovi (...) neka svi odmaraju na čistom..."

te tako učiniti ljudski život humanijim i civiliziranijim – gradovima, poljoprivredom i stočarstvom. U ovim su pretpotopnim gradovima vladali bogovi. Sumerska priča kaže:

> "...ljudi su jeli poput ovaca travu ustima, u one davne dane, žito, ječam i ozimu pšenicu, An je spuštao s neba na zemlju (...) Enlil se spustio na planinu (...)

pogledao prema dolje (...) zgrnuo je žito i dao ga Kuru (*Planini Bogova*) (...) i povjerio mu ga..."

O tipu vladavine sumerski tekst piše:

"U vrijeme kada su An i Enlil dali ime čovječanstvu i ustanovili za nj uređenje *Ensijata* (namjesništva), ali kraljevstvo i krunu nisu spustili s neba...

Gradovi su ("nakon što se uzvišena kruna spustila s neba i prijestolje kraljevstva spušteni s neba... dao njima imena... ustanovio ih kao prijestolnice..."):

- Eridu (kojim je upravljao Enki/Nudimmud)
- Bad-tibira (kojom je upravljala Inanna)
- Larak (kojim je upravljao Pabilsag)
- Sipar (kojim je upravljala Utu)
- Šurupak (kojim je upravljala Sud/Ninhursag)

Jedan drugi odlomak sumerske pripovijesti pripovijeda:

"...kada je kraljevsko veličanstvo sišlo s neba, kraljevsko veličanstvo je bilo u Eridu (...) Alulim je vladao 28.500 godina (...) Alalgat je vladao 36.000 godina (...) kraljevsko veličanstvo preselilo se u Badtibiru (...) Enmenluanna je vladao 43.200 godina..."

Priča se nastavlja popisom svih pretpotopnih gradova u koje je Enlil postupno donio "kraljevsko veličanstvo". Valja reći da je nakon Potopa, kada je status "kraljevsko veličanstvo" dopušten i ljudima, njegov prelazak iz jednoga grada u drugi (Kiš, Lagaš, Uruk, Ur) bio je određen teritorijalnim osvajanjima, a ne više izravnom intervencijom božanstva. Ranije (prije Potopa) Enlil bi rekao: "Ja napuštam ovaj grad i kraljevsko veličanstvo seli u..."

Ovaj odlomak pripada u "Sumerski kraljevski popis" pretpotopnih i postpotopnih kraljeva, koji je redigiran oko 2000. g. pr. n. e. U ovom

književnom djelu Sumerani predstavljaju svoju civilizaciju kao "urbaniziranu" od samog početka – od prvih naselja – vođenu od kraljevskog gospodstva koje su vodili bogovi koji su to "kraljevsko veličanstvo" (tj. izravnu moć) zadržali kroz mnoga tisućljeća prije nego su je predali ljudima.

Arheološka nalazišta i mnogobrojni dokumenti svjedoče da su Uruk, Ur, Lagaš i dr. bili prvi gradovi koje su ljudi izgradili, koji su bili doista organizirani i kojima je upravljao vladar. Pretpotopne su vladavine pripisane pojedinim bogovima/Anunnakijima i nemaju nikakve dinastičke karakteristike, one će, naime, doći tek s ljudskim dinastijama.

U popisima patrijarha iz *Knjige Postanka* u poglavljima 4. i 5. pronalazimo znatna podudaranja sa sličnim popisima iz sumersko-babilonskog svijeta koji donose popise pretpotopnih vladara čije su vladavine bile osobito dugotrajne, kao što su bili jako dugi i životi biblijskih patrijarha:

Sumersko-babilonski	***Biblija***
Tudiya Adamu	Adam
Kiyan	Kajin
Hanu, Hanok	Henok
Arada	Irad
Mahararu, Mahalalel	Mehujael
Kit-lamu	Lamek
Mazuuzlaha, Methsushael	Metušalah, Metuzalem

Prije 13.000 godina

Homo sapiens se proširuje na veći dio planeta.

Prije 12.000 godina

Završava posljednje ledeno doba.

Za vrijeme Velikog potopa (prije otprilike 11.000 godina) Enlil želi uništiti čovječanstvo, ali Enkiju uspijeva spasiti jednog svojeg štićenika: upozorava Ziusudru/Nou na opasnost te mu daje zadatak da izgradi plovilo koje će izdržati vodu.

Nakon Potopa rađa se poljoprivreda.

Anunnakiji promatraju Potop sa svojih letjelica u orbiti.

Po mišljenju više znanstvenika (Hancock, Von Daniken i drugi) u ovo razdoblje spada izgradnja Tiauhanaca (Bolivija), piramide u Gizi i sfinge (postavljene tako da pokazuje smjer Tilmuna i sazviježđe Lava). Prema istim autorima, u ovom je razdoblju započelo novo razdoblje precesijskog brojanja vremena, nakon poremećaja izazvanog prolaskom planeta Nibiru koji je izazvao poplave i oscilaciju Zemljine osi. Znanstvenici drže da u ovo razdoblje mogu smjestiti jedan od obrata Zemljinog magnetskog polariteta.

Započinje precesijska era Raka.

11.138. g. pr. n. e.

Uzmemo li doslovno duljinu trajanja kraljevstva s Hamurabijevog popisa sumerskih kraljeva, te je godine, nakon Potopa, počeo vladati Etana, prvi vladar Kiša.

Prije 11.000 godina

Poslije Potopa Nefilimi (Anunnakiji) odlučuju podijeliti teritorij na četiri velika područja, od kojih su tri dodijeljena ljudima: Egipat, Mezopotamija i Ind. Četvrto je područje sveto i rezervirano za bogove: *Tilmun* ("Mjesto letećih strojeva"), koji je sagrađen nakon što je Potop uništio bazu u Sipparu. Zapovjedništvo nad ovom bazom dodijeljeno je Šamašu/Utuu ("blistavi", bog vatrenih zraka, brat

Inanne/Ishtar i sin Sina) odakle se moglo stići do boravišta bogova, putujući na *shem*-ovima (orlovima ili letećim strojevima?) na planini Cedrova – Baalbek u Libanonu.

Baalbek, Velika piramida, (slična Ekuru, Enlilovom ziguratu u Nipuru) te gora Horeb na Sinaju nalazili su se u trokutu koji je tvorio koridor za slijetanje, a koji je imao svoj vrh na planini Ararat, na kojoj su se susreli Noa i Anunnakiji koji su se po Potopu vratili na Zemlju.

Enlilov sin Ninurta izvršio je isušivanje Mezopotamije; Enki zahtijeva Egipat i nadzor nad afričkim područjem.

Anunnakiji grade na Sinaju svemirsku luku čiji je zapovjedni centar na gori Moriah (Hramska gora u Jeruzalemu, svetom gradu Anunnakija/Elohima).

Nakon Potopa uprava i znanstvena dostignuća prepuštaju se čovječanstvu. Enki dijeli sinu Ningishziddi tajne astronomije i znanosti. Ningishziddu su Egipćani poznavali pod imenom *Thoth* (Ra/Mardukov brat), narodi Srednje Amerike pod imenom *Quezalcoatl*, a Grci pod imenom *Hermes*.

Ra je osnivač Prve božanske dinastije u Egiptu; nakon njega slijede Šu (700 godina), Geb (500 godina), Oziris (450 godina), Set (350 godina) i Horus (300 godina).

Vlast nad kraljevstvom prelazi Thothu, čiji je vjerski centar Hermopolis. Vladavina Thotha i njegovih nasljednika završava se oko 3150 g. pr. n. e.

Na Srednjem istoku zabilježeni su pripitomljavanje životinja i prvi uzgoj žitarica selekcijom koja se dogodila u vrlo kratko vrijeme, možda u *Edinu* Anunnakija (biblijskom *Edenu*?). Anunnakiji daju to sjeme ljudima koji se sami moraju započeti baviti uzgojem biljaka. U Mezopotamiji se, primjerice, počinje uzgajati vinova loza.

Započinje razdoblje poznato kao *srednje kameno doba* ili *mezolitik*.

Prvi kraljevski grad je Kiš, potom slijede Uruk, Ur, Awan, Hamazi, Aksra, Akad, Ašur i Babilon.

Započinje precesijska era Lava (Sfinga u Gizi).

Potopom završava astečko "Prvo sunce".

Valja primijetiti kako se velike promjene na Zemlji događaju u intervalima od 3600 godina (*shar* Anunnakija): poljoprivreda se pojavljuje prije oko 11.000 godina, neolitik prije 7500 godina, povijesna civilizacija prije 4000-3800 godina.

10.000.-5000 g. pr. n. e.

U Mezopotamiji započinje srednje kameno doba (mezolitik).

Čovjek koristi sjekire, koplja i bodeže napravljene od obrađenog kamena.

Obrađuje se kremen.

Čovjek počinje pripitomljavati životinje i uzgajati biljke, krenuvši tako s prvim oblicima poljoprivrede.

Mezolitička kultura širi se u Palestinu (kulture El Natuf i Jerihon)

9800. g. pr. n. e.

Ra/Marduk, Enkijev prvorođenac, dijeli Egipat Ozirisu i Šetu. Nekoliko stoljeća kasnije (9330. g.) Šet će ubiti Ozirisa, postavši tako jedini vladar doline Nila.

Horus je dao napraviti u gradu Edfu tvornicu "božanskog željeza" u kojem se čuvala krilata ploča koja bi se, kada bi se otvorila vrata, podizala. Ovim letećim strojem Horus je mogao izazvati "oluju koja se nije mogla ni vidjeti ni čuti" ali koja bi uzrokovala "trenutnu smrt" (odgovara li to onomu što bismo danas nazvali *neutronsko oružje*?).

Ninurta daje na Sinaju izgraditi podzemne prostorije za svemirsku bazu; Egipćani su precesijsku eru Raka označavali skarabejem, životinjom koja kopa pod zemljom.

8900.-8700. g. pr. n. e.

Horus osvećuje oca Ozirisa, izazivajući tako Prvi rat piramida – Šet bježi na istok te osvaja Sinaj i Kanaan.

Enlilski Bog pobjeđuje enkite (Šet).

Velika piramida biva opljačkana.

Dovršena je gradnja svemirskih centara u Jeruzalemu i na Sinaju.

8600. g. pr. n. e.

Po Zahariji Sitchinu, Enlilovi potomci izazivaju Drugi rat Piramida kako bi oteli Enkijevim potomcima kontrolu nad svemirskom opremom.

Enlilov sin Ninurta uzima svu opremu iz piramide ostavljajući je praznom. Kamen sudbine koji zrači svjetlošću koju se nitko ne usuđuje napasti, kamen koji određuje smjer, kamen koji otvara i kamen koji je velik koliko i nebo.

Enkijeva i Enlilova polusestra Ninhursag saziva mirovnu konferenciju: Egipat prelazi od dinastije Ra/Marduk Thothovoj dinastiji i osniva se grad Heliopolis /Annu /On.

Anunnakiji osnivaju druge centre na putovima koji vode do svemirske opreme, među njima je i Jerihon.

7500. g. pr. n. e.

Na Srednjem istoku započinje prerada gline.

Egiptom vladaju polubogovi. Prema Manetonu razdoblje polubogova je od 7100. do 3450. g. pr. n. e.

6000. g. pr. n. e.

U ovom se tisućljeću, prema novim kronologijama, pokrenula migracija koja je iz Edina (biblijskog Edena) dovela do kolonizacije najprije Sumera, a zatim i Egipta. Kolonizatori su bili po-

tomci prvog naroda "stvorenog od bogova" i spašenog od Potopa. Kajin (akadski *Kiyan*, sin *Adama*) biva protjeran u zemlju Nod.

5000. g. pr. n. e.

Započinje neolitik.

Megalitska kultura širi se na područjima današnje Španjolske, Francuske, Engleske.

Nastaje stanovništvo koje se bavi poljoprivredom: poljoprivrednici i stočari žive zajedno. Poljoprivrednici se prvo nastanjuju u selima, a zatim u naseljima i gradovima omeđenim zidovima. Moć se centralizira i počinje se oblikovati slojevita društvena struktura: vladari, svećenici, vojnici, obrtnici, trgovci, seljaci, robovi...

Nastaju prve civilizacije uz velike rijeke: Tigris, Eufrat, Nil, Ind, i Huang Ho.

U Mezopotamiji vladaju kraljevi-svećenici.

Sudeći po novim kronologijama, biblijski Henok (akadski Hanu?) stiže u *zemlju Shin'ar* (Sumer) i utemeljuje prve gradove. Među njima je Eridu gdje je "kraljevsko dostojanstvo sišlo s neba". Čini se, dakle, da je prvi kralj bio biblijski patrijarh.

4500. g. pr. n. e.

U ovom se tisućljeću vjerojatno dogodila migracija o kojoj pripovijeda Knjiga Postanka, o narodima koji su sa planina Zagros na sjeveru (današnji istočni Irak) sišli u donju Mezopotamiju, kasnije nazvanoj *Zemlja Shin'ar* u Bibliji. Je li ovdje riječ o Šemovim potomcima (*Shem*, *Shum* = Semiti = Sumerani?)

4200. g. pr. n. e.

Započinje precesijska era Bika (vidi "precesija ekvinocija")

4000. g. pr. n. e.

Nakon razdoblja zastoja i nazadovanja u kulturnom i umjetničkom razvoju, *gotovo iznenada* pojavljuje se sumerska civilizacija. Ljudi postaju graditelji gradova i veliki poznavatelji matematike, astronomije i tehnike obrade metala.

Po nekima, u ovo razdoblje ubrajaju se građevine iz Tiauhanaca (Bolivija), gdje je vjerojatno bio centar za izradu bronce. Njegove su građevine vrlo slične onima iz Teotihuacana (Meksiko). Grad je bio smješten na važnim nalazištima kasiterita, minerala iz kojeg se vadi kositar koji s bakrom čini broncu.

Zanimljivo je primijetiti da na sumerskom jeziku *Tianna* znači "život, kositar".

Tiauhanaco je zatvoren oko 2200. g. pr. n. e.

U istom tom razdoblju očekuje se Mardukov povratak na babilonsko prijestolje te se, u Mezopotamiji, pojavljuju Kasiti (Hamiti, negroidi), što se podudara s povećanjem lijevanja bronce koja biva obogaćena kositrom iz kasiterita.

3800. g. pr. n. e.

Pojavljuje se biblijski Nimrod (sumerski *Enemrkar*), Noin praunuk. Nimrod je bio hamitskog (dakle afričkog) podrijetla; bio je rob bogova i veliki graditelj.

U ovom razdoblju bogovi započinju ponovnu izgradnju gradova uništenih u Potopu: Baalbek je obnovljen odmah poslije kataklizme, Eridu 3800. g. pr. n. e., Nipur 3800.-3700. g pr. n. e., Babilon 3450. g. pr. n. e. Akad 2400. g. pr. n. e., Niniva 2300. g. pr. n. e.

Na Srednjem istoku obrađuju se metali (bakar).

Pojavljuje se sumerska civilizacija, *već potpuno formirana*: astronomija, obrada metala, tekstilna djelatnost, pismo.

Kraljevstvo se seli na Zemlju: u Kišu se ustoličuje ljudska vlast pod zaštitom Ninurte.

3750. g. pr. n. e.

Anu, Gospodar carstva, spušta se na Zemlju; sumerski tekstovi opisuju s kakvom je pompom događaj proslavljen.

U Nipuru, sumerskom vjerskom centru, nastaje lunarni-solarni kalendar te se počinje mjeriti zemaljsko vrijeme.

U čast vladara sagrađen je grad Uruk, gradski hram postaje boravište Inanne/Ištar, Anuove praunuke.

U ovo razdoblje spada Enkijev hram sagrađen u Eruduu.

Ljudskom je rodu dana vrhovna vlast: Kiš (pod Ninurtinom zaštitom) prvi je glavni grad.

Prema nekim kronologijama, u ovom razdoblju dolazi na vlast Sargon Veliki. Njegov sin Naramsin odgovarao bi faraonu Narmeru.

3670. g. pr. n. e.

Stožer je preseljen sa svemirskih baza na Zemlju. Započinje računanje dana za Sumerane i hebrejski kalendar.

3500. g. pr. n. e.

U Sumeru se počinju koristiti energija proizvedena iz nafte. Sumerski jezik posjeduje nazive za sve derivate bitumena. Iz tog bi razdoblja trebali potjecati kipići Inanne i božjih glasnika s "tehnološkom" odjećom: ruksaci, slušalice, naočale, kacige...

Konvencionalno se uzima da započinje brončano doba, čime se podrazumijeva razdoblje u kojem se misli na metalurgiju vezanu uz broncu. U Europi traje otprilike od 3500. do 1200. g. pr. n. e. U ovo razdoblje spada više od dvije tisuće objekata za stanovanje oko planine Har Karkom (vjerojatno brdo Izlaska, istok-sjeveroistok po-

luotoka Sinaj) i brojne druge tvorevine kao što su oltari, stele, platforme, tumuli, grobovi, tvrđave, bunari i čak "gomile svjedočanstva" (grupe vertikalnog kamenja). Osim toga, pronađeno je 40.000 usjeka u stijenama, od čega veći dio potječe iz brončanog doba. Često predstavljaju životinje, prizore iz lova, ali i scene iz biblijskih priča: Božje oko, Mojsijev štap i zmiju, čak Ploče sa zapovijedima (prikaz kamene ploče podijeljene na deset dijelova). Među raznim pronađenim tragovima znanstvenik F. Barbiero navodno je identificirao čak i trag koji je ostavilo Prebivlište (tabernakul) hrama-šatora koji je Mojsije dao podignuti.

3450. g. pr. n. e.

Po okončanju ratova među bogovima vlast je pripala enlilitskoj dinastiji, a afričko kraljevstvo pripalo je Thothu, ali bilo je još pokušaja od strane enkijevaca da ponovno osvoje vlast. Marduk misli sagraditi svemirsku bazu u Babiloniji (Babilonski toranj) izazivajući reakciju drugih bogova. Babilonija biva proglašena "vratima bogova", a Anunnakiji pomiješaju jezike ljudima. Enlil uništava Toranj koji je biblijski Nimrod sagradio za Marduka. Marduk/Ra se vraća u Egipat gdje počinje borba između njega i Dumuzija (Dumuzi je Enkijev sin i supružnik Inanne/Ishtar). Marduk biva zatvoren u veliku piramidu, Dumuzi umire, a Inanna dobiva vlast nad dolinom Inda. Marduk biva protjeran te je u Egiptu poznat pod imenom *Amon* ("Sakriveni").

Što se tiče biblijske epizode "miješanja jezika" povezane uz Babilonski toranj, postoji jedan sumerski tekst koji nedvosmisleno rasvjetljava stvari. Tekst nam pripovijeda da je postojalo vrijeme u kojem su narodi jednoglasno odavali počast Enlilu na samo jednom jeziku. U Sumeru, Šuburu (Subartuu) i Hamaziju govore se mnogi jezici zato što je vođa bogova zamijenio riječi njihovih usta, stavio je u

njihova usta jedan zbrkan jezik, iako je prvi jezik čovječanstva bio jedinstven.

3200. g. pr. n. e.

Grad Uruk (biblijski Erek) već je urbanistički strukturiran.

Prema tradicionalnim kronologijama, Sumerani naseljavaju jug Mezopotamije, vrlo dobro obrađuju metale i dijele teritorij na gradove-države.

Najveći autoritet je *Lugal* ("Veliki Čovjek"), princ-gospodar koji drži političku, religioznu i vojnu vlast.

Nastaje lunarni kalendar od dvanaest mjeseci, primjenjuje se seksagezimalni brojevni sustav u podjeli dana na 24 sata i kruga na 360 stupnjeva.

3113. g. pr. n. e.

Poslije 350 godina nereda ovo je godina u kojoj Enki ponovno uspostavlja red u svojem afričkom kraljevstvu, namećući sumerske kraljeve (Menes); prijestolnica je u Memfisu. Prateći obrnutim redoslijedom Manetonov popis kraljevstava, imamo:

- 350 godina nereda (uzrokovani Mardukovim egzilom)
- 3650 godina kraljevstva polubogova
- 1570 godina Druge dinastije bogova
- 2300 godina Prve dinastije bogova
- Potop 11.000 godina pr. n. e.

Civilizacija je dozvoljena Egiptu (druga regija) te Kreti (*Menes* u Egiptu, *Minos* na Kreti). Thoth/Queazalcoatl, kojeg je Ra/Marduk otjerao iz Egipta, stiže u Ameriku. Njegov je dolazak *nulta godina* u računanju vremena za južnoameričke narode, posebno Maje. Kalendar "dugog izračuna" (jedan od tri sustava računanja vremena) počinje upravo s tim datumom.

Po novim kronologijama, bilo je to upravo razdoblje nakon Potopa. Urukom je vladao Meškiagkašer (Meš-ki-ag-gašer, Meshkiagkasher), otac Enmerkara, izumitelja pisma.

U istočnoj egipatskoj pustinji (obala Crvenog mora) postoje arheološki nalazi koji se čine neoborivim dokazima što dokumentiraju invaziju Egipta od strane naroda čije su tjelesne osobine i odjeća sumerskog podrijetla – tada možda nastaje biblijska zemlja Kuš (Etiopija). Tu je migraciju vodio biblijski Kuš (sumerski Meshkiagkasher, sin Hamov, Noin unuk). Arheolozi pretpostavljaju da se u dolini Nila dogodila migracija jedne "dominantne rase" (*Shebtiu*, Horus i njegovi drugovi, *Shemshu-hor*) koja je bila izrazito superiornija kulturom i tehnologijom od one starosjedilačke (*Henennet* i *Rekhyt*). Ova krvna kasta podrijetlom iz Sumera nazivala se *Iry-Pat*, "onaj koji se spušta s Pata" (?), a najpoznatiji je njihov predstavnik bio arhitekt Ihmotep, graditelj najstarijih stepenastih piramida (Džozerove piramide u Sakari).

Egipatsko-sumersko-biblijska podudaranja podsjećaju na Meškiagkašera (biblijskog Kuša) u pratnji Noinog unuka Misrajima (po kojem je Egipat dobio ime) – Meškiagkašer (biblijski Kuš, potomak Hama) bio je nazivan i "sin Utua" (solarni bog), obožavatelj sokola (Horus).[1]

Židovi su zemlju faraona nazivali *Mizraim*, Asiri su je nazivali *Musri*, Arapi su je nazivali *Masr*, na akadskom, prvom velikom semitskom jeziku, zvala se *Musri*. Biblijski Misrajim bio je, dakle, sljedbenik velikog sumerskog boga Asara, boga plodnosti i mudrosti. U ovom se razdoblju pojavljuje, *već potpuno formirano*, egipatsko pismo. Ono ostaje godinama jednako zbog "prikladnosti" sredstava kojim se izražavalo (perom na papirusu), dok je izvorno sumersko pisanje

1 Mizraim (Noin unuk), epitet je koji dolazi od M-Asar i znači "Asarov (tj. Ozirisov) sljedbenik". Bio je zapovjednik sumerskog plemena sokola, dakle jedan od kraljeva-Horusa.

(klinasto pismo) moralo evoluirati kako bi doskočilo problemima s podlogama od gline. Čak i njihovi jezici pokazuju sličnost koja nam ukazuje na neke povijesne kontakte ili razvoj iz iste jezične skupine. Primitivna egipatska arhitektura ima tipične mezopotamske karakteristike: stupove slične snopovima trski, simbolične prikaze biljaka koje su tipične za Mezopotamiju a koje nisu prisutne u Egiptu kao što je ljiljan – simbol Gornjeg Egipta i sumerske božice Inanne. Slijede zatim *Heracleum giganteum*, trske s ugnutim žljebovima i lišćem koje se savija prema gore, poput prvih egipatskih stupova koje je sagradio Imhotep, pripadnik dinastije prvih osvajača doline Nila. Čini se da je i treći Noin sin Jafet obožavao solarna božanstva. Na sanskrtu se o njegovom ocu (*Pra-Japati*, "otac Jafetov") govori kao o "Suncu i gospodinu stvaranja"). Generacije poslije Potopa po svoj su prilici pripadale obožavateljima solarnih bogova (egipatski *Ra-Atum*).

3100. g. pr. n. e.

Kao što smo spomenuli u prethodnom poglavlju, nakon otprilike tri stoljeća nemira u Egiptu (s Menesom) započinje razdoblje kraljevskih dinastija. Glavni grad je Memfis; a Menes posvećuje hramove Ptahu/Enkiju. Ime *Menes* podsjeća na ime kretskog kralja *Minosa*.
Prema egipatskom svećeniku Manetonu (IV.-III. st. pr. n. e.), prije Menesa bilo je 350 godina kaosa, a još prije toga, kraljevstvo od 30 polubogova koje je trajalo 3650 godina. Njemu su prethodile dvije dinastije bogova koje su vladale 13.870 godina.
Herodot i Diodor Sicilski pripovijedali su također o dinastijama bogova (od krvi i mesa) koji su vladali tisućama godina. Jedna Menesova pločica ima na sebi i piramidalni simbol... Zar su piramide već postojale?
Po znanstvenicima, prva je Džozerova piramida (2630. g. pr. n. e.), slijede zatim Snofruova (Keopsov otac) te velike piramide u Gizi.

Mnogi su faraoni bili smatrani sinovima ili izravnim potomcima Ra-Amona /Marduka, pa je u tekstovima iz piramida opisana cjelovita scena ukrcavanja faraona kroz podzemne prostorije (Duat) na brodicu s pilotima, odjećom i zatim polaskom prema boravištu bogova.

Svemirska brodica sadržana u njegovom silosu naslikana je u grobu Huya, potkralja Nubije i Sinaja u Tutankamonovo vrijeme.

Započinje povijesna civilizacija takozvane "Druge Regije" (prva je bila Sumer, gdje su se spustili Anunnakiji).

U Heliopolisu u Egiptu sagrađen je hram Sunca. Heliopolis je možda utemeljio Ptah/Enki, *Annu* za Egipćane a *On* za Židove.

Zanimljivo je da je bog Iraca bio *An Dagda*, njegov se sin zvao *Oengus*, a Enki, Anuov sin zvao se *Oannes*, biće koje je izlazilo iz vode i koje je ljude podučilo umjetnosti, znanosti, tehnikama gradnje...

U Heliopolisu se čuvao *Ben-ben*, kapsula stožastog oblika koju su bogovi koristili za stići na Zemlju.

U Eriduu (Sumer) gradi se Bijeli hram.

Enmerkar, vladar Uruka, osmišljava pismo da može komunicirati s gospodinom Aratte (Iran), teritorija na kojem se nalazio Eden.

U 3102. g. pr. n. e. započinje *Kali-yuga* (sadašnja era) za hinduse.

3000.-2000. g. pr. n. e.

U ovo razdoblje pripada zigurat sagrađen u Kišu (Sumer).

U Uruku se sastaje prvi "parlament" poznat u povijesti čovječanstva koji se sastojao od dva "doma" (Zbor staraca i Zbor građana sposobnih za vojsku).

Pojavljuju se prve glinene pločice sa sumerskim klinastim pismom koje će kod Semita Akađana, Asiraca i Babilonaca steći istu važnost koju će grčki i latinski imati u zapadnoj europskoj kulturi.

U treće tisućljeće pr. n. e. pripada akadski pečat koji prikazuje Sunčev sustav sazdan od dvanaest tijela – Sunca, Mjeseca i još deset planeta (mi ih zasad znamo samo devet).
U treće tisućljeće pr. n. e. smještaju se i podvizi mitskog kineskog vladara Huang-Tija (Žutog cara) koji je imao posebna znanja i moći: podučio je stanovnike oko sliva rijeke Huang-Ho znanjima potrebnim za civiliziran život. Sagradio je dvanaest ogledala od nepoznatog materijala, "čudotvorne" tronošce koji su proizvodili zvukove i glasove te podsjećali na "zmajeve koji su letjeli između oblaka, mogli mirno stajati ili se kretati nebom, postajati teški ili laki, komunicirati na udaljenosti". Na Huang-Tijevom području djelovala su "metalna stvorenja" koja su mogla letjeti, glave su im se mogle odviti, a hranila su se mineralnim tvarima.
Huang-Ti je vrlo dugo živio, kao uostalom i njegovi "drugovi" (više od dvije tisuće godina!). Kada bi putovala, ova bi bića stvarala grmljavinu. Jedan od njegovih pomoćnika bio je poznat kao "princ grmljavine". Govorilo se da su ta prijevozna sredstva potjecala iz mjesta "gdje se rađaju sunca".
Valja primijetiti da slične mitologije postoje kod australskih Aboridžina i kod američkih Indijanaca (Navaho, Nootka) koji su opisivali *Yeie* i *Wakiniane*, "sveta bića grmljavine" koja su - nakon što su prenijeli civilizaciju ljudima - "napustili zemlju i otišli na nebo". Sve ovo podsjeća na opise *vimana*, strojeva kojima su bogovi letjeli i borili se u velikoj hinduskoj epopeji.
U ovom razdoblju sumerska mitologija donosi mnoge pripovijesti o sukobima heroja sa "zmajem".

2900.-2600. g. pr. n. e.

Prvo razdoblje Stonhengea I. - je li na njemu radio veliki projektant i konstruktor Thoth/Ningishzidda/Quetzalcoatl? Pronalazimo 56 ne-

običnih rupa koje su iskopane te odmah potom napunjene, radi li se o primjeru pokretanja lunarnog kalendara koji je zamijenio drugi, onaj solarni? Vjerojatni dokaz Mardukovog traženja prema Thothu kako bi imao sustav računanja za određivanje trenutka kada stječe pravo vlasti koje su mu dodijelili viši bogovi, odredivši tri *Sara* (2160 godina) za Enlilite i jedan *Sar* Enkitima? *Sar* je trebao početi u tom mileniju.

U Uruku (biblijski *Erek* u Sumeru) 2900. g. pr. n. e. vlada Gilgameš koji je, poput većine sumerskih vladara, bio sin jednog božanstva i jednog smrtnika: majka mu je bila božica Ninsun, dok je otac potjecao od Utua/Šamaša, gospodina Zemlje letećih strojeva (Tilmun). *Ep o Gilgamešu* pripovijeda kako on kreće prema uzletištu s kojeg se može doseći zemlja besmrtnosti. Pronalazi biljku koju jedu bogovi, ali je zatim gubi. Pripovijest nas navodi na zaključak da postoji mjesto na koje su se spuštali veliki svemirski brodovi (Baalbek u Libanonu?) te drugo na koje su se spuštali manji brodovi, za lokalna putovanja (Tilmun na Sinaju?). Ovaj prvi se nazivao i raskrižje Ištar/Inanne, budući da ga je božica stalno koristila za svoja putovanja. Baalbek se, osim toga, nazivao "Mjesto kamenja koje govori" (*Nabar*), poput Delfa i drugih proročkih svetišta koja su imala građevine slične onim libanonskim i koje su mogle biti "komunikacijski centri". Baalbek se nalazi na vrhu trokuta čija dva preostala kuta čine Sveta Katarina na Sinaju i Velika piramida u Gizi. Radi li se možda o triangulaciji za smjer leta koju je odredio Enlil kao odgovorni za Zemaljsku misiju?

Na Kreti nastaje minojska kultura koja će se razvijati sve do 1400. g. pr. n. e.

U Lagašu (Sumer) sa Sargonom započinje dinastija vladara nazivanih *ensi* ("Pravedni zapovjednik, lokalni upravitelj") koja će trajati 650 godina. Ensiji su mogli vladati isključivo uz dozvolu bogova.

Razdoblje od 2900. do 2700. g. pr. n. e. poznato je kao *Prvo protodinastičko razdoblje.*

U treće tisućljeće spada akadski cilindrični pečat koji prikazuje Sunčev sustav sastavljen od dvanaest elemenata: Sunca, Mjeseca i još deset planeta (mi ih znamo samo devet).

Oko 2900. g. pr. n. e. izgrađene su astronomske građevine Machu Picchu; egipatske legende govore da Thoth (nakon velikog spora s Mardukom/Ra/Amonom) odlazi u daleku zemlju. Započinje brojanje vremena u andskom kalendaru.

Pokrenut je proces koji dovodi do rađanja civilizacije Inda.

2800. g. pr. n. e.

Počinje se formirati civilizacija Inda (Treća regija), čiji je teritorij dodijeljen Inanni/Ishtar na upravljanje. Gradovi Harappa i Mohendžo Daro štovali su jedno jedino žensko božanstvo.

U Sumeru (prema tradicionalnim kronologijama) počinje infiltracija semitskih naroda te podjela na vjersku i političku moć.

Prema nekim kronologijama, oko 2750 g. pr. n. e. Gilgameš postaje vladar Uruka.

Mesilim (Mesalim) iz Kiša postaje Veliki vladar.

Reforma kalendara u Egiptu zahvaljujući Ra/Marduku, koji uspijeva otjerati Thotha.

2700. g. pr. n. e.

U Stonehengeu biva umetnuto 80 kamena u dvostrukom krugu. Nekoliko godina kasnije zamijenjeni su kamenim masivima zvanim *sarsen*, raspoređeni u krug i spojeni gredom kako bi tvorili prsten.

Započinje kineski kalendar; egipatske pripovijesti kažu da je Thoth otputovao u "tihu pustopoljinu", Kinezi kažu da je kalendar rođen nakon

dolaska djece neba koja su letjela na ognjenim brodicama-zmajevima. Kineski nebeski hramovi poredani su sa zimskim solsticijem, dok je Stonhenge poredan s ljetnim solsticijem.
U Sumeru je razdoblje od 2700. do 2500. g. pr. n. e. poznato kao *Drugo protodinastičko razdoblje.*

2650. g. pr. n. e.
U Sakari je dovršena Džozerova piramida.

2600. g. pr. n. e.
Sumerski kralj Urukagina provodi reformu zakonodavnog sustava ne bi li zaustavio zloupotrebe od strane državnih moćnika. Tvrdi da mu je zadatak povjerio bog Ningirsu. Valja reći da, upravo kao što su pozornost posvećivali starozavjetnom bogu, sumerski kraljevi-vladari posebnu pažnju posvećivali su slabijima (siromašnima, udovicama i siročadi) koji su uvijek morali biti štićeni.

2500.-2400. g. pr. n. e.
U drugoj polovici trećeg tisućljeća Sumerani stvaraju i razvijaju pisanu književnost.
Prema tradicionalnim kronologijama, u Sumeru započinje Prva dinastija Ura koju osniva Mesannepada (Masanne-Padda; njima pripadaju poznati i bogati grobovi princeva i princeza koje je pronašao Leonard Wolley 1922.) te prva dinastija Lagaša koju je osnovao Ur-Nanshe (koji je srušio hegemoniju Kiša).
Između mnogih grobova Zecharia Sitchin drži da onaj pod imenom *PG-800* sadrži ostatke jedne princeze Anunnakija – Ninshubaad (Ninpuabi, Ninbanda), koja je bila dolihocefalna (izdužene lubanje), enlilitskog podrijetla, povezana s Inannom.

U ovo razdoblje pripada Jastrebova stela, prvi poznati spomenik koji sadrži naraciju povijesnih događaja: govori o podvizima Eannatuma, Ur-Nansheovog sina.
U ovom razdoblju razni sumerski kraljevi provode zakonodavne reforme u smislu zaštite sloboda i prava, čak i prema ženama.
U Sumeru je razdoblje od 2500. do 2350. g. pr. n. e. poznato kao *Treće protodinastičko razdoblje* ili Prva dinastija Ura.
Spada li u ovo razdoblje priča o Gilgamešu, petom kralju Uruka poslije Potopa?
Nastaje staro kraljevstvo Inka te biva sagrađen prvi hram u Cuzcu, kamo stiže Mancho Capac koji potječe s jezera Titicaca, poslan od boga Viracocha.

2350. g. pr. n. e.
U Indiji se bilježi dekadencija carstva dodijeljenog Inanni/Ishtar; ova je Anunnaki bila poznata kao putnica i vrlo aktivna u kovanju zavjera i sklapanju savezništava u cilju da poveća svoju moć na raznim područjima.
Inanna se vraća u Mezopotamiju i dodjeljuje vlast *Sharrukinu* ("pravednom kralju") Sargonu Akađaninu u kojeg je zaljubljena (biblijski Nimrod?) koji utemeljuje novu prijestolnicu - Akad (Agade). Nastaje Akadsko carstvo.
Valja napomenuti da su sjevernim dijelom sumerskog teritorija često upravljali semitski vladari (npr. Mesalim iz Kiša). Jesu li Semiti i Sumerani živjeli stoljećima u simbiozi ili su bili čak istog podrijetla? Sumerski spisi svjedoče da se nastanak i propast ovog semitskog carstva može pripisati jasnoj želji nekih božanstava: Enlil odlučuje oduzeti kraljevsko dostojanstvo Kišu i Uruku da bi ga dodijelio Akadu, a Inanna tamo seli sjedište svojeg kulta (prebivalište? zapovjedništvo?). Sargonov unuk Naram-Sin zauzima kontrolne centre u Libanonu

(Baalbek) u Jeruzalemu, na Sinaju i kreće u osvajanje Egipta, okrenuvši tako protiv sebe Enlila koji protiv njega pokreće Gutejce koji će u desetljećima koja slijede dovesti Akadsko carstvo do njegovog kraja. Devet je bogova koji odlučuju s Enlilom, a među njima su također Inanna i Enki.

Podsjećamo da je Sargon, po legendi, nakon rođenja ostavljen u rijeci u košari, da ga je spasio vrtlar te da je kasnije postao osnivač velikog kraljevstva. Čini se da je bio svojevrsni izabranik, poput Mojsija. Možda je biblijska priča o ovom potonjem preuzeta iz priče o Sargonu?

Marduk pokušava ponovno osvojiti vlast, u sukobu s Ninurtom, Enlilovim sinom.

Borba između Marduka i Inanne završava se intervencijom Mardukovog brata Nergala koji dolazi iz južne Afrike u Mezopotamiju kako bi nagovorio Marduka da napusti Babiloniju.

Prema tradicionalnim kronologijama, u Sumeru se uspostavlja Akadsko kraljevstvo.

Posljednji sumerski kralj bio je Lugal-Zage-Si, princ Umme, koji je osvojio Lagaš, Ur, Uruk, Larsu, Kiš, Nipur te stigao do Sredozemnog mora.

2340.-2159. g. pr. n. e.

Razdoblje akadske dinastije, semitskog kraljevstva kojeg je utemeljio Sargon Veliki; nazivali su ga "Gospodar četiriju strana svijeta". Osvaja Mezopotamiju, Siriju, Elam i Malu Aziju, utemeljuje centralizirani sustav moći te podiže novu prijestolnicu – Akad.

U Machu Picchuu projektirane su i podignute astronomske građevine.

2270.-2230. g. pr. n. e.

Naram-Sin učvršćuje Akadsko kraljevstvo koje se, međutim, raspada nakon njegove smrti pod pritiskom Gutejaca pristiglih iz Irana.

Gutejce tjera Utukhegal, princ Uruka koji ponovno uspostavlja Sumersko i Akadsko kraljevstvo.
Inanna/Ishtar prisvaja vlast u Mezopotamiji, ali savjet Anunnakija to ne odobrava.
Bogovi/Anunnakiji uređuju da Gutejci napadnu Akad (koji je vjeran božici) te vraćaju vlast Ninurti koji počinje s imenovanjem ljudskih potkraljeva. Gudea je 2160 g. pr. n. e. izabran da vlada u Lagašu. Uz pomoć Thotha gradi hram za Ninhurtu, uvozeći materijale iz područja koja su udaljena više od 1500 kilometara.
U ovom razdoblju pod vlašću prosvijetljenih vladara sumerska kultura doživljava procvat.
Započinje precesijska era Ovna.
U Stonehengeu su podignuti *triliti* (dva uspravna kamena spojena trećim, tj. gredom) koji još postoje.

2200. g. pr. n. e.
Vjerojatno u Nipuru rađa se Abrahamov otac Terah, moguće da pripada obitelji visokog svećeničkog i političkog položaja.
U ovom je razdoblju utvrđena najveća koncentracija nebeskih opservatorija (solarni kalendar u Machu Picchuu, Eninnu od Gudeje u Mazopotamiji, radovi u Stonehengeu, okrugli hram u Bahreinu). Thoth ih je dao više sagraditi zato što je enlitima i enkijevcima morao pružiti nepristrani sustav računanja vremena kako bi se mogla odrediti razdoblja vladavine raznih dinastija. Za Egipćane je Thoth bio "Onaj koji održava ravnotežu" i "Nepristrani".
Približavalo se vrijeme izmjene u vladavini Zemljom između enlilita i enkijevaca.
Tiahuanaco (Bolivija) zatvara se oko 2200. g. pr. n. e., u isto vrijeme kada se očekuje Mardukov povratak na babilonsko prijestolje. U Mezopotamiji se pojavljuju Kasiti (negroidi hamitskog podrijetla),

što se podudara s povećanjem obrade bronce koja se obogaćuje kositrom (dobivenim iz kasiterita). Nakon jedne pobune dio radnika crnačkog podrijetla biva iseljen na Uskršnje otoke gdje izrađuju skulpture Moai; drugi dio odlazi u Peru (Chavin de Huantar).
Biblija govori o Refaim/Anakim/Divovima čije ime vjerojatno znači "nemoćni ispred smrti". Po nekima, oni su vjerojatno bili u ropskom odnosu i sterilni, upravo kao što su, čini se, to bili i Olmeci/Kasiti koji su (i prema Bibliji) nestali oko 1300.-1200. g. pr. n. e., kada su ih Izraeliti porazili osvajajući teritorij.

2180. g. pr. n. e. (i kasnije)

U Egiptu je razdoblje kaosa: Prvi prijelazni period (2180. - 2040. pr. n. e.) Egipat je razdijeljen između faraona koji upravljaju sjeverom i sljedbenika Ra/Marduka koji upravlja jugom. Možda u 2160. g. pr.n. e. Marduk/Ra napušta Egipat zbog osvajačkih pohoda kojima bi proširio svoju vlast nad mnogo širim teritorijima; konkurentski bogovi mu se opiru.
Mardukovi sljedbenici imali su svoj upravljački centar u Tebi, sjedištu Amonovog kulta. Je li Marduk/Amon bio skriveni bog, nazvan možda tako zbog razdoblja u kojem je bio zatočen i izgnan (2028. - 2004. g. pr. n. e.)?
U Stonehengeu se ponovno uvode (plavkasti) kameni masivi na osnovi bakrenog sulfata; bit će raspoređeni u obliku potkove. Radi li se možda o novoj intervenciji s ciljem da se precizno odredi precesijsko vrijeme predviđeno za Mardukovu ponovnu uspostavu vlasti nad babilonskim kraljevstvom (2185. g. pr. n. e.)?

2150. g. pr. n. e.

U Srednjem egipatskom kraljevstvu (2160. - 1785. g. pr. n. e.) podignut je u Nubiji (Sudan) hram u Kušu koji sadrži vjerojatni prikaz

letjelice u letu i rakete na zemlji, s dva frontalno prikazana bića koja *nisu obučena poput Egipćana,* čini se da nose jednodijelno odijelo. Riječ je o slici o kojoj se puno diskutiralo i koju smo već vidjeli u ovoj knjizi.

2120.-2100. g. pr. n. e.

Godine 2013. pr. n. e. (u Uru ili Nipuru) vjerojatno je rođen Abraham.
Nastaje carstvo Ura, utemeljitelj mu je Ur-Nammu.
Sumerski gradovi Uruk i Ur spominju se u Bibliji: prvi je poznat kao Erek, a drugi je kaldejski Ur, iako je Abrahamov Ur vjerojatno trebao biti smješten na sjeveru u Harranu (Kharranu), domovini njegova oca Teraha i sumerskoj prijestolnici onog vremena.
S Ur-Nammuovim sinom Šulgijem započinje praksa divinizacije vladara.
Završava se precesijsko razdoblje Bika i s njime vlast boga Ishkura/Adada/Tešuba/Viracoche/Jahve (?), Boga oluje. Ovom se bogu pripisuje izgradnja Tiauhanaca, Teotihuacana i znaka trozuba (*Paracas candelabra*), kao znaka ponovne afirmacije njegove moći na uzvisini iznad doline Nazca u Peruu.

2110. g. pr. n. e.

Ur biva proglašen glavnim gradom carstva. Na vlasti je Ur-Nammu koji provodi reformu zakonodavnog sustava te vraća staru slavu hramovima bogova u cijelom Sumeru.
Terah, Abrahamov otac, odlazi u Nipur i Ur kako bi sklopio veze s novim kraljevskim vladarima.

2100. g. pr. n. e.

Druga i treća faza radova na Stonehengeu; građevina je dovršena otprilike 1900. g. pr. n. e., a uz nju je sagrađen i širok prilazni put.

U Karnaku (Egipat) pod IX. dinastijom gradi se Ra/Amonov hram. Sljedeća će se rekonstrukcija dogoditi oko 1200. g. pr. n. e.
U Uru (Sumer) je izgrađena sveta ograda; nalazimo se otprilike u Abrahamovo vrijeme. U ovom razdoblju Enlilov sin Ninurta/Ningirsu uz Tothovu pomoć uređuje da kralj Gudea sagradi vjerski centar u Lagašu. Vlast mu osporava Enkijev sin Marduk. Ninurta je bio bog koji je uveo instituciju ljudskog vladara u gradu Kišu. Taj je vjerski centar imao "sklonište za božansku pticu koja je spajala nebo i zemlju", a koju je branilo božansko oružje koje je ispuštalo smrtonosne zrake.
Postoji opis Boga za vrijeme posvećenja hrama koji je vrlo sličan viziji proroka Ezekiela.
Nakon Ninurtine vladavine Enlil proglašava svojeg sina Nannarsina (Nana/Sina) kraljem Sumera i Akada. On zajedno sa suprugom Ningal potiče novi razvoj sumerske kulture.
Kralj Kedor-Laomer neobjašnjivo napada središte koje se nalazi u Sinajskoj pustinji (oaza Kadeš Barnea): bila je to vjerojatno utvrđena predstraža na putu za sinajske baze (Tilmum, Duat).
U Machu Picchuu podignut je stup *Intiwatana* ("ono što veže Sunce"). Čini se da u ovo razdoblje valja smjestiti širenje astronomskih znanja Peruom.

2096. g. pr. n. e.
Terah, Abrahamov otac, seli u Harran (Post 11,31).

2095. g. pr. n. e.
Šulgi osvaja vlast u Uru i postaje ljubavnik Inanni/Ishtar. Šulgi sklapa savezništvo s Elamitima (Ninurtinim saveznicima) kojima prepušta grad Larsu u zamjenu za vojne usluge, nešto poput Legije stranaca pod zapovjedništvom Kedor-Laomera.

U ovo vrijeme Marduk se priprema za svoj povratak u Babiloniju. Bilo je određeno od strane bogova da će nakon Potopa biti tri precesijska razdoblja (svako razdoblje po 2160 godina) enlilitskog kraljevstva te da će vlast zatim prijeći na jednog boga enkijevskog podrijetla (tj. Marduka).
U ovom se razdoblju ulazilo u precesijsko razdoblje Ovna. Marduk/Ra ostavio je znakove svoje prisutnosti kod Hata, u sfingama egipatskog stila koje su otkrivene u njihovoj prijestolnici Alac Huyuk.

2055. g. pr. n. e.
Nannar/Sin naređuje Šulgiju da uguši pobunu u kanaanskim gradovima. To čine elamitske čete koje stižu sve do Sinaja, gdje se nalazi svemirska luka.

2050. g. pr. n. e.
U Uru započinje nova dinastija: Ur-Nammu, Šulgi, Amar-Sin, Šu-Sin i Ibi-Sin. Gradovima su upravljali guvernatori. Semitska plemena pritišću na granicama, zbog čega se izgrađuje obrambena linija uzduž Eufrata. Sumersko je kraljevstvo također oslabljeno borbama protiv Elafita i Gospodara kraljevstva Mari.
Abraham je poslan u Kanaan zajedno s vojskom konjanika. Različita Abrahamova kretanja naređena od "Boga" primoravaju na pomisao da je bio izravno u službi gospodina Ura (boga Sina) koji je imao potrebu biti informiran o tome što se događa na zapadnim područjima.
U Jeruzalemu vlada Melkisedek, u ono je vrijeme grad imao cisterne za rezerve vode (40 milijuna litara!!) koje su bile veće od potreba njegovih malobrojnih stanovnika. Čemu su služile?
Prema kronologiji bogova, grad je bio novi zapovjedni centar u koridoru spuštanja bogova (prethodni je potpuno uništen nakon velike poplave u 10.900. pr. n. e.). Grad Jerihon trebao je imati obram-

benu funkciju za napade s istoka – njegovo ime znači "grad Mjesec", odnosno grad-satelit u odnosu na zapovjedni centar.

2050.-2045 g. pr. n. e.

Amarsin (biblijski Amrafel?) postaje kraljem Ura 2047. pr. n. e., dok Abraham odlazi u Egipat, odakle će se vratiti pet godina kasnije s novom vojnom snagom.

Abraham je pozvan od Sina, enlilitskog boga koji vlada Urom.

Amarsin mora gušiti česte pobune na zapadnim teritorijima zbog promjena savezništva, nakon čega Sin biva napušten kako bi se povezali s Nabuom, Mardukovim sinom.

Kedor-Laomerove čete pobjeđuju pobunjenike (Post 14).

2040. g. pr. n. e.

Amarsin, potaknut Inannom, organizira savezništvo kraljeva Istoka koji, pod vodstvom elamita Kedor-Laomera napadaju Kanaan i pokušavaju zauzeti Sinaj. Abraham ih zaustavlja pred svemirskom lukom. Na sumerskom MU NE IBRUUM BAHUL znači "godina u kojoj je napadnuta pastirska kuća Ibruuma"

2024. g. pr. n. e.

Amorejci prodiru sa zapada u sumersko kraljevstvo Ura.

Elamiti (semitskog podrijetla) su podržavali istočnog enlilitskog boga Sina, dok su zapadnjaci Amorejci (hamitskog, afričkog podrijetla) podržavali afričkog boga Marduka (enkijevca).

Ra/Marduk se vraća u Babiloniju. Borbe zahvaćaju središnju Mezopotamiju, napadnut je najsvetiji dio hrama u Nipuru – Dirga, "mračna soba" sa svjetlosnim pločama koje su vodile svemirske brodove, *svetinja nad svetinjama*, mjesto na kojem su se čuvale nebeske mape i ploče s podacima o orbitama - "Ploče sudbina".

Marduk želi osvojiti Babiloniju i tamo postaviti svoju vlast. Nabu priprema svoje sljedbenike iz Kanaana na osvajanje svemirske luke; tada Veliki iz Savjeta Anunnakija dozvoljavaju upotrebu nuklearnog oružja. Nergal/Erra i Ninurta uništavaju svemirsku luku i pobunjene kanaanske gradove. Zanimljivo je da Ninurta ipak pokušava smiriti Erru, i to koristeći se riječi koje Biblija pripisuje Abrahamu kada podsjeća boga da će, kada uništi Sodomu i Gomoru, uništiti i mnoge "pravednike".

U ovu se priču uklapa i biblijski patrijarh Abraham koji je radio za Sina (kontrola nad pobunjenim gradovima, putovanje u sjeverni Egipat).

Za vrijeme bitki dolazi do uništenja Sodome i Gomore (Post 18-19), čija je krivnja to što su sklopile savezništvo s Mardukom i pokušale osvojiti sinajsku bazu. Jesu li uništene nuklearnom eksplozijom? Radioaktivni oblak (opisan kao "zli vjetar, oluja s neba koja ubija zemlju usplamtjelom toplinom, pomračuje dan") biva odnesen i nad Sumer te ljudi i životinje pogibaju užasnom smrću (opekotine, koža koja se otkida s tkiva, usta puna krvi, voda postaje gorka, vegetacija vene...). Biblija podsjeća na Lotovu ženu koja se pretvorila u "stup *soli*" - hebrejski termin je *melàch* i upućuje na jednakozvučnu riječ "rastopiti se".

Lot se s kćerima sklanja na područje Petre gdje će još dugo živjeti, izrodivši Moapce i Amonite, plemena koja su se naselila na okolnim područjima (100-150 kilometara).

Čini se da nuklearna katastrofa (?) određuje kraj "Drugog sunca" Asteka koje završava u vjetru.

2020. g. pr. n. e.

Sumerska civilizacija ide prema svojem nestanku, dok se u Babiloniji osniva nova "ljudska" dinastija čiji će pripadnik biti i Hamurabi

(1800. g. pr. n. e.). Babiloniji će se suprotstavljati Ašur, nova sila sa sjevera čije je istoimeno bradato božanstvo Mardukov rival.
Abraham ostaje vjeran tradicijama koje je naslijedio od Anunnakija te začinje dijete (Izaka) s polusestrom. Anunnakiji mu obećaju kraljevstvo i brojno potomstvo. Sara je bila neplodna te postaje plodna (Post 2,1) tek nakon Gospodinova "posjeta" (da li se radilo o liječničkoj intervenciji zbog retroverzije maternice?). Još se ne zna razlog zbog kojeg su Anunnakiji smatrali *zakonitom* djecu koju bi vladar začeo s polusestrom. Jesu li znali za kakvu genetsku osobitost zbog koje je takvo rađanje važno? Jesu li namjeravali održati čistim svoje genetsko nasljeđe zato što su mogli kontrolirati mutacije koje su bile negativne i opasne?

2000. g. pr. n. e.

Arijanske migracije do Indije donose sumerske tradicije: *Vede* su već u onom razdoblju smatrane "nadljudskog podrijetla". Slijede zatim brahmanska književnost, *Purana*, *Mahabharata* i *Ramayana*. Svi pobrojani tekstovi sadrže pojam o razdobljima koja se temelje na višekratnicima broja 3600 (*Shar*, koliko traje godina Anunnakija).
Početkom milenija nastaju carstva Ašur i Babilonija koji će trajati po prilici 1400 godina. Ašur će uništiti Babilonci 614. g. pr. n. e., a Babiloniju će osvojiti Kir 539. g. pr. n. e.
U Babiloniji bog Marduk osniva svojevrsni monolatrijski (štovanje samo jednog boga, ali bez negiranja drugih božanstava) kult. Njegovi vjerni Amorejci grade veliki zigurat na šest razina – zvao se *Etemenanki* ili *E-sagila*, "Kuća temelja zemlje i neba" ili "Hram koji visoko podiže svoju glavu".
Invazijama Amorejaca (koje spominje i Biblija) završavaju se sumerska i akadska civilizacija, a nakon njih slijede asirska i babilonska.
Pismo, poljoprivreda, astronomija i obrada metala proširuju se dru-

gim dijelovima planeta (Kina, Tajland, sjeverna Indija, Tibet, Kreta); razdoblje je to velikih migracija.

Huriti dolaze s područja jezera Van (današnja istočna Turska) te se nameću kao vladajuća klasa, između ostalog zahvaljujući upotrebi bojnih kola s konjskom zapregom.

U ovo razdoblje (mnogo vremena *prije* Mojsija i židovskog izlaska iz Egipta) spadaju natpisi *Yahwèh* (*YHWH*) i *Yaw-rad* pronađeni u Sinajskoj i Negevskoj pustinji. *Yaw-rad* znači "spuštanje", a *Yeh-red* (Jared) ime je jednog patrijarha rođenog "u vrijeme kad se dogodilo spuštanje".

U Sumersko kraljevstvo, kojim je još vladala dinastija iz Ura, provaljuju Kanaanci koji *de facto* semitiziraju to područje, formirajući države u Isinu, Larsi i Babiloniji (čije je ime semitskog podrijetla, dolazi od *bab-ili* te znači "Božja vrata").

1800. g. pr. n. e.

Ratovima s početka tisućljeća sumerska se civilizacija završava te mnogi Sumeri emigriraju u Kinu, kamo odnose svoja znanja i prve oblike pisma. Kineski jezik je među malobrojnima koji imaju sličnosti sa sumerskim.

Egipat doživljava veliki procvat, čak i teritorijalno: osvaja Nubiju iz koje u današnji Mali bježe Dogoni, narod koji i danas posjeduje *neobjašnjiva astronomska znanja* vezana posebno uz zvijezdu Sirius.

U Mezopotamiji počinje izrada bronce; tehnike izrade šire se u Egipat, prema sjeveru (Kavkaz, Anatolija) te na područje Egejskog mora – od Krete prema zapadnoj Europi.

Ašur započinje osvajanje sjevernobabilonskog područja; povijest Asirskog kraljevstva do 1450. g. pr. n. e. uglavnom je nepoznata, kada ulaze u vazalski odnos s Mitanima (Huritsko kraljevstvo).

Na sjeveru Mezopotamije nameću se Hetiti i Huriti; na jugu Ninhurta zbija enlilitske snage Elamita poražene od (Mardukovih) Amorejaca prije dva stoljeća.
Bog Hurita (bog oluje) bio je Tešub/Adad/Iškur, bog Tiahanaca i Nazca.
Abrahamovo doba?

1750. g. pr. n. e.
Vrijeme biblijskih patrijarha Jakova i Josipa?
Između 1750. i 1700. g. pr. n. e. sumersko je kraljevstvo zabilježilo svoj posljednji politički procvat pod upravom Rim-Sina, gospodara Larse.
Hetitsko carstvo je na vrhuncu: proširenje je potpomognuto izravnim intervencijama boga Tešuba, Enlilovog mlađeg sina te boga oluje i groma. Mogao bi odgovarati Setu, egipatskom bogu oluje i pustinje, kao i Iškuru/Adadu, sumerskom bogu oluje.
U ovo razdoblje spada tekst takozvanog "sumerskog Joba" (onaj biblijski dolazi tisuću godina nakon njega!). Sličnosti su više nego dojmljive:
"suze, žalost, tjeskoba i beznađe nastanili su se u mojoj nutrini (...) bože moj, ti koji si otac koji me stvorio, podigni moje lice (...) koliko vremena ćeš me zanemarivati, pustiti bez zaštite? (...) koliko dugo ćeš me ostaviti bez oslonca?"
Iste se paralele mogu povući i između biblijskih *Mudrih izreka* i stare zbirke *Sumerskih poslovica*, kao i između *Pjesme nad pjesmama* i erotsko-religioznih pjesama starog Sumera. Ove potonje (biblijski jednako kao i sumerski tekst) slave hijerogamiju (sveti brak), poput onih u kanaanskim i hetitskim obredima (Tamuz – Ištar), a koji potječu od sumerskog svetog braka Dumuzi – Inanna.

1728.-1686. g. pr. n. e.

Hamurabijevo kraljevstvo. Ovaj je veliki vladar pobijedio u nizu ratova s narodima s kojima je graničio, da bi na kraju pobijedio i svoje glavne saveznike – Rim-Sina iz Larse i Zimrilima iz kraljevstva Mari. Od njega nam je ostao slavni *Hamurabijev zakonik*, napisan na steli od crnog bazalta koja se čuva u Muzeju u Louvreu. Osim toga, dao je dovršiti izgradnju palače u Mari u kojoj je pronađeno 20.000 glinenih pločica. Službeni je jezik bio akadski, dok se sumerski pisan klinastim pismom smatrao "svetim jezikom".

1682-1637. g. pr. n. e.

Prema novim kronologijama, u Egiptu vlada Amenemhat III. (12. dinastija); njegov je upravitelj dvora možda bio biblijski Josip, koji je služio i Sesostrisu III.

Po tradicionalnim kronologijama, radilo bi se zapravo o 1817. - 1772. pr. n. e.

Izlazak Židova iz Egipta dogodio se (prema novim kronologijama) nešto kasnije, tj. pod 13. dinastijom, kada je vladao faraon Dudimose. Po nekim hipotezama, Izlazak bi trebalo smjestiti u 16. st. pr. n. e., za vrijeme 18. dinastije.

1628. g. pr. n. e.

Vulkanska eksplozija na otoku Santoriniju. Klimatske promjene uzrokuju i dramatične promjene u sustavu plima na Nilu: egipatska država slabi.

Zabilježene su migracije prema Mezopotamiji.

Sukladno novim hipotezama, eksplozija vulkana Santorini izazvala je niz zbivanja koji će odrediti događaje opisane u Knjizi Izlaska, a koji su poznati kao "Deset egipatskih zala". Nakon toga izlazi masa

ljudstva koja će činiti jezgru novostvorenog židovskog naroda i potom naseliti Kanaan.

Nova kronologija u ovo bi razdoblje smjestila Hamurabijevo kraljevstvo (1565. - 1522. g. pr. n. e.) koji je morao izaći na kraj s novom, kaotičnom i opasnom situacijom, u kojoj će intervenirati i zahvaljujući moćnom oružju koje će mu dati Marduk, podredivši sebi i područja koja su se uz pomoć Inanne (enkijevca, Mardukovog rivala) pokušavala osamostaliti, posebno carstvo Mari (u današnjoj Siriji) i Mikenu.

Na Mediteranu se afirmira Mikena, pošteđena posljedica kataklizme, gdje su obožavali boginju čija ikonografija podsjeća na Inannu.

1539. g. pr. n. e.

U Egiptu započinje Novo kraljevstvo, utemeljeno od 17. dinastije. Prema novim kronologijama, Novo kraljevstvo započinje 1194. g. pr. n. e.

1531. g. pr. n. e.

Hetiti koje predvodi Muršili I. pljačkaju Babiloniju. Od 1530. do 1160. g. pr. n. e. bilježi se tzv. "Kasitsko razdoblje" koje prekidaju Elamiti.

1500. g. pr. n. e.

Tutmozis III. pripovijeda da mu je Ra dao "let na svojoj Barci" (*Shem*): njihov izvorni kult bit će zamijenjen obeliscima i orlovima. Započinje XVIII. faraonska dinastija kojoj pripada papirus iz Memfisa na kojem je spomenut "Brod Sekhen na kojem bogovi-vladari četiriju glavnih točaka dozvoljavaju faraonima da naprave putovanje svjetlosti i stignu do božanskih otaca na četiri nebeska kuta" te da je to "Brod milijuna godina koji zvjezdani ljudi koriste za plovidbu kroz sadzviježđa i, slijedeći nebeske rute, stignu na Zemlju".

U ovo je razdoblje datirana olmečka kultura (na obalama Meksika) koja nasljeđuje znanja iz starijih razdoblja i *odjednom postaje operativna* na američkom kontinentu. Olmeci očigledno posjeduju negroidne značajke: njihove glave s (rudarskim?) kacigama su poznate, kao i oruđe za iskapanje. Je li se možda radilo o radnicima koji su pod Nimrodom ponovno izgradili sumerske gradove nakon Potopa (vidi 3800. g. pr. n. e.)? Možda su oni bili graditelji centra u Teotihuacanu ("Mjesto gdje se postaje bog" u Meksiku). Njegove građevine podsjećaju na važan metalurški i astronomski centar. Čini se da su piramide poredane u smjeru zalaska Sunca za zimskog solsticija, 17 stupnjeva prema zapadu od geografskog sjevera.

1450. g. pr. n. e.

Zabilježeno je iznenadno uništenje grada Krete. Slijedi zatim selidba Filistejaca koja je opisana i u Bibliji. Arheolozi utvrđuju iznenadno uništenje grada Mohendžo Daro, simbola kulture doline Inda (koji je osnovala Inanna). Je li riječ o osveti enkijevca Marduka za gubitak Krete? U sjevernoj i južnoj Americi zabilježena je ubrzana izgradnja građevina i utemeljivanja kultura koje upućuju na izvanjske intervencije (Titicaca, Chavin de Huantar, obale Perua, Olmeci). Indijanci koji žive u području jezera Titicaca govore o invaziji koja se dogodila "prije negoli je Sunce sakriveno" - fenomena koji se dogodio između 1393. i 1391. godine pr. n. e.

1447. g. pr. n. e.

Po "alternativnim kronologijama", pod vladavinom faraona Dudimosea odvio se židovski egzodus. Mojsije pronalazi svojeg boga Jahvu kojeg već obožavaju Midjanci, čiji je vođa njegov tast Jitro (svećenik Eya/Enkija/Jahve). Valja primijetiti da kada se dvojica susreću Jitro je taj koji prinosi žrtvu bogu, a ne Mojsije (Izl 3 i 18).

Midjanci su potomci Abrahama koji su zadržali kontinuitet u odnosu s bogovima svojih pretpotopnih otaca, za razliku od Židova koji su otišli u Egipat te izgubili kontakt sa svojom vjerskom tradicijom. U Bibliji se govori o skupštinama kojima Jahve predsjeda (Psalmi, Jeremija, Job), a opisane su istim terminima kojima su u ugaritskim tekstovima opisane skupštine kojima je predsjedao Ilu (vođa ugaritsko-kanaanskih bogova). Ilani (množina od *Ilu*) su bili Elohimi akadske kulture, semitskog kraljevstva Mezopotamije.

Postoji mnoštvo biblijskih odlomaka koji ustvari prenose ugaritske pripovijesti: Postanak 1-11; Izlazak 15; Psalmi 29, 68, 74, 78 i 105; Ponovljeni zakon 33; Tužaljke 2; Suci 5 i 6; Jošua 2; Izaija 14, Ezekiel 28; Habakuk 3.

Citirajmo nekoliko primjera:

- "...svoj sveti glas pustio je Balu (Baal), od njegovog svetog glasa zatresla se zemlja, od njegove rike gore su zaklecale..." (Ugaritski tekst)
- "Jahve grmi sa Siona...nebo se i zemlja tresu..." (Jl 4,16)
- "...ulje će kišiti s neba, med će brzicama teći..." (Ugaritski tekst)
- "...zemlju kojom teče med i mlijeko..." (Izl 3, 7-8)
- "...kralj Kirtu upita Baala 'što će mi srebro i zlato, zemlje, kola... učini da mogu imati djece, umnožiti srodstvo'..."
- "Abraham odgovori: 'Gospodine moj, Jahve, čemu mi tvoji darovi, čemu mi tvoji darovi kada ostajem bez poroda?'" (Post 15, 2)

Jahve je potvrđen na jugu Palestine (pustinjsko područje Negev i planina Sinaj) već od III. i II. tisućljeća pr. n. e. u oblicima *Ya, Yaw, Yahu, Yah.* Bio je, dakle, lokalno poznat i obožavani (bog?) upravitelj. Kada su Židovi prolazili kroz pustinju, Babiloncima vlada Ami-Saduka te sumerske epopeje bivaju prevedene i ponovno napisane na akadskom jeziku (semitski jezik), odatle će

biti preuzete od biblijskih autora da ponovno napišu povijest svojeg naroda.

1433. g. pr. n. e.

Vjerojatna godina izlaska Židova iz Egipta. Vodi ih Jahve, koji možda odgovara Iškuru/Tešubu/Adadu – Bogu oluje, bogu koji se naziva *El-Shaddai* (Gospodin planine – bio je bog Baalbeka i bog Anda). Radi se o bogu enlilitu, antibabiloncu i neprijatelju Marduka, koji je bio enkijevac. Bio je poznat kao sklon gnjevu, ljubomoran i nasilan. Nije ga se smjelo prikazivati kako ga ne bi prepoznali enkijevci koji su vladali Egiptom. Često nije bio ni prisutan jer je također djelovao u sjevernoj i južnoj Americi. Čini se da opis odgovara bogu Izraelita koji je komunicirao s Mojsijem kroz *Kovčeg Saveza* ("Zavjetni kovčeg"), s čijeg je *pomirilišta* govorio. Osim toga, služio se izaslanicima od krvi i mesa (*malakhìm*, "anđeli") koji su pomagali Izraelitima u osvajanju zemlje.

Valja reći kako je redakcija Biblije poznavala različite tradicije, među kojima i jednu elohističku predaju (koja spada na sjever teritorija) te jednu jahvističku predaju (koja spada na jug – Sinaj – nad kojim je vladao *Bog planina*).

Za Bibliju Jahve je bio jedan od mnogih često citiranih bogova (*Elohìm aherìm*, "drugi bogovi") (Psalmi 29, 47, 68, 89; Jeremija 2). Babiloniju su osvojili Kasiti (enkijevci, vjerni Marduku), a zatim Elamiti (enliliti vođeni Ninurtom).

1400.-1100. g. pr. n. e.

U razdoblju (14. - 12. st. pr. n. e.) u kojem su Židovi predvođeni najprije Mojsijem, a zatim Jošuom i sucima osvajali zemlju koju im je Elohim namijenio, Homer nam pripovijeda kako se Odisej pokušavao vratiti na Itaku te da se putem zaustavio i kod Feačana. Ovaj

se narod vjerojatno nalazio na otoku Krfu (Tukidid je otok nazivao Sherija, Homer kaže da je bio domovina Feačana). Feačanima je upravljao Alkinoj. On je bio izravni potomak Posejdona, jednog od olimpskih bogova, a svi su olimpski bogovi poticali od Anunnakija (Elohima, Neterua). Alkinoj je, dakle, pripadao rodu polubogova, "snažnih ljudi" iz Biblije, onih koji su imali ljudski i božanski/izvanzemaljski genom, pa su zato bili predodređeni da vladaju narodima onog vremena. Imao je i veliki vrt pun plodova koji su dozrijevali u svako doba, odnosno nekakav staklenik koji je mogao davati plodove tijekom cijele godine. Zanimljivo je da Alkinoj nudi Odiseju brod kojim će nastaviti svoj put, pri čemu su ti brodovi (??) začudni (*Odiseja* VIII, 557-563):

> Reci mi sada zemlju i narod, otkle si, i grad,
> Da te pametne lađe opremiti onamo mogu,
> Jer u Feačana nema krmara, a njihove lađe
> Nemaju nikakvoga kormana, kako ga druge
> Imaju; same znadu što misle ljudi i hoće;
> One gradove sve i polja poznaju plodna
> Ljudska i bezdanu morsku veoma prelaze brzo
> Omotane u magli i mraku; ne boje se one
> Nikad, da će ih štogod pokvarit il' propast da će.[2]

Riječ je, dakle, o brodovima koji putuju "sami", rutama koje moraju slijediti i koji "znaju" kuda ići; vrlo su brzi, okruženi su svojevrsnim "prstenom" koji ih prati u pokretu, ne mogu biti oštećeni i ne mogu se izgubiti. Pitamo se nije li ovo možda opis prijevoznog sredstva čiji se smjer unaprijed programira i zatim prati sustavima koji u sva-

2 *Homerova Ilijada i Odiseja*, (preveo i protumačio Tomo Maretić), Matica hrvatska, Zagreb 1961.

kom trenutku može odrediti njihov smjer. Je li riječ o kompjuterskoj kontroli ili čak o *primijenjenoj kibernetici*? Ne možemo, razumije se, sa sigurnošću znati, ali ove naznake potiču na razmišljanje. Osim toga, Bog (?) Posejdon bio je vrlo posesivan prema ovim prijevoznim sredstvima koja je podario svojem potomku Alkinoju, naime nije želio da ih drugi koriste, niti da se drugima posuđuju.

Nije potrebno mašti dati krila da bi se prepoznalo vrijeme u kojem su se Anunnaki/Elohim/Neteru borili između sebe za nadzor nad područjima koja su gledala na Sredozemno more (Grci, Trojanci, Hetiti, Akadi, Asirci, Babilonci...). Biblija nam govori o Jahvinim bitkama protiv drugih Elohima, a Homer nam pripovijeda o bitkama između bogova koji su podržavali različite narode, koristeći pritom i "brodove" koji su bili "veoma posebni".

Dodatna je zanimljivost veza između riječi *kubernétes* ("kormilar") koju je upotrebljavao Homer i *kibernetike*, znanosti koja proučava izradu i funkcioniranje automatskih strojeva koji mogu simulirati rad živih bića (koji znaju kamo otići, nemaju kormilara, ne mogu se izgubiti i dr.)

Čudan je i "san" što ga je usnuo Odisej na putu od Sherije do Itake. Čudan je zato što kada pripovijeda o plovidbama, Homer nikada ne pripovijeda o ljudima koji moraju zaspati; čudan je jer se taj san ne prekida niti kada pristaju brodom i njegovo trajanje nije točno određeno. Osim toga, Alkinoj tvrdi da njegovi brodovi mogu svakoga odvesti bilo kamo i vratiti se u toku dana. Ima li potrebe spavati ako je put tako kratak? Je li možda Odisej putovao u svijet bogova? Je li putovao kamo "nije smio", pa zato Posejdon kažnjava Feačane? Jesu li prekršili neku zapovijed? Jesu li krivi zato što su dozvolili jednom Zemljaninu da otiđe tamo kamo nije smio? Je li njihova konkretna sposobnost da omoguće "posebna putovanja" moguća zbog činjenice što ih je i sam Zeus nazivao *ankìtzeoi*, "bliskima, sličnima, ro-

đacima bogova" (Odiseja V, 35) poput sumerskih *Lugal* i biblijskih *Gibborìm*? Podsjetimo ipak da su Nausikaja i Areta, Alkinojeve kćer i žena, opisane kao "bjeloruke", upravo kao što je opisana i jedna kasta sumerskih Anunnakija (Galga) koji su bili "bijeli poput mlijeka". Ono što je sigurno jest da zbog straha od ljutnje bogova od kojih je poticao, Alkinoj kaže:

> Nego kad vam velim, učinite dajte ovako:
> Prestan'te jednoć ljude otpremati, dođe l' nam kada
> u grad tkogod (...)[3]
> (*Odiseja*, XIII, 179-181).

"Smrtnici" su, dakle, bili oni koji se više nisu smjeli prevoziti na tim brodovima, brodovima koji su bili rezervirani za neku drugu tipologiju korisnika.

1393.-1391.. g. pr. n. e.

U jednoj od ovih godina zabilježen je dan u kojem "nije bilo zore nad Andama, nije bilo zore 24 sata". U Bibliji se (Jš 10,12-13 i Jš 11) pripovijeda da je "stalo sunce nasred neba gotovo cio dan" kako bi omogućilo Izraelitima da poraze Amorejce. S jedne strane svijeta imamo, dakle, pripovijest o "najdužem danu", a istovremeno neobičnom slučajnošću na drugoj hemisferi imamo sjećanje na "najdulju noć". Nalazimo se u trećoj godini vladavine pred-Inka vladara Titu Yupanqui Pachaha, četrdeset godina poslije židovskog izlaska iz Egipta, u razdoblju u kojem Židovi osvajaju područja što im je dodijelio Bog. Događaj je popraćen padanjem kamenja s neba. Je li se radilo o prolasku kometa (kometi putuju u pravcu koji je suprotan od smjera Zemljine rotacije) koji je

3 *Homerova Ilijada i Odiseja*, (preveo i protumačio Tomo Maretić), Matica hrvatska, Zagreb 1961.

trenutno zaustavio kretanje Zemlje? Objašnjenje se možda nalazi u grčkom mitu o Faetonu koji govori o padu nebeskog tijela koji je zapalio dio planeta (Libija) i koji je potom pao u ušće rijeke Eridan, danas rijeka Pad (Po). Tako je vjerojatno došlo do privremenog pomaka Zemljine osi, s produljenjem dana na jednoj polutci a noći na drugoj? (Vidi radove Emilija Spedicata).
Nakon ovog datuma bilježe se nove monumentalne građevine u Teotihuacanu. Služe li piramide možda da se njima svetkuje ponovno započinjanje Sunčevog kretanja?
Završava se "Treće sunce" Asteka koje završava s kamenjem i olujama svemirskog događaja.

1386. g. pr. n. e.
U tradicionalnim kronologijama nalazimo se u vremenu faraona Amenofisa III. Na jednom natpisu govori se o pokrajini u kojoj žive Šušu od *Yhw*, "Jahvini narodi". Natpis podsjeća na Jahvin narod sadržan u Deborinoj pjesmi (usp. Suci 5).

1375.-1047 g. pr. n. e.
Srednje Asirsko kraljevstvo.

1352. g. pr. n. e.
Monoteist Eknaton postaje faraon.
Po novim kronologijama ovaj se događaj zbio 1022. pr. n. e. i njegova vladavina paralelna je s vladavinom biblijskog kralja Davida.

1300.-1200. g. pr. n. e.
Dorani provaljuju u Grčku, a Izraeliti provaljuju u Kanaan. Zanimljivo je podsjetiti da grčki bogovi nisu dolazili s neba već iz precizno određenih područja Srednjeg istoka. Postoje i mnoge (genea-

loške i ratničke) analogije između grčkih i hinduskih bogova. Zeusu, Ateni i Apolonu iz grčke trijade (vrhovni bog, djevica-ratnica i nebeski kočijaš) odgovaraju Adad (Enlilov sin), Ištar (putnica i ratnica Inanna) i Šamaš (zapovjednik astronauta Anunnakija).
Delfi se nalaze na jednakoj udaljenosti od Jeruzalema (zapovjednog centra) i svemirske luke na Sinaju; širina kuta između putova koji povezuju Delfi s Jeruzalemom i Baalbekom jednaka je. Grci su Delfe smatrali centrom svijeta jer su bili glavno pristanište opskrbne mreže za letove polubogova. Udaljenost Delfija od drugih svetišta je ista. U Delfima su govorili bogovi!

1289. g. pr. n. e.
Natpisna ploča Setija I. pronađena u Bet-Šeanu, spominje "abramitsko" pleme Šasu.

1286. g. pr. n. e.
Faraon Ramzes II. poražen je od Hetita u Kadešu (Libanon) iako je Ramzesu uz bok bio bog Amon-Ra koji mu i "osobno" pomaže pobjeći.
Slabost Babilonije pogoduje usponu Asiraca koji 1250. g. pr. n. e. pod Salmanasarom I. ustanovljuju svoju prijestolnicu u mjestu Nimrud (Kalah).
Elamiti (vjerni Enlilu) pljačkaju Babiloniju 1170. g. pr. n. e.

1279. g. pr. n. e.
Prema tradicionalnoj kronologiji, Ramzes II. postaje faraon.

1230. g. pr. n. e.
Faraon Merenptah slavi pobjedu u vojnom pohodu u Palestini i spominje "izraelsko pleme".

1209. g. pr. n. e.
Stela Izraela, natpisna ploča iz posmrtnog hrama faraona Merenptaha u Tebi, datira se u ovu godinu. Na njoj faraon Merenptah navodi da su na zemlji koju je osvojio "bili Izraeliti".

1200. g. pr. n. e.
Pojavljuje se civilizacija Maja.

1137. g. pr. n. e.
U Babiloniji vlada Nabukodonozor I.

1112.-1074. g. pr. n. e.
Tiglat-Pileser I. učvršćuje moć Asirskog kraljevstva.
Od 1050. do 970. g. pr. n. e. odvijaju se događaji opisani u *Prvoj i Drugoj knjizi o Samuelu* koje sadrže zanimljive podatke o religijskom, civilnom i svakodnevnom životu tog vremena, a koje su kasnije potvrdili arheološki nalazi. Opisuju i međunarodnu situaciju tog vremena koju karakterizira slabost dviju velikih sila na Srednjem istoku.

1022. g. pr. n. e.
Prema novim kronologijama, u ovo razdoblje pripadaju Šaul i David.

1000. g. pr. n. e.
Sukladno novoj kronološkoj hipotezi u Egiptu se, malo prije 1000. g. pr. n. e., uspostavlja monoteistički kult posvećen Atonu (ranija hipoteza bila je 13. stoljeće). Amenotep IV. postaje *Eknaton*.
David osvaja Jeruzalem u posljednjoj godini vladavine ovog faraona (Jeruzalem je bio okupiran od Jebusejaca). Osvajanje Jeruzalema sugerira da je postojao direktan odnos između Davida i Jahve koji

su komunicirali kroz Kovčeg Saveza, zbog kojeg je David nosio *efod*. Salomon daje izgraditi Hram zajedno sa *Qodesh ha-Qodashim*, (*sancta sanctorum*, "svetinjom nad svetinjama"), najsvetijim dijelom tabernakula, mjesto u kojem se trebao čuvati Kovčeg Saveza. Jesu li se u onim mračnim sobama čuvale kontrolne ploče i ploče za komunikaciju? Najskriveniji dio Salomonovog Hrama sadržavao je *shekinah* ("božansko prisutstvo"), kojeg su nazivali i *Dvir*, "onaj koji govori". Nedugo nakon dovršenja Hrama na egipatsko su se prijestolje vratili faraoni vjerni Ramzesu (Ra) koji 925. osvajaju Jeruzalem i pljačkaju Hram, odnoseći ono što su u njemu našli.

948. g. pr. n. e.
U Izraelu, po novoj kronologiji, vlada Salomon.

933. g. pr. n. e.
U Izraelu su prisutne dvije monarhije (Juda i Izrael).
Prema novim kronologijama, započinje razdoblje vladavine Ramzesa II., faraona kojeg Židovi poznaju pod imenom Šišak, a koji pljačka Solomonov Hram; na prijestolju Jude vlada Roboam.
U Egiptu dolazi na vlast XX. dinastija (od Ramzesa III. do Ramzesa XI.)

883. - 612. g. pr. n. e.
Novo asirsko kraljevstvo doživljava veliku ekspanziju zahvaljujući Asurbanipalu II.

880.- 850. g. pr. n. e.
Prorok Ilija izaziva Baalove svećenike na brdu Karmel; njegov Bog šalje mu s neba oganj koji "proguta paljenicu i drva, kamenje i prašinu, čak i vodu u jarku isuši". Voda je bila upotrijebljena da smoči paljenicu kako bi moć Božjeg "ognja" bila očitija (1Kr

18,25-40). Ilija često koristi "oganj s neba" kako bi uništio svoje neprijatelje (2Kr 1,9-12).
Ilija biva podignut na nebo od strane bogova koji ga uzimaju u "ognjena kola" u koja ga podiže "u vihoru". (2Kr 2,1-18).
U ovom su razdoblju dakle "bogovi" još uvijek na Zemlji?
U Asiriji vlada Asurbanipal II.
U Samariji vlada dinastija kralja Omri.

776. g. pr. n. e.
U Izraelu djeluju proroci Hošea, Amos i Mihej.
U Grčkoj se organiziraju prve Olimpijske igre na kojima su se natjecatelji morali takmičiti goli: trebalo je biti siguran da se natječu *samo ljudska bića*, dakle samo oni istih sposobnosti. Povijesne bilješke od onog vremena pa nadalje ne donose više zapise o nadljudskoj prisutnosti.
Eziod pripovijeda o *borbama između bogova i titana* koje su se vodile strašnim oružjem uništavajućeg učinka; *Mahabharata* pripovijeda o sličnim sukobima u kojima bi se oružje neprijatelja pretvorilo u prah, a onome koji ne bi umro otpadali bi nokti i kosa, ptice bi pobijelile, kada bi bljesak oružja nestao postao bi fini prah.
U *Ramayani* su opisana Ramina kola: piramida koja vertikalno polijeće uz veliku buku i pali ono što je oko nje.

765. g. pr. n. e.
Rađa se (možda) biblijski prorok Izaija.

745-727. g. pr. n. e.
Na vlasti je asirski Tiglat-Pileser III.; nakon njega slijede Šalmanasar V., Sargon II., Senaherib, Asarhadon i Asurbanipal (*Sardanapal* za Grke).
Osnovana je velika knjižnica u Ninivi.

U ovo razdoblje pripadaju spisi koji Jahvi pridodaju i družicu imenom Ašera (ime podsjeća na Aštarot, Ištar, Astarta, Inanna).

735. g. pr. n. e.
Od 735. do 701. Asirija se nameće kao hegemonijska sila na Srednjem istoku.
Siro-efraimitski rat.

721. g. pr. n. e.
Asirci ruše Izraelsko kraljevstvo. *Kraljevi I* i *II* pripovijedaju o kraljevstvima koja su se izmjenjivala na područjima koja su Židovi osvojili: David, Salomon, zatim podjela na Kraljevstvo Juda na jugu i Izraelsko kraljevstvo na sjeveru te Nabukodorozovo osvajanje. O istom povijesnom razdoblju govore i dvije *Knjige ljetopisa*.

701. g. pr. n. e.
Asirac Sanherib provaljuje u Kraljevstvo Juda.

689. g. pr. n. e.
Asirac Sanherib pokušava zauzeti Jeruzalem, ali njegova vojska biva uništena intervencijom jednog Božjeg poslanika.

668-626. g. pr. n. e.
U Asiriji vlada Asurbanipal.
Živi i djeluje biblijski prorok Naum koji opjevava pad Tebe i Ninive.

650. g. pr. n. e.
U Epidauru svetište biva posvećeno Asklepiju, Apolovom bogu-sinu koji je poznavao liječničko umijeće. Asklepija je odgojio i obrazovao Hiron, kentaur koji je odgojio i Jasona, vođu Argonauta (sve osoba-

ma "božanskog" znanja). Apolon je nadletio brod Argonauta koji je sagradila božica Atena. Atena je brodu dala i "gredu koja govori". Rađa se biblijski prorok Jeremija. Obavlja svoju zadaću za vrijeme babilonske vladavine, za koju je on preporučao da se Židovi podrede, što je bilo u suprotnosti s proegipatskom strujom koju su podržavali judejski kraljevi. Njegov prijedlog nije prihvaćen, Jeruzalem je osvojen, a Židovi deportirani u Babiloniju. Jeremijin pomoćnik i prijatelj bio je Baruh, također poznat kao prorok jer su pod njegovim imenom skupljeni spisi iz II. i I. st. pr. n. e.

639. g. pr. n. e.

Pada Asirsko carstvo, uništeno unutarnjim pobunama koje su poticane iz Babilonije. Tvorci novog Babilonskog kraljevstva su Nabopolasar i Nabukodonozor II (604. - 562. pr. n. e.). Podsjećamo da je *Nabu* bilo ime Mardukovog boga-sina.

Na judejsko prijestolje zasjeda kralj Jošija poznat po važnim reformama na religijskom planu.

Između 640. i 609. g. pr. n. e. u Judejskom kraljevstvu djeluje prorok Sefanija.

612. g. pr. n. e.

Započinje razdoblje Nabukodonozorove vladavine.

Kroz posljednja dva stoljeća često smo citirali imena asirskih i babilonskih vladara, te je upravo kod njih Biblija (koja je vrlo daleko od nepogrešivosti) napravila podosta pogrešaka. Citirajmo samo neke među mnogima u Starom zavjetu:

- u Tob 1,2 piše kako se deportacija o kojoj se govori u tom odlomku dogodila u vrijeme Šalmanasara, a ustvari se dogodila u vrijeme Tiglata Pilesera III.

- u Tob 1,15 piše da se nakon Šalmanasarove smrti na tron popeo njegov sin Sanherib, dok je ustvari to bio Sargon II.
- u Dn 4,30 govori se o Nabukodonozorovom "ludilu", dok je umna poremećenost pogodila njegova sina Nabonida (555.–539. pr. n. e.) koji je napustio tron i Babiloniju da bi se vjerojatno povukao u oazu Tema (događaj je ispripovijedan u jednom Kumranskom dokumentu koji je poznat kao *Nabonidova molitva*).
- u Dn 5,2 piše kako je Baldasar bio Nabukodonozorov sin. Bio je zapravo Nabonidov sin.
- u Dn 5,30 piše da je Baldasar ubijen za vrijeme osvajanja Babilona. Kralj koji je te noći ubijen jest Nabonid, budući da je Baldasar već ranije ubijen u jednoj bitci izvan grada.
- u Dn 6,1 piše kako je nakon Baldasarove smrti Darije Medijac dobio Babilonsko kraljevstvo, dok je zapravo perzijski kralj Kir osvojio grad, a Darije ga je osvojio tek u 521. pr. n. e., pobijedivši pobunjenika koji je bio na vlasti pod imenom Nabukodonozor IV.
- u Jdt 1,1 se govori o Nabukodonozoru koji vlada nas Asircima u Ninivi, što nije vjerojatno.

597. g. pr. n. e.

Židovi su deportirani u Babiloniju.

U VI. st. pr.n.e. počinje se afirmirati monoteistička religiozna misao. To se događa *istovremeno* kod Izraelita, Babilonaca i Perzijanaca.

Živi i djeluje biblijski prorok Ezekiel: odveden je u egzil u Babiloniju, gdje obavljao svoje proročke dužnosti u korist izgnanih sunarodnjaka, postavši njihov oslonac. Jedan je od proroka kojem se pripisuju detaljni opisi nebeskih kola na kojima su putovali Elohimi.

U ovom razdoblju moguće da biblijski prorok Habakuk dovršava svoje djelo.

592-550. g. pr. n. e.

Ezekiel ima viziju nebeskih kola (Ez 1,4-27).

Za neke biblijski opisi putovanja i hrama koji je Ezekiel posjetio podsjećaju na Chavin de Huantar na Andama: visoka planina, usmjerenje prema istoku, rijeka koja teče ispod. Zar Ishur/Jahve, gospodin Anda, želi da jeruzalemski hram bude jednak peruanskom?

Valja reći da su Majmonid i Nahmanides (dvojica među najvećim židovskim komentatorima Starog zavjeta, iz 1100. -1200. g.) tvrdili da se ovaj dio Biblije i jedno poglavlje iz Knjige Postanka treba prenositi od učitelja, najviše jednom ili dvojici učenika. Smatralo se da informacije koje se u njima prenose može shvatiti i prihvatiti tek manji broj odabranih. Čini se da se u isto razdoblje može smjestiti i konačni Enkijev odlazak iz Amerike zbog još jednog rata između bogova.

Vrlo važni religijski centar Chavin biva uništen u ratu u kojem su uključeni bogovi i ljudi – započinje kult jaguara.

Quetzalcoatl/Enki odlazi u Nepal?

539. g. pr. n. e.

Perzijanci pod vodstvom Kira Velikog osvajaju Babiloniju te se Židovi mogu vratiti u svoju zemlju.

U ovom razdoblju žive i djeluju Ezra (ako je uopće postojao) te, u narednom stoljeću, Nehemija. Oni, uz dozvolu perzijskog kralja Artakserksa, ponovno izgrađuju židovsku naciju, bogoštovlje, građanski život i grad Jeruzalem.

Buda i Konfucije započinju svoje propovijedanje.

520. g. pr. n. e.

Pod vladavinom Darija I. odvija se djelovanje biblijskog proroka Hagaja. Perzija ima hegemoniju nad Srednjim istokom. Njegov je

suvremenik prorok Zaharija koji spada možda u prvu grupu povratnika u domovinu nakon egzila i koji je pomogao u obnovi; posebno su zanimljive njegove vizije koje upućuju na leteće objekte Elohima.

485-465. g. pr. n. e.
U Perziji vlada Kserkso I., sin Darija Velikog. Kserkso se može poistovjetiti s Ahasverom iz biblijske knjige o Esteri, kraljici koja je živjela u velikoj carskoj palači u gradu Suzi (Perzija). Valja uzgred spomenuti da Estera podsjeća na božicu Ištar, a njen biblijski zaštitnik Mordokaj podsjeća na Marduka.

482. g. pr. n. e.
Vladar Kserkso daje uništiti babilonski zigurat koji je služio kao grob boga Marduka.

450. g. pr. n. e.
Tebanski svećenici nabrajaju Herodotu 341 generaciju vladara – ukupno 11.340 godina vladavine Egipatskog kraljevstva. Isprva vladaju bogovi, zatim polubogovi, Horusovi drugovi. Slijede zatim ljudske dinastije – faraoni se smatraju izravnim nasljednicima bogova te, kao takvi, ovlašteni da vladaju i dostojni uživati besmrtnost. Je li moguće da je *mumificiranje ustvari pokušaj da se reproducira događaj o kojem se nakon odlaska bogova izgubilo sjećanje i tehnika?* Jesu li duga međuplanetarna putovanja ostvariva kroz "prividnu smrt" induciranu hibernacijom te kasnijim "uskrsnućem" koje se događa na "drugom svijetu"? Jesu li sarkofazi nadahnuti uređajem za hibernaciju sa svom opremom, alatima i hranom koji su morali pratiti "putovanje" onog koji će kasnije "oživjeti" u svijetu "bogova"? Je li moguće da se toga sjećaju svećenici, čuvari znanja? Dolazi li od te moguće "iluzije" ideja drugog života?

U ovo razdoblje moguće pripadaju spisi pripisani proroku Malahiji o kojima se vrlo malo zna.

331. g. pr. n. e.
Aleksandar Veliki osvaja Babiloniju.

III. st. pr. n. e.
Žive i pišu svoje povijesne preglede egipatski svećenik Maneton i babilonski svećenik Beros koji -držeći se dokumenata sačuvanih u arhivima njihovih hramova - sastavljaju popise onih koji su vladali na njihovim područjima od najstarijih vremena. U njihovim zapisima pronalazimo nadljudska trajanja raznih pretpotopnih kraljevstava. Čini se da od III. st. pr. n. e. "bogovi" više nisu prisutni na Zemlji.

DODATAK 2

Rječnik bitnih pojmova

Amonci

Amonci su potomci Ben Ammija, koji je bio Moabov brat i drugi Lotov sin (Post 19,37-38). Nakon što su porazili Zamzumijce istočno od Mrtvog mora, naselili su se u području između rijeka Arnon i Jabok (Yabbòq) odakle su ih Amorejci protjerali prema istočnom rubu pustinje. Bili su isključeni iz izraelske zajednice jer su štovali vrača Bileama (*Balaam*).

Amorejci

Općeniti termin kojim su se označavali narodi koji su živjeli u Palestini prije dolaska Židova. Naziv je bio i sinonim za Kanaance.

Aštarta

Božica koju su častili u sjeveroistočnom semitskom području (babilonska *Ishtar*), predstavljale je Veliku majku za Feničane i Kanaance: njezin je kult bio vezan uz plodnost i rat. Najvažniji su centri štova-

nja bili Sidon, Tir i Biblo, ali bila je poznata i na Malti, u Tharrosu na Sardiniji i mjestu Erice na Siciliji. Ušla je i u egipatski Panteon gdje je poistovjećena s Izidom. U kasnijem je razdoblju združena s grčkom božicom Afroditom i rimskom Venerom. Ime Aštarta često se pojavljuje u Starom zavjetu, čak i u množini (*Ashtarot*, vidi Suci 10,6). U tim slučajevima označava ženska božanstva koja odgovaraju *Baalìm* za muški rod.

Biblija Stuttgartensia

Biblia Hebraica Stuttgartensia (BHS) izdanje je hebrejske Biblije objavljeno od strane Deutsche Bibelgesellschaft (Njemačko biblijsko društvo) iz Stuttgarta. Riječ je o tekstu koji je precizna kopija masoretskog teksta iz *Codex Leningradensisa (L)* te predstavlja službenu verziju hebrejsko-aramejskog teksta za Židove i kršćane. Tekst je isti kao onaj koji je objavio *The British and Foreign Bible Society* iz Londona: *Letteris Bible.*

Edin/Eden

(usp. Post 2,10)

Vjerojatno ih je bilo dva: jedan u Africi (bogovi enkiti), a drugi u Sumeru (bogovi enliliti) kamo su dovedeni Adam i Eva. Četiri biblijske rijeke koje izlaze iz Edena su Gihon (današnji Aras, neko vrijeme i Gaihun), Pison (današnji Uhizun), Hiddekel (Tigris) i Perath (Eufrat). Izvori ovih rijeka nalaze se na području koje je odmah zapadno od Kaspijskog jezera, u blizini jezera Urmia i Van (Armenija-Kurdistan).

Točna bi lokacija trebala biti zona u kojoj se nalazi današnji Tabriz (Iran) – dolina Adji Chay, na perzijskom *Meidan* (tj. "mjesto okruženo zidovima"). Zemlje Cush (Azerbajdžan) i Avila (regija Anguran u Iranu) kroz koje prolaze spomenute rijeke Gihon i Pison nalaze se

u današnjem Azerbajdžanu i na obližnjim gorama sjevernog Irana. Rijeka koja prolazi kroz Eden ponire u blizini jezera Urmia i zatim ponovno izvire tvoreći izvore četiriju rijeka: dvije od njih (Gihon i Pison) utječu u Kaspijsko jezero, a dvije (Tigris i Eufrat) u Perzijski zaljev.

Arheolozi drže da su Sumerani stigli na teritorij koji će kasnije postati Sumer (na jugu Mezopotamije) migracijom iz planinskog područja koje graniči s Kaspijskim jezerom. Njihov se najvažniji bog poistovjećivao s planinom, a njihovi stepenasti hramovi (zigurati) podsjećaju upravo na ove prirodne formacije.

Riječ *Eden* prevedena je na grčki s *paradeisos*, koji dolazi od *pairidaeza* iz zoroastrijske religije (čiji su korijeni mogu smjestiti upravo na teritorij Edena). Termin na avestičkom jeziku znači "ograđeno mjesto".

Hebrejska riječ za "vrt", *gan*, dolazi od korijena *ganan*, što znači "ograditi". *Gan eden* znači dakle "ograđeni vrt Edena" koji se, kao što kaže Biblija, zaista nalazi "na istoku" u odnosu na palestinski teritorij u kojem je Stari zavjet sastavljen i uređen.

Hebrejski korijen *adhan* upućuje nas i na pojam "radosti sretnog života". Iz zemlje Sumera (jug Mezopotamije) doseže se nebo (raj na zemlji) prelazeći sedam planinskih lanaca (od planinskog lanca Zagros dalje) sa sedam gora (jesu li to "sedmera vrata" iz babilonskih i hebrejskih pripovijesti?): to je vjerojatno sedam neba koja se, u hebrejskoj mitologiji (Talmud) moraju prijeći da bi stiglo do raja.

Kajin je iz Edena izgnan u zemlju Nod, čiji se stari toponimi nalaze upravo na istoku u odnosu na vjerojatni biblijski Eden. Kerubini koji su postavljeni kao stražari mogli bi biti na lokalitetu *Keruhabad*, "boravištu Kherua"; *Kherubi*, čuvari teritorija. Ovaj teritorij nadvisuje vulkan Sahand, blistava planina na kojoj su se sretali bogovi i, možda, "Božja planina" za Bibliju.

Odgovara li ovaj Eden izvornoj "Zemlji živućih", egipatskom Tilmumu? Odavde su potjecali izvorni bogovi:

- Enki (Ea – Ya – Yahwèh)
- Ninurshag (Majka živućih – Hawwah – Eva)
- Inanna (Ishtar – Aštarta – Ashtaroth)
- Dumuzi (Asar – Marduk – Oziris)

***Eneade* (Plotin)**

Plotin (rođen oko 205. g. n. e., Likopolis, Egipat, umro oko 270. g. n. e., Minturno, Lacij) bio je jedan od najvažnijih filozofa antike, nasljednik je Platona te se smatra ocem neoplatonizma. Njegovo je učenje sadržano u *Eneadama*, koju je uredio i objavio njegov biograf Porfirij. Djelo se sastoji od šest dijelova po devet rasprava, uređenih prema sustavu koji počinje s raspravama o problemima koji su svjetovni i vezani za zemaljski život, prelazeći zatim na metafizičku razinu (nebeska providnost, duša, psihičke i intelektualne sposobnosti...) i dospjevši na kraju na vrhovnu božju stvarnost.

Eridu

Najstarija naseobina "bogova" Sumera. Pojam upućuje na "boravište smješteno daleko" od izvornog boravišta. Bilo je središte kulta boga Enkija koji je pokrenuo melioraciju močvarnog terena: grad je bio sagrađen na važnom sustavu kanala i močvara. Ime *Eridu* može upućivati na biblijsko *Irad / Iarad*, Henokovog sina, "graditelja gradova".
U Post 4,17 pripovijeda se o naselju u nizini i utemeljenju jednog grada što će ga sagraditi Henok i kojem će nadjenuti ime *Irad / Iarad*. Ovo ime znači "onaj koji se spustio" i čini se da upućuje na ili migraciju s uzvišenih teritorija prema nizini ili na one koji su "sišli s visoka". Riječ je o današnjem Tell Abu Shahrainu, 315 km jugoistočno od Bagdada.

Etiopska knjiga proroka Henoka

Etiopska knjiga proroka Henoka apokrifni je tekst hebrejskog podrijetla prihvaćen samo od koptske tradicije. Njezina definitivna redakcija potječe iz I. st. pr. n.e. i pristigla nam je u verziji na jednom staroetiopskom (Geez) jeziku, odakle joj i naziv. Možda je rezultat spajanja prijašnjih tekstova. Sastoji se od različitih dijelova: *Knjiga Stražara* (odlomci 1.-36.), *Knjiga Prispodoba* (odlomci 37.-71.), *Knjiga Astronomije* ili *Knjiga Nebeskih zvijezda* (odlomci 72-82), *Knjiga Snova* (odlomci 83-90), *Henokovo pismo* (odlomci 91-104) i završni dio (odlomci 105-108) poznat i kao *Noina Apokalipsa*.

Josip Flavije

Josip Flavije (rođen 37. g. n. e. u Jeruzalemu, umro u Rimu oko 100. g. n. e.) bio je iz plemenite obitelji, odgojen u okviru židovske tradicije, ali s utjecajima grčke i latinske kulture. Slijedio je Toru, bio blizak farizejskom pokretu i protivnik nacionalističkih pokreta. Godine 64. otišao je u Rim, stekavši pozitivne dojmove. Za vrijeme prvog judejskog rata (66. g.) bio je guvernator Galileje. Kada su pobunjenici shvatili da se više ne mogu suprotstavljati Rimljanima odlučili su izvršiti samoubojstvo. Josip je uspio ostati živ te se predao Rimljanima. Susreo se s Titom Flavijem Vespazijanom kojem je prorekao da će postati imperator te mu je poradi ove sretne najave budući gospodar Rima poštedio život. Josip se vezao za carsku obitelj, uzevši čak i ime *gens* Flavia. Živio je zatim u Rimu pišući djela koja, iako su imala snažnu prorimsku crtu, također su širila elemente hebrejske kulture. Njegovo djelo *Judejski rat* predstavlja glavni povijesni izvor o ratu Židova protiv Rima te sadrži i opis posljednjih dana židovske utvrde Masade. U djelu *Hebrejske starine* postoje i zapisi o figuri Isusa Krista kao i važnih podataka o vjerskim pokretima u judaizmu tog vremena.

Knjiga Jubileja

Naziva se još i *Malom knjigom Postanka* te je samo Koptska crkva smatra kanonskom. Sastavljena je vjerojatno na hebrejskom potkraj II. st. pr. n. e. i donosi nam povijest svijeta od stvaranja do izlaska iz Egipta, dijeleći događaje na razdoblja od 49 godina (Jubileje, odakle i naziv knjige) koja se opet dijele na razdoblja od sedam godina.

Masoreti

Masoreti su bili oni čuvari "tradicije" (*masorah*) koji su u I. tisućljeću nove ere intervenirali u biblijske tekstove s ciljem da definitivno odrede kanon. Učinili su razne zahvate: definirali pravopis i izgovor s umetanjem vokala; podijelili tekstovni niz na riječi, knjige, odjeljke, stihove; popravili tekstove kako bi se spriječila pogrešna tumačenja. Među rukopisima koje su razni masoreti kroz stoljeća predlagali, nametnuo se rukopis koji je razradila obitelj Ben Asher iz Tiberijadske škole u VIII. st. n.e. koji je zatim priznat kao standardni tekst Biblije.

Naqdanìm su bili oni koji su razradili i primijenili sustav točaka i crtica na biblijski konsonantski tekst. Točkama i crticama označili su vokale te omogućili čitanje i pravilan izgovor svetog teksta. Iz toga je stvoren složen i precizan sustav vokalizacije koji - zbog svoje složenosti - ovdje nije uzet u razmatranje.

Mitohondriji

Mitohondriji su organele prisutne u stanicama svih životinja i biljaka čiji metabolizam ovisi o kisiku. Riječ je o malim organima zaduženim za stanično disanje. Njihova najvažnija funkcija sastoji se od izvlačenja energije od organskih supstanci; osim toga, služe regulaciji staničnog ciklusa i stvaranju topline.

Moab

Ovim se pojmom nazivalo područje između Mrtvog mora na zapadu i Sirijske pustinje; na jugu se završavao brzicom Zered (današnjom Wadi el Kesa).

Moab je bio i Lotov sin, rođen iz incestuozne veze Lota i starije kćeri nakon uništenja Sodome i Gomore. Po njemu su nazvani Moabci (Post 19,37).

Sveti Ambrozije

Aurelius Ambrosius (rođen 334. ili 339. u Trieru, umro 397. u Milanu). Otac mu je bio prefekt Pretorija Galije. Kao pripadnik uglednijih obitelji pohađao najbolje škole u Rimu i posvetio se javnom životu: bio je istražni sudac, upravitelj Ligurije i Emilije te, na kraju, (u Milanu) guverner sjeverne Italije. Godine 374., iako još nije bio ni kršten, narodnom je voljom izabran za biskupa. Nakon što mu je car Flavije Valentinijan potvrdio službu, u roku od tjedan dana primio je sve sakramente i biskupsku kapu.

Borio se protiv arijanizma i poganstva. Imao je veliki utjecaj na javni život te je, zahvaljujući utjecaju na kršćanskog cara Teodozija, stalno pokušavao političku moć podjarmiti religioznoj. Napisao je mnoga moralna i teološka djela, uveo reforme u bogoslužje i liturgijsko pjevanje te odigrao presudnu ulogu u preobraćenju svetog Augustina, svojeg najpoznatijeg sljedbenika. Slavljen je kao svetac i upisan među crkvene naučitelje.

Ugarit

Ugarit je bio grad na sjevernoj obali Sirije koji položajem odgovara današnjem rtu Ras Šamra, nekoliko kilometara sjeverno od grada Latakije. Bio je to glavni grad istoimenog kraljevstva i izlaz na Medi-

teran važnog karavanskog puta iz Mezopotamije, na granici između teritorija Hetita na sjeveru i Egipćana na jugu.

Ur

Grad citiran u Bibliji kao "Ur Kaldejski" (Post 11,28.31), bio je Abrahamova domovina koju je on napustio sa svojim ocem Terahom i otišao u Kanaan. Ur je bio neprekidno naseljen od IV. tisućljeća pa sve do 300. g. pr. n. e. Početkom III. tisućljeća postao je jedan od najvažnijih sumerskih gradova. Posebno važnim ga je učinio Ur-Nammu koji je osnovao treću dinastiju čije se kraljevstvo protezalo na Babiloniju, Asiriju, Elam i srednji Eufrat. Uništen je u 18. st. pr. n. e. Nalazi se na teritoriju današnjeg Tell al-Mukayyara, 300 km jugoistočno od Bagdada.

Uruk

Uruk je bio središte kulta Anua i Inanne koji je izravno spustio s neba svoj hram *Eanna*. Prema Sumerskom kraljevskom popisu, grad je bio sjedište Druge dinastije poslije Potopa, nakon grada Kisha. Čini se da ime grada dolazi od akadskog *Uruk* i sumerskog *Unu(g)*, što bi značilo "Unukijev grad" odnosno "Henokov grad", po biblijskom patrijarhu koji je citiran u Post 4, a koji je vjerojatno sagradio i Eridu koji je nazvao prema sinu Irad /Iarad.

Biblija ga citira kao *Erek* (Post 10,10). Odgovara današnjem mjestu Warka, 250 km jugoistočno od Bagdada. Na ovom su mjestu arheolozi pronašli ostatke hrama Eanna, bijeli zigurat, palaču Sin-kašida (kralja Uruka) i mnogo pločica s klinastim pismom.

Verzija *Septuaginta*

Na latinskom *Septuaginta*; latinskom numetacijom: *LXX*; grčkom numeracijom: *O'*, slovo *omikron* iza kojeg slijedi polunavodnik –

verzija je Biblije na grčkom jeziku. Prema tradiciji, plod je prijevoda koji je obavilo sedamdeset (sedamdeset i dvoje) mudraca u III. st. pr. n. e. u Aleksandriji, gdje postoji važna židovska zajednica. Njezin je prijevod izravno zatražio Ptolomej II Filadelf. Ovaj se tekst još uvijek upotrebljava za liturgiju Starog zavjeta za istočne pravoslavne crkve grčke tradicije.

DODATAK 3

Corpus Hermeticum

Godine 1460. redovnik Leonardo da Pistoia (Leonard Makedonac) donio je u Firencu na dvor Cosima de' Medicija kopiju grčkog rukopisa *Corpus Hermeticuma*. Riječ je o djelu sastavljenom od 17 rasprava, pripisanom Hermesu Tresmegistosu (Hermesu "triput najvećem") koje predstavlja zbir antičke ezoterijske kulture. Cosimo de' Medici dodijelio je humanistu i neoplatonskom filozofu Marsiliju Ficinu zadatak da prevede na latinski jezik tih 17 teško protumačivih knjiga koje su bile pripisane autoru za kojeg su sami crkveni oci smatrali da je živio prije Platona.

Corpus Hermeticum se predstavlja kao priručnik ezoterijskih doktrina koje su se formirale u Egiptu za vrijeme Ptolomejevića (nasljednika Aleksandra Velikog, u vremenu od IV. st. pr. n. e. do I. st. n. e.) i koji vjerojatno proizlaze iz niza književnih djela kozmogonijskog, astrološkog i eshatološkog sadržaja. Radilo se o tekstovima koji su sadržavali mitove i pripovijesti o postanku svemira, rođenja bogova, stvaranja čovjeka i svih oblika života. Osim toga, *Corpus* je

donosio i principe učenja o "posljednjim stvarima" (*ta eskatà*, odakle termin *eshatološki*), tj. kraja svega što postoji.
Zbog širine i složenosti tema kojima se bavi lako je zamisliti da su ove knjige bile plod istraživanja i razmišljanja cijelog niza znanstvenika, mudraca, filozofa, svećenika i mislilaca – njihov pravi autor (ili priređivač) nepoznat je te se sa sigurnošću ne može znati kada su knjige nastale. Pretpostavlja se da je završni posao uređivanja obavljen između I. i III. st. n. e. Više od toga zasad nije moguće ustvrditi sa sigurnošću.

Hermes Tresmegistos

Lik Hermesa Tresmegistosa vjerojatno nastaje iz grčkog tumačenja egipatskog boga Thotha. Prikazivan je kao ibis, kao čovjek s ibisovom glavom ili čak kao pavijan. Thoth je vrlo stari lunarni bog (prema Platonu on je Egipćanima darovao pismo). Nazivan je još "pisar bogova" i "mjerač vremena". Za svećenike Hermopolisa (važnog egipatskog vjerskog centra) bio je demiurg koji je stvorio svijet zvukom svojeg glasa izgovarajući jednu jedinu, "moćnu riječ".
Thoth je, dakle, predstavljao poistovjećenje riječi (*logos*) i moći stvaranja; bio je vrhovna sinteza koja se postavljala kao jedini element koji je u stanju dati reda u kaosu koji je vladao u svemiru prije njegove intervencije. Nije bio jedan od bogova koji su sačinjavali Eneadu Heliopolisa (skupinu od devet božanstava koja su bila slavljena od svećenika Heliopolisa, čuvara jednog od najstarijih otkrivenja i religioznih učenja Egipta; eneada koju je stvorio Atum-Ra, činili su uz njega Šu, Tefnut, Geb, Nut, Oziris, Izida, Set i Neftis). Unatoč tome Thoth je bio bog koji je "računao nebo, brojao zvijezde i mjerio zemlju" te je imao sposobnost dopustiti umrlima život od "milijun godina". Bio je, osim toga, važan član grupe bogova tzv. "Prvog vremena", pripadao je grupi *Neteru* ("Stražara") koji su potjecali iz baj-

kovite zemlje zvane *Ta-Neteru* ("Zemlja bogova", "Zemlja čuvara"). Imao je stoga posebne moći, poput pomicanja ogromnih kamenih gromada samo snagom riječi te je zbog toga bio smatran Gospodarom magije.

Zanimljiv je podatak da je već u III. i II. st. pr. n. e. dogodila asimilacija između Thotha i Hermesa, o čemu su pisali Herodot, Platon, Jamblih iz Halkide i Ciceron, koji u *De natura deorum* iz I. st. pr. n. e. govori o tome kao o već davno ustaljenoj tradiciji. Hermes je, dakle, bio Gospodin riječi koja stvara i uređuje. U tom je smislu bio nositelj učenja o spasenju, u stanju spasiti svijet od destruktivnih snaga. Bio je, dakle, posrednik, čuvar i djelitelj one mudrosti koja jedina može osloboditi ljude od snage zla.

DODATAK 4

Popis kratica

STARI ZAVJET

Petoknjižje

Post – Knjiga Postanka
Izl – Knjiga Izlaska
Lev – Levitski zakonik
Br – Knjiga Brojeva
Pnz – Ponovljeni zakon

Povijesne knjige

Jš – Jošua
Suci – Knjiga o Sucima
Rut – Ruta
1Sam i **2Sam** – Prva i Druga knjiga o Samuelu
1Kr i **2Kr** – Prva i Druga knjiga o Kraljevima
1Ljet i **2Ljet** – Prva i Druga knjiga Ljetopisa
Ezr - Ezra

Neh - Nehemija
Tob - Tobija
Jdt - Judita
Est - Estera
1Mak i **2Mak** - Prva i Druga knjiga o Makabejcima

Mudrosne knjige

Ps – Psalmi
Job - Job
Izr – Mudre izreke
Prop – Propovjednik
Pj – Pjesma nad pjesmama
Mudr – Knjiga Mudrosti
Sir – Knjiga Sirahova

Proročke knjige – veliki proroci

Iz - Izaija
Jr – Jeremija
Tuž - Tužaljke
Bar – Baruh
Ez – Ezekiel
Dn – Daniel

Proročke knjige – mali proroci

Hoš – Hošea
Jl – Joel
Am – Amos
Ob – Obadija
Jon – Jona
Mih – Mihej

Nah – Nahum
Hab – Habakuk
Sef – Sefanija
Hag – Hagaj
Zah – Zaharija
Mal – Malahija

NOVI ZAVJET

Evanđelja

Mt – Evanđelje po Mateju
Mk – Evanđelje po Marku
Lk – Evanđelje po Luki
Iv – Evanđelje po Ivanu

Djela apostolska

Dj - Djela apostolska

13 poslanica pripisanih Pavlu

1Kor i **2Kor** – Prva i druga poslanica Korinćanima
Gal – Poslanica Galaćanima
Ef – Poslanica Efežanima
Fil – Poslanica Filipljanima
Kol – Poslanica Kološanima
1Sol i **2Sol** – Prva i druga poslanica Solunjanima
1Tim i **2Tim** – Prva i druga poslanica Timoteju
Tit – Poslanica Titu
Flm – Poslanica Filemonu
Heb – Poslanica Hebrejima, čije je pripisivanje Pavlu bilo opovrgavano već od starog doba

7 tzv. "katoličkih" poslanica

Jak – Jakovljeva poslanica

1Pt i **2Pt** – Prva i Druga Petrova poslanica

1Iv, **2Iv** i **3Iv** – Prva, Druga i Treća Ivanova poslanica

Jd – Judina poslanica

Otkrivenje

Otk – Otkrivenje

Najvažnija bibliografija

(Razni autori), *La Bibbia concordata – Antico testamento.Pentateuco*, Arnoldo Mondadori Editori, Milano 1982.

(Razni autori), *Dalla preistoria all'antico Egitto*, Utet, De Agostini – G. E. L'Espresso, Roma 2004.

(Razni autori), *Enciclopedia della Bibbia (Vol. 1-6)*, Elle Di Ci, Leumann (TO) 1969.

(Razni autori), *Sefèr Toràh Nevijm u-Ketuvìm*, The British and Foreign Bible Society, London

Alford A. F., *Quando gli dèi scesero sulla terra*, Newton & Compton, Roma 2001.

Alford A. F., *Il mistero della genesi delle antiche civiltà*, Newton & Compton, Roma 2002.

Anati, E., *Har Karkom Montagna sacra nel deserto dell'esodo*, Jaka Book, Milano 1984.

Anati, E., *Har Karkom – La montagna di Dio*, Jaka Book, Milano 1986.

Armstrong K., *Storia di Dio. Da Abramo a oggi: 4000 anni alla ricerca di Dio*, Marsilio Editori, Venezia 1998.

Artom M. E., *Corso pratico di morfologia ebraica*, Unione delle comunità israelitiche italiane, Roma 1975.

Ayo P., *Alien Report, Documenti, testimonianze e prove definitive di settanta anni di presenze ET sulla Terra*, Strangedays News, Roma 2009.

Baldacci M., *La scoperta di Ugarit*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 1996.

Baldacci M., *Il libro dei morti della antica Ugarit*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 1998.

Baldacci M., *Prima della Bibbia*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 2000.

Baldacci M., *Il diluvio*, Arnoldo Mondadori Editore, Milano 2000.

Bauval, R. - Hancock G., *Custode della Genesi*, Casa Editrice Corbaccio, Milano 1997.

Bauval, R. - Gilbert, A., *Il mistero di Orione*, Corbaccio, Milano 1997.

Beretta P. (ur.), *Bibbia Ebraica Interlineare – Genesi*, Ed. San Paolo, Cinisello Balsamo (MI) 2006.

Beretta P. (ur.), *Bibbia Ebraica Interlineare – Esodo*, Ed. San Paolo, Cinisello Balsamo (MI) 2007.

Beretta P. (ur.), *Bibbia Ebraica Interlineare – Levitico*, Ed. San Paolo, Cinisello Balsamo (MI) 2003.

Beretta P. (ur.), *Bibbia Ebraica Interlineare – Numeri*, Ed. San Paolo, Cinisello Balsamo (MI) 2004.

Beretta P. (ur.), *Bibbia Ebraica Interlineare – Deuteronomio*, Ed. San Paolo, Cinisello Balsamo (MI) 2002.

Beretta P. (ur.), *Bibbia Ebraica Interlineare – Cinque Meghillot*, Ed. San Paolo, Cinisello Balsamo (MI) 2008.

Beretta P. (ur.), *Bibbia Ebraica Interlineare – Il libro dei codici*, Ed. San Paolo, Cinisello Balsamo (MI) 2009.

Bertirotti A., *L'anima cerebrale*, Bonanno Editore, Acireale-Roam 2009.

Brown, F. – Driver S. – Briggs, C., *The Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon*, Hendrikson Publishers, Peabody Massachussets (USA) 2005.

Bürgin L., *Archeologia misterica*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 2001.

Deiana, G. – Spreafico, A., *Guida allo studio dell'ebraico biblico*, Urbaniana University Press e Società Biblica Britannica & Forestiera, Roma 1997.

De Santillana – Dechend H., *Il mulino di Amleto*, Adelphi, Milano 1997.

Drosnin M., *Codice genesi*, RCS Libri, Milano 1997.

Drosnin M., *Codice genesi. Conto alla rovescia*, RCS Libri, Milano 2003.

Esiodo, Opere e giorni – *Lo scudo di Eracle*, Mondadori Milano 2005

Fagan B., *Le origini degli dèi*, Sperling & Kupfer, Milano 2000.

Flavio Giuseppe, *Guerra giudaica*, Arnoldo Mondadori Editore,Milano 2003.

Galimberti U., *Psiche e techne – L'uomo nell'età della tecnica*, Feltrinelli, Milano 2000.

Garbini G. – Durand O., *Introduzione alle lingue semitiche*, Paideia Editrice, Brescia 1994.

Garbini G., Note di lessicografia ebraica, Paideia Editrice, Brescia 1998.

Gimbutas M., *Il linguaggio della Dea*, Longanesi, Milano 1990.

Grimal N., *L'antico Egitto*, RCS Libri, Milano 2004.

Graves R., *Miti greci*, Longanesi, Milano 1983.

Graves R. - Patai R., *Miti ebraici*, Tea, Milano 1990.

Hancock, G., *Impronte degli dèi*, Corbaccio, Milano 1996.

Hancock, G., *L'enigma di Marte*, Corbaccio, Milano 1999.

Hancock, G. - Faiia S., *Lo specchio del cielo*, Corbaccio, Milano 1998.

Hancock, G., *Civiltà sommerse*, Corbaccio, Milano 2002.

Hanhart R. - Rahlfs A., *Septuaginta Editio altera*, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 2006.

Herodot, *Povijest* (*Storie*) (Vol. 1-2), Mondadori, Milano 2005.

Jucci E. (ur.), *Gli apocrifi – L'altra Bibbia che non fu scritta da Dio*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 1992.

Kramer S. N., *I Sumeri – Alle radici della storia*, Newton & Compton, Roma 1979.

Liverani M., *Oltre la Bibbia. Storia antica di israele*, Laterza & Figli, Bari 2003.

Liverani M., *Le civiltà mesopotamiche*, RCS, Milano 2004.

Meaden T., *Stonehenge, il segreto del solstizio*, Armenia, Milano 1998.

Mittler D., *Grammatica ebraica*, Zanichelli, Bologna 2001.

Neri U. (ur.), *Genesi*, EDB, Bologna 1995.

North J., *Il mistero di Stonehenge*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 1997.

Odifreddi P., *Il Vangelo secondo la scienza*, Einaudi, Torino 1999.

Odifreddi P., *Perché non possiamo essere cristiani*, Loganesi, Milano 2007.

Pepi L. - Serafini F., *Corso di ebraico biblico*, Ed. San Paolo, Cinisello Balsamo (MI) 2006.

Peri C., *Il regno del nemico*, Paideia, Brescia 2003.

Pettinato G., *Sumeri*, Rusconi, Milano 1994.

Pettinato G., *La scrittura celeste*, Mondadori, Milano, 1999.

Pettinato G., *Mitologia sumerica*, UTET, Torino 2001.

Ponchia S., *Gilgamesh – Il primo eroe*, Nuove Edizioni Romane, Roma 2000.

Rashi di Troyes, *Commento alla Genesi*, Marietti 1820., Genova 1999.

Reymond P., *Dizionario di ebraico e Aramaico biblici*, Società Biblica Britannica e Foresteria, Roma 2001.

Rogerson J., *Atlante della Bibbia*, Istituto Geografico De Agostini, Novara 1988.

Rohl D., *La Genesi aveva ragione*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 2000.

Russo B., *Schiavi degli Dèi*, Drakon, Spoltore (PE), 2010.

Scarpi P. (ur.), *Poimandres*, Marsilio, Venezia 1988.

Schroeder G. L., *Genesi e Big Bang*, Marco Troppa Editore, Milano 1999.

Sitchin Z., *La genesi*, Jackson Libri, Milano 1995.

Sitchin Z., *Il pianeta degli dèi*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 1998.

Sitchin Z., *Le astronavi del Sinai*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 1998.

Sitchin Z., *Guerre atomiche al tempo degli dèi*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 1999.

Sitchin Z., *Gli architetti del tempo*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 2001.

Sitchin Z., *Il codice del cosmo*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 2002.

Sitchin Z., *Gli dèi dalle lacrime d'oro*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 2003.

Sitchin Z., *Il libro perduto del dio Enki*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 2004.

Sitchin Z., *L'altra Genesi*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 2006.

Sitchin Z., *Spedizioni nell'altro passato*, Casale Monferrato (AL) 2005.

Sitchin Z., *Il giorno degli dèi*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 2009.

Sitchin Z., *La Bibbia degli dèi*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 2007.

Tipler F. J., *La fisica dell'immortalità*, Mondadori 1995.

Von Däniken E., *L'impronta di Zeus*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 2001.

Von Däniken E., *Gli dèi erano astronauti*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 2003.

Von Däniken E., *Gli occhi della Sfinge*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 2000.

West J. A., *Il serpente celeste*, Corbaccio, Milano 1999.

Wilson C., *Dèi dell'altro universo*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 1999.

Wilson C., *Da Atlantide alla Sfinge*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 1999.

Mauro Biglino

Mauro Biglino (Torino, 1950.) talijanski je esejist, istraživač povijesti religija i prevoditelj sa starog hebrejskog. Radio je kao prevoditelj sa starog hebrejskog jezika za vatikansku izdavačku kuću Edizioni San Paolo. Za njih je, iz masoretskih tekstova, preveo sedamnaest izvornih knjiga Biblije: dvanaest objavljenih u knjizi *Manji proroci*, a ostatak u *Pet Meghillôta*. Suradnja je završena (izgubio je posao u 24 sata) nakon što je 2010. objavio *Knjigu koja će promijeniti vaše mišljenje o Bibliji*.

Otada objavljuje knjige u kojima iznosi na vidjelo iznenađujuća otkrića u analizi takozvanih svetih tekstova koja su uvijek bila izostavljana.

Djela:

- *Cinque Meghillôt: traduzione interlineare italiana, in: P. Beretta (Ed.), Cinque Meghillôt: Rut, Cantico dei cantici, Qoelet, Lamentazioni, Ester: ..., San Paolo, 2008, ISBN 9788821563010*
- *Chiesa Romana Cattolica e Massoneria, Uno Editori, 2009, ISBN 9788897623151*

- *Resurrezione reincarnazione, Uno Editori, 2009, ISBN 9788897623175*
- *I profeti minori: traduzione interlineare italiana, in: P. Beretta (Ed.), I profeti minori = [Sefer Tere ʿaśar]: libro dei dodici profeti, Edizioni San Paolo, 2010, ISBN 9788821566479*